Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਰਚਨਾ

ਸ਼੍ਰੀਸਿੱਧਾਂਤਸ਼ਿਖਾਮਣੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦਕ

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਾਲੂ ਜੰਗਮ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਸ਼ੈਵ ਭਾਰਤੀ ਸੋਧ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾਨ

ਡੀ. 35/77 ਜੰਗਮਵਾੜੀ ਮਠ, ਵਾਰਾਣਸੀ-221001

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਰਚਨਾ

ਸ਼੍ਰੀਸਿੱਧਾਂਤਸ਼ਿਖਾਮਣੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦਕ

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਾਲੂ ਜੰਗਮ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਰਿਸਰਚ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਸੀਰਿਜ - 105

ਸ਼੍ਰੀਸਿਧਾਂਤਸ਼ਿਖਾਮਣੀ

ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਯ

ਸ਼ਿਵਵਾਣੀ : ਪੰਜਾਬੀ ਕੋਮੈਂਟਰੀ ਸਹਿਤ

ਦੁਆਰਾ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਾਲੂ ਰਾਮਨਿਵਾਸ ਜੰਗਮ
ਸੋਧ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਭਾਗ
ਓਮ ਸਟਰਿੰਗ ਗਲੋਬਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਹਿਸਾਰ-125001 (ਹਰਿਆਣਾ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ
ਸ਼ੈਵ ਭਾਰਤੀ ਸੋਧ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾਨ
ਡੀ. 35/77 ਜੰਗਮਵਾੜੀ ਮਠ, ਵਾਰਾਣਸੀ-221001

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :

ਸ਼ੈਵ ਭਾਰਤੀ ਸੋਧ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾਨ
ਡੀ. 35/77 ਜੰਗਮਵਾੜੀ ਮਠ,
ਵਾਰਾਣਸੀ-221001 (ਯੂ.ਪੀ.)

©ਸ਼ੈਵ ਭਾਰਤੀ ਸੋਧ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾਨ

ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ-2021

ਟਾਈਪ-ਈ. ਬੁੱਕ ਟਾਈਪ ਦੁਆਰਾ
ਵੈਬਸਾਈਟ ਕੰਪਿਊਟਰਜ਼
ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸੈਕਿੰਡ ਗੇਟ
ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ,
ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ-136119 (ਹਰਿਆਣਾ)

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

Research Publication Series : 105

SRISIDDHANTASIKHAMANI

of Shivayogi Shivacharya

With Punjabi Commentary
'Shivvani'

By

Smt. Shallu Ram Niwas Jangam
Research Scholar,
Department of English,
Om Starling Global University,
Hisar -125001(Haryana)

Publisher

SHAIVA BHARATI SHODHA PARTISHTHAN
D.35/77,Jangamawadimath, Varanasi - 221001

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

Published by :
SHAIVA BHARATI SHODHA PRATISHTHAN
D. 35/77, Jangamawadimath
Varanasi - 221001(U.P.)
Mobile : 07084321008

© Shaiva Bharati Shodha Pratishthana

Ebook First Published 2021

Ebook typed by :
WEBSITE COMPUTERS
Opp. University 2nd Gate
Near Hotel Harshit,
Kurukshetra University
Kurukshetra–136119, Haryana
Mob. 9896434679, 8053540001

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਸ਼੍ਰੀਸਿੱਧਾਂਤਸ਼ਿਖਾਮਣੀ

ਵਿਸ਼ਾ ਸੂਚਕਅੰਕ

ਵਿਸ਼ਾ	ਪੰਨਾ
ਸ਼ੁਭਾਸ਼ਿਰਵਚਨ	i
ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ	ii – ix
ਭੂਮੀਕਾ	x – xv
ਵਿਸ਼ਾ ਸਾਰ	xvi – xxx

ਅਧਿਆਇ (1) ਪਹਿਲਾ 1 - 6

➢ ਸ਼ਿਵਪ੍ਰਤ, ਗ੍ਰੰਥਕਰ ਦਾ ਵੰਸ਼ ਵਰਣਨ

ਅਧਿਆਇ (2) ਦੂਜਾ 7 - 12

➢ ਵਿਸ਼ਵ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ, ਸ਼ਿਵਸ਼ਕਤੀ ਸਵਰੂਪ ਰੇਣੂਕਰਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਦਾਰੂਕਚਾਰੀਆ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਵਰਣਨ

ਅਧਿਆਇ (3) ਤੀਜਾ 13 - 26

➢ ਕੈਲਾਸ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਰੱਬ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਪਾਰਵਤੀ ਵੇਰਵਾ, ਦੇਵੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਪਹਿਲਾ ਗਣ ਵੇਰਵਾ, ਭਗਵਾਨ ਰਾਜਵਿਆਸਪਰ ਵੇਰਵਾ, ਰੀਕ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਸ਼ਿਵਭੱਟੀ ਵੇਰਵਾ)

ਅਧਿਆਇ (4) ਚੌਥਾ 27 - 35

➢ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਮਲਾਈ ਪਰਬਤ ਉੱਤੇ ਅਗਾਸਤਾ ਆਸ਼ਰਮ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਅਗਸਤਾਮੁਨੀ ਦਾ ਕੁਦਰਤ ਵਰਣਨ, ਰੀਨਾਚਾਚਾਰੀਆ ਅਤੇ ਰੇਨਾਕ ਅਗਸਤਾਯ ਸੰਮਤ ਦੀ ਪੂਜਾ, ਅਗਸਤਾ ਸਵਰਪ ਕਰੋਮੈਂਟ, ਰੇਨਾਕ ਮਹਿਮ ਵਰਣਨ)

ਅਧਿਆਇ (5) ਪੰਚਵਾ 36 - 48

➢ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੰਨਿਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਵੀਰਸ਼ਿਵ ਪੰਥ, ਵੀਰਸ਼ਿਵਾ ਸ਼ਾਸਤਰ ਸਾਈਟ, ਭਗਤਾ ਸਾਈਟ, ਪੰਦਰਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਰੀਰਦਾ ਵਰਣਨ, ਨੇਡਲਜ਼ ਗਿਆਨ ਭੂਮੀ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਵਿਸ਼ਵ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ

ਅਧਿਆਇ (6) ਛੇਵਾਂ 49 - 59

➢ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਲੱਛਣ ਗੁਰੂ ਕਰੁਣਾ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਲਿਆਂਗ ਹੋਲਡਿੰਗ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ

ਅਧਿਆਇ (7) ਸੱਤਵਾਂ 60 - 70

➢ ਸੜਨ ਵਾਲੀ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਰੁਦਰਕਸ਼ ਹੋਲਡਿੰਗ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਅਧਿਆਇ (8) ਅੱਠਵਾਂ 71 - 78

➢ ਪੰਚਕਸ਼ਾਰੀ ਅਰਥ ਵਰਣਨ, ਛੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ, ਜਪ-ਵਿਧੀ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਸ਼ਿਵ ਪੂਜਨ ਦਾ ਫਲ ਵਰਣਨ, ਪੰਚਕਸ਼ਾਰੀ ਜਪਫਰੂਟ ਵਰਣਨ

ਅਧਿਆਇ (9) ਨੌਵਾਂ 79 - 93

➢ ਭਗਤੀ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਸੰਖੇਪ ਭਗਤੀ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਸ਼ਿਵਭੱਟੀ ਵਿਧੀ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਭਗਤਾਚਾਰ ਅੰਤਰ ਵਰਣਨ, ਤਿੰਨ-ਪੱਖੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵੇਰਵਾ, ਸ਼ਿਵਯੋਗ ਸਮਾਧੀ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਸਹਿਜਦਾਨ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ)

ਅਧਿਆਇ (10) ਦਸਵਾਂ 94 - 106

➢ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, Liang Fidelity ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਪ੍ਰੈਸੈਪੈਂਸੀ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਕਾਲ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਅਸ਼ਟਭੁਜ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵੇਰਵਾ, ਸ਼ਿਵ ਜਗਨਮਈ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵੇਰਵਾ, ਭਗਤਾ ਦੇਹਿਕ ਲਿਯਾਂਗ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵੇਰਵਾ)

ਅਧਿਆਇ (11) ਗਿਆਰਵਾਂ 107 - 118

➢ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਗੁਰੂ ਪਛਾਣ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਲਿੰਗ ਪਛਾਣ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਅੰਗਮ ਪਛਾਣ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਭਗਤਾ ਪਛਾਣ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਸ਼ਰਣ ਮਹੱਤਵ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਪ੍ਰਸਾਦ ਮਹੱਤਵ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ)

ਅਧਿਆਇ (12) ਬਾਰਾਂਵਾਂ 119 - 126

➢ ਪ੍ਰਾਣਾ ਲਿੰਗੀ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਪ੍ਰਾਨਾ ਲਿੰਗਰਚਨ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਲਿੰਗਨੀਜ਼ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਅਾਂਗ ਲਿਯਾਂਗ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ

ਅਧਿਆਇ (13) ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ 127 - 132

➢ ਸ਼ਰਣ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਤਮਾਸ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਨਿਮਰਤਾ ਸੰਪਾਦਨ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ)

ਅਧਿਆਇ (14) ਚੌਦਾਂਵਾਂ 133 - 139

➢ ਕਮਿਊਨ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਜਾਇਦਾਦ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਇੱਕ-ਪਾਸੀ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਕਮਿਊਨ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ

ਅਧਿਆਇ (15) ਪੰਦਰਵਾਂ 140 - 151

➢ ਲਿਯਾਂਗ ਸਾਈਟ ਦੀਕਸ਼ਾਗੁਰੂ, ਸਿੱਖਗੁਰੂ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵੇਰਵਾ, ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਸਾਈਟ ਵੇਰਵਾ, ਕਿਰਿਆ ਲਿਯਾਂਗ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਸਮੀਕਰਨ ਲਿੰਗ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਗਿਆਨ-ਲਿੰਗ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਸਵੈ-ਸਥਾਨ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਅਧਿਆਇ (16) ਸੋਲਾਂਵਾਂ 152 - 165

➢ ਕਿਰਿਆ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਭਾਂਵਗਮ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਗਿਆਨ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਸਾਕਯਾ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਗੈਰ-ਸਾਈਟ ਵਰਣਨ, ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਧਾਰਮਿਕ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਭਾਵਰ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਗਿਆਨ-ਭਰਪੂਰ ਸਾਈਟ ਵਰਣਨ)

ਅਧਿਆਇ (17) ਸਤਾਰਾਂ 166 - 179

➢ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਕਰਿਉਗਰਾਹ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵੇਰਵਾ, ਇੰਦਰਯੁਗਰਾਹਾ ਸਥਲ ਵੇਰਵਾ, ਪ੍ਰਾਣਗਰਾ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵੇਰਵਾ, ਕਯਾਰਪੇਡਾ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਕਰਨਰਪੀਡੀ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਸ਼ਗਿਰਦ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਸੁਸ਼ਰੂਸ਼ੂ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ

ਅਧਿਆਇ (18) ਅਠਾਰਾਂ 180 - 192

➢ ਜ਼ੂਆਲੋਜੀਕਲ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ (ਸਵੈ-ਸਾਈਟ ਵਰਣਨ), ਅੰਦਰੂਨੀ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਅਣ-ਹੈਗਾਮ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਅਣ-ਫਿਊਜ਼ਨ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਯੋਗ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਅੰਤ-ਭੂਮੀ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਸੇਵਿਆ

ਅਧਿਆਇ (19) ਉਨੀਵੀਂ 193 - 208

➢ ਪਲੇਸ ਵੇਰਵਾ (ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪਾਡੋਡਕ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ), ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਪਾਡੋਡਕ ਸਾਈਟ ਵੇਰਵਾ, ਗਿਆਨ ਪਡੋਡਾਕ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਕਿਰਿਆ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਸਮੀਕਰਨ ਕਾਰਜ ਸਥਾਨ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਗਿਆਨ-ਅਧਿਕਾਰ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਪਿੰਡਾਵਿਸ਼ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਬਿੰਦਰਾਵਿਸ਼ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਮਹਾਕਾਸ਼ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵੇਰਵਾ, ਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵੇਰਵਾ, ਇਮੋਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਗਿਆਨ ਲਾਈਟਿੰਗ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ)

ਅਧਿਆਇ (20) ਵੀਹਵਾਂ 209 - 221

➢ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰਸਾਦਸਾਈਟ ਵਰਣਨ, ਸਿਸਟੋਨ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਚਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਭੰਡ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਭਜਨ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਅੰਗਲੈਪ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਸਵੈ-ਿਤ-ਕਾਰੀ-ਚਿੱਤਰ ਵੇਰਵਾ, ਈਮੋਸ਼ਨ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਗਿਆਨ-ਰਹਿਤ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਵਰਣਨ

ਅਧਿਆਇ (21) ਇੱਕੀ 222 - 228

➢ ਜਗਦਗੁਰੂ ਰੇਣੁਕਚਾਰੀਆ ਨੇ ਵਿਭੀਸ਼ਨ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

॥ ਓਮ ਨਮ ਪੰਚਜਗਦਗੁਭਯ ॥

ਸ਼ਰੀਕਾਸ਼ੀ ਵਿਸ਼ਵਰਾਧਿਆ ਗਿਆਨ ਸਿਨਸਾਨਾਧਸਵਰ, ਸ਼ਵਾਈਵ ਭਾਰਤੀ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ

ਸ੍ਰੀ 1008 ਜਗਦਗੁਰੂ ਡਾ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਮਹਾਸਵਾਮੀ ਜੀ ਦੀ

ਸ਼ੁਭਸ਼ਿਰਵਚਨ

ਅਸੀਂ ਸ਼ਵਾਈਵ ਭਾਰਤੀ ਖੋਜ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਪੁਸ਼ਪਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਸਿੱਧੰਤ ਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਓਮ ਸਟਰਲਿੰਗ ਗਲੋਬਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਾਲੂਜੰਗਮ ਨੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਿਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਉਪਯੋਗਤਾ ਵਧਾਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਕੰਨੜ, ਮਰਾਠੀ, ਤੇਲਗੂ, ਤਾਮਿਲ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਾਰਜ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਵਿਸਾਦੀਸ਼ੀ ਸ਼ਾਲੂ ਜੰਗਮ ਨੇ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਦੇ ਮੂਲ ਸ਼ਲੋਕ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਨੂੰ ਸਮਪੂਰਨੰਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਵੇਦਾਂਤਚਾਰੀਆ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ੀ ਹਿੰਦੂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਧਰਮਗਾਮ ਆਚਾਰੀਆ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਾਠ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਵਿਦੁਸ਼ੀ ਸ਼ਾਲੂਜੰਗਮ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਾਲੂ ਰਾਮਨਿਵਾਸ ਜੰਗਾਮ ਭੋਤ ਭੋਤ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਾਲੂ ਰਾਮਨਿਵਾਸਜੰਗਮ ਸਿਹਤਮੰਦ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਭਰ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਮਾਤਾ ਅੰਨਾਪੂਰਨਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜਗਦਗੁਰੂ ਵਿਸ਼ਰਾਧਿਆ ਜੀ ਦੀ ਅਥਾਹ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ।

ਸ਼ੁਭਾਸ਼ੀਰਵਾੜ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ

ਭਾਰਤੀ ਧਰਮ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰਾਸਿਵਾ ਧਰਮ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਦੀਵੀ ਧਰਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਰਮ ਦਾ ਬਾਨੀ ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਜਗਦਗੁਰੂ ਪੰਚਾਚਾਰੀਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਮਣੀ ਸ਼ਿਖਾਮਨੀ ਇੱਕ ਵਿਰਸ਼ਵ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਜਗਦਗੁਰੂ ਪੰਚਾਚਾਰੀਆ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸ੍ਰੀ ਜਗਦਗੁਰੂ ਰੇਨਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਧੀ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਵਿਸਥਾਰਤ ਵਿਆਖਿਆ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਭਵ ਹੱਦ ਤੱਕ ਉਜਾਗਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਤਸੁਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਦਾ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਭਾਰਤੀ ਧਰਮ-ਸ਼ਾਸਵਿੱਚ, ਵਿਰਸ਼ਾਵ ਧਰਮਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ਼ਿਵਗਨਾ, ਰੀਕ, ਦਾਰੁਕ, ਘੰਟੀ, ਢਿਨੁਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਸ਼ਿਵਾਗਨਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀਜਾਗਦਗੁਰੂ ਪੰਚਾਚਾਰੀਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੋਲੀਪਾਕੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸੋਮਨਾਥ ਤੋਂ ਪੰਚਾਚਾਰੀਆ ਭੂਲੋਕ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਜੈਨ ਵਿੱਚ ਉੱਜੈਨ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਵਟਾ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੇਸ਼ਵਰ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼੍ਰੀਸੀਲਮ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮਲੀਕਾਰਜੁਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵੇਸਵਰ ਜਯੋਤੀ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਆਏ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਮਭਪੁਰੀ (ਕਰਨਾਟਕ), ਉਜੈਨ (ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕਰਨਾਟਕ), ਓਹਿਮਾਥ (ਉੱਤਰਾਂਚਲ) ਅਤੇ ਕਾਸ਼ੀ (ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮਸਤਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਪੰਜ ਮੰਦਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਪਿੱਠਾਂ ਨੂੰ ਵਿਰਾਸ਼ਿਵ ਧਰਮ ਦਾ ਕੌਮੀ ਪਿੱਠ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਬੈਂਚਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸੂਤਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਰਾਸ਼ਵ ਧਰਮ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰਾਮਭਪੁਰੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਜਗਦਗੁਰੂ ਰੇਣੁਕਾਚਾਰੀਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਅਗਸਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਡਵੀਦੀ-ਸੂਤਰੀ ਸੀ, ਉਜੈਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਜਗਦਗੁਰੂ ਦਾਰੂਕਚਾਰੀਆ ਜੀ ਨੇ ਧੀਮਾਨ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਟੈਸਟ ਫ਼ਾਰਮੂਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹਿਮਤ ਕੇਦਾਰ ਬੈਂਚ ਦੇ ਘੰਟੀ-ਲੰਬਾਈ ਵਾਲੇ ਆਚਾਰੀਆ, ਵਿਆਸ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਲੈਂਬਸੂਤ੍ਰ, ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਾਲਪੀਥਾ ਦੇ ਜਗਦਗੁਰੂ ਢਿਨੁਕਰਚਾਚਾਰੀਆ ਜੀ, ਮੁਕਤਾਗੁਚਾ ਸੂਤਰ ਤੋਂ ਸੰਦਾ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਜਗਦਗੁਰੂ ਵਿਸ਼ਕਰਚਾਰੀਆ ਜੀ

ਇਹ ਰਵਾਇਤੀ ਸਲੋਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੰਚਮੁਖ ਸਦਾਸ਼ਿਵ ਦੇ ਪੰਜ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨਹੀਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਫਾਰਮੂਲੇ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਮ, ਸ਼ੀ, ਡਬਲਿਊ ਏ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਚਕਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੰਜ ਫਾਰਮੂਲੇ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਇਹ 2005 ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਸ਼ਵਭੜੀ ਖੋਜ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਦੁਆਰਾ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਦਵਾਰਵਾਸ ਦੁਆਰਾ ਕਾਸ਼ੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਜਗਦਗੁਰੂ ਵਿਸ਼ਕਰਚਾਰੀਆ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪੰਡਿਤ ਵਰਜਵਲਭ ਦਵੇਦੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਅਨੁਵਾਦ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੇ ਚਾਰ ਮਾਲਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੇ ਗਏ ਚਾਰ ਬਾਕੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਸੋਧ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਵੀ ਜਲਦੀ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਰਾਮਭਾਪੁਰੀ ਬੈਂਚ ਦੇ ਜਗਦਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਅਗਸਤਾ 'ਤੇ ਪਦਵਿਦੀ-ਸੂਤਰ ਨਾਲ ਵਿਰੇਸ਼ਵ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਇਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਤੀ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾ ਸ਼ਿਖਾਮਨੀ ਵਿਰਸ਼ਵ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਧਰਮ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪਰਾਭਾਸ਼ਕ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਵਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਉਪ-ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਲਿਪੀ ਵੇਦਾਂਤ ਵਿਚ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦੇ ਉਪ-ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਵਿਆਸ ਨੇ ਵੀ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਵਿਆਸ ਦੀ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਰੇਨਾਕਚਾਰੀਆ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਵਦ-ਗਾਤਾ ਸਾਰੇ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਤ ਸ਼ਿਖਾਮਨੀ ਕਾਮਿਕਾਡੀ ਵਤੁਲੰਤ 28 ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ।

ਉਪ-ਨੱਥੀ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਮਣੀ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਵਿਚ ਅਕਸਰ 1400 ਸ਼ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੈਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚੋਥੇ ਪੈਰ੍ਹੇ ਤੱਕ, ਮਗਲਚਰਨ, ਕਵੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ, ਕੈਲਾਸ-ਪਹਾੜ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਜਗਦਗੁਰੂ ਰੀਨਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਦੀ ਲਿੰਗਾਵਤ ਅਤੇ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਅਗਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। 21 ਵੇਂ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ, ਵਿਕੁਲੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਸ੍ਰੀਲੰਗਾ ਵਿੱਚ ਜਗਦਗੁਰੂ ਰੇਣੁਕਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਨੇ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗਾਂ ਦੀ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਸਥਾਪਨਾ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ। ਵੀਹਵੇਂ ਪੈਰ੍ਹੇ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਪੈਰ੍ਹੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ, ਵਿਰਾਸ਼ਵ ਧਰਮ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਹੈਕਸਾਗੋਨਲ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇੱਕ-ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾ ਸ਼ਿਖਾਮਨੀ ਅਜਿਹੀ ਪਹਿਲੀ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਰਾਸ਼ਵ ਹੈਕਸਾਗੋਨਲ ਥਿਊਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ◌ ਥਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੈਕਸਾਗੋਨਲ ਸਾਈਟਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਨੇਮੈਂਟੋਖ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਨੇ ਹੈਕਸਾਗੋਨਲ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਪਹਿਲੇ ਵਿਤਕਾਰਕ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਨੂੰ ਹੈਕਸਥਲ ਦੇ ਇੱਕ-ਪਾਸੀ ਸਥਾਨ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਰਹੱਸ-ਸ੍ਰੀ ਰੇਣੂਕਾਗਸਤਯ ਇੰਟਰਐਕਟਿਵ ਦਾ ਰਹੱਸ ਇਸ ਤੱਥ ਦਾ ਰਹੱਸ ਹੈ ਕਿ ਕਾਮੀਕਾਦੀ ਵਤੁਲੰਤ ਨੂੰ 28 ਸ਼ਈਗਾਮ ਸਿੱਧਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 1984 ਵਿੱਚ 1987 ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸੰਰਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕਈ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਵਿਰਾਸ਼ਵ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ 'ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਤ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗ੍ਰੰਥਕਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੈਰ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਸ਼ਲੋਕ ਨੰਬਰ 0 13-20 ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਰਣਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਨਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਯੋਗੀ ਦਾ ਜਨਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁਰਸ਼ਦ ਸੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਮੁਦੇਵ ਸੀ। ਉਹ ਸਿੱਧਨਾਥ ਨਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਉਹ ਫਿਰ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਨਿਰਮਾਤਾ ਹੈ।

(ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਇੱਕ ਰੁੱਖ)

ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ

ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹਾਂਕਾਵਿ

ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ (ਸਿਧਾ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਦਾ ਨਿਰਮਾਤਾ)

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਇਸ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਵਰਣਨ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ 17ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਮੌਜੂਦਾ ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ 'ਤੇ ਤਤਵਪ੍ਰਦਿਕਾ ਨਾਂ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਲਿਖੀ। ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਲਈ ਰੇਵਨ ਸਾਈਡਸਵਾਰਾ ਕੁੰਭ, ਵਿਰਾਸ਼ਵ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਸਨ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੁੱਲ ਕਾਰਪੋਰਾ ਦਾ ਸ਼ਿਵਾਯਸ਼ਵਰ ਕਸ਼ਯਪੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਸਵੈ-ਨਿਰਣੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚ ਸਵੈ-ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਦਾ ਸਵੈ-ਯਥਾਰਥ ਹੈ "ਇਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਵਿਚ, ਗ੍ਰਾਂਟਕਰ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਚਰਜੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਰੀਟੋਡਰੀ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਹੁਕਮ ਤਰਕ-ਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ।

12ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸੋਲਾਪੁਰ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਸਿੱਧਰਾਮੇਸ਼ਵਰ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਆਚਾਰੀਆ ਸਨ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਮੁਧਾਦਾ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਪੁਰਖੇ ਦਾ ਨਾਂ ਮੁਦੇਵ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੁਦਗੌੜਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸਿਦਾਰਮ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਮੁਦੇਵ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸਿੱਧਨਾਥ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਤੁਲਨ ਕਾਰਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਨੇ ਮੁਦਦੇਵ ਨੂੰ ਮੁਦਗੌੜਾ ਅਤੇ ਸਿੱਧਨਾਥ ਨੂੰ ਸਿੱਧਰਾਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਖ ਕੇ, ਮੇਰੀਤੋਰਰੀਆ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੰਬਲਭੂਸਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ, ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਦਾ ਸੋਲਾਪੁਰ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਸਿੱਧਰਾਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਡਾ. ਜੇ.ਪੀ.ਆਰ. ਸਿੰਘ, ਵਿਰਾਸੀਵ ਵਿਦਵਾਨ, ਕਰਨਾਟਕ ਅਤੇ ਐਨ. ਆਰ. ਕੈਰੀਬਾਵ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਆਦਿ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਮੈਰੀਟੋਂਦਰਿਆ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਸਮਝਿਆ ਹੈ।

ਗ੍ਰੰਥ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਸਗੁਪਤ ਦੀ ਅਗਿਆ - ਡਾ. ਐਸ. ਐਨ. ਦਾਸਗੁਪਤਾ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। (ਭਾਰਤੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਵੋਲ। ਨੰਬਰ 5 ਪੰਨਾ ਨੰ-44) ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਤੀ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਦੇ ਕਾਲ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ: "ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਤੀ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਬਸਵੇਸ਼ਵਰ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸ੍ਰੀ ਬਸ਼ੇਸ਼ਵਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਪੰਥਤੀ ਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀ, ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸ੍ਰੀ ਦਾਸਗੁਪਤ ਜੀ ਦੀ ਰਾਇ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਯ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਬਸਵੇਸ਼ਵਰਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੈ, ਇਹ ਕਥਨ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਦੇ ਮੂਲ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਬਾਸਵੇਸ਼ਵਰਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਮੈਰੀਟਦਰਿਆ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦੀਪਿਕਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀਰਭੱਦਰਚਰ ਅਤੇ ਬਸਵੇਸ਼ਵਰਚਾਰ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਦੇ ਤੱਤ ਸ੍ਰੀ ਮੈਰੀਟੋਂਡਰਿਆ ਸ੍ਰੀ ਬਾਸਵੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਨ, ਨਾ ਕਿ ਮੂਲ ਲੇਖਕ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ, ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਦੀਪਿਕਾ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀਦਾਸਗੁਪਤ ਜੀ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਲਈ ਬੈਠ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਮੂਲ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਚਲਾ ਅੰਤਰ ਸਿੱਖਮਾਨੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਹੈ।

ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਬਾਸਵੇਸ਼ਵਰਾ ਆਪਣੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਪੰਥ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਦਾ ਸੀ-

प्रसादाद् देवताभक्तिः प्रसादो भक्तिसम्भवः ।

यथैवाङ्कुरतो बीजंबीजतो वा यथाऽङ्कुरः ॥

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਇਸ ਸਲੋਕ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ, "ਇਹ ਸਲੋਕ ਸ੍ਰੀਧਾਂਤ-ਸ਼ਿਖਾਮਨੀ ਦੇ ਨਵਮ ਚੌਰਾਹੇ ਦਾ 36 ਵਾ ਸ਼ਲੋਕ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 12ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਚੰਨਾਬਸਵੇਸ਼ਵਰ ਆਦਿ। ਸ਼ਿਵਭਸਮਾਵੈ ਕੁਈ ਜ਼ਾਤ-ਪਾਤ ਦੀ ਪਰਿਕਲਪਨਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ:

शिवभक्तिसमावेशे क्व जातिपरिकल्पना। इन्धनेष्वग्निदग्धेषु को वा भेदः प्रकीर्त्ते ॥

ਸਿੱਧਾਂਤ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਦੀ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ 12ਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸਨ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸ੍ਰੀਪਤੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਸਿਖਾਮਾਨੀ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀਪਤੀ ਪੰਡਿਤਧਿਆਏ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਚਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਸ੍ਰੀਪਤੀ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਬਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਮਰਹੂਮ ਪੰਡਿਤ ਬਲਦੇਵ ਉਪਾਧਿਆਏ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਾਨੁਜਾਚਾਰੀਆ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਖਟ 1060 ਈ. ਅਤੇ ਸ੍ਰੀਕਰਭਯਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਡਿਵੀਜ਼ਨਲ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਸਵਰਗੀ ਡਾ. ਸਰਵਪੱਲੀ ਰਾਧਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਨੇ ਰਾਮਾਨੁਜਾਚਾਰਿਆ ਦੀ ਕਲ ਖਿਲ ਖਸਤਾ ਐਸ.ਈ. 1027 ਈ. ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਾਬਕਾ ਜਗਦਗੁਰੂ ਵੀਰਭੱਦਰ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ੀਪੀਠ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਟੀ.ਐਸ. ਨਾਰਾਇਣ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀਕਰਭਯਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸ਼ਿਲਾ, 1064 ਈ. ਅਤੇ 1072 ਈ. ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀਪਤੀ ਪੰਡਿਤਧਿਆ ਜੀ ਦਾ ਕਾਲ 11ਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਹੀ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧੰਤਾ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਸ੍ਰੀਸ੍ਰੀਵਿਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਸ੍ਰੀਕਰਭਾਇਆ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰਵ-ਵਰਤੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰਿਆ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ:

येन रक्षावती जाता शिवभक्तिः सनातनी । बौद्धादिप्रतिसिद्धान्त महाध्वान्तांशुमालिना ॥

ਇਹ ਬਾਣੀ ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬੋਧੀਆਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸਮਾਂ 600 - 800 ਈ. ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਤੀ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਵੀ 600-800 ਈ. ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 8ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚਾਰ - ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਿਖਾਮਨੀ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨਰ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਤੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਖੇਤਰ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਪਰ, ਉਹ ਮੈਸੂਰ ਦੇ ਹਨ। ਪੀ.ਟੀ. ਕਾਸ਼ੀਨਾਥ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ ਅਤੇ ਡਾ. ਜੇ.ਪੀ. ਐਨ. ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਬੀਜਾਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਲੋਗੀ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਦਾ ਲਾਲਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਤ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ, ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਿਖਾਮਨੀ ਦੇ ਆਲੋਚਕ, ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾ ਸ਼ਿਖਾਮਨੀ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਕੰਨੜ, ਹਿੰਦੀ ਮਰਾਠੀ, ਤੇਲਗੂ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਰਸ਼ਿਵਾ ਧਰਮ : ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇੰਨੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

17ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਕੰਨੜ ਵਿਦਵਾਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਸੋਸਲੇ ਰੇਵਣਾਧਿਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਉੱਤੇ 'ਸਿਧਾਰਥਬੋਧੀ' ਨਾਂ ਦਾ ਕੰਨੜ ਭਾਸ਼ਣ ਰਚਿਆ। ਫਿਰ 17ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਮੈਰੀਟੋਨੇਦਰੀਆ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਵਾਪਰਦੀਕਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਸੂਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ । ਐਨ। ਆਰ. ਕਾਰੀਬਾਸਵ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ, ਮੈਸੂਰ.... ਪੀ.ਟੀ. ਕਾਸ਼ੀਨਾਥ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਜੀ, ਐਮ. ਐਲਬਮਾਂ । 20 (ਵੀਹਵੀਂ) ਵੀ ਸਦੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਕਨਾਦ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

ਚਿਤਰਦੁਰਗਾ, ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ .M.M ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਕਨਾਡ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਧ ਸ਼ਿਖਾਮਨੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਕਨਾਡ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ 'ਭਾਮੀਨਿਸ਼ਤੂਪਦੀ' ਨਾਮ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਆਖਿਆ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ◌ ਇਕ ਮਾਸਟਰਪੀਸ ਹੈ। ਬੰਗਲੋਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 1. ਸਿਧਾਸ਼ੀਅਨ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵ, ਪੰਨਾ-7, ਕਾਸ਼ੀਨਾਥ ਗ੍ਰਂਥਮਾਲਾ, ਮੈਸੂਰ, ਈ. 1972, ਡਾ। ਸ਼ਿਵਕੁਮਾਰ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਨੇ 1968 ਈ. ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਿਖਾਮਨੀ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਸ਼ਲੋਕ ਉੱਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਉਹ ਉਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਮੂਲ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਅਨੁਵਾਦ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ 2006-2007 ਵਿੱਚ ਜ਼ੰਗਾਵੜੀ ਮੱਠ ਦੀ ਸ਼ਵਾਈਵਰਤੀ ਰਿਸਰਚ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਲਿਆਂਗਯ ਸ੍ਰੀ .B, ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਦਿਆਪੀਠ। ਡਾ. ਸ੍ਰੀਪਤੀ ਪੰਡਿਤਾਧਿਆ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਹਿਰਜੇਵਰਗੀ (ਸ਼ਾਂਤ ਸ਼ਰਮਾ ਹੀਰਮਾਥ) ਨੇ ਇੱਕ ਹਿੰਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਿਖੀ ਜਿਸਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧੰਤ ਸ਼ਿਖਾਮਨੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਬੇਵਕਤੀ ਮੌਤ ਕਾਰਨ ਗਾਇਬ ਹੋ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਸੰਪਰ ਕਾਸ਼ੀ ਹਿੰਦੂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਆਚਾਰੀਆ, ਪੀ.ਟੀ. ਰਾਧਸ਼ਯਮ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਨੇ ਇੱਕ ਹਿੰਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲਿਖੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਗਿਆਨਵਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਡੇ ਸ਼ਵਾਵਰਤੀ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਨ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ 2006 ਦੇ ਮਹਾਸ਼ਿਵਰਾਤਰੀ ਉਤਸਵ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਸਿਦਿਕਭਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਬਣਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੀਟੀ ਰਾਧਸ਼ਿਆਮ ਚਤੁਰਵੇਦੀ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

ਡਾ. ਜੇ.ਪੀ.ਆਰ. (ਸ੍ਰੀ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ.B ਨਿਦੁਮੀਦੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਸਿੱਧਾਂਤ ਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥ ਨੇ 1969-1970 ਈ. ਵਿੱਚ ਛੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਇੱਕ ਵਿਸਤਰਿਤ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਆਖਿਆ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪਪ◌ਰਣਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾ ਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ 101 ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਵਚਨ ਗ੍ਰੰਥ ◌◌ ਨੂੰ ਛਾਪਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ। 1989 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਾਸ਼ੀ ਗੰਗਮਵਾੜੀ ਮੱਠ ਦੇ ਪਠਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ 101 ਸਾਈਟਾਂ ਨੂੰ 2 ਭਾਗਾਂ (1749 ਪੰਨਿਆਂ) ਈ. 2000 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ 1989 ਤੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਸੀ।

2006 ਈ. ਵਿੱਚ 2006 ਈ. ਵਿੱਚ 2006 ਈ. ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ੀ ਆਂਗਵੜੀ ਮੱਠ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਾਬਾਨੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਬਬੀਨੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਡਾ. ਮਹਾਦੇਵ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਅਤੇ ਹਿੱਪਰਗੀ ਅਦੁਰ ਮਾਥਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸ੍ਰੀ ਡਾ. ਸਿਧਾਰਥ ਪੰਡਿਤਾਧਿਆ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਦਾ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਪਾਤਰ ਵੀ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਸੋਲਾਪੁਰ ਵਿੱਚ ਮਰਾਠੀ ਵਿਰਾਸੀਵਾ ਸਾਹਿਤ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾ ਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਿੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਦੇ ਦਿਓ। ਪਾਸਕਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਮਰਾਠੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਰਾਠੀ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਜਨਮਹਾ ਅਖਰਚਾ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਹੁਣ ਤੱਕ ਤਿੰਨ ਸੰਸਕਰਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਗੁਜ਼ਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਿੱਧਰ ਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਿਰਾਸ਼ਵ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਟਿੱਪਣੀਆਂ, ਭਾਸ਼ਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਲਿਖ ਕੇ ਵੀਰਸਵ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਦਾ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਖੋਜ ਲੇਖ, ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ। 1973 ਈ. ਵਿੱਚ ਵੇਦਾਂਤਚਾਰੀਆ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਮਪੁਰਨੰਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਵੇਦਾਂਤ ਹੋਡ ਲੇਟ ਪੀ.ਟੀ. ਸੀ. ਦੇਵਸਵਰਪ ਮਿਸ਼ਰਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ 'ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਸਿਧਾਂਤ' ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜ 1974 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਖੋਜ ਕਾਰਜ 1984 ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ 1989 ਵਿੱਚ ਸ਼ਵਾਈਵਰਤੀ ਭਵਨ ਅੰਗਮਵਾੜੀ ਮੱਠ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ, ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲੇ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿੱਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਖੋਜ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਜਿਸਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ 'ਸਿਧਾ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਸਮੀਖਿਆ' ਨਾਮ ਦੀ ਇਸ ਖੋਜ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ-ਧਰਮ ਵਿਗਿਆਨ, ਕਾਸ਼ੀ ਹਿੰਦੂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਧਰਮਗਾਮ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਮਾਸਟਰ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਇੱਕ ਪਾਠ ਗ੍ਰੰਥ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਸ਼ਿਦਿਤ ਵੇਦਾਂਤਚਾਰੀਆ

ਕਾਸ਼ੀ ਭੰਗਮਵਾੜੀ ਦੇ ਖੋਜ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸ੍ਰੀ ਈਸ਼.B ਕੇ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਸ਼ੀ ਭੰਗਮਵਾੜੀ ਮਥਿਰ ਜਗਦਗੁਰੂ ਵਿਸ਼ਵਾਧਿਆ ਗੁਰੂਕੁਲ, ਡਾ. ਸਿੱਧਰਾਮ ਪੰਡਿਤਧਿਆ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ (ਸਿੱਧਰਾਮ ਦੇਵ ਹਿਪਰਗੀ) ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਤ ਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਭਾਮਣੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਡਾਕਟਰੇਟ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਤ ਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਅਤੇ ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੇ ਤਤਵਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ 15 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ 17 ਅਕਤੂਬਰ 1997 ਤੱਕ ਕਾਸ਼ੀ ਅੰਗਵੜੀ ਮੱਠ ਵਿਖੇ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਸੈਮੀਨਾਰ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾ ਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਯਾਮਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਭਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ 20 ਉੱਘੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ 2000 ਈ. ਵਿੱਚ ਮਗਮਵਾੜੀ ਮੱਠ ਦੀ ਸ਼ਵਾਈਵਰਤੀ ਰਿਸਰਚ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਖੋਜ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਸਨੂੰ 'ਸਿਧਾ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਦਰਸ਼ਨ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਮਣੀ ਗ੍ਰੰਥ ਉੱਤੇ ਭਾਸ਼ਣ, ਉਪਦੇਸ਼, ਸੋਧਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਜਗਦਗੁਰੂ ਰੇਨਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਦਾ ਲਿੰਗੋਦਭਵ ਲੀਲਾ-ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਤੋਂ ਵਿਰਾਸ਼ਵ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਜਗਦਗੁਰੂ ਪੰਚਾਚਾਰੀਆ ਭੂਲੋਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ। ਸ਼ਿਵਾਗਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾ ਅਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਿਖਾਮਨੀ ਦੇ ਤੀਜੇ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਪੈਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਜਗਦਗੁਰੂ ਰੀਨਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਦੀ ਲਿੰਗੋਦਭਵ ਲੀਲਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਕੈਲਾਸ ਵਿੱਚ ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਘਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਰੀਕ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਤੰਬਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਇਸ ਕਾਲ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ, ਰੀਕ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਨੇੜੇ ਬੈਠੇ ਦਾਰੂਕ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਏ ਸ਼ਿਵਾਜੀ ਨੇ ਰੀਕ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਭੂਲੋਕ ਵਿਚ ਜਨਮ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਰੀਕ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ: ਹੇ ਭਗਵਾਨ। ਤੁਹਾਡੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਗਲਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਆਮ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਰੀਕ। ਤੁਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ। ਭੂਲੋਕ ਦੇ ਤ੍ਰਿਲਿੰਗ ਦੇਸ਼ (ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ੍ਰੀਸਲਮ ਖੇਤਰ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਕੋਲੀਪਾਕੀ ਨਾਮ ਦਾ ਖੇਤਰ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਮੈਂ ਸੋਮਰ ਲਿੰਗ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੂਹੋਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੇਦ-ਵੇਦਾਂਤ ਆਧਾਰਿਤ ਸ਼ਿਵਾਦਿਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਸਕੋਗੇ, ਯਾਨੀ ਕਿ ਵਿਰਾਸ਼ਿਵ ਸਿਧਾਂਤ, ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖੀ ਨਸਲ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ। ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ, ਸੋਮੇਸ਼ਵਰ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਦੇ ਰੇਕ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਦੈਵੀ ਸਰੀਰਦੇ ਜੀਵ ਜਾਪਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਜਗਦਗੁਰੂ ਰੀਨਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਦੀ ਲਿੰਗੋਦਭਵ ਲੀਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਿਸ਼ਾਨਾਂਡੇ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਨੂੰ ਯਮ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਸਲੀ ਕੜੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਸਿਨਸਿੰਘ ਭਗਵਾਨ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਗਦਗੁਰੂ ਰੀਨਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਨੂੰ ਲੋਕੋਧਰ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਸੋਮੇਸ਼ਵਰ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਨਮ ਅਤੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਮਾਂ ਦਾ ਸਹਿ-ਵਾਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੋ ਯੋਗ ਦੇ ਹੱਕ ਹਨ, ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਜਗਦਗੁਰੂ ਰੀਨਾਚਾਰੀਆ ਵੀ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਅਮੀਰ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਭੂਲੋਕ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿੱਖ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਪਤੰਜਲੀ ਤਤੋਨਿਮਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਵਭਾ : ਕਾਯਸਮਪਤਪਾਂਧਵਾਦ (ਯੋ ਸੂ ਕੀ) 3.45 ਦੇ ਯੋਗ ਫਾਰਮੂਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ 'ਪਰਮਾਣੂਵਾਦ, ਵਜਰਾਦੀ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ਟੀ' ਭੋਜਾ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯੋਗੀ ਮੁੜ-ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ

ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਲੌਕਿਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਸੰਭਵ ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਯੋਗ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਸਹਿਜ ਵਰਤਾਰਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੁਧਨੰਦ ਨਾਮ ਦਾ ਇੱਕ ਦੇਵੀ ਯੋਗੀ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਮਹਾਂ ਮਹਾਪਾਧਿਆਇ ਪੀਟੀ ਗੋਪੀਨਾਥ ਕਵੀਰਾਜ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰਵਉੱਚ ਚੇਲੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਯੋਗ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਵਿਸ਼ੁਧਨੰਦ ਜੀ ਨੇ 'ਜਹਰ ਨਤੀਜੇ' ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਜ਼ਾਤ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਦੂਜੀ ਜ਼ਾਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਹੋਏ ਪੀ.ਟੀ. ਗੋਪੀਨਾਥ ਕਾਵਿਰਾਜ ਲਈ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇਗਾ? ਅਜਿਹੀ ਦਲੀਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੁਧਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ (ਗੋਪੀਨਾਥ ਦੀ) ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਫਾਂਸਫਲਾ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁੱਲ ਦਿਖਾਇਆ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਪੀ.ਟੀ. ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੋਪੀਨਾਥ ਕਵੀਰਾਜ ਜੀ ਕਲਿਆਣ ਮਾਸਿਕ ਯੋਗ ਦੇ ਪੰਨਾ 748 ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਵਿਗਿਆਨ ਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤਲਾਂਗ ਸਵਾਮੀ ਜੀ 280 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਬਣੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਪੈਮਾਨੇ ਬਾਰੇ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਿੰਦਰ ਪਾਂਡੇ ਨਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ 28/01/1983 ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਟੂਡੇ' ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤਲੰਗ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੌਰੇ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਤਾਲਾਬੰਦੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਤਲੰਗ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਯੋਗ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਘਟਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਸਿੱਧੇ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵਾਗਨਾ ਇੱਕ ਸਹਿਜ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀਨੁਕ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਵਰਗੀ ਐਨੀਮਾਦੀ ਅਸ਼ਧੀ ਨਾਲ ਲੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਤ੍ਰਿਕੁਦ ਸ਼ਿਵਲਾਂਗ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਆਖਰੀ 21ਵੇਂ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀਜਾਗਦਗੁਰੂ ਰੀਨਾਕਚਾਰੀਆ ਨੇ ਤ੍ਰਿਕੋਟੀ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਸਥਾਪਨਾ-ਲੀਲਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੈਰੇ ਦਾ ਸਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਰਾਵਣ ਨੇ ਨਵਕੋਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਲਿੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਛੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਰਾਵਣ, ਜੋ ਸ੍ਰੀਰਾਮ ਨਾਲ ਲੜਦਿਆਂ ਸਵਰਗ ਜਿੱਤ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਨੇ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਵਿਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ। ਉਸੇ ਮੁਹੂਰਤ ਵਿਚ, ਉਹ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਸੀ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਜਗਦਗੁਰੂ ਰੇਨਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਅਗਸਤਾਯ ਸ਼ਿਵਾਧਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰੀਲੰਕਾ ਨਗਰੀ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀਲੰਕਾ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀਲੰਕਾ ਨਗਰੀ ਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜਮਹਿਲ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਉੱਥੇ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਰਾਵਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਸੁਣਾਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਗਦਗੁਰੂ ਰੀਨਾਚਾਰੀਆ ਜੀ ਨੇ ਤਿੰਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਗੁਰੂ-ਰੂਪ ਨੂੰ ਰੱਖ ਕੇ ਰਾਵਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਦਗੁਰੂ ਰੀਨਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਜਗਦਗੁਰੂ ਰੀਨਾਚਾਰੀਆ, ਜੋ ਕਿ ਭੂਲੋਕ ਦੇ ਸੋਮੇਸ਼ਵਰ ਲਿੰਗ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ, ਨੇ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਅਗਸਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਾਦਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀਲੰਕਾ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ-ਪੱਖੀ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਰੀਨਾਚਾਰੀਆ ਫਿਰ ਉਸੇ ਸੋਮੇਸ਼ਵਰ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਜਗਦਗੁਰੂ ਰੀਨਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਵਿਰਸਾ ਧਰਮ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਅਗਸਤਾਯ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਾਧਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਅੱਜ ਸਭ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸ੍ਰਿਧਸ਼ਿਖਾਮਨੀ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਵੀਰਸ਼ਵ ਧਰਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਜਗਦਗੁਰੂ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਮਹਾਸਵਾਮੀ ਜੀ
ਜੰਗਾਮਵਾੜੀ ਮੱਠ, ਵਾਰਾਣਸੀ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

(ਸ੍ਰੀਸਿਧੰਤਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ: ਸਮੀਖਿਆ)

ਸ਼ਈਵਾ-ਵਿਰਾਸ਼ਵ ਧਰਮ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ, ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੰਸਾਰ, ਇਸ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ, ਇਸ ਦੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਆਦਿ ਦੇ ਰਹੱਸ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ, ਭਾਰਤੀ ਮਨੀਸ਼ਾ ਪਿਛਲੇ ਜਾਂ ਭਾਰਤੀ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਤਸੁਕ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਗ੍ਰੰਥ ਰਿਗਵੇਦ ਦੇ ਗੈਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੂਹ (10-129.1), ਸ਼ਵੇਤਾਸ਼ਵਤਾ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਆਦਿ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੰਤਰ, ਇਸ ਤੱਥ ਦਾ ਅਟੱਲ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸੀਮਤ ਜਾਂ ਖੰਡ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਘਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਦੋ ਆਯਾਮ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਨ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸੰਤ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਸੀ, ਪਰ ਜਿਗਿਆਸੂਆਂ ਅਤੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫਟਣ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਵਰਣਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ, ਇਕ ਸੰਪੂਰਨ ਅਤੇ ਅਸੀਮਚਿਤਰ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਉਤਸ਼ਾਹਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤੱਥ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਹੈ।

ਬੌਧਿਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਤਰਕ ਨਾਲ ਅਤਿ-ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰੀਰਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਧਰਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਧਰਮ ਇਕੋ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਦੋ ਆਯਾਮ ਹਨ। ਗਿਆਨ, ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਆਪਸੀ ਪੂਰਕ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਰਿਆ ਇੱਕ ਰਾਹ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਵਕਰ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਮੈਕਰੋਸਕੋਪਿਕ ਅਤੇ ਸੂਖਮਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੈਕਰੋਸਕੋਪਿਕ ਤੋਂ ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਵੱਲ ਵਧੋ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ, ਘਰੇਲੂ ਕਿਰਤ ਵਿੱਚ, ਮੈਕਰੋ-ਆਚਾਰ ਦਾ ਨਿਯਮ, ਮੈਕਰੋਸਕੋਪਿਕ ਐਕਟ ਆਦਿ, ਧਿਆਨ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਧਿਆਸਨ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਵਿੱਚ।

ਭਾਰਤ ਵਸੁੰਧਰਾ 'ਤੇ ਸ਼ਿਵਾ ਅਤੇ ਵੈਸ਼ਣਵ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੋਵੇਂ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਦੋਨਾਂ ਪਾਸੇ ਵਹਿੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਵੈਸ਼ਨਵੀ ਧਰਾ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਵੇਦ ਅਤੇ ਸ਼ਵੀ ਧਰਾ ਦੀ ਕਮਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਮੂਲ ਰੂਪ ◌ਾ◌ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਨੋਲੋਜੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਅ ਕਰਕੇ ਰਲਿਆ-ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮਿਸ਼ਰਣਾਂ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੋਹਰੇ, ਦੋਹਰੇ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਦੋਹਰੇ ਭੇਦਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਦੋਹਰੇ ਤੋਂ ਗੈਰ-ਦੋਹਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਧਰਮ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਉੱਤਰ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਤੱਕ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ। ਸਿੰਧ ਘਾਟੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਹ ਤੱਥ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵੈਦਿਕ ਆਰੀਆ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੈਦਿਕ ਆਰੀਆ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸ਼ਈਵਾ-ਵਿਰਾਸ਼ਵ ਧਰਮਵ ਸਨ। ਮੋਹਿੰਜੋਦਾਰੋ ਅਤੇ ਹੜੱਪਾ ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਲਿੰਗਪੁਜਾ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੂਜਾ, ਮਾਤਾ-ਸ਼ਕਤੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਪਸ਼ੌਪਤੀ ਸ਼ਿਵ ਪੂਜਾ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਵਾ ਧਰਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਭਾਗ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਖੁਦਾਈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ। ਸ਼ੰਭਵੀ ਮੁਦਰਾ, ਜੋ ਕਿ ਗਿਆਨ ਦੀ ਮੁਦਰਾ ਅਤੇ ਅਰਧ ਦਿਲ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਯੋਗੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਿਵਾਏ ਅਤੇ ਵਿਰਾਸ਼ਵ ਯੋਗੀਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦੂਰ ਦੇ ਅਤੀਤ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਭਾਵੇਂ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿਗ ਵੇਦ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਦੇਵਤਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਰੁਦਰ ਨੂੰ ਯਜੁਰਵੇਦ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਰੁਦਰ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਪਰੰਪਰਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ। ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਬੋਧੀਆਂ ਯੋਗ, ਵਜਰਾਇਣਾ, ਕਾਲਾਚੱਕਨ, ਪਸ਼ੋਪਤ, ਸ਼ਵਾਸੀਦੰਤ, ਨਾਥਸਮੁਨਲ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਬੁੱਧ ਦੇ ਯੋਗ-ਗੁਰੂ ਅਰਦ ਅਤੇ ਉਦ੍ਰਕ ਸ਼ਾਵੀ ਯੋਗਸਾਧਨਾ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈ ਸਨ। ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ, ਅਲਵਰ ਅਤੇ ਨਯਾਨਾਰ ਦੀ ਸੰਤ ਪਰੰਪਰਾ ਵੀ ਸ਼ਹੀਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਧਰਮ ਹਿਮਾਲਿਆ ਤੋਂ ਕੰਨਿਆਕੁਮਾਰੀ ਤੱਕ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ।

ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀਖਾਮਨੀ : ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜੀਵਨ, ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਕੀ ਹੈ? ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਤਪੱਤੀ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ? ਜੀਵ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਕੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ? ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਕੀ ਹੈ? ਆਦਿ ਨੁਕਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਨੁਕਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਉੱਤਮ ਵਿਚਾਰ ◌ਾ◌ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਂਤਕ-ਅਗਸਤਾਯ ਸੰਵਾਦ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਕਰਮ, ਅਧੂਰੀ, ਕਿਨਚਿਤਾ, ਸਦੀਵੀ ਸਰੀਰ, ਅਟੱਲ, ਅਚੱਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਬੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵ,

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਦੇਵ-ਜਾਨਵਰ ਪੰਛੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ, ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਈ ਯੋਗਵਿੱਚ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਬਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥਕਰ ਨੇ ਚਾਰਵਾਕ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਤਮਾ ਸਰੀਰ-ਇੰਦਰੀ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਆਦਿ ਮਨੁੱਖ ਹਨ, ਪਰ ਆਤਮਾ ਮਨੁੱਖ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਦੀਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਰੰਤਰ ਆਤਮਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਣਮੂਲ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਜਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਉਹ ਪਨਾਹ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਦਾਸ ਅਤੇ ਉਦਾਸ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਸਰੀਰ ਦੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਬੇਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾਲ ਲਾਭ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਤਪੱਤੀ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਮਹਾਦੇਵ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੂਟਾ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਰਚੇ ਗਏ ਜਾਲ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਨਿਮਾਟੋਡ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਦੇਵ ਸ਼ਿਵ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕਾਰਕ ਅਤੇ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਫਰੋਥ-ਵੇਵ-ਬੁਲਬੁਲੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਾਂ ਰੇਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਤਤਿਅਮ ਨੂੰ ਰੇਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜਗਤ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗ੍ਰੰਥਕਰ ਨੇ ਵੇਦਾਂਤ ਦੇ ਅੰਤਰਵਾਦ, ਸਮਖਿਆ ਦੇ ਸਾਖਯਵਾਦ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਦਿ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਾਇਆ ਵਿਕਲਪ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਵਾਧੂ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ, ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਵਤਵ ਲਾਭ ਮੁਕਤੀ ਹੈ। ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਗ੍ਰੰਥ-1 ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਲੋਹਦ, 2. ਸਮੀਆ, 3. ਸਰੂਪਿਆ ਅਤੇ 4. ਸਯੁਜੀਆ। ਸ੍ਰੀਧਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਵਿੱਚ ਸਿਉਜਮੁਕਤੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਕਤੀ ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਦੋ ਕਿਸਮ ◌ਾ◌ਃ ਦੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੋਰ ਨਾਂ ਵਾਂਗ। ਸ੍ਰੀਧਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਦੀ ਮੁਕਤੀ-ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਗੈਰ-ਦੋਹਰੇ ਵੇਦਾਂਤ ਵਰਗੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਇਨਗਾਸਟਰੀ ਦੀ ਛੋਹ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਿਵਗਾਮ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਵਰਗਾ ਹੀ ਸੱਚਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੇਵਲ ਅਹਰਤਾ ਅਤੇ ਮਮਤਾ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਦੀਵੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਾਰਨ, ਬੰਦੀ ਜੀਵ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰੀਰਕ ਸਰੀਰਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਰ ਬੰਧਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ ਮੁਕਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਜੀਵਨ ਭਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਇੱਕ ਉਪ-ਰਾਜ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਹੈ। ਵੇਦਾਂਤ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਾਂ ਆਨੰਦ ਹੈ, ਪਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਰੇਨਾਚਾਰੀਆ ਸੰਵੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ-ਮੁਕਤ-ਭਾਵ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਕਿ, ਜੀਵ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਮੁਕਤ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਤੱਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਉਜੀਆ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਮੌਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਵਾਪਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਆਦਿ ਦਾ ਇਹ ਪੜਾਅ ਉੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਯਤ ਕਰਮ ਕਰਮੀ ਤਤਾਧੀਲ ਸ਼ੰਭੋ ਵਦਾਧਨਮ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੱਖਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਸ਼ਿਵਹੁੱਡ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਹਨ। ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਗਏ 'ਆਤਰਾਤੀ: ਸਵੈ-ਰਚਨਾ' ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹਨ। ਗਣਸ਼ਪੁਰੀ (ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ) ਦੇ ਸ਼ਿਵਸਵਰਪ ਸੰਤ ਨਿਤਿਆਨੰਦ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ: "ਓਮ ਗਾਂਧ ਸਮਰਿਆਮੀ, ਨਾਮੀ, ਓਮ ਪੁਸ਼ਪਾ ਸਮਰਿਆਮੀ ਆਦਿ, ਆਪਣੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ, ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਗੰਧ ਆਦਿ। ਇਹ ਸਿੱਧਾਂਤ ਥਿਸ਼ੀਖਾਮਣੀ ਦੇ ਅਠਾਰਵੇਂ ਪੈਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੀਹਵੇਂ ਪੈਰ੍ਹੇ ਤੱਕ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਣਾ ਹੈ।

ਆਮ ਜਨਤਾ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਮਾਈਆਂ ਅਕਸਰ ਵੇਦ ਵਿਰੋਧੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਸੱਚ ਹੈ। ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦਿ ਦੇ ਜਟਿਲ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚਰਿੱਤਰ, ਰਾਜ ਆਦਿ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਯਮ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਬਹੁਤ ਉਦਾਰ ਹੈ। ਸ਼ਵੀ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਿਵਸਯੂਆ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਹੀ ਹੈ- ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦੀ ਪੱਕੀ ਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਯੱਗ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਜਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚ ਲਿਗਾਂਡ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਵੈਡੋਪੈਨੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀਖਾਮਣੀ : ਇੱਕ ਮਹਾਂਕਾਵਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਮਹਾਂਕਾਵਿਕ ਸਿਧਾਂਤ। ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ, ਜੋ ਕਿ 21 ਪੈਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਸਰਗਭੰਧੇ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਦੀ ਪਰਖ ਉੱਤੇ ਉੱਤਮ ਗੁਣਦਾਇੱਕ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਇਕ ਰੀਨਾਚਾਰੀਆ ਹੈ। ਜੋ ਕਿ ਧੀਰੋਦਤ ਨਾਇਕ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚ-ਪੱਧਰੀ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਸ ਨੇ ਅਗਾਸਤਾ ਅਤੇ ਵਿਗਾਤੀ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਸਰਾਪ ਦੇ ਣ ਤੋਂ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਾ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਉਹ ਗੰਬਰੀਆ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮਹਾਮੁਨੀ ਅਗਸਤਿਆ ਨੂੰ ਵਿਰਾਸ਼ਵ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਸ਼ਿਵਲੈਂਗ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਇਸ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਸਮੇਂ, ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਅਵਿਅੰਜ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ, ਸ਼ਗਿਰਦ, ਸ਼ਿਵਭੱਟੀ, ਲਿੰਗ, ਸੰਸਾਰ, ਕਸ਼ਟ, ਲੀਗਰਚਨ, ਸਮਰਪਣ ਆਦਿ, ਕਈ ਵਿਸ਼ੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰਤੀ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਅਤੇ ਸਮਰਪਣ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਅਤੇ ਸਮਰਪਣ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਇਕ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਨਾਇਕਾ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਆਦਿ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇ ਹਨ। ਗ੍ਰੰਥਕਰ ਨੇ ਸ਼ਿਵਾਸਤੁਤੀ, ਸ਼ਕਤੀਸਤੁਤੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀਰੋ-ਨਾਇਕਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਰਘੁਵੰਸ਼ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਦੇ ਲੜੀਵਾਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਨੇ ਗ੍ਰੰਥਕਰ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਨਾਮ ਦੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੈਰ੍ਹੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜ ਸ਼ਲੋਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਤੀਜੇ ਵਿੱਚ 9 ਤੋਂ 23 ਤੱਕ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਵਾਨੀ ਵਿੱਚ 24 ਤੋਂ 35 ਸ਼ਲੋਕ 13 ਸ਼ਲੋਕ ਹਨ। ਤੀਜੇ ਪੈਰ੍ਹੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਵੀ ਹੈ।

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਵੈਦਭਹਿ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਕਸਰ, ਗੈਰ-ਮਰਜ਼ ਕੀਤੇ ਸ਼ਬਦ, ਨਰਮ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਦਿ, ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਢੰਗ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ, ਮੂਰਤੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਚੌਥੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਰਚਨਾ ਮੈਂਟਲ ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ, ਸਿਰਲੇਖ, ਕਲਟਰੀ, ਸ਼ੱਕਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਤਮਕ ਰਸ ਰਲੇ-ਮਿਲੇ ਭਗਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿੱਚ ਵਹਿਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਅਸਲ ਵਿਚ, ਵਿਰਾਸੀਵ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਸ੍ਰੀ 1008 ਜਗਦਗੁਰੂ ਡਾ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਮਹਾਸਵਾਮੀ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਦੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਸਹਿਜ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਤੇ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਰਘੁਵੰਸ਼ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਦੀ ਵਿਹਾਰਕਤਾ: ਪ੍ਰਗਿਆ ਅਕਿਨਚਗਮ ਆਦਿ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਮਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਆਚਾਰੀਆ ਪੰਡਿਤ ਵਜਵਲਭ ਦਵੇਦੀ ਜੀ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਦਿਆਲੂ ਪਿਆਰ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਾਵਭਰਤਿਸ਼ਥਾ (ਮਗਵੜੀ ਮੱਠ) ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਹਨ। ਅੰਤ ਵਿਚ, ਇਸ ਅਣ-ਮਿਤ ਵਾਰਾਣਸੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇਵਤਾ, ਭੂਤਕਾਲ ਅਤੇ ਭਗਵਤੀ ਅੰਪੂਰਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਗਲਤੀਆਂ ਅੱਗੇ ਝੁਕਦੇ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਨਮੰਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਦਿਲੋਂ ਦੇਣ।

ਵਿਕਰਮੀ ਸੰਵਤ - 2077
ਅਧੀਨ
ਸ਼ਾਲੂ ਜੰਗਮ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਵਿਸ਼ਾ ਸੰਖੇਪ

ਪਹਿਲੇ ਤੀਜੇ ਪੈਰ੍ਹੇ ਦੇ ਸਰਲ ਅੰਤ ਲਈ, ਪਹਿਲੇ 12 ਸ਼ਲੋਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲੇ ਪੈਰ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਾਚਾਰੀਆ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ (ਪਹਿਲਾ) ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸਿੱਧਨਾਥ, ਸਿੱਧਨਾਥ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ (ਦੂਜਾ) ਸੀ। ਉਹ ਵਿਰਸ਼ਾਵਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮੋਟਰ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀਦੰਤਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ।

ਬ੍ਰਹਮਾ ਇੱਕ ਸਚਿਦਾਨੰਦ ਅਤੇ ਸਦੀਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੋਖ ਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾਇਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਢੰਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਸਰਬ-ਸਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਪ੍ਰਥਣ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ, ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਦੋ ਗਨੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੇ ਸਨ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅੰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ 'ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਕੈਲਾਸ ਪਰਬਤ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਗਵਤੀ ਉਮਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਸਰਸਵਤੀ, ਵੇਦ, ਹੋਰ ਦੇਵੀ ਕੁੜੀਆਂ, ਹੋਰ ਔਰਤਾਂ, ਵਿਦੇਸ਼ਵਰ, ਨੰਦੀ ਅਦੀਗਨਾ, ਪ੍ਰਮਥਗਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਇੰਦਰ ਆਦਿ। ਵਸਥਾ ਆਦਿ ਰਿਸ਼ੀਗਨਾ; ਦੋਦੇਸ਼ ਆਦਿਤਿਆ, ਆਸ਼ਟ ਵਾਸੂ, ਏਕਦਾਸ਼ ਰੁਦਰ, ਦੈਂਤ, ਦੈਂਤ ਆਦਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪੂਰੀਆ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਰੀਕ ਨੂੰ ਫ਼ੋਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੰਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਰੇਕ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਫੋਨ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਦਾਰੁਕ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਕੋਲ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਇਸ ਬਿਮਾਰ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਰੀਕ ਨੂੰ ਕਿਹਾ: ਓਹ, ਦੁਰਬਧੇ। ਸ਼ਿਵ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਅੰਤਿਮ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਡਰੇ ਹੋਏ ਰੇਕ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸ੍ਰੀਰਾਕ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਲਿੰਗ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸੋਮੇਸ਼ਵਰ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਲਿੰਕ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਜਨਮ ਲੈਲਵੋਗੇ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂਤ ਵਿਰਾਸ਼ਵ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰੋਗੇ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੂਨੀਪੁਰ ਅਤੇ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਕੋਲ ਗਿਆ।

ਚੋਥਾ-ਪੰਚਮ ਚੌਰਾਹੇ ਜਦੋਂ ਸੋਮੇਸ਼ਵਰ ਮਹਾਦੇਵ ਤੋਂ ਰੇਨੇਕ ਦੇ ਉਭਾਰ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਰੀਰ ਸੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਪੜ ਸਿਰ 'ਤੇ ਸਜਾਈ ਗਈ। ਕਾਤਿਪਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੁੜੀਆਂ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਯੋਗ, ਜਲਣਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਕਾਮਡਲੂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸਨ। ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ ? ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ. ਇਹ ਮੇਰੇ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਮਕਸਦ ਹੈ ਕਿ ਜੈਨ, ਬੋਧੀ, ਚਾਰਵਾਕ ਆਦਿ ਨਾਸਤਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਕੇ ਵਿਸਾਵਸ਼ੀਦ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ, ਰੀਨਾਚਾਰੀਆ ਆਕਾਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਮਲਿਆ ਪਰਬਤ 'ਤੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਆਗਾਸਤਾ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਆਸ਼ਰਮ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਨਾਲ ਭਰੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਾਂਗ ਅਤੇ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਚੰਦਨ ਦੇ ਰੁੱਖ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਗਾਸਤਾ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਪਿਦਜਤਾਧਾਰੀ ਤ੍ਰਿਪਦੰਡ ਦੇ ਤ੍ਰਿਖਿਆ ਨਾਲ ਆਸੀਆ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਥਿਆ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਉਹ ਉੱਥੇ ਆਏ ਸਨ। ਲੋਪਾਮੁਦਰਾ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਰੀਕ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਦੂਜੇ ਪੰਡ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਗਸਤਾਯ ਅਤੇ ਰੇਣੂਕਾਚਾਰੀਆ ਵਿਚਕਾਰ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ।

ਰੇਣੂਕਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਓਏ ਮੁਨੀਵਰ! ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਹੋ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਨਿਰੰਤਰ ਨਿਯਮਾਂ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ? ਵਿੰਧਿਆਚਲ ਨੂੰ ਤੂੰ ਹੁੱਕਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਭਿਉਂ ਕੇ ਚਿੱਕੜ ਬਣਾ ਦਿਓ। ਹਾਤਾਪੀ ਰਾਖਸ਼ਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਵਾਮੀ ਕਾਰਤਿਕ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਿਵਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਿਵਭਕਤਾ ਹੋ।

ਅਗਸਤਾਯ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਹੀ ਮੁਨੀਟਾਂ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਦਾ ਹੱਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਰੇਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਖੁਲਾਸੇ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਕਈ ਕਮਾਈਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੇ ਦੇਵੀ ਯੋਗ! ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤ ਦੱਸ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ।

ਗਾਸਤਾਯ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਚਾਰੀਆ ਰੀਕ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਅਗਸਤਾਯ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਿਵਗਿਆਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਰਹੱਸਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਮਖਿਆ, ਯੋਗ, ਪੰਚਚਰ, ਵੇਦ, ਪਸ਼ੁਪਤ ਆਦਿ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਹ ਸ਼ਾਇਕਾਵਤ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੀਆਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੈ। ਸ਼ਈਵਾ, ਪਸ਼ੋਪਤ, ਸੋਮ ਅਤੇ ਲਕੁਲ ਦੇ ਅੰਤਰ ਤੋਂ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਮਾਈਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਿਵਗਾਮ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਕਿਸਮਾਂ ਬਚੀਆਂ ਹਨ, ਦੱਖਣ, ਮਿਸ਼ਰਾ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅੰਤਰ ਹਨ। ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਸ਼ਕਤੀਪ੍ਰਧਾਨ, ਦਕਸ਼ਮ ਭੈਰਵਪਧਾਨ, ਮਿਸ਼ਰਾਗਮ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS
ਸਪਤਾਮਾਟਰਿਕ ਅਤੇ ਸਿਧਾ ਵੇਦਪ੍ਰਧਾਨ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਬਿਰਸ਼ਾਵਤ ਸ਼ਿਵੇਪੱਤੀ ਕਾਮੀਕਾਡੀ ਵਤੁਲੈਂਟ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੈ।

ਵੀਰਸ਼ਵ ਅਤੇ ਵੀਰਮਹੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਰਾਸ਼ਵ ਦੇ ਛੇ ਭੇਦਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਭਗਤਾ ਸਾਈਟਾਂ, ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਸਾਈਟਾਂ, ਸਿਡੀਮੈਂਟਰੀ ਸਾਈਟਾਂ, ਜ਼ੂਲੋਜੀਕਲ ਪਲੇਸ, ਸ਼ਰਣ ਅਤੇ ਕਾਮੇਬਲ ਸਾਈਟਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਸਥਾਨ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਪੰਦਰਾਂ ਭੇਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ: ਬਾਡੀ ਸਾਈਟ, ਪਿੰਡਗਯਾਨ ਸਾਈਟ, ਸੰਸਰਾਇਆ ਸਾਈਟ, ਗੁਰੂਕਰਨਿਆ ਸਾਈਟ, ਲਿੰਗ-ਆਧਾਰਿੰਗ ਸਾਈਟ, ਵਿਭੂਤੀਹੋਲਡਿੰਗ ਸਾਈਟ, ਰੁਦਰਕਸ਼ ਹੋਲਡਿੰਗ ਸਾਈਟ, ਪੰਚਕਸ਼ਰਜਾਪ ਸਾਈਟ, ਭਗਤ ਮਾਰਗਾਰਾ ਸਾਈਟ, ਐਂਫੀਬੀਅਸ ਸਾਈਟ, ਤਿੰਨ-ਪਾਸੀ ਸ਼ਿਵ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰ, ਸਰੀਰ, ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗੇ ਜਾਣ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗੁਰੂਕਰਨ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਛੇਵੇਂ-ਸੱਤਵੇਂ ਭਾਗ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣ ਨੂੰ ਦੱਸ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਜਾਣਗੇ। ਫਿਰ ਸ਼ੁਰੂਕਰਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ, ਮੀਟ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੰਤਰ ਵਜੋਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਕ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲਿੰਗ-ਆਧਾਰਿੰਗ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ, ਚੇਲੇ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿੱਚ, ਲਿੰਗਾ ਦਾ ਮਕਸਦ, ਇਸ ਦੇ ਧਾਰਕ, ਅੰਤਰ-ਲਿੰਗਹਾਰਨ, ਬਾਹਰੀ ਪਕੜ, ਲਿੰਗਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੱਤਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਸੜਨ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ, ਸੁਆਹ ਨੂੰ ਪੰਜ ਨਾਂਵਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ, ਉਚਿਤਤਾ, ਸੜਨ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਕਿਸਮਾਂ, ਸੁਆਹ ਨਹਾਉਣ, ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰ ਹੋਲਡਿੰਗ, ਤ੍ਰਿਪੁਡਰ ਟਿਕਾਊ ਅੰਡੇ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਪਰਾਇਡਡ ਜੀਵ ਵਜੋਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰੁਦਰਕਸ਼ ਦੀ ਹੋਲਡਿੰਗ ਸਾਈਟ ਵਿੱਚ ਰੁਦਰਕਸ਼ ਦਾ ਮੁੱਢ, ਟਿਕਾਊ ਰੁਦਰਕਸ਼ ਦੇ ਲੱਛਣ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਾਗ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਰੁਦਰਕਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰੁਦਰਕਸ਼ ਦੇ ਫਲ ਆਦਿ ਦੇ ਵਰਣਨ ਹਨ।

ਅੱਠਵੇਂ-ਦਸਵੇਂ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ ਪੰਚਕਸ਼ਰੀ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਤੱਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਚਕਸ਼ਰ (ਨਾਮਾ ਸ਼ਿਵਾਏ) ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੋ ਅੱਖਰ ਸ਼ਿਵ ਪਖਮ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਓਂਕਾਰ ਨਾਲ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਮੰਤਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮ, ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਦੀ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਪਛਾਣ, ਜਪਯਾਗ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਉੱਤਮਤਾ, ਸੰਮਤ੍ਰਕ ਸ਼ਿਵਪੂਜਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਪੰਚਕਸ਼ਾਰੀ ਦੇ ਫਲ, ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨਵਮ ਭਾਗ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ। ਭਗਤੀ ਦਾ ਨਵਾਂ ਅੰਤਰ। ਬਾਹਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਭਗਤੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ, ਭਗਤੀ ਦੇ ਕਈ ਜਨਮ, ਮਨੋ-ਬੋਲੀ ਦੇ ਭੇਦਾਂ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੀ ਭਗਤੀ, ਪੰਜ ਕਿਸਮ ◌ਾ◌ਂ ਸ਼ਿਵਯਾਗ, ਜੈਕਾਰਿਆਂ, ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅੰਤਰ, ਦਿਕਸ਼ਿਤ ਭਗਤਾਂ ਲਈ ਨਿਯਮ ਇਸ ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਤਿੰਨ-ਪੱਖੀ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਰਣਨ ਗੁਰੂ, ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਅੰਗਗਮ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਯਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਚਤਰਵੀਸਰਾਏ ਸਾਈਟ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਚਰੀਦੇਦ, ਜੋ ਕਿ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬਿਲਸ਼ੀਟ ਮਾਲਾ, ਅਨਾਜ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਦਾ ਫਲ ਹੈ, ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦਾਣਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਸੋਪੜੀ, ਨਿਰੂਪਧ ਅਤੇ ਸਹਿਜਾ ਨੇ ਮਾਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਦਸਵੇਂ ਪੈਰ੍ਹੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਸਾਈਟ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮਹੇਸ਼ਵਰ, ਲਿੰਗਾਫੀ, ਪ੍ਰੀਵਰਸ਼ਨ, ਗੈਰ-ਦੋਹਰੀ ਅਵਿਗਿਆ, ਕਾਲ ਵਰਜਨ, ਅਸ਼ਮੂਰਤੀ ਦੀ ਵੰਡ, ਆਮ ਤੱਤ ਦਾ ਖੰਡਣ, ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾ-ਰਤਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਮਹੇਸ਼ਵਰ। ਉਹ ਪਾਰਸਟਰੀ-ਪਾਰਪਲਾਜ਼ਮ ਪਰਮਾਨਮੁਖ ਸ਼ਿਵ ਲਈ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਆਦਿ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਦੁਆਰਾ ਵਿਦਿਮਾਨ-ਲਿੰਗਨੀਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਉਕਤ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲਿੰਗ-ਪੂਜਾ ਦੇ ਮਹਾਵਰਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਆਤਮਾ-ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂਤ ਦੀ ਅੱਗ ਆਦਿ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ, ਜੋ ਸਰਬ-ਖਵਿਥ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਦਾ ਦੋਹਰਾਪਣ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਨਹੀਂ ਬੁਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਿਵ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਦੇ ਅੱਠ ਤੱਤ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਲਿੰਗ ਵਿਚ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ, ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਇਕਾਂਗੀ ਤਿਕੋਣੀ ਅਵਸਥਾ ਚੌਰਾਹੇ ਦੀ ਮੁੱਖ ਸਦੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਗੁਰਮੱਤੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਿਯਾਂਗਪ੍ਰਸਨਾ, ਮਗਗੌਰਵ, ਭਗਤਾਮਤੀ, ਸ਼ਰਨਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਪ੍ਰਸਾਦਮਾਤਾ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਤ ਸਥਾਨ (%= ਉਪ-ਭਾਗ) ਹਨ। ਸਾਈਟ ਵਿੱਚ, ਮਨ ਦੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ, ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਾਅ, ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ ਤੋਂ ਲਾਭ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਹੁਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਭੇਦਭਾਵ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਫਾਇਦਿਆਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੀਜੀ ਥਾਂ ਤੇ ਲਿੰਗ ਦਾ ਸੁਭਾਅ, ਬ੍ਰਹਮਾਨ ਲਿਯਾਂਗ ਹੈ, ਪਰਮਾ ਸ਼ਕਤੀ ਉਸ ਦੀ ਪਿੱਠ ਹੈ, ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਜੋੜ ਵਿਸ਼ਵ-ਿੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਾਲ ਅੰਤਿਮ ਸ਼ਲਾਗ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਲੋਕ ਮਗਲਿੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਮਾਡੀ ਦੋਸ਼ ਰਹਿਤ ਸ਼ਿਵਗਿਆਨੀ ਸ਼ਿਵਚਿੰਤਨਪਾਰਾਇਣ ਅਸਲ ਗੈਰ-ਗਮਾਡਾ ਹੈ। ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਰਣ ਦੀ ਸ਼ਾਨ, ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਸ਼ਿਵ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਥਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ਿਵ-ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ, ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਕੇ ਚੌਰਾਹੇ ਦਾ ਐਪੀਲੋਗ ਹੈ।

ਡੋਡੈਸ਼ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਨਲੀਗੀ ਸਾਈਟ ਵਜੋਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਅੰਤਰ-ਸਥਾਨ ਸਥਾਨ ਹਨ- ਪਰਲਿੰਗ, ਪ੍ਰਲਿੰਗਗਰਚਨ, ਸ਼ਿਵਯੋਗਸਾਮਾਦੀ, ਲਿੰਗਨਿਥਲ ਅਤੇ ਐਂਗਲਿੰਗਿਥਲ। ਕੰਨਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਨ ਅਤੇ ਅਪਨ ਦੇ ਸਮਧਤ ਨਾਲ ਉਠਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਨਲਿੰਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਪ੍ਰਨਲਿੰਗੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਅਰਚਨਾ ਪ੍ਰਾਇੰਗਰਚਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਖਿਮਾ, ਜ਼ਮੀਰ, ਸੱਚ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਵਜੋਂ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਿਵਾਧਮਧੜੀ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਕਾਸੀ ਦੇ ਮਾਪ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਲਿੰਗਨੀਜ਼ ਸਾਈਟ ਲਿੰਗਸਵਰਪ ਦੀ ਚਰਚਾ, ਲਿੰਗ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਉਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਫੋਕਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਐਂਗਲਿੰਗੀ ਸਾਈਟ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਨੋਸ਼ਵਾਦੀ ਲਿੰਗ, ਜੋ ਦੋਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਨ, ਨੂੰ ਐਂਗਲਿੰਗਗੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ੀਰੋ ਹਨ, ਉਹ ਆਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਤ੍ਰਿਓਦਾਸ਼ੀ ਪੈਰੇ ਸ਼ਰਣ, ਤਮਸਨਸਨ ਸਾਈਟ, ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸਾਈਟ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅੰਪਨ ਸਾਈਟ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਪਤੀ ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਿਆਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਰਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੇ ਵਰਤਮਾਨ ਤਮਾਭਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਤਮਸਨੀਰਾਸਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਟੈਮੋਮਾਈਲ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਾਮ-ਡਮ ਆਦਿ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਸਤਵਿਕ ਮਹਾਯੋਗੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵਮ ਪ੍ਰਪੰਚ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਇਕ ਤਮਾਸ਼ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਹਰ ਥਾਂ ਅਸਲੀ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਕ੍ਰਮ ਦਾ ਯੋਗੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜੋ ਗਿਆਨ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਿਵਤਵ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਾਤੀ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਥਿਰ ਆਤਮਾ ਵਜੋਂ ਮਨੋਨੀਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵਕਯਗਿਆਨ, ਸ਼ਿਵ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਇਹ ਸਭ ਨਿਮਰਤਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਚਤਰਦਸ਼-ਹੈਕਸਾਡੈਸੀਮਲ ਚੌਰਾਹੇ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਸਾਈਟਾਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਮੇਡੀ, ਨੈਤਿਕਤਾ ਆਦਿ। ਪ੍ਰਾਣ ਆਦਿ ਦੇ ਯੋਗ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਰਨ ਇੱਕ ਸਹਿਜਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਿਵਾਨੰਦ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਿਵਾਣੀ ਆਤਮਾ ਬਿੱਲ ਵਿਚ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸੱਪ ਲਈ ਇਕ ਰੋਕ-ਟੋਕ ਦਵਾਈ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਵਿਕਾਵਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਤੇ ਪਾਪ, ਪਾਪੀ, ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਕਰਮ ਬੀਜ ਸ਼ਿਵਗਿਆਨਿਨੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮ, ਆਦਿ ਸ਼ਿਵਰਾਧਨ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਮ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਆਧਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਜ਼ੀਰੋ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ, ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਸ਼ਗਿਰਦ ਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਯਾਦ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਰਾਂਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਪਾਵਕ ਵਿਚ ਇਦਾਂਤਾ ਦਾ ਘਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੋਮੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਦੇਖਣ ਲਈ ਹੰਕਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਚਦਾਸ਼ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਸਥਾਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਾਈਕਰਨਗੁਰੂ, ਸਿੱਖਗੁਰੂ ਆਦਿ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ਿਵਗਿਆਨ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤਿੰਨ-ਆਯਾਮੀ ਟੱਟੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀਕਸ਼ਾਗੁਰੂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'th' ਭਾਵ ਗੁਣ, 'ਰੁਪਏ' ਭਾਵ ਇਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਰੂਪਿਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੋ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਚਾਰੀਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅਣਵੰਡੀ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ-ਸੰਸਾਰ ਹੈ। ਦਾਕਰਨਗੁਰੂ ਵੀ ਇੱਕ ਚੇਲੇ ਦੇ ਸਮਝਤੋਂ ਸਿੱਖਿਅਕ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਦੀਪਿਕਾ ਤੋਂ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਸ਼ਗਿਰਦ ਦਾ ਮਨ ਛਾਪਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ, ਸ਼ਿਵਰੂਪਾਂਡੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਤਾਂ ਬਾਹਰੀ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਬਾਹਰੀ ਅਤੇ ਅੰਨਿਆਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਕੀੜਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸੋਖਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਕ੍ਰਿਲਿੰਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਲੋਕ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗਕੇ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਲਿੰਗਪੁਜਾ ਵਿਚ ਹੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਥਿਤੀ ਉਦੋਂ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਐਕਸ਼ਨ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਲਿੰਗ ਵਿਚ ਸੋਖ ਲਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਈਮੋਲਿੰਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਜਾ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ ਗਿਆਨਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁੰਦਾ। ਇੱਥੇ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਰੁਦਰ ਆਦਿ ਦਾ ਅੰਤਰ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਬੋਧ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਮਝ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵਕ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸੋਖ ਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਪਰਾਨੰਦ ਵਿੱਚ ਜਜ਼ਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਧਿਆਨ, ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਅਲਮ ਅਤੇ ਇਕਾਂਤ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸਵੈ-ਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਕੰਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਦੇ ਬਿਨਾਂ, ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੰਗ, ਆਸ਼ਰਮ, ਧਰਮ ਆਦਿ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਵੀ ਅਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਮ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਵੀ ਮੁਕਤ ਹੈ।

ਹੈਕਸਾਡੈਸੀਮਲ ਸੈਕਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਵਰਣਨ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕ੍ਰਿਗਾਮ, ਭਾਵਗਾਮ, ਗਿਆਨਗਾਮ, ਸਾਕਯ, ਅਕੇ, ਪਾਰਕੇ, ਧਰਮਚਾਰ, ਭਾਵਚਾਰ ਅਤੇ ਗਿਆਨਚਾਰ ਹਨ। ਸ਼ਿਵਪੂਜਾ ਦੀ ਸਰਗਰਮੀ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਵੀਨਾ ਅਰਣਮੰਥਨ ਦੀ ਅੱਗ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀਨਾ ਪੂਜਾ ਦੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਨਹੀਂ ਲਈ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲੈ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਪੂਜਾ ਦੁਆਰਾ ਪੂਜਦੇ ਹਨ। ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੀਵ-ਰੂਪਕ ਪੰਛੀ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਸਰਤਾਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹਨ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਥਾਂ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਪੂਰੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਹ ੀ ਉਹ ਅੱਖ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਆਨਵਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਰਹਿਤ ਕਰਮ ਬੰਧਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ, ਸਤਿਸੰਗ ਆਦਿ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਕਰਮ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਯੋਗੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਨਾ ਸਰੀਰ ਦੇ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦਾ। ਇੱਕ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ, ਯੋਗੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਤਪੱਸਿਆ ਆਦਿ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਭੇਦ ਅਤੇ ਮੋਹ ਆਦਿ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ, ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਾ ਆਦਿ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸ਼ਿਵ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਦਰਤ ਆਪਣੇ ਕੰਟਰੋਲ ਹੇਠ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੂਹਦੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਚਿਦੰਦ-ਰੂਪ ਹੈ। ਜਿਸ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਪਰਾਂਤ ਜਾਂ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਸਵੈ-ਰੂਪ ਜਾਂ ਸ਼ਿਵਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਉਹ ਇੱਕ ਅਵਿਕਾਰਹੈ। ਯੋਗੀ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਧਰਮਚਾਰ, ਅਹਿੰਸਾ, ਸੱਚ, ਅਸਤਰ, ਅਸਟਰਿਟੀ, ਦਇਆ, ਦਇਆ, ਖਿਮਾ, ਦਾਨ, ਪੂਜਾ, ਜਪਣਾ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਮਮਮਾਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਧਰਮਚਰਨ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਕਤ ਧਰਮਚਰਸਪਨ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਵਿੱਚ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਕਰਮ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮਹਾਨ ਯੋਗੀ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਆਤਮਾ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਣਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ, ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਪਾਰਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ੀ ਅਸਲੀ ਸ਼ਿਵਦੰਤ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਯੋਗ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਗਿਆਨ-ਗਿਆਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕੀ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੁਆਰਾ, ਇਸਨੂੰ । ਉਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸਿਰਫ਼ ਦੋਹਰੀ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਧਨ ਜਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਸਪਤਾਦਸ਼-ਅਸ਼ਦ ਪਾਰਸੈਕਸ਼ਨ-ਸਤਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਸਦੀ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸਾਈਟਾਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ਯਨਾਗਰਾਹਾ, ਇੰਦਰਨੂਗਰਾਹਾ, ਪ੍ਰਾਣਗਰਾਹਾ, ਕਰਿਆਪ, ਕਰਨਪਥ, ਭਾਵਰਤ, ਸ਼ਗਿਰਦ ਸਾਈਟ, ਸੁਸ਼ਰੂਥਲ ਅਤੇ ਸੇਥਲ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਨੂੰ ਓਯਨੂਗਰਾਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਿਵ ਆਪ ਯੋਗੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਪ੍ਰਤੀ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਦਿਆਲੂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੋਵੇਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਪਾਰਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਇੰਦਰਨੁਗਰਾਹਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਰ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਬਾਹਰੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ। ਉਹ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸੰਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਭਵਨ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇੰਦਰੀਉਰੁਗ੍ਰਨਾਸਪਨ ਯੋਗੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਕਸੀਜਨ ਦੇ ਅਰਥ ੋਾੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਗ੍ਰਹਿ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਾਪੋਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅੰਤਿਮ ਕਾਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸੋਖਣਾ। ਜਦੋਂ ਜਾਨਵਰ ਸੋਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ, ਯੋਗੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿੱਜੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੂੰ lyrped up ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਲਈ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅਰਪਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਹ ਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਖੁਸ਼ੀ: - ਦੁੱਖ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਰਨਾਪਿੱਟ ਸਾਈਟ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਵ ਡੈਬਿਊ ਹੈ। ਪਾਤਰ-ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਯੋਗੀ ਕਰਨਰਪਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਵਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇੰਦਰੀਆਂ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ੍ ਮੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਦਬੋਚ ਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਕ੍ਰਿਅ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ੋਾੇ ਨੂੰ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹੀ ਬੰਧਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਸ਼ਿਵੋਤਰਾਹਮ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਮਨ ਦੀਆਂ ਅਉਚਿਤ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਭੋਗ, ਭੋਗ ਅਤੇ ਭੋਗ ਇਸ ਤ੍ਰਿਪਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਕਰਮ ਸ਼ਿਵਰਚਨ, ਸਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਿਵਕਿਰਟਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਰਮੀ ਤਤਾਧੀਲ ਸ਼ੰਭਾਓ ਤਵਾਰਧਨਮ। ਜਿਸ ਚੇਲੇ 'ਤੇ ਪਾਕੀ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਸ਼ਾਮ, ਡਮ, ਤਪੱਸਿਆ, ਨਿਮਰਤਾ, ਸੱਤਿਆਵਤ, ਸੰਮਤ, ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ, ਇਹ ਸਭ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸ਼ਗਿਰਦ ਦੇ ਗੁਣ ਹਨ। ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਅਜਿਹੇ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਿਵ ਹੋ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਸ਼ਰੂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਗਿਰਦ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਸਵਾਲ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹੈ? ਜਿਸ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਇਸ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਆਦਿ। ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "ਸ਼ਿਵ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਹੀ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਿਵ ਹੋ। ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸੁਵਾਈ ਤੇ ਧਿਆਨ ਕਰੋ। ਇਸ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਦੇ ਪੈਨ ਦੁਆਰਾ, ਜਦੋਂ ਸੁਸ਼ਰੂ ਸ਼ਗਿਰਦ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਾਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੇਦਿਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਗੁਰੂ-ਯੋਗ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਗਿਰਦ ਵੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਮੋਕਸ਼ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੱਠਵਾਂ ਪੈਰਾ ਮਾਰੂਥਲ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਵੈ-ਕੇਂਦਰ, ਇੱਕ ਇੰਟਰਨ, ਇੱਕ ਪਰਮਾਤਮ, ਗੈਰ-ਪ੍ਰਤੱਵਾਂ ਦਾ ਸਥਾਨ, ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਸਥਾਨ, ਅਡਰਾਸਾਡ ਸਾਈਟ, ਇੱਕ ਅੰਤ-ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਈਟ ਹੈ। ਜੀਵ ਨੂੰ ਤਿਆਗਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹ ਸਥਾਨ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਤਮਾ ਵਾਲਾਂ ਦੇ ਫਕੀਰ ਦਾ ਇੱਕ ਸੈਂਟੀਨਰੂਪ ਹੈ। ਇਹ ਭੌਤਿਕ ਲੂਪ ਨਾਲ ਬੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹਉਮੈ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਨਿਰਜਲੀਕਰਨ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਗੁੰਮਨਾਮ ਅਤੇ ਅਣ-ਰੂਪ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸ਼ਕਰਪਾਲਸ਼ ਵਰਗੀ ਹੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਯੋਗ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲੈਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਰ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਦੈਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਆਤਮਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਆਤਮ-ਗਿਆਨ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਧੁਪਾਂ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਣ-ਹਾਗਮ ਸਥਾਨ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਦੇਵੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ, ਆਦਿ ਧਰਮ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਯੋਗੀ ਨਿਰਦੇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਸਰੀਰਕ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਭਟਕਣ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਤਮਾ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਰਾਗ ਦੀ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਆਦਿ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। 'ਹਉਮੈ' ਅਤੇ 'ਬ੍ਰਹਮ' ਦੋ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਹਿਸਾਸ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਯੋਗੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਜ਼ੀਰੋ-ਚਿਦਾਂਬਰਮ ਵਿਚ ਤਾਲ ਵਿਚ ਲੈ ◌ਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ-ਗਿਆਨ-ਯੋਗ ਰੂਪ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਧਮਾਕਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਪਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੋਹਤੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੈਰ-ਦੋਹਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਫਿਰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਜਾਂ ਤ੍ਰਿਪਤ ਪ੍ਰਪੰਚ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਬਾਰੇ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਲਈ ਸ਼ਿਵਾਹੁਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਗੈਰ-ਦੋਹਰੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਲਈ ਬਚੀ ਹੋਈ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਸ਼ਿਵਪਾਡਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਿਰ ਸ਼ਿਵਵ ਦਾ ਇੰਟਰਵਿਊ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਵੀ ਇਹੋ ਹੈ. ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਂ 'ਅੰਤ' ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਮਾਇਆ-ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਚਿਡਵਿਸ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਅੰਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਚਿਦੀਓਮ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਸਾਰੇ ਸਵਾਂ ਸ਼ਿਵਰੂਪੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹੀ ਅੰਤਿਮ ਤੱਤ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦੀ ਹੈ।

ਅਵਿਨਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਰਣ ਦਾ ਐਕਸੀਸ਼ਨ ਚੌਰਾਹੇ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਰਾਂ ਭਾਗ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ ਦੀਕਸ਼ਾਪਾਦਕ, ਈਡਕਰੋਡਰ, ਗਿਆਨਰੋਡਰ, ਐਡਵੈਰੇਟ, ਇਮੋਸ਼ਨ, ਗਿਆਨ ਸੰਪੱਤੀ, ਪਿੰਦਸ਼ਥਲ, ਬਿੰਦਰਕਸ਼ਥਲ, ਮਹਾਕਾਸਥਲ, ਵਰਬਸ਼ਨ, ਇਮੋਲਾਈਟ ਸਾਈਟ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਥਾਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਹਤ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਚੇਲੇ ਬਾਰੇ ਹੋਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਦੀਕਸ਼ਾਰੋਡਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਪੈਰ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਨਿਰਮਲ ਪਰਾਨੰਦ ਅਤੇ 'ਉਦਕ' ਦਾ ਅਰਥ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਰਾਹੀਂ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਆਨੰਦ ਹੀ ਉਹ ◌ੀ ਭਾਵ ਹਨ। ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਪਰਾਨੰਦ, ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਥਾਂ ਗੈਰ-ਭੇਦਭਾਵ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਿਆਨੰਦ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂਗ੍ਰਸ ਤੋਂ ਹੀ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਗਿਆਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਇਕਸੁਰਤਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਨਿਜਾਨੰਦ-ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਠਾਨੰਦ ਤੋਂ ਗਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਸ਼ਾ ਉਸ ਪਰਾਨੰਦ ਦੇ ਕਨਿਕਾ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਆਨੰਦਮਈ ਯੋਗੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ◌ਾ◌ ਦਾ ਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਗਿਆਨਵਾਨ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਉਸ ◌ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਬੋਧ ਆਦਿ ਦਾ ਸੁਆਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਯੋਗੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਤਭਾਵ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਰੇ ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਦੋਹਰੀ ਭਾਵਨਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਹੋਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਲਈ ਇਕ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਵਿਨਾ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ, ਗਿਆਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਲਈ ਆਸਰਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਤੱਤ ਮਨ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਪਰਤ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਸੁਪਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਜਨਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਜਾਗਦੇ ਸਮੇਂ ਸਵੈਪ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਅਣਵੰਡੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਿੰਦਾਸ਼ਥਲ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਆਕਾਸ਼ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਇੱਕ ਪਰਵੀਸ਼ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇੱਕ ਦਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਰੱਬ ਅਤੇ ਜੀਵ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਸ਼ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਉਦਾਸੀਤੋਂ ਧਰਤੀ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਵਿਆਪਕ ਪਾਰਸ਼ਿਵ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਨੁਕਤੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ◌ੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਹਵਾ ਇੱਕ ਹੈ, ਪਰ ਹਰ ਥਾਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵੀ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜੀਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਅਟੁੱਟ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰਾਂਦਰਪਈ ਇੱਕ ਪਰਮਾਨ-ਧਰਮ ਹੈ। ਭੌਤਿਕ ਜੀਵ ਵੀ ਉਹੀ ਹੈ। ਸਿੰਧ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ, ਦੇਵਤਾ, ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵੀ ਇਕ ਹੋਰ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹਨ। ਇਹ ਅੰਤਰ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਕਰਕੇ ਹੈ ਜੋ ਪੂਰੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਚਿਦਾਕਾਫਾਰਮ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖੋਜਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਯੋਗੀ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ- ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਇੱਕੋ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸਰੀਰਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਮੂਲੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਬੁੱਧੀ ਆਦਿ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਯੋਗੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਸ਼ਿਵ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਭਾਵ ਸ਼ਿਵਵਾਦੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿੱਚ , 'ਤਤਵਮਾਸੀ ਮਹਾਸ਼ਯ' ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਰਾਹੀਂ ਅਖਿਲ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਖਿਲ ਸ਼ਿਵਨੈੱਸ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਗਿਆਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ◌ੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਰੇ ਗਿਆਨ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਵੀਹਵੇਂ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਕਾਮੇਡੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਕਾਢਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਥਾਨ, ਪੂਜਾ ਸਥਾਨ, ਚਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ, ਮੰਦਰ, ਭਜਨਥਲ, ਐਂਗਲਪਸੀਟ, ਸਵੈ-ਕੇਂਦਰ, ਹਾਵ-ਭਾਵ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਸਥਾਨ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਜਦੋਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੁੱਖ ਅਤੇ ਟੀਚੇ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਉਹ ਮਾਂ-ਸਿਧਾਂਤ-ਪ੍ਰਮਾਣ-ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕਰਕੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਿਵਮ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਯੋਗੀ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ੦੦ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਓਡਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਵਲ ਛਿੱਡ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਖ਼ੂਨ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਕੇ, ਮਾਇਆ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਸ਼ਲੀਕ ਵਿੱਚ ਸੋਖ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਨਿਮਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਸੰਸਾਰ ਵਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਯੋਗੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਕਣ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਭੁਜਮਾਨ ਦੇ ਪਾਤਰ ਅਜਿਹੇ ਯੋਗਦੁਆਰਾ ਸੋਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਲਣ ਨੂੰ ਸਾੜ ਕੇ ਅੱਗ ਨੂੰ ਤੰਦਰੁਸਤ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਸਰੀਰਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਮਲਸ਼ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਜਾਗਦੇ ਸਮੇਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਵੈ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਕਿ ਯੋਗੀ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਹੁਣ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਸੰਸਾਰ ਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਚਿਦਾਮਯ, ਜਿਸ ਨੇ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਮਨ ਤੋਂ ਪਰੇ ਤੁਯਾਤੀਤਾ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਤੁਪ ਅਰਵਿੰਦ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਮਾਸ਼ਿਵ ਰੂਪ ਯੋਗੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਮਾਇਆਰਸੰਯਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਯੋਗੀ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਕੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ। ਨਿਖਿਲ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਜੋ ਭਯਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ' ਅਕਰ ਸ਼ਿਵ ਹਉਮੈ ਵਿੱਚ, ਹਕਰ ਸ਼ਕਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਸ਼ਿਵਸ਼ਕਤੀ ਦੋਵੇਂ ਇਕਸੁਰ ਹਨ। ਇਸ ਅੰਟਾ ਵਿੱਚ, ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਉਸ ਰੁੱਖ ਵਾਂਗ ਹੀ ਲੁਕਵਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵੈਟਵਿਜ਼ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਏਡੀਜੀ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਉਹ ਰੂਪ ਜੋ ਚਿਦਾਨੰਦਿਆ ਹੈ, ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਨਹੀਂ, ਆਦਿ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਧੂੰਆਂ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੋਗੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਉਸ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਆਦਿ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਹੈ।

ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਤੇ ਅਜਨਬੀਆਂ ਬਾਰੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਇਕ ਨੁਕਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਹੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਣ-ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੱਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਚੇਤਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ। ਉਹ ਤਿੰਨਾਂ ਸਵੈ-ਪੁਨਰ-ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਭੇਦਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੈਟਰੋਜੀਨੀਅਸ, ਸਮਰੂਪਤਾ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਥਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਤਤਮ' ਅਤੇ 'ਹਉਮੈ' ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਜ਼ੀਰੋ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਲੈਅ ਦਾ ਸਥਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। "ਜਦੋਂ ਇਹ ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਆਤਮ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਸੁੱਖ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਆਦਿ ਦੀ ਕੋਈ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਘਿਓ ਵਿੱਚ ਘਿਓ, ਤੇਲ ਵਿੱਚ ਤੇਲ, ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਛੋੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਅਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੋਲ ਕੋਈ ਵਿਭਾਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਵੀ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਤੱਤ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਚਿਰਿੰਡ ਰੂਪ ਹੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੰਮ, ਸੰਤੁਲਨ ਆਦਿ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਖਾਲੀਪਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਸਥਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਗਵਤੀ ਪਾਰਵਤੀ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਰੀਕਚਾਰੀਆ ਨੂੰ ਜੋ ਗੈਰ-ਦੋਹਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਮਹਾਂਰਿਸ਼ੀ ਅਗਸਤਾ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਚੁੱਪ ਕਰ ਲਈ। ਫਿਰ ਮੁਨੀ ਅਗਸਤਾਯ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਸ਼ਿਵਗਿਆਨ ਦਾ ਸਾਗਰ। ਕਿਸੇ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਜਾਂ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸਕੂਲ ਆਫ ਲਰਨਿੰਗ। ਇਹ ਸ਼ੁੱਧ ਗ੍ਰੰਥ ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਸ਼ਿਵਜੋਤੀ ਦਾ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਿਸ ਨੂੰ ਤਪੱਸਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਮਕਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸੁਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਥੇ ਆਏ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਲੂਪਿੰਗ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਮੇਰੀਆਂ ਤਪੱਸਿਆਵਾਂ ਵਧ-ਫੁੱਲ ਗਈਆਂ. ਅਗਸਤਾਯ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਰੀਨਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਮੁਨੀਸ਼ਦੁਲ। ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੋ ਇਸ ਸ਼ਿਵਸ਼ਾਸਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤੰਤਰ ਦੇ ਇਕੱਲੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋ। ਸ਼ਿਵਪ੍ਰਬੋਧ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਸਾਧਨ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਲੋਕਮੰਗਲ ਲਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਦਿਓ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਗਿਰਦਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰ ਲਈ ਹੈ. ਕਦੇ ਵੀ ਅਣ-ਟੈਸਟ ਕੀਤੇ ਅਯੋਗ ਨਾ ਦਿਓ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਗਰਾਊਂਡ ਫਲੋਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਿਤ ਕਰੋ।

ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਵਚਨ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਰੀਕ ਸ਼ਿਵ ਮਨ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਕੇ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਣੇਸ਼ਵਰ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਆ, ਰੇਨੇਸ਼ਵਰ ਰੀਕ ਲੰਗਾ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਜੋ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਗਣੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਆਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਉੱਚ ਉਪਾਆਂ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੱਬ, ਅਰਧਿਆ ਆਦਿ, ਇਕ ਕੋਮਲ ਪੇਡੇਸਟਲ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ। ਫਿਰ ਉਹ ਆਪ ਆਪਣੇ ਪੜ੍ਹੇ ਕੋਲ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਓ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਗਿਣਾਯੋਗ। ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਘਰ ਗਏ ਹੋ। ਇਸ ◌ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਆਪ ਹੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਹੇ ਮੌਨਸਟਰੇਂਦਰ। ਲੋਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਤੱਤ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਪਵਿੱਤਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਕੈਲਾਸ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ। ਸੁਕਿਰਤ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਪੱਕਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਫਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਦੁਲਹਨ ਦਿਓ। ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਰਾਵਣ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਦੋਂ ਉਹ ਰਮੀਸ਼ਰ ਨਾਲ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਹੇ ਵਿਗਾਤੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਕਰੋੜ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਮੈਂ ਛੇ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ. ਬਾਕੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੁਸੀਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਹੇ ਗਣੇਸ਼ਵਰ। ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ ਚਿੰਤਤ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਦੁਖਾਂਤ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਭਗਵਾਨ ਰੀਨਾਕ ਨੇ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਦੇ ਸਰੀਰ ◌◌ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਤਿੰਨ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇ ਕੇ ਰੀਨਾਚਾਰੀਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ।

ਧਰਤੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦਿਆਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ, ਰੀਕ ਕੋਲੀਪੀਆ ਨਾਮ ਕਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਪੂਰਵ ਕੋਲ ਆਇਆ। ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਸੋਮੇਸ਼ਵਰ ਮੰਦਰ ਆਏ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਲਫਜ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ: ਹੇ ਵਾਟਸ। ਆਓ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਰੀਕ ਜੋਤੀ ਨੇ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਲਿੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਪ੍ਰਥਮ ਅਧਿਆਏ

त्रैलोक्य-सम्पदालेख्य - समुल्लेखनभित्तये।
सच्चिदानन्दरूपाय शिवाय ब्रह्मणे नमः।।१।।

1. ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸੱਚੇ ਕੈਨਵਸ ਦੀ ਤਰਾਂ ਹਨ ਜਿਸ ਤੇ ਤਿੰਨਾ ਲੋਕਾਂ(ਧਰਤੀ, ਸਵਰਗ ਅਤੇ ਨਰਕ) ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ब्रह्मेति व्यपदेशस्य विषयं यं प्रचक्षते।
वेदान्तिनो जगन्मूलं तं नमामि परं शिवम्।।२।।

2. ਮੇਰਾ ਉਸ ਸਰਵਉੱਚ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ, ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮਹਾਨ ਸੋਮਾ ਹਨ।

यस्योर्मिबुद्बुदाभासः षट्त्रिंशत्-तत्त्वसञ्चयः।
निर्मलं शिवनामानं तं वन्दे चिन्महोदधिम्।।३।।

3. ਮੈਂ ਸ਼ੁੱਧ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਅੱਗੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਮ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸ਼ਿਵਾ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੱਲ 36 ਸਿਧਾਂਤ ਬੁਲਬੁਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਰੰਗਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਮਾਨ ਹਨ।

यद्भासा भासते विश्वं यत्सुखेनानुमोदते।
नमस्तस्मै गुणातीतविभवाय परात्मने।।४।।

4. ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਣਾਮ, ਉਸ ਪਰਮ ਆਤਮਾ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

सदाशिवमुखाशेषतत्त्वोन्मेषविधायिने ।
निष्कलङ्कस्वभावाय नमः शान्ताय शम्भवे।।५।।

5. ਸ਼ੰਭੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਾਂਤ ਹਨ, ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕਿ ਸਦਾਸ਼ਿਵਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਨਿਯਮਬੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ।

स्वेच्छाविग्रहयुक्ताय स्वेच्छावर्तनवर्तिने।
स्वेच्छाकृतत्रिलोकाय नमः साम्बाय शम्भवे।।६।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

6. ਸ਼ੰਭੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਮਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਣਾਮ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਰੂਪ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਮ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।

यत्र विश्राम्यतीशत्वं स्वाभाविकमनुत्तमम्।
नमस्तस्यै महेशाय महादेवाय शूलिने।।७।।

7. ਮਹਾਂਦੇਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ, ਜੋ ਕਿ ਮਹਾਨ ਸ਼ਾਸਕ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਧਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਦਿਆਮਾਨ ਹੈ।

यामाहुः सर्वलोकानां प्रकृतिं शास्त्रपारगाः।
तां धर्मचारिणीं शम्भोः प्रणमामि परां शिवाम्।।८।।

8. ਮੈਂ ਉਸ ਪਰਾ ਸ਼ਿਵਾ(ਪਰਾ ਸ਼ਕਤੀ) ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗੀ ਹੈ।

यया महेश्वरः शम्भुर्नामरूपादिसंयुतः।
तस्यै मायास्वरूपायै नमः परमशक्तये।।९।।

9. ਮੈਂ ਉਸ ਪਰਮ ਸ਼ਕਤੀ(ਸਰਵਉੱਚ ਸ਼ਕਤੀ) ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਹੇਸ਼ਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦਾ ਇੱਕ ਰੂਪ ਹੈ।

शिवाद्यादिसमुत्पन्नशान्त्यतीतपरोत्तराम् ।
मातरं तां समस्तानां वन्दे शिवकरीं शिवाम्।।१०।।

10. ਮੈਂ ਉਸ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਸੰਤਿਆਤੀਤੋਤਰਾ ਕਾਲਾ ਤੋਂ ਵੀ ਸਰਵਉੱਚ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪਰਾਸ਼ਿਵਾ ਤੋਂ ਜਨਮੇਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

इच्छाज्ञानादिरूपेण या शम्भोर्विश्वभाविनी।
वन्दे तां परमानन्दप्रबोधलहरीं शिवाम्।।११।।

11. ਮੈਂ ਉਸ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਨਮਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੰਭੂ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਰੂਪ ਜਿਵੇਂ ਇੱਛਾਸ਼ਕਤੀ, ਗਿਆਨਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਕਿਰਿਆਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਜੋ ਕਿ ਸਰਵਉੱਚ ਅਸ਼ੀਸ਼ (ਸ਼ਿਵਾ) ਦੀ ਇੱਕ ਉਭਰਦੀ ਤਰੰਗ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

अमृतार्थं प्रपन्नानां या सुविद्याप्रदायिनी।
अहर्निशमहं वन्दे तामीशानमनोरमाम्।।१२।।

12. ਮੈਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮੋਕਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

कश्चिदाचारसिद्धानामग्रणी: शिवयोगिनाम्।
शिवयोगीति विख्यातः शिवज्ञानमहोदधिः।।१३।।

13. ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ ਇੱਕ ਸੰਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਵਾਯੋਗਿਨ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸਇਵਾ ਸੰਤ ਸਨ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਾ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ।

शिवभक्तिसुधासिन्धु - जृम्भणामलचन्द्रिका।
भारती यस्य विदधे प्रायः कुवलयोत्सवम्।।१४।।

14. ਇਸ ਸੰਤ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਸ ਸੁੱਚੀ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਪੀਤਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨੀਲੇ ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਜਿਹਾ ਇੱਕ ਤਿਉਹਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ।

तस्य वंशो समुत्पन्नो मुक्तामणिरिवामलः।
मुद्देवाभिधाचार्यो मूर्धन्यः शिवयोगिनाम्।।१५।।

15. ਉਸੇ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਮੁਦਾਦੇਵਾ ਨਾਮ ਦਾ ਗੁਰੂ ਉਭਰਿਆ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸੁਚੇ ਮੋਤੀ ਵਰਗਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸਾਇਵਾ ਸੰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ।

मुद्दानात्सर्वजन्तूनां प्रणतानां प्रबोधतः।
मुद्देव इति ख्याता समाख्या यस्य विश्रुता।।१६।।

16. ਮੁਦਾਦੇਵ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

तस्यासीन्नन्दनः शान्तः सिद्धनाथाभिधः शुचिः।
शिवसिद्धान्तनिर्णेता शिवाचार्यः शिवात्मकः।।१७।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

17. ਉਸ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਧਾਂਤਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਸਾਫ ਮਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ । ਉਹ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾ ਰੂਪੀ ਗੁਰੂ ਸੀ ਅਤੇ ਸਹੀ ਮਾਇਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਾ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਸੀ।

वीरशैवशिखारत्नं विशिष्टाचारसम्पदम्।
शिवज्ञानमहासिन्धुं यं प्रशंसन्ति देशिकाः।।१८।।

18. ਸਿਧਾਂਤਾ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵੀਰਸ਼ੈਵ ਸ਼ਿਖਾਰਤਨ, ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਖਿਆਤ ਅਤੇ ਸੱਚਾ ਧਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਮਹਾਨ ਗਿਆਨਵਾਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਸ਼ਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

यस्याचार्यकुलाज्जाता सतामाचारमातृका।
शिवभक्तिः स्थिरा यस्मिन् जज्ञे विगतविप्लवा।।१९।।

19. ਸਿਧਾਂਤਾ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਧਾਰਮਕਿ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਇਨਸਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਸੱਚੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਭਰੇ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਏ।

तस्य वीरशिवाचार्य-शिखारत्नस्य नन्दनः।
अभवच्छिवयोगीति सिन्धोरिव सुधाकरः।।२०।।

20. ਉਸ ਤੋਂ, ਜੋ ਕਿ ਵੀਰਸ਼ੈਵ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਿਖਰ ਰਤਨ ਸੀ, ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗਿਨ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਧਰਾਤਲ ਵਿੱਚੋਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਭਰਿਆ।

चिदानन्दपराकाश - शिवानुभव - योगतः।
शिवयोगीति नामोक्तिर्यस्य याथार्थ्ययोगिनी।।२१।।

21. ਉਹ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗਿਨ ਸੀ, ਸਮਾਧੀ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਤੇ ਖਰਾ ਲਗਦਾ ਸੀ।

शिवागमपरिज्ञानपरिपाकसुगन्धिना ।
यदीयकीर्तिपुष्पेण वासितं हरितां मुखम्।।२२।।

22. ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧਤਾ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਿਵਾਗਮ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ।

येन रक्षावती जाता शिवभक्तिः सनातनी।
बौद्धादिप्रतिसिद्धान्त-महाध्वान्तांशुमालिना।।२३।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

23. ਅਤੇ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਆਸੀਰਵਾਦ ਇੱਕ ਕਵਚ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਲਈ ਇੱਕ ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸੀ।

स महावीरशैवानां धर्ममार्गप्रवर्तकः।
शिवतत्त्वपरिज्ञानचन्द्रिकावृतचन्द्रमाः ।।२४।।

24. ਅਤੇ ਜੋ ਇੱਕ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਸੀ ਜੋ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਚੰਦਰਮਾ ਜਿਹੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਮਹਾਨ ਵੀਰਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੀ।

आलोक्य सर्वतन्त्राणि कामिकाद्यानि सादरम्।
वातुलान्तानि शैवानि पुराणान्यखिलानि तु।।२५।।

25. ਸ਼ਾਰੇ ਸ਼ਿਵਾ ਪੁਰਾਣਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾਗਮਾਂ (ਕਾਮਿਕਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਵਤੁਲਾ ਤੱਕ) ਨੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

वेदमार्गाविरोधेन विशिष्टाचारसिद्धये।
असन्मार्गनिरासाय प्रमोदाय विवेकिनाम्।।२६।।

26. ਅਤੇ ਵੱਖਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਕਿ ਵੈਦਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਾ ਹੋਣ, ਝੂਠੇ ਰਾਸਤਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ

सर्वस्वं वीरशैवानां सकलार्थप्रकाशनम्।
अस्पृष्टमखिलैर्दोषैरादृतं शुद्धमानसैः।।२७।।

27. ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਵੋਤਮ ਵਿਦਵਾਨਾਂ (ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀਸ਼ਿਵਾਚਾਰਿਆ) ਨੇ ਮਹਾਨ ਵੀਰਸ਼ਿਵਾ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ 101 ਸਥਾਲਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਜੋ ਕਿ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਔਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇੱਜ਼ਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ

तेष्वागमेषु सर्वेषु पुराणेष्वखिलेषु च।
पुरा देवेन कथितं देव्यै तन्नन्दनाय च।।२८।।

28. ਜਿਸ ਦਾ ਬਖਿਆਨ ਸ਼ਿਵਾ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਪਾਰਵਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਆਗਮਾਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

तत्सम्प्रदायसिद्धेन रेणुकेन महात्मना।
गणेश्वरेण कथितमगस्त्याय पुनः क्षितौ।।२९।।

29. ਅਤੇ ਜੋ ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵਾ ਦੁਆਰਾ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਿਵਾਂਗਾਂ, ਮਹਾਨ ਰੇਨੁਕਾ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਥਾ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਸੀ।

वीरशैव – महातन्त्रमेकोत्तरशतस्थलम्।
अनुग्रहाय लोकानामभ्यधात् सुधियांवरः।।३०।।
सर्वेषां शैवतन्त्राणामुत्तरत्वान्निरुत्तरम्।
नाम्ना प्रतीयते लोके तत्सिद्धान्तशिखामणिः।।३१।।

30. 31 ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸ਼ਿਵਾ ਬਾਰੇ ਲਿਖੇ ਸਾਰੇ ਲੇਖਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਤਮ ਸੀ, ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਤੋੜ ਨਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

अनुगतसकलार्थे शैवतन्त्रैः समस्तैः
प्रकटितशिवबोधाद्वैतभावप्रसादे ।
विदधतु मतिमस्मिन् वीरशैवा विशिष्टाः
पशुपतिमतसारे पण्डितश्लाघनीये।।३२।।

32. ਬਹੁਤ ਵੱਖਰੇ ਵੀਰਸ਼ਿਵਾ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਲੇਖ (ਸਿਧਾਂਤਸ਼ਿਖਾਮਣੀ) ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਸਾਰੇ ਸ਼ਿਵਾਂਗਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੁਕਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕਿ ਪਸ਼ੂਪਤਾ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਦੂਸਰਾ ਅਧਿਆਏ

सच्चिदानन्दरूपाय सदसद्व्यक्तिहेतवे।
नमः शिवाय साम्बाय सगणाय स्वयम्भुवे।।१।।

1. ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ, ਜੋ ਕਿ ਹੋਂਦ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਜੋ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਅਣਹੋਂਦ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅੰਬਾ (ਮਾਤਾ ਪਾਰਵਤੀ) ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦ ਨਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਹੈ।

सदाशिवमुखाशेषतत्त्वमौक्तिक - शुक्तिकाम्।
वन्दे माहेश्वरीं शक्तिं महामायादिरूपिणीम्।।२।।

2. ਮੈਂ ਮਹੇਸ਼ਵਰਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕ਼ਰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਮੋਤੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਸਿੱਪੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਦਾਸ਼ਿਵਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਮਹਾਂ ਮਇਆਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

अस्ति सच्चित्सुखाकारमलक्षणपदास्पदम्।
निर्विकल्पं निराकारं निरस्ताशेषविप्लवम्।।३।।

3. ਉਹ ਜੋ ਕਿ ਹੋਂਦ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਨਿੱਖਿਅਕ ਸਥਾਨ ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਰਪੱਖ, ਨਿਰਾਕਾਰ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।

परिच्छेदकथाशून्यं प्रपञ्चातीतवैभवम्।
प्रत्यक्षादिप्रमाणानामगोचरपदे स्थितम्।।४।।

4. ਜੋ ਕਿ ਸੜ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮਝ(ਪਰਮਾਣਸ) ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਨਾ(ਪ੍ਰਤੱਖ) ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ।

स्वप्रकाशं विराजन्तमनामयमनौपमम्।
सर्वज्ञं सर्वगं शान्तं सर्वशक्तिं निरङ्कुशम्।।५।।

5. ਜੋ ਆਪਣੀ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਚਮਕਦੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਔਗੁਣਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ, ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸ਼ਾਂਤ ਹਨ, ਜੋ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਬੰਦਿਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

शिवरुद्रमहादेवभवादिपद - संज्ञितम्।
अद्वितीयमनिर्देश्यं परं ब्रह्म सनातनम्।।६।।

6. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਨਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ, ਰੁਦਰਾ, ਮਹਾਂਦੇਵਾ, ਭਵਾ ਆਦਿ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਕਿੰਟਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਕਿ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਪਰਾਸ਼ਿਵਾਬ੍ਰਹਮਾਂ ਹਨ।

तत्र लीनमभूत् पूर्वं चेतनाचेतनं जगत्।
स्वात्मलीनं जगत्कार्यं स्वप्रकाश्यं तदद्भुतम्।।७।।

7. ਉਸ ਵਿੱਚ ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਅਵਚੇਤਨ ਸੰਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਜੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹਨ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਬੇਸ਼ੱਕ ਅਦਭੁਤ ਹਨ।

शिवाभिधं परं ब्रह्म जगन्निर्मातुमिच्छया।
स्वरूपमादधे किञ्चित् सुखस्फूर्तिविजृम्भितम्।।८।।

8. ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਨੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਪ੍ਰਟਾਵੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

निरस्तदोषसम्बन्धं निरुपाधिकमव्ययम्।
दिव्यमप्राकृतं नित्यं नीलकण्ठं त्रिलोचनम्।।९।।

9. ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਔਗੁਣਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਕਿ ਅਸਮਰਥਕ ਹੈ, ਜੋ ਦੈਵੀ ਹੈ, ਅਸਾਧਾਰਣ ਹੈ, ਸਦੀਵੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਲੀ ਸ਼ਾਹ ਗਰਦਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਤ੍ਰਿਨੇਤਰ ਹੈ

चन्द्रार्धशेखरं शुद्धं शुद्धस्फटिकसन्निभम्।
शुद्धमुक्ताफलाभासमुपास्यं गुणमूर्तिभिः।।१०।।

10. ਅਰਧ ਚੰਦਰਮਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਿਖਾ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਫ ਹੀਰੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਰੰਗ-ਰੂਪ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀਆਂ ਜਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਰੱਬ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

विशुद्धज्ञानकरणं विषयं सर्वयोगिनाम्।
कोटिसूर्यप्रतीकाशं चन्द्रकोटिसमप्रभम्।।११।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

11. ਜੋ ਕਿ ਉੱਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸ੍ਰੋਤ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਰੋੜਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਰੋੜਾਂ ਚੰਦਰਮਾਂਵਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਚਮਕ ਹੈ।

अप्राकृतगुणाधारमनन्तमहिमास्पदम् ।
तदीया परमा शक्तिः सच्चिदानन्दलक्षणा।।
समस्त - लोकनिर्माणसमवायस्वरूपिणी।।१२।।

12. ਜੋ ਕਿ ਅਸਾਧਾਰਣ ਗੁਣਾ ਦਾ ਸੂਤਰਧਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਅਨੰਤ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸਰਵਉੱਚ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਹੋਂਦ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅੰਤਰਿਕ ਕਾਰਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਸ਼ਿਵਾ ਤੋਂ ਅਟੁੱਟ ਹੈ।

तदिच्छयाभवत् साक्षात् तत्स्वरूपानुसारिणी।।१२।।

13. ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

तस्मै प्रथमपुत्राय शङ्करः शक्तिमान् विभुः।
सर्वज्ञः सकला विद्याः सानुग्रहमुपादिशत्।।१४।।

14. ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਾਰਨ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਰਚੇਤਾ ਹੈ।

समस्तलोकान् निर्मातुं समुद्यपरोऽभवत्।
कृतोद्योगोऽपि निर्माणे जगतां शङ्कराज्ञया।।
अज्ञातोपायसम्पत्तेरभवन्माययावृतः ।।१५।।

15. ਸ਼ੰਕਰ ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸੰਮਿਲਿਤ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਸਰਵਵਿਆਪਕ, ਸਭ ਜਾਣਨਹਾਰ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ(ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ) ਸਾਰੀ ਪਵਿੱਤਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ।

विधातुमखिलान् लोकानुपायं प्राप्तुमिच्छया।
पुनस्तं प्रार्थयामास देवदेवं त्रियम्बकम्।।१६।।

16. ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਸ਼ੰਕਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਚਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਉਹ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਵੀ ਗ੍ਰਸਿਤ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਦਾ ਵੀ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

नमस्ते देवदेवेश नमस्ते करुणाकर।
अस्मदादि – जगत्सर्वनिर्माणनविधिक्षम।।१७।।

17. ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਰੱਬਾਂ ਦੇ ਰੱਬ, ਜੋ ਕਿ ਤ੍ਰਿਨੇਤਰਾ ਹੇ, ਨੂੰ ਮਿੰਨਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜਾਹਰ ਕੀਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

उपायं वद मे शम्भो जगत्स्रष्टः! जगत्पते।
सर्वज्ञः सर्वशक्तिस्त्वं सर्वकर्ता सनातनः।।१८।।

18. ਮੈਂ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਰੱਬਾਂ ਦੇ ਰੱਬ ਜੀ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਦਇਆ ਦੇ ਸਾਗਰ, ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਹੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅਸਾਂਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੌਸ਼ਲ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

इति सम्प्रार्थितः शम्भुर्ब्रह्मणा विश्वनायकः।
उपायमवदत्तस्मै लोकसृष्टिप्रवर्तनम्।।१९।।

19. ਹੇ ਸ਼ੰਭੂ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਰਚੇਤਾ ! ਤੁਸੀਂ ਸਰਵ-ਵਿਆਪਕ ਹੋ, ਤਾਕਤਵਰ ਹੋ ਅਤੇ ਸਭ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ।

उपायमीश्वरेणोक्तं लब्ध्वापि चतुराननः।
न समर्थोऽभवत् कर्तुं नानारूपमिदं जगत्।।२०।।

20. ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੀ ਮਿੰਨਤ ਤੇ, ਸ਼ੰਭੂ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

पुनस्तं प्रर्थयामास ब्रह्मा विह्वलमानसः।
देवदेव महादेव जगत्प्रथमकारण।।२१।।

21. ਪ੍ਰਭੂ, ਚਹੁੰਮੁਖੀ ਪ੍ਰਭੂ, ਦੁਆਰਾ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀ ਆਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਸਕੇ ।

नमस्ते सच्चिदानन्द स्वेच्छाविग्रहराजित!।
भव शर्व महेशान सर्वकारणकारण!।।२२।।

22. ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਵਾਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਡਰ ਨਾਮ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਮਿੰਨਤ ਕੀਤੀ , "ਹੇ ਰੱਬਾਂ ਦੇ ਰੱਬ, ਹੇ ਮਹਾਨ ਰੱਬ, ਹੇ ਦੁਨੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਾਰਣ,

भवदुक्तो ह्युपायो मे न किञ्चिज्ज्ञायतेऽधुना।
सृष्टिं विधेहि भगवन् प्रथमं परमेश्वर!।।
ज्ञातोपायस्ततः कुर्यां जगत्सृष्टिमुमापते!।।२३।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

23. ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਤੁਸੀ ਹੋਂਦ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਤੁਸੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਚਮਕਣ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਹੇ ਸਰਵ ਸਮਰੱਥ, ਹੇ ਸਭ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਹੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਰੱਬ, ਹੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਣਾ ਦੇ ਕਾਰਣ, ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

इत्येवं प्रार्थितः शम्भुर्ब्रह्मणा विश्वयोनिना।
ससर्जात्मसमप्रख्यान् सर्वगान् सर्वशक्तिकान्।।२४।।

24. ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾਂ, ਜੋ ਸਾਧਨ ਦਾ ਗਿਆਨ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਮਝ ਆਇਆ ਹੈ। ਹੇ ਪਰਮ ਪਿਤਾ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਚਨਾ ਕਰ ਕੇ ਵਿਖਾਓ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹੇ ਓਮ ਦੇ ਰੱਬ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੋਵਾਂਗਾ।

प्रबोधपरमानन्दपरिवाहितमानसान् ।
प्रमथान् विश्वनिर्माणप्रलयापादनक्षमान्।।२५।।

25. ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੀ ਇਸ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸੋਮੇ, ਸ਼ੰਭੂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਪ੍ਰਮਾਥਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ੰਭੂ ਵਰਗੇ ਹੀ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਘੁੰਮੇ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸਨ।

तेषु प्रमथवर्गेषु सृष्टेषु परमात्मना।
रेणुको दारुकश्चेति द्वावभूतां शिवप्रियौ।।२६।।

26. ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਮਨ ਸਰਵਉੱਚ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਸਨ।

सर्वविद्याविशेषज्ञौ सर्वकार्यविचक्षणौ।
मायामलविनिर्मुक्तौ महिमातिशयोज्ज्वलौ।।२७।।

27. ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਥਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਜੋ ਕਿ ਸਰਵਉੱਚ ਸ਼ਕਤੀ (ਸ਼ਿਵਾ) ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਰੇਣੂਕਾ ਅਤੇ ਦਾਰੂਕਾ ਵੀ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੇ ਸਨ।

आत्मानन्दपरिस्फूर्तिरसास्वादनलम्पटौ ।
शिवतत्त्वपरिज्ञानतिरस्कृतभवामयौ ।।२८।।

28. ਉਹ (ਰੇਣੂਕਾ ਅਤੇ ਦਾਰੂਕਾ) ਸਰਵ ਗੁਣ ਸੰਪੰਨ, ਹਰ ਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ, ਮਇਆਮਾਲਾ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਮਹਾਨਤਾ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਆਨਵਾਨ ਸਨ।

नानापथमहाशैवतन्त्रनिर्वाहतत्परौ ।
वेदान्तसारसर्वस्वविवेचनविचक्षणौ।।२९।।

29. ਇਹ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵੈ-ਅਸ਼ੀਸ਼ ਦੀ ਮਿੱਠਤਾ ਦੇ ਸੁਆਦ ਨਸ਼ਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਵਾ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਰਿਵਾਜਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਰਚ ਕੇ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਪੁਨਰਜਨਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂਤਾ (ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ) ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਮੁਲਅੰਕਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਨਿਪੁੰਨ ਸਨ।

नित्यसिद्धौ निरातङ्कौ निरङ्कुशपराक्रमौ।
तादृशौ तौ महाभागौ संवीक्ष्य परमेश्वरः।।३०।।

30. ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਅਸੀਮਤ ਸਾਹਸ ਵੀ ਸੀ, ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਮਹਾਨ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਹਰ ਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਨਿਪੁਨਤਾ,

समर्थौ सर्वकार्येषु विश्वासपरमाश्रितौ।
अन्तःपुरद्वारपालौ निर्ममे नियतौ विभुः।।३१।।

31. ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਸੱਚਾ ਸਰਵਉੱਚ ਭਰੋਸਾ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਪਰਮਆਤਮਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਕਰਤਾ-ਧਰਤਾ ਰੱਖ ਲਿਆ।

गणेश्वरौ रेणुकदारुकावुभौ
विश्वासभूतौ नवचन्द्रमौलेः।
अन्तःपुरद्वारगतौ सदा तौ
वितेनतुर्विश्वपतेस्तु सेवाम्।।३२।।

32. ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਉਪਾਸਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਪ੍ਰਮਾਰਥ, ਰੇਨੁਕਾ ਅਤੇ ਦਾਰੂਕਾ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਪਾਤਰ ਸਨ(ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚੰਨ ਰੂਪੀ ਗਹਿਣੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ), ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹਿ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਤੀਸਰਾ ਅਧਿਆਇ

कदाचिदथ कैलासे कलधौतशिलामये।
गन्धर्ववामनयनाक्रीडामौक्तिक - दर्पणे।।१।।

1. ਇੱਕ ਵਾਰ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ, ਜੋ ਕਿ ਚਾਂਦੀ ਰੰਗੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸ਼ੀਸੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਗੰਧਰਵ ਦੀਆਂ ਕੁਆਰੀਆਂ ਲਈ ਮੋਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ,

मन्दारवकुलाशोकमाकन्दप्रायभू - रुहे।
मल्लीमरन्दनिःष्यन्दपानपीनमधुव्रते ।।२।।

2. ਜੋ ਕਿ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੰਦਾਰਾ, ਬਾਲੁਕਾ, ਅਸ਼ੋਕਾ ਅਤੇ ਅੰਬ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਮਧੂਮੱਖੀਆਂ ਚਮੇਲੀ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਦ ਪੀ ਕੇ ਮੋਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

कुङ्कुमस्तबकामोदकूलङ्कषहरिन्मुखे ।
कलकण्ठकुलालापकन्दलद्रागबन्धुरे ।।३।।

3. ਜਿੱਥੇ ਕੁਮਕੁਮ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਗੁੱਛਿਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਨਾਲ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰਾ ਭਰਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰਾ ਕੁੱਕੂ(ਇੱਕ ਪੰਛੀ) ਦੇ ਟੋਲਿਆਂ ਦੇ ਮਧੁਰ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

किन्नरीगीतमाधुर्यपरिवाहितगह्वरे ।
सानन्दवरयोगीन्द्रवृन्दालङ्कृतकन्दरे ।।४।।

4. ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਗੁਫਾਵਾਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕੁਆਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਗਾਏ ਹੋਏ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਮਹਾਨ ਯੋਗਿਨਾਂ ਜਿਵੇ ਕਿ ਸਨੰਦਾ-ਗਨੇਸ਼ਾ ਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸੋਹਣੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਸਨ।

हेमारविन्दकलिकासुगन्धिरसमानसे ।
शातकुम्भमयस्तम्भशतोत्तुङ्ग-विराजिते ।।५।।

5. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਾਨਸ ਝੀਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਰੰਗ ਦੇ ਕੰਵਲ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸੈਕੜੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸਤੰਭ ਬੁਲੰਦੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣ।

माणिक्यदीपकलिका-मरीचिद्योतितान्तरे ।
द्वार - तोरणसंरूढशङ्खपद्मनिधिद्वये ।।६।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

6. ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਦਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮਾਣਕਾਂ ਨਾਲ ਜੜੇ ਦੀਪ-ਸਤੰਭਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾ ਨਾਲ ਚਮਕਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਦਰਵਾਜੇ ਤੇ ਸੰਖਾਂ ਅਤੇ ਪਦਮਾਂ ਨਾਲ ਜੜੇ ਦੋਹਰੇ ਖਜਾਨੇ ਹੋਣ।

मुक्तातारकितोदारवितानाम्बर - मण्डिते।
स्पर्शलक्षितवैडूर्यमयभित्ति - परम्परे।।७।।

7. ਜੋ ਕਿ ਤਰਿਆਂ ਅਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਜੜੇ ਚੌੜੇ ਕੱਪੜੇ ਨਾਲ ਵਿਭੂਸ਼ਿਤ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਨੀਲਮ ਨਾਲ ਜੜੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੱਥ ਦੀ ਛੂਹ ਨਾਲ ਹੀ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

सञ्चरत्प्रमथश्रेणी - पदवाचालनूपुरे।
प्रवालवलभी - शृङ्ग - शृङ्गारमणिमण्डपे।।८।।

8. ਜੋ ਕਿ ਇੱਥੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਮੁੱਖ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਝਾਂਜਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪੰਡਾਲ(ਮਾਂਟੱਪਾ) ਸੁੰਦਰ ਹੀਰਿਆਂ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਛੱਤ ਮੂੰਗੇ ਦੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਬਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਹੀਰਿਆਂ ਦਾ ਤਖਤ ਵੀ ਹੈ।

वन्दारुदेवमुकुटमन्दाररसवासितम् ।
रत्नसिंहासनं दिव्यमध्यस्तं परमेश्वरम्।।९।।

9. ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜਿਆ ਉਹ ਤਖਤ, ਜੋ ਕਿ ਮੰਦਰਾ ਫੁੱਲ ਦੇ ਰਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਨਾਲ ਮਹਿਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾ ਰਹਿਾ ਸੀ ਰੱਬਾਂ ਦੇ ਮੁਕੁਟਾਂ ਦੀ ਜੋ ਕਿ ਅਭਿਨੰਦਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉੱਤੇ ਮਹਾਨ ਈਸ਼ਵਰ ਸ਼ਿਵਾ ਬੈਠਦਾ ਸੀ,

तमास्थानगतं देवं सर्वलोकमहेश्वरम्।
त्रय्यन्तकमलारण्य - विहारकल - हंसकम्।।१०।।

10. ਜੋ ਕਿ ਰੱਬਾਂ ਦੀ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰਾਂ ਦਾ ਸਰਵਉ!ਚ ਮਾਲਕ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਵੇਦਾਂਤਾਂ(ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਾਹੀ ਬੱਤਖ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਵਲ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬਿਸਤਰੇ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਆਨੰਦ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ।

उदारगुणमोङ्कारशुक्तिकापुटमौक्तिकम् ।
सर्वमङ्गलसौभाग्यसमुदाय - निकेतनम्।।११।।

11. ਜੋ ਕਿ ਅਸੀਮਤ ਗੁਣਾ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਓਮਕਾਰਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਿੱਪੀ ਦੇ ਮੋਤੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਚੰਗੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਘਰ ਸੀ।

संसारविषमूर्च्छालु - जीवसञ्जीवनौषधम्।
नित्यप्रकाशनैर्मल्यकैवल्य - सुरपादपम्।।१२।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

12. ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਇਨਸਾਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸੰਜੀਵਨੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਕਰਕੇ ਮੂਰਛਿਤ(ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ) ਹੈ। ਜੋ ਕਿ ਸਦੀਵੀਂ ਚਮਕ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਕਲਪ-ਬ੍ਰਿਖ(ਦਰਖਤ) ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਜੋ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ(ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਜੋ ਉਸਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਕਰਦਾ ਹੈ।

अनन्तपरमानन्दमकरन्दमधुव्रतम् ।
आत्मशक्तिलतापुष्यत्त्रिलोकीपुष्पकोरकम् ।।१३।।

13. ਉਹ ਇੱਕ ਮੱਖੀ ਹੈ ਜੋ ਅਨੰਤ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਪਾਰ ਖੁਸ਼ਬੂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕਲੀਆਂ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਅੰਤਰਸ਼ਕਤੀ ਦੀਆਂ ਵੇਲਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਭਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ(ਵਧ ਫੁੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ)।

ब्रह्माण्डकुण्डिकाषण्ड-पिण्डीकरण-पण्डितम्।
समस्तदेवताचक्रचक्रवर्तिपदे स्थितम्।।१४।।

14. ਜੋ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਰੱਬਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਰੁਤਬੇ ਅਨੁਸਾਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ।

चन्द्रबिम्बायुतच्छायादायाद्द्युतिविग्रहम् ।
माणिक्यमुकुटज्योतिर्मञ्जरी - पिञ्जराम्बरम्।।१५।।

15. ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਚੰਦਰਮਾਵਾਂ ਦੀ ਰੌਸਨੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਟ ਦੇ ਨਵਰਤਨਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀ ਚਮਕ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

चूडालं सोमकलया सुकुमारबिसाभया।
कल्याण - पुष्पकलिका - कर्णपूरमनोहरम्।।१६।।

16. ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਕੁਟ ਨੂੰ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਵਿਭੂਸ਼ਿਤ (ਸਜਾਇਆ) ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਕੰਵਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਦੀ ਨਾਜ਼ੁਕਤਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਆਭੂਸ਼ਣ (ਗਹਿਣੇ) ਸ਼ੁਭ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਲ਼ੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ,

मुक्तावलयसम्बद्धमुण्डमाला - विराजितम्।
पर्याप्तचन्द्रसौन्दर्य - परिपन्थि - मुखश्रियम्।।१७।।

17. ਜਿਸ ਦੀ ਮੋਤੀਆਂ ਨਾਲ ਬਣੀ ਮਾਲਾ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਪੂਰੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤ ਪਾ ਰਹੀ ਸਨ

प्रातःसम्फुल्ल - कमलपरियायत्रिलोचनम्।
मन्दस्मितमितालाप - मधुराधरपल्लवम्।।१८।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

18. ਉਸਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਅੱਖਾਂ (ਤ੍ਰਿਨੇਤਰ) ਉਹਨਾਂ ਕੰਵਲ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ ਜੋ ਸਵੇਰੇ ਵੇਲੇ ਖਿੜਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਫੁੱਟਾਂ ਵਰਗੇ ਨੀਚੇ ਵਾਲੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਮਧੁਰ ਮੁਸਕਾਨ ਅਤੇ ਘੱਟ ਬੋਲਚਾਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੋਹਣੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ।

गाण्डमण्डलपर्यन्त - क्रीडन्मकरकुण्डलम्।

कालिम्ना कालकूटस्य कण्ठनाले कलङ्कितम्।।१९।।

19. ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਮਗਰਮੱਛ ਵਰਗੀਆਂ ਮੁੰਦਰਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਧੌਣ ਕਲਕੁਤਸਵ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕਰਕੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਹੈ।

मणिकङ्कणकेयूर - मरीचिकरपल्लवैः।

चतुर्भिः सविराजन्तं बाहुमन्दारशाखिभिः।।२०।।

20. ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਬਾਂਹਵਾਂ ਮੰਦਰਾ ਦਰਖਤ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਟਹਿਣੀਆਂ ਵਰਗੇ ਚਾਰ ਹੱਥ ਬਾਜੂਬੰਦ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਹਨ।

गौरीपयोधराश्लेषकृतार्थ - भुजमध्यमम्।

सुवर्णब्रह्मसूत्राङ्कं सूक्ष्मकौशेयवाससम्।।२१।।

21. ਜਿਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਗੌਰੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਦੀ ਗਲਵੱਕੜੀ ਨਾਲ ਧੰਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੋਨੇ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਾਨਬੱਧ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਵਧੀਆਂ ਸਿਲਕ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ।

नाभिस्थानावलम्बिन्या नवमौक्तिकमालया।

गङ्गयेव कृताश्लेषं मौलिभागावतीर्णया।।२२।।

22. ਜਿਸ ਦੇ ਧੁੰਨੀ ਤੱਕ ਲਟਕਿਆ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਹਾਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਵਹਿੰਦੀ ਗੰਗਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾਈ ਹੋਵੇ।

पदेन मणिमञ्जीरप्रभा - पल्लवितश्रिया।

चन्द्रवत् स्फाटिकं पीठं समावृत्य स्थितं पुरः।।२३।।

23. ਜੋ ਕਿ ਤਖਤ ਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ ਸਿ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਰਗੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਜੜੇ ਪੈਰ ਅਤੇ ਝਾਂਜਰਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਟਹਿਣੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।

वामपार्श्वनिवासिन्या मङ्गलप्रियवेषया।

समस्तलोकनिर्माणसमवायस्वरूपया ।।२४।।

24. ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਓਮ ਬੈਠੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਵੇਸਭੂਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਸ਼ੁਭ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪਦਾਰਥਵਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਰੱਬਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ।

इच्छाज्ञानक्रियारूपबहु - शक्तिविलासया।

विद्यातत्त्वप्रकाशिन्या विनाभावविहीनया।।२५।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

25. ਜਿਸ ਨੇ ਇੱਛਾਸ਼ਕਤੀ, ਗਿਆਨਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਕਿਰਿਆਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੁਧਾਵਿਦਿਆਤੱਤਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਸੀ,

संसारविषकान्तारदाहदावाग्निलेखया ।
धम्मिल्लमल्लिकामोदझङ्कुर्वद्भृङ्गमालया ।।२६।।

26. ਜੋ ਕਿ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਹਿਰੀਲੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ ਦੀ ਕਤਾਰ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਜੈਸਮੀਨ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਲੈਂਦੀਆਂ ਮਧੂਮੱਖੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ

सम्पूर्णचन्द्रसौभाग्य - संवादिमुखपद्मया ।
नासामौक्तिकलावण्यनाशीरस्मितशोभया ।।२७।।

27. ਜਿਸ ਦਾ ਕੰਵਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਰਗਾ ਮੂੰਹ ਪੁੰਨਿਆਂ ਦੇ ਚੰਦਰਮਾ ਵਰਗਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਮੁਸਕੁਰਾਹਟ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੱਥ ਦੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਅਸੀਮਤ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਖਰੀ ਹੋਈ ਸੀ।

मणिताटङ्करङ्गान्तर्वलितापाङ्गलीलया ।
नेत्र - द्वितयसौन्दर्य - निन्दितेन्दीवरत्विषा ।।२८।।

28. ਉਸ ਦੇ ਝੁਮਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖੇਲਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਹੇਠਾਂ ਨੀਲੇ ਕੰਵਲ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਦੀ ਸੀ।

कुसुमायुधकोदण्डकुटिलभ्रूविलासया ।
बन्धूककुसुमच्छायाबन्धुभूताधरश्रिया ।।२९।।

29. ਜੋ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ਕਮਾਨ ਦਾ ਵਕਰ ਫੁੱਲਦਾਰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾਲੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਬੰਦੂਕਾ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਸੀ।

कण्ठनालजितानङ्गकम्बु - बिब्बोकसम्पदा।
बाहुद्वितयसौभाग्य - वञ्चितोत्पलमालया।।३०।।

30. ਜਿਸ ਦੀ ਗਰਦਨ ਕਾਮਦੇਵ ਦੀ ______ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋ ਬਾਹਵਾਂ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਉਤਾਪਾਲ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਨਾਲ ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

स्थिरयौवनलावण्य श्रृङ्गारितशरीरया।
अत्यन्तकठिनोत्तुङ्गपीवरस्तनभारया ।।३१।।

31. ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਸਥਾਈ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਰ ਉਸਦੀਆਂ ਸਖਤ, ਉੱਭਰਵੀਆਂ ਅਤੇ ਗੋਲ ਛਾਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਜਿਆਦਾ ਸੀ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

मृणालवल्लरीतन्तुबन्धुभूतावलग्नया ।
शृङ्गारतटिनीतुङ्ग - पुलिन - श्रोणिभारया।।३२।।

32. ਜਿਸਦੀ ਕਮਰ ਕੰਵਲ ਦੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਦੇ ਰੇਸ਼ੇ ਵਰਗੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੀ ਕਮਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਟੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਆਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਦੀ ਦੀ ਰੇਤ ਉਭਰੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ।

कुसुम्भकुसुमच्छायाकोमलाम्बरशोभया ·।
शृङ्गारोद्यानसंरम्भरम्भास्तम्भोरुकाण्डया ।।३३।।

33. ਜਿਸਦੇ ਵਸਤਰ ਕੁਸ਼ੁੰਭ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਹਣੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਸਦੇ ਘੱਟ ਆਕਾਰ ਦੇ ਪੱਟ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਲੇ ਵਰਗੇ ਦਰੱਖਤ ਪਿਆਰ ਦੇ ਬਾਗ ਨੂੰ ਸਜਾ ਰਹੇ ਹੋਣ।

चूतप्रवालसुषमा - सुकुमारपदाब्जया।
स्थिरमङ्गलशृङ्गारभूषणालङ्कृताङ्गया ।।३४।।

34. ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਵਲ ਵਰਗੇ ਪੈਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਮੋਹਕ ਅਤੇ ਨਰਮ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੰਬ ਦੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਗ ਬਹੁਤ ਮਨਮੋਹਕ, ਸਖਤ ਅਤੇ ਸ਼ੁਭ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਨ ।

हारनूपुरकेयूर - चमत्कृतशरीरया।
चक्षुरानन्दलतया सौभाग्यकुल - विद्यया।।३५।।

35. ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਗਲੇ ਦੇ ਹਾਰ, ਝਾਂਜਰਾਂ ਅਤੇ ਬਾਜੂਬੰਦ ਨਾਲ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਵਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ।

उमया सममासीनं लोकजालकुटुम्बया।
अपूर्वरूपमभजन् परिवाराः समन्ततः।।३६।।

36. ਅਤੇ ਜਿਸ ਲਈ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਾ ਸਤ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਜਿਸ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਆਕਾਰ ਹੈ ਦੀ ਉਸਤਤ ਦਾ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਵਿਸਤਾਰ ਹੈ।

पुण्डरीकाकृतिं स्वच्छं पूर्णचन्द्रसहोदरम्।
दधौ तस्य महालक्ष्मीः सितमातपवारणम्।।३७।।

37. ਮਹਾਂਲਕਸ਼ਮੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਛਤਰੀ ਤਾਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਫੇਦ ਕੰਵਲ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਜਿਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਚਮਕਦਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਚੰਦਰਮਾ ਜਿਹੀ ਲਗਦੀ ਹੈ।

तन्त्रीझङ्कारशालिन्या सङ्गीतामृतविद्यया।
उपतस्थे महादेवमुपान्ते च सरस्वती।।३८।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

38. ਇਸ ਮਹਾਨ ਮਾਲਕ ਦੇ ਕੋਲ ਸਰਸਵਤੀ ਸਿਤਾਰ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਮਈ ਸੰਗੀਤ ਵਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

झणत्कङ्कण - जातेन हस्तेनोपनिषद्वधूः।
ओंकारतालवृन्तेन वीजयामास शङ्करम्।।३९।।

39. ਕੁਆਰੀਆਂ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ੰਕਰ ਨੂੰ ਪਾਮ ਦੇ ਪੱਖਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋ ਕਿ ਕਲਾਈਬੰਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਿਮਗਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਂਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਨ, ਹਵਾ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

चलच्चामरिकाहस्ता झङ्कुर्वन्मणिकङ्कणाः।
आसेवन्त तमीशानमभितो दिव्यकन्यकाः।।४०।।

40. ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਆਰੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਚਵਰ ਫੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਕਲਾਈਬੰਦਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

चामराणां विलोलानां मध्ये तन्मुखमण्डलम्।
रराज राजहंसानां भ्रमतामिव पङ्कजम्।।४१।।

41. ਝੂਲਦੇ ਚਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰੰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਉਸਦਾ ਗੋਲ ਚਿਹਰਾ ਸ਼ਾਹੀ ਬੱਤਖਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਅੰਦਰ ਕੰਵਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਸ਼ਕ ਰਿਹਾ ਹੈ।

मन्त्रेण तमसेवन्त वेदाः साङ्गविभूतयः।
भक्त्या चूडामणिं कान्तं वहन्त इव मौलिभिः।।४२।।

42. ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦਾ ਤਾਜ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ, ਵੇਦ ਆਪਣੇ ਅੰਗਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਗੁਣਗਾਣ(ਮੰਤਰਾਂ ਨਾਲ) ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

तदीयायुधधारिण्यस्तत्समान - विभूषणाः।
अङ्गभूताः स्त्रियः काश्चिदासेवन्त तमीश्वरम्।।४३।।

43. ਕੁਝ ਕੁਆਰੀਆਂ, ਵੇਦਾਂਗਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰ ਫੜੇ ਹੋਏ, ਜੋ ਕਿ ਉਸਦੇ ਵਰਗੇ ਹੀ ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸਜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

आप्ताधिकारिणः केचिदनन्तप्रमुखा अपि।
अष्टौ विद्येश्वरा देवमभजन्त समन्ततः।।४४।।

44. ਅੱਠ ਵਿਦੇਸ਼ਵਰਾ, ਅਨੰਤਾ ਆਦਿ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਪਾਤਰ ਹਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ततो नन्दी महाकालश्चण्डो भृङ्गी रिटिस्तथा।
घण्टाकर्णः पुष्पदन्तः कपाली वीरभद्रकः।।४५।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

45. ਨੰਦੀ, ਮਹਾਂਕਾਲ, ਚੰਡੀ, ਭਰਗਨੀ, ਰੀਤੀ, ਘੰਟਾਕਰਣ, ਪੁਸ਼ਪਦੰਤ, ਕਪਾਲੀ ਅਤੇ ਵੀਰਭੱਦਰ – ਜੋ ਕਿ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਮਹਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਕੌਸ਼ਲ ਦੇ ਧਨੀ ਹਨ

एवमाद्या महाभागा महाबलपराक्रमाः।
निरङ्कुशमहासत्त्वा भेजिरे तं महेश्वरम्।।४६।।

46. ਅਤੇ ਜੋ ਅਨੰਤ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਤਾਕਤਵਰ ਹਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

अणिमादिकमैश्वर्यं येषां सिद्धेरपोहनम्।
ब्रह्मादयः सुरा येषामाज्ञालङ्घनभीरवः।।४७।।

47. ਉਹ ਪਰਮਾਰਥ (ਪਹਿਲੇ ਅਨੁਯਾਈ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਅਸਾਧਾਰਣ ਅਤੇ ਅਤਿਮਾਨਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਵੇ ਕਿ ਅਨੀਮਨ ਆਦਿ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਅਵਹੇਲਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ।

मोक्षलक्ष्मीपरिष्वङ्गमुदिता येऽन्तरात्मना।
येषामीषत्करं विश्वसर्गसंहारकल्पनम्।।४८।।

48. ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਗਲਵੱਕੜੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਲਈ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਤੇ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਆਮ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਹੈ।

ज्ञानशक्तिः परा येषां सर्ववस्तु-प्रकाशिनी।
आनन्दकणिका येषां हरिब्रह्मादि-सम्पदः।।४९।।

49. ਜਿਸਦੀ ਅਸਾਧਾਰਣ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਵਿਸ਼ਨੂ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦੇ ਕਣ ਹਨ।

आकाङ्क्षन्ते पदं येषां योगिनो योगतत्पराः।
काङ्क्षणीयफलो येषां सङ्कल्पः कल्पपादपः।।५०।।

50. ਜਿਸਦਾ ਰੁਤਬਾ ਯੋਗਿਨਾਂ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਯੋਗ ਵਿਚ ਰੁੱਝੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਕਲਪ ਦਾ ਦਰਖਤ ਸਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫਲ ਬਰਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

कर्मकालादिकार्पण्यचिन्ता येषां न विद्यते।।
येषां विक्रमसन्नाहा मृत्योरपि च मृत्यवः।।५१।।

51. ਜਿਸਦੇ ਕਰਕੇ ਕਿਰਿਆ, ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਇੱਛਾਂ ਦੇ ਫਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੀ ਕਮੀ ਦਾ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਸਦਕਾ ਮੌਤ (ਰੱਬ ਦੀ ਵੀ) ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸਰੂਪ(ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ) ਦਾ ਰੁਤਬਾ(ਪਦ) ਹਾਂਸਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ब्रह्मोपेन्द्रमहेन्द्राद्या विश्वतन्त्राधिकारिणम्।
आयुधालङ्कृतप्रान्ताः परितस्तं सिषेविरे।।५२।।

52. ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਣੂ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਆਦਿ ਆਪਣੇ ਸ਼ਸ਼ਤਰ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

आदित्या वसवो रुद्रा यक्षगन्धर्वकिन्नराः।
दानवा राक्षसा दैत्याः सिद्धा विद्याधरोरगाः।।
अभजन्त महादेवमपरिच्छिन्न - सैनिकाः।।५३।।

53. ਅਦਿਤਿਆ, ਵਾਸੂ, ਰੁਦਰ, ਯਕਸ਼, ਗੰਧਰਵ, ਕਿੰਨਰ, ਦਾਨਵ, ਰਾਕਸ਼ਸ਼, ਦੈਂਤ, ਸਿੱਧ, ਵਿਦਿਆਧਾਰਾ ਅਤੇ ਸੱਪ(ਨਾਗ) ਆਦਿ ਆਪਣੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਸਮੇਤ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

वसिष्ठो वामदेवश्च पुलस्त्यागस्त्य-शौनकाः।
दधीचिर्गौतमश्चैव सानन्दशुकनारदाः।।५४।।

54. ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ, ਵਾਮਦੇਵ, ਪੁਲਸੱਤਿਆ, ਅਗਸੱਤਿਆ, ਸ਼ੌਂਕਾ, ਦਘੀਚੀ, ਗੌਤਮ, ਸਨੰਦਾ, ਸੁਕਾ, ਨਾਰਦ, ਉਪਮੰਨਿਊ, ਭ੍ਰਗੂ, ਬਿਆਸ, ਪਾਰਾਸ਼ਰ, ਮਰੀਚ ਆਦਿ

उपमन्युभृगुव्यासपाराशरमरीचयः ।
इत्याद्या मुनयः सर्वे नीलकण्ठं सिषेविरे।।५५।।

55. ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾਂ ਵੀ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

पार्श्वस्थ-परिवाराणां विमलाङ्गेषु बिम्बितः।
सर्वान्तर्गतमात्मानं स रेजे दर्शयन्निव।।५६।।

56. ਉਸਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਖੜੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਸ਼ਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਖ(ਚਮਕ) ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹੋਣ।

क्षणं स शम्भुर्देवानां कार्यभागं निरूपयन्।
क्षणं गन्धर्वराजानां गानविद्यां विभावयन्।।५७।।

57. ਪ੍ਰਭੂ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਗੰਧਰਵ ਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹਨ,

ब्रह्मविष्ण्वादिभिर्देवैः क्षणमालापमाचरन्।
क्षणं देवमृगाक्षीणां लालयन् नृत्यविभ्रमम्।।५८।।

58. ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਅਤ ਵਿਸ਼ਣੂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮਿੰਟ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਦੈਵੀ ਨ੍ਰਿਤਕੀਆਂ ਦੇ ਨਾਚ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਲ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ,

व्यासादीनां क्षणं कुर्वन् वेदोच्चारेषु गौरवम्।
विदधानः क्षणं देव्या मुखे बिम्बाधरे दृशः।।५९।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

59. ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਨੂੰ ਆਦਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਲ ਪਾਰਵਤੀ ਦੇ ਬਿੰਬ(ਉਸਦੇ ਹੇਠਲੇ ਹੋਂਠ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਨੂੰ ਨਿਹਾਰ ਰਹੇ ਹਨ

हास्यनृत्यं क्षणं पश्यन् भृङ्गिणा परिकल्पितम्।

नन्दिना वेत्रहस्तेन सर्वतन्त्राधिकारिणा।।६०।।

60. ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ ਭ੍ਰਿਗਿਨ ਦੁਆਰਾ ਨੱਚੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨਾਚ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਨੰਦਿਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭੇਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵਸਤਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਛੜੀ ਫੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਲਰਨ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਾਸਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ, ਅਤੇ ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੈ,

अमुञ्चता सदा पार्श्वमात्माभिप्रायवेदिना।

चोदयन् वासयन् कांश्चिद्विसृजन् भ्रूविलासतः।।

संभावयंस्तथा चान्यानन्यानपि नियामयन्।।६१।।

61. ਕੁਝ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੁਝ ਨੂੰ ਮਨੋਰੰਜਨ ਭਰੇ ਲਹਿਜੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨੂੰ ਸ਼ੰਭੂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

समस्तभुवनाधीश - मौलिलालितशासनः।

अकुण्ठ - शक्तिरव्याजलावण्यललिताकृतिः।।६२।।

62. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਦੇ ਦਿਮਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਅਸੀਮਤ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕਿ ਕੁਦਰਤੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੋਹਣਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ।

स्थिर - यौवनसौरभ्यशृङ्गारित - कलेवरः।

आत्मशक्त्यमृतास्वादरसोल्लासित - मानसः।।६३।।

63. ਜਿਸਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਸਦੀਵੀਂ ਜੋਬਨ ਦੀ ਮਹਿਕ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਉਸ ਵਿੱਚ ਵਸੀ ਹੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸੁਆਦ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਝੂਮ ਰਿਹਾ ਹੈ,

स्वाभाविकमहैश्वर्यविश्रामपरमावधिः ।

निष्कलङ्कमहासत्त्वनिर्मितानेकविग्रहः ।।६४।।

64. ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਆਰਾਮਘਰ ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਦੇਵਤਾ ਬਣ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੋਸ਼ ਰਹਿਤ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਕਈ ਰੂਪਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ

अखण्डारातिदोर्दण्डकण्डूखण्डनपण्डितः।

चिन्तामणिः प्रपन्नानां श्रीकण्ठः परमेश्वरः।।६५।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

65. ਜੋ ਕਿ ਅਣਗਿਣਤ ਦੁਸ਼ਮਣਾ ਦੇ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਨੂੰ ਖਦੇੜਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਲਈ ਚਿੰਤਾਮਣੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਰਦਣ ਕਾਲੀ ਹੈ, ਜੋ ਮਹਾਨ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਚਮਕਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

सभान्तरगतं तत्रं रेणुकं गणनायकम्।

प्रसादं सुलभं दातुं ताम्बूलं स तमाह्वयत्।।६६।।

66. ਉਸ ਨੇ(ਸ਼ਿਵਾ ਨੇ) ਰੇਣੁਕਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਾਂਬੁਲ ਦੇਣ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ, ਜੋ ਕਿ(ਰੇਣੁਕਾ) ਗਣ(ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ) ਦੀ ਲੀਡਰ ਸੀ ਜੋ ਉਸਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵੀ ਸੀ।

शम्भोराह्वानसन्तोषसम्भ्रमेणैव दारुकम्।

उल्लङ्घ्य पार्श्वमगमल्लोकनाथस्य रेणुकः।।६७।।

67. ਰੇਣੁਕਾ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਖੁਦ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ ਜਲਦੀ ਵਿੱਚ ਦਾਰੂਕਾ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਲੰਘ ਗਈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਾਲ ਸ਼ਿਵਾ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।

तमालोक्य विभुस्तत्र समुल्लङ्घितदारुकम्।

माहात्म्यं निजभक्तानां द्योतयन्निदमब्रवीत्।।६८।।

68. ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਦਾਰੂਕਾ ਉਪਰੋਂ ਲੰਘਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਦੇਖ ਕੇ ਰੇਣੂਕਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ

रे रे रेणुक दुर्बुद्धे कथमेष त्वयाधुना?।

उल्लङ्घितः सभामध्ये मम भक्तो हि दारुकः।।६९।।

69. "ਓ ਦੁਰਬੁੱਧੀ ਵਾਲੀ ਰੇਣੂਕਾ, ਭਰੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਪਰਮਭਗਤ ਦਾਰੂਕਾ ਉਪਰੋਂ ਲੰਘਣ ਦੀ ਤੇਰੀ ਹਿੰਮਤ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ

लङ्घनं मम भक्तानां परमानर्थकारणम्।

आयुः श्रियं कुलं कीर्तिं निहन्ति हि शरीरिणाम्।।७०।।

70. ਮੇਰੇ ਭਗਤਾਂ ਉਪਰੋਂ ਲੰਘਣਾ ਅਨਰਥ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਧਨ, ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਛੋੜਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿ ੱਧੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ,

मम भक्तमवज्ञाय मार्कण्डेयं पुरा यमः।

मत्पादताडनादासीत् स्मरणीयकलेवरः।।७१।।

71. ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਪਰਮ ਭਗਤ ਮਾਰਕੰਡੇ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਯਮ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਦੀ ਮਾਰ ਕਰਕੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

भृगोश्च शङ्कुकर्णस्य मम भक्तिमतोस्तयोः।

कृत्वानिष्टमभूद् विष्णुर्विकेशो दशयोनिभाक्।।७२।।

72. ਮੇਰੇ ਭਗਤਾਂ ਭ੍ਰਿਗੂ ਅਤੇ ਸ਼ੰਕੂਕਰਣ ਨਾਲ ਗਲਤ ਕਰਨ ਵਿਸ਼ਨੂ ਦਾ ਸਿਰ ਗੰਜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਨਰਕ ਭੋਗਣਾ ਪਿਆ ਸੀ,

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

मद्भक्तेन दधीचेन कृत्वा युद्धं जनार्दनः।
भग्नचक्रायुधः पूर्वं पराभवमुपागमत्।।७३।।

73. ਲੰਘੇ ਸਮੇ ਦੌਰਾਨ ਮੇਰੇ ਭਗਤ ਦਧੀਚੇਨ ਦੇ ਵਿਰੱਧ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਣੂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਡਿਸਕ ਟੁੱਟ ਗਈ ਸੀ

कृताश्वमेधो दक्षोऽपि मद्भक्तांश्च गणेश्वरान्।
अवमत्य सभामध्ये मेषावक्त्रोऽभवत्पुरा।।७४।।

74. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਦਖਸ਼, ਜਿਸ ਨੇ ਅਸਵਮੇਧ ਯੱਗ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਭਰੀ ਸਭਾ 'ਚ ਮੇਰੇ ਭਗਤ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਬੱਕਰੀ ਦਾ ਸਿਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ।

श्वेतस्य मम भक्तस्य दुरतिक्रमतेजसः।
औदासीन्येन कालोऽपि मया दग्धः पुराभवत्।।७५।।

75. ਮੇਰੇ ਭਗਤ ਸਵੇਤ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਅਸੀਮਤ ਬਹਾਦਰੀ ਸੀ, ਨੂੰ ਨਕਾਰਨ ਵਾਲੇ ਮੌਤ ਦੇ ਦੇਵਤਾ (ਯਮ) ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਜਲਣ ਦਾ ਕਸ਼ਟ ਝੱਲਣਾ ਪਿਆ ਸੀ

एवमन्येऽपि बहवो मद्भक्तानामतिक्रमात्।
परिभूता हताश्चासन् भक्ता मे दुरतिक्रमाः।।७६।।

76. ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਹਾਰ ਗਏ ਅਤੇ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਮੇਰੇ ਭਗਤਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ।

अविचारेण मद्भक्तो लङ्घितो दारुकस्त्वया।
एष त्वं रेणुकानेन जन्मवान् भव भूतले।।७७।।

77. ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਭਗਤ ਰੇਣੂਕਾ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਲੰਘਣ ਦਾ ਅਨਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਜਨਮ ਲਵੇਂਗੀ।

इत्युक्तः परमेशेन भक्तमाहात्म्यशंसिना।
प्रार्थयामास देवेशं प्रणिपत्य स रेणुकः।।७८।।

78. ਪਰਮਆਤਮਾਂ ਸ਼ਿਵਾ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹਾ ਕਹਿਣ ਤੇ ਰੇਣੂਕਾ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਪਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ

मानुषीं योनिमासाद्य महादुःखविवर्धिनीम्।
जात्यायुर्भोगवैषम्यहेतुकर्मोपपादिनीम् ।।७९।।

79. ਹੇ ਸ਼ਿਵਾ, ਮਨੁੱਖੀ ਕੁੱਖ ਵਿੱਚੋਂ ਜਨਮ ਕੇ ਵੱਡੇ ਦੁੱਖ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਵਧਾਵਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਨਮ, ਉਮਰ ਅਤੇ ਤਜੁਰਬਿਆਂ(ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਗਮੀਂ ਦੇ) ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਨਾਂਬਰਾਬਰਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

समस्त देवकैङ्कर्यकार्पण्य - प्रसवस्थलीम्।
महातापत्रयोपेतां वर्णाश्रमनियन्त्रिताम्।।
विहाय त्वत्पदाम्भोजसेवां किं वा वसाम्यहम्?।।८०।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

80. ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿਰਆਸਰਾ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਜਾਤਪਾਤ(ਵਰਣ) ਦੀਆਂ ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਆਸ਼ਰਮ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਵਲ ਵਰਗੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹਾਂ।

यथा मे मानुषो भावो न भवेत् क्षितिमण्डले।

तथा प्रसादं देवेश विधेहि करुणानिधे!।।८१।।

81. ਹੇ ਦਇਆ ਦੇ ਸਾਗਰ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਕਿ ਮੈਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਮੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਾਂ ਭੇਜੋ।

इति सम्प्रार्थितो देवो रेणुकेन महेश्वरः।

मा भैषीर्मम भक्तानां कुतो भीतिरिहेष्यति?।।८२।।

82. ਰੇਣੂਕਾ ਦੀ ਇਸ ਬੇਨਤੀ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਿਹਾ , "ਡਰੋ ਨਾਂ, ਮੇਰੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

श्रीशैलस्योत्तरे भागे त्रिलिङ्गविषये शुभे।

कोल्लिपाक्यभिधानोऽस्ति कोऽपि ग्रामो महत्तरः।।८३।।

83. ਸ਼੍ਰੀਸ਼ੈਲ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤ੍ਰਿਲਿੰਗ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਲੀਪੱਕੀ ਨਾਮ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ

सोमेश्वराभिधानस्य तत्र वासवतो मम।

अस्पृशन् मानुषं भावं लिङ्गात् प्रादुर्भविष्यसि।।८४।।

84. ਉਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸੋਮੇਸ਼ਵਰ ਨਾਮ ਦਾ ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਲਿੰਗ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਜਨਮ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੋਂਗੇ।

मदीयलिङ्गसम्भूतं मद्भक्तपरिपालकम्।

विस्मिता मानुषाः सर्वे त्वां भजन्तु मदाज्ञया।।८५।।

85. ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜੋ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣਗੇ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਗੇ, ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਵੋਂਗੇ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ ਬਣੋਂਗੇ।

मदद्वैतपरं शास्त्रं वेदवेदान्तसम्मतम्।

मम प्रतापमतुलं मद्भक्तानां विशेषतः।।८६।।

86. ਤੁਸੀਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸ਼ਿਵਾਦਵਿੱਤ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰੋਗੇ ਜੋ ਕਿ ਵੇਦ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂਤਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗੀ।

प्रकाशय महीभागे वेदमार्गानुसारतः।।८७।।

87. ਤੁਸੀਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮੇਰੀ ਅਸੀਮਤ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੋਗੇ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

इत्युक्त्वा परमेश्वरः स भगवान् भद्रासनादुत्थितो
ब्रह्मोपेन्द्रमुखान् विसृज्य विबुधान् भ्रूसंज्ञया केवलम्।
पार्वत्या सहितो गणैरभिमतैः प्राप स्वमन्तःपुरं
क्षोणीभागमवातरत् पशुपतेराज्ञावशाद्रेणुकः।।८८।।

88. ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘਾਸਣ ਤੋਂ ਉੱਠੇ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਣੂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਅਲਵਿਦਾ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਪਰਾਵਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨੇੜਲੇ ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅੰਤਪੁਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਫਿਰ ਸ਼੍ਰੀ ਰੇਣੂਕਾ ਨੇ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਲਿਆ।

ਇੱਥੇ ਕੈਲਾਸ਼ ਦੇ ਵਰਣਨ ਅਤੇ ਰੇਣੂਕਾ ਦੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਆਇ ਦਾ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗਿਨ(ਵੀਰਮਹੇਸ਼ਵਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਧਿਆਪਕ) ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਵੇਦ, ਅਗਮ ਤੇ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਤੱਤ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਚੌਥਾ ਅਧਿਆਇ

।।श्रीसोमेश्वरलिङ्गादाविर्भूतस्य श्रीरेणुकगणाधीश्वरस्य वर्णनम्।।

अथ त्रिलिंगविषये कोल्लिपाक्यभिधे पुरे।
सोमेश्वरमहालिङ्गात् प्रादुरासीत् स रेणुकः।।१।।

1. ਫਿਰ ਕੋਲੀਪੱਕੀ ਵਿਖੇ ਤ੍ਰਿਲਿੰਗਾ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਸੋਮੇਸ਼ਵਰ ਲਿੰਗ ਵਿਚੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਰੇਣੂਕਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ।

प्रादुर्भूतं तमालोक्य शिवलिङ्गात् त्रिलिङ्गजाः।
विस्मिताः प्राणिनः सर्वे बभूवुरतितेजसम्।।२।।

2. ਤ੍ਰਿਲਿੰਗਾ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜੰਮੇ ਸਾਰੇ ਵਾਸੀ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਰੇਣੂਕਾ ਨੂੰ , ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਚਮਕ ਰਹੀ ਸੀ, ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ,

भस्मोद्धूलितसर्वाङ्गं सारुद्राक्षभूषणम्।
जटामुकुट-संयुक्तं त्रिपुण्ड्राङ्कितमस्तकम्।।३।।

3. ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਗ ਪਵਿੱਤਰ ਸੁਆਹ ਨਾਲ ਲਿੱਬੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੁਦਰਾਖਸ਼ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜਟਾਵਾਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੱਥਾ ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ(ਤਿੰਨ ਸਫੇਦ ਧਾਰੀਆਂ) ਨਾਲ ਛਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ,

कटीतटीपटीभूतकन्यापटलबन्धुरम् ।
दधानं योगदण्डञ्च भस्माधारं कमण्डलुम्।।४।।

4. ਜੋ ਆਪਣੀ ਕਮਰ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਬੰਨੇ ਹੋਏ ਕੱਪੜੇ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਯੋਗਡੰਡਾ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸੁਆਹ ਨੂੰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਮੰਡਲ ਵੀ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ,

शिवाद्वैतपरिज्ञान - परमानन्दमोदिनम्।
निर्धूत - सर्वसंसारवासनादोषपञ्जरम्।।५।।

5. ਉਹ ਸ਼ਿਵਾ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਅਤੇ ਸਰਵਉੱਚ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਸੀ

शिवागमसुधासिन्धु - समुन्मेषसुधाकरम्।
चित्तारविन्दसङ्गूढ - शिवपादाम्बुजद्वयम्।।६।।

6. ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵਾਗਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਰਗਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਕੰਵਲ ਰੂਪੀ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਕੰਵਲ-ਰੂਪੀ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਵਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

यमादियोगतन्त्रज्ञं स्वतन्त्रं सर्वकर्मसु।
समस्तसिद्धसन्तान – समुदायशिखामणिम्।।७।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

7. ਉਹ ਯਮ ਵਾਂਗੂੰ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਣੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ

शैवसिद्धान्तनिर्वाहकृतपट्टनिबन्धनम् ।
आलोकमात्र-निर्भिन्न-समस्तप्राणिपातकम्।।८।।

8. ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀਰਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਇੱਕ ਝਲਕ ਮਾਤਰ ਸਭ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸੀ

तमपृच्छन् जनाः सर्वे नमन्तः को भवानिति।
इति पृष्टो महायोगी जनैर्विस्मितमानसैः।।९।।

9. ਉਸ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਜਿੰਨਾ ਦਾ ਮਨ ਇਸ ਅਦਭੁਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਅਚੰਭਿਤ ਸੀ, ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਮਹਾਨ ਯੋਗਿਨ,

प्रत्युवाच शिवाद्वैतमहानन्दपरायणः।
पिनाकिनः पार्श्ववर्ती रेणुकाख्यगणेश्वरः।।१०।।

10. ਰੇਣੂਕਾ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਭਗਤ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਿਵਾ(ਪਿਨਾਕਾ ਦੇ ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ) ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਸਰਵਉਚ ਆਸੀਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਮਗਨ ਸੀ, ਨੇ ਕਿਹਾ,

केनचित्कारणेनाहं शिवलिङ्गादिहाभवम्।
नाम्ना रेणुकसिद्धोऽहं सिद्धसन्ताननायकः।।११।।

11. "ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਰੇਣੂਕਾਸਿੱਧ ਹੈ, ਸਿੱਧਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ । ਮੈਂ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹਾਂ

स्वच्छन्दचारी लोकेऽस्मिन् शिवसिद्धान्तपालकः।
खण्डयन् जैनचार्वाकबौद्धादीनां दुरागमान्।।१२।।

12. ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਭ੍ਰਮਣ ਕਰਾਂਗਾ, ਜੈਨ, ਬੱਧ, ਚਰਵਾਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਾਸਤਿਕ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਕੇ ਵੀਰਸ਼ੈਵਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਮੇਰਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ" ।

इत्युक्त्वा पश्यतां तेषां विषयस्थिरचक्षुषाम्।
उत्थाय व्योममार्गेण मलयाद्रिमुपागमत्।।१३।।

13. ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਹ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਕਟੱਕ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਉਹ ਆਕਾਸ਼ ਮਾਰਗ ਰਾਹੀਂ ਮਾਲਿਆ ਪਰਬਤ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਿਆ।

नवचन्दनकान्तारकन्दलन्मन्दमारुतम् ।
अभङ्गुरभुजङ्गस्त्री - सङ्गीत-रस-सङ्कुलम्।।१४।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

14. (ਸ੍ਰੀ ਰੇਣੂਕਾ ਨੇ ਮਾਲਿਆ ਪਰਬਤ ਵੱਲ ਪ੍ਰਸਥਾਨ ਕੀਤਾ), ਇਸ ਪਰਬਤ ਦੀ ਮਧੁਰ ਹਵਾ ਤਾਜੇ ਸੰਦਲ ਦੇ ਦਰੱਖਤਾ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਆ ਰਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਸੱਪ ਕੰਨਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੁਆਰਾ ਗਾਏ ਮਧੁਰ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ,

करिपोतकराकृष्ट – स्फुरदेलातिवासितम्।

वराहदंष्ट्रिकाध्वस्त - मुस्तासुरभिकन्दरम्।।१५।।

15. ਜੋ ਕਿ ਝੂਮ ਰਹੇ ਇਲਾਇਚੀ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁੰਢਾਂ ਨਾਲ ਘੜੀਸ ਰਹੇ ਸਨ, ਦੀ ਮਹਿਕ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਘਾਟੀ ਸੂਰ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਪੀੜੇ ਹੋਏ ਘਾਹ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ।

पटीरदलपर्यङ्कप्रसुप्तव्याधदम्पतिम् ।

माधवीमल्लिकाजातिमञ्जरीरेणुरञ्जितम् ।।१६।।

16. ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਕਪੂਰ ਅਤੇ ਕੇਲੇ ਨਾਲ ਬਣੇ ਮੰਜਿਆਂ ਤੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਮਾਧਵੀ, ਜਤੀ ਤੇ ਜੈਸਮੀਨ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬੂਰ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਸਨ।

तत्र कुत्रचिदाभोग सर्वर्तुकुसुमद्रुमे।

अपश्यदाश्रमं दिव्यमगस्त्यस्य महामुनेः।।१७।।

17. ਮਾਲਿਆ ਪਰਬਤ, ਜੋ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਨਾਲ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਜਗ੍ਹਾਵਾਂ ਤੇ ਰੇਣੂਕਾ ਨੇ ਅਗਸਤਿਆ ਰਿਸ਼ੀ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਵੇਖੀ

मन्दारचन्दनप्रायैर्मण्डितं तरुमण्डलैः।

शाखाशिखर – संलीनतारकागणकोरकैः।।१८।।

18. ਜੋ ਕਿ ਮੰਦਰਾ, ਸੰਦਲ ਆਦਿ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡਾਂ ਨਾਲ ਸਜੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ ਲੱਗੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਗੁੱਛੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਅੰਬਰ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤਾਰੇ ਉਂਘੇ ਹੋਣ।

मुनिकन्याकरानीतकलशाम्बु - विवर्धितैः।

आलवालजलास्वादमोदमानमृगीगणैः ।।१९।।

19. ਉਸ ਕੁਟੀਆ ਦੁਆਲੇ ਹਿਰਨੀਆ ਦਾ ਝੁੰਡ ਵੀ ਸੀ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ ਆਸ਼ਰਮ ਦੀਆਂ ਸੇਵਕਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਘੜੇ ਦੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ

हेमारविन्दनिष्यन्दमकरन्दसुगन्धिभिः ।

मरालालापवाचालुवीचिमालामनोहरैः ।।२०।।

20. ਜੋ ਦਰੱਖਤ ਝੀਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਘਿਰੇ ਸਨ,

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

इन्दीवरवरज्योतिरन्धीकृतहरिन्मुखैः ।
लोपामुद्रापदन्यासचरितार्थं तटाङ्कितैः।।२१।।

21. ਇਹ ਝੀਲਾਂ ਸੋਨੇ ਰੰਗੇ ਕੰਵਲਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਨਾਲ ਮਹਿਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋ ਬੱਤਖਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਬਣੀਆਂ ਤਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਮਨਮੋਹਕ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ

हारनीहारकर्पूरहरहासामलोदकैः ।
नित्यनैमित्तिकस्नाननियमार्थैस्तपस्विनाम् ।।२२।।

22. ਜੋ ਕਿ ਨੀਲੇ ਕੰਵਲ ਦੇ ਨਿਖਾਰ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸਮੇ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਲੋਪਾਮੁਦਰਾ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।

प्रकृष्टमणिसोपानैः परिवीतं सरोवरैः।
विमुक्तसत्त्ववैरस्यं ब्रह्मलोकमिवापरम्।।२३।।

23. ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਦੀ, ਬਰਫ, ਕਪੂਰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਹਾਸੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਫ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਉਥੋਂ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਰੋਜਾਨਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲਈ ਉਪਯੋਗੀ ਸੀ,

हूयमानाज्यसन्तानधूमगन्धिमहास्थलम् ।
शुकसंसत्समारब्ध - श्रुतिशास्त्रोपबृंहणम्।।२४।।

24. ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਬੇਸ਼ਕੀਮਤੀ ਹੀਰਿਆਂ ਜੜੀਆਂ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਜਾਨਵਰਾਂ ਲਈ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਬ੍ਰਹਮ-ਲੋਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ,

तस्य मध्ये समासीनं मूले चन्दनभूरुहः।
सुकुमारदलच्छायादूरितादित्यतेजसः ।।२५।।

25. ਜਿਸ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੈਦਾਨ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਕਈ ਯੱਗਾਂ ਦੇ ਧੂੰਏ ਅਤੇ ਤੋਤਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਤਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਮਹਿਕ ਰਿਹਾ ਸੀ।

तडित्पिङ्गजटाभारैस्त्रिपुण्ड्राङ्कितमस्तकैः ।
भस्मोद्धूलितसर्वाङ्गैः स्फुरद्रुद्राक्षभूषणैः।।२६।।

26. ਉਸ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿੱਚ ਰੇਣੂਕਾ, ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸੰਤ, ਨੇ ਘੜੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਰਿਸ਼ੀ(ਅਗਸਤ) ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਸੰਦਲ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੋਮਲ ਪੱਤੀਆਂ ਦੀ ਛਾਂ ਨਾਲ ਧੱਪ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ੰਕਰਾ(ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਭਗਤ) ਨੇ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ

नववल्कलवासोभिर्नानानियमधारिभिः ।
परिवीतं मुनिगणैः प्रमथैरिव शङ्करम्।।२७।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

27. ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਟਾਵਾਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਲ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਤਿੰਨ ਲਾਈਨਾਂ ਦੀ ਵਿਭੂਤੀ(ਤਿੰਨ ਸਮਾਨੰਤਰ ਸੁਆਹ-ਭਸਮ ਦੀਆਂ ਰੇਖਾਵਾਂ) ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਵੀ ਵਿਭੂਤੀ ਨਾਲ ਲਿਭੜੇ ਹੋਏ ਸਨ,ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਚਮਕਦਾਰ ਮਣਕਿਆਂ ਦੇ ਸਨ,

समुज्ज्वलज्जटाजालैस्तपः - पादपपल्लवैः।

स्फुरत्सौदामिनीकल्पैर्ज्वालाजालैरिवाततम् ।।२८।।

28. ਅਤੇ ਕਈ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਪਾਲਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਅਗਨੀ ਦੇ ਜਾਲ, ਜਟਾਵਾਂ ਦੇ ਜਾਲ, ਤਪੱਸਿਆ ਵਾਲੇ ਦਰੱਖਤ ਦੀਆਂ ਪਵੱਤਰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕ ਰਹੇ ਸਨ।

विशुद्धभस्मकृतया त्रिपुण्ड्राङ्कितरेखया।

त्रिस्रोतसेव सम्बद्धशिलाभागं हिमालयम्।।२९।।

29. ਜੋ ਕਿ ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ੁੱਧ ਸਫੇਦ ਭਸਮ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਇਸਦੀਆਂ ਚੱਟਾਨਾਂ ਨਾਲ ਗੰਗਾ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣ।

भस्मालङ्कृतसर्वाङ्गं शशाङ्कमिव भूगतम्।

वसानं वल्कलं नव्यं बालातपसमप्रभम्।।३०।।

30. ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਭਸਮ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਸਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਉੱਤਰ ਆਇਆ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕੱਪੜੇ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਸਵੇਰ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਜਿਹੀ ਹੋਵੇ।

वडवाग्निशिखाजाल - समालीढमिवार्णवम्।

सर्वासामपि विद्यानां समुदायनिकेतनम्।।३१।।

31. ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਆਪਣੀ ਸਤਹ ਦੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਢਕਿਆ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਕਿ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦਾ ਘਰ ਸੀ।

न्यक्कृतप्राकृताहन्तं निरूढशिवभावनम्।

तृणीकृतजगज्जालं सिद्धीनामुदयस्थलम्।।३२।।

32. ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੀ ਅਸੱਭਿਅਕ ਘਮੰਡ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਦੀ ਕੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਦੀਵੇ ਦਾ ਬੀਜ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜਾਲ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖਦਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਘਾਹ ਦਾ ਇੱਕ ਤੀਲ੍ਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ(ਅਨੀਮਾ, ਮਹੀਮਾ ਆਦਿ) ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ,

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

मोहान्धकारतपनं मूलबोधमहीरुहम्।
ददर्श स महायोगी मुनिं कलशसम्भवम्।।३३।।

33. ਜੋ ਕਿ ਮੋਹ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਲਈ ਰੌਸ਼ਨੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਆਤਮ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਇੱ ਦਰੱਖਤ ਸੀ

तमागतं महासिद्धं समीक्ष्य कलशोद्भवः।
गणेन्द्रं रेणुकाभिख्यं विवेद ज्ञानचक्षुषा।।३४।।

34. ਮਹਾਨ ਸਿੱਧ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਘੜੇ ਤੋਂ ਜਨਮੇ ਸੰਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਧ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ੰਭੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਗਣ(ਭਗਤਾਂ) ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰੇਣੂਕਾ ਹੈ।

तस्यानुभावं विज्ञाय सहसैव समुत्थितः।
लोपामुद्राकरानीतै रुद्रकैरतिपावनैः।।
पादौ प्रक्षालयामास स तस्य शिवयोगिनः।।३५।।

35. ਉਸਦੀ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਉਹ(ਅਗਸਤ) ਇਕਦਮ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਸ਼ਿਵਯੋਗਿਨ ਦੇ ਪੈਰ ਲੋਪਮੁਦਰਾ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਪਵਿੱਤਰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋਤੇ,

सम्पूज्य तं यथाशास्त्रं तन्नियोगपुरःसरम्।
मुनिर्विनयसम्पन्नो निषसादासनान्तरे।।३६।।

36. ਉਸਨੂੰ ਅੰਦਰ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ, ਜੋ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਚੇਲਾ ਸੀ, ਦੂਸਰੀ ਜਗਹ ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ।

समासीनं मुनिवरं सर्वतेजस्विनां विभुम्।
उवाच शान्तया वाचा रेवणः सिद्धशेखरः।।३७।।

37. ਫਿਰ,ਸ਼੍ਰੀ ਰੇਣੁਕਾ(ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ) ਨੇ ਮਧੁਰ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਸੰਤ, ਜੋ ਕਿ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤੇਜਸਵੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਸਵਾਮੀ ਸੀ, ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ

निर्विघ्नं वर्तसे किं नु नित्या ते नियमक्रिया?।
अथवागस्त्य तेजस्विन् कुतः स्युस्तेऽन्तरायकाः?।।३८।।

38. ਹੇ ਅਗਸਤ, ਤੁਸੀਂ ਮਹਾਂਤੇਜਸਵੀ ਹੋ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਰੋਜ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਵੀ ਪਿਆ ਹੈ।

विन्ध्यो निरुद्धो भवता विश्वोल्लङ्घनविभ्रमः।
नहुषो शेषलेशात् ते सद्यः सर्पत्वमागतः।।३९।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

39. ਵਿੰਧਿਆ ਪਰਬਤ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਸ਼ਰੂਫ ਸੀ, ਨੂੰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਨਹੂਸ਼ਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਲ ਵਿਚ ਹੀ ਸੱਪਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਿਤਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ

आचान्ते भवता पूर्वं पङ्कशेषाः पयोधयः।

जीर्णस्ते जाठरे वह्नौ दृप्तो वातापि-दानवः।।४०।।

40. ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਕੜ ਦੇ ਢੇਰ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਡਰਾਵਣੇ ਦਿਓ ਵਤਾਪੀ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਪੇਟ ਦੀ ਅਗਨੀ ਨਾਲ ਨਿਗਲ ਲਿਆ ਸੀ,

एवंविधानां चित्राणां सर्वलोकातिशायिनाम्।

कृत्यानां तु भवान् कर्ता कस्तेऽगस्त्य समप्रभः?।।४१।।

41. ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਮਹਾਨ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋ ਜੋ ਇਸ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹਨ,

शिवाद्वैतपरानन्दप्रकाशन परायणम्।

भवन्तमेकं शंसन्ति प्रकृत्या सङ्गवर्जितम्।।४२।।

42. ਤੁਸੀ ਹੀ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਹੋ ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਹਿਯੋਗੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਰਵਉੱਚ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਪਰਮ ਸ਼ਿਵਭਗਤ ਹੋ।

पुरा हैमवतीसूनुरवदत् ते षडाननः।

शिवधर्मोत्तरं नाम शास्त्रमीश्वरभाषितम्।।४३।।

43. ਇਹ ਸ਼ਭ ਕੁੱਝ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ, ਇਸਦਾ ਉੱਤਰ ਹੈ, ਅਤੀਤ ਵਿੱਚ ਛੇ ਸਿਰਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤੇ ਨੇ ਜੋ ਕਿ ਮਾਂ ਪਾਰਵਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਿਵਾਧਰਮੋਤਰਾ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਉਚਾਰਿਆ ਸੀ

भक्तिः शैवी महाघोरसंसारभयहारिणी।

त्वया राजन्वती लोके जातागस्त्य महामुने।।४४।।

44. ਹੇ, ਮਹਾਨ ਸੰਤ ਅਗਸਤ, ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਭਗਤੀ ਜੋ ਕਿ ਜਨਮ-ਮਰਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭੈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੈ, ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

इति तस्य वचः श्रुत्वा सिद्धस्य मुनिपुङ्गवः।

गम्भीरगुणया वाचा बभाषे भक्तिपूर्वकम्।।४५।।

45. ਸਿੱਧ, ਸ਼੍ਰੀ ਰੇਣੂਕਾ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮਹਾਨ ਸੰਤ ਅਗਸਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਡੂੰਘੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਾਲੀ ਮਧੁਰ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ,

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

अहमेव मुनीन्द्राणां लालनीयोऽस्मि सर्वदा।
भवदागमसम्पत्तिर्मां विना कस्य सम्भवेत्?।।४६।।

46. ਮੈਂ ਮਹਾਨ ਸੰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਹਰ ਸਮੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਮੇਰੇ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕੌਣ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿੰਨਾਂ ਭਾਗਾਂ ਭਰਿਆਂ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ,

स्थिरमद्य शिवज्ञानं स्थिरा मे तापसक्रिया।
भवद्दर्शनपुण्येन स्थिरा मे मुनिराजता।।४७।।

47. ਤੁਹਾਡੀ ਝਲਕ ਮਾਤਰ ਨਾਲ਼ ਹੀ ਮੇਰਾ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਕਰਮ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨੇਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਵੀ ਪੱਕੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ,

संसारसर्पदष्टानां मूर्छितानां शरीरिणाम्।
कटाक्षस्तव कल्याणं समुज्जीवनभेषजम्।।४८।।

48. ਤੁਹਾਡੀ ਝਲਕ ਮਾਤਰ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਦਵਾਈ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ ਜੋ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਸੱਪ ਦੇ ਡੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਮੂਰਛਿਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹਨ।

समस्तलोकसन्दाहतापत्रयमहानलः ।
त्वत्पादाम्बुकणास्वादादुपशाम्यति देहिनाम्।।४९।।

49. ਤਿੰਨ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਅੱਗ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਲਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਪੈਰਾਂ(ਪਦੋਦਕਾ) ਉੱਤੇ ਪਈ ਹੋਈ ਇੱਕ ਬੂੰਦ ਪੀਣ ਨਾਲ ਬੁਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ,

रेणुकं त्वां विजानामि गणनाथं शिवप्रियम्।
अवतीर्णमिमां भूमिं मदनुग्रहकाङ्क्षया।।५०।।

50. ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੇਣੂਕਾ ਨੇ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਿਵਾਂਗ ਦਾ ਨੇਤਾ ਹੈਂ ਜਿਸ ਨਾਂ ਰੇਣੂਕਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਉਤਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ,

भवादृशानां सिद्धानां प्रबोधध्वस्तजन्मनाम्।
प्रवृत्तिरीदृशी लोके परानुग्रहकारिणी।।५१।।

51. ਤੁਹਾਡੇ ਹਾਣ ਦੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਆਵਾਗਮਨ ਦਾ ਚੱਕਰ ਆਤਮਗਿਆਨ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੋਇਆ ਹੈ,

त्वन्मुखाच्छ्रोतुमिच्छामि सिद्धान्तं श्रुतिसम्मतम्।
सर्वज्ञ वद मे साक्षाच्चैवं सर्वार्थसाधकम्।।५२।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

52. ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਸਿਧਾਂਤਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਬਾਰੇ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਰੂਤੀ(ਵੇਦ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ, ਹੇ ਸਰਵਵਿਆਪਕ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਿਆਨ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲਾਂ(ਇਨਾਮਾਂ) ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ,

सद्यः सिद्धिकरं पुंसां सर्वयोगीन्द्रसेवितम्।
दुराचारैरनाघ्रातं स्वीकृतं वेदवेदिभिः।
शिवात्मैक्य - महाबोधसम्प्रदायप्रवर्तकम्।।५३।।

53. ਜੋ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਕਦਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਸਾਰੇ ਮਹਾਨ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਮਾੜੇ ਵਿਵਹਾਰ ਵਾਲੇ ਇਨਸਾਨ ਸੁੰਘ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਜੋ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

उक्त्वा भवान् सकललोकमहोपकारं
सिद्धान्तसङ्ग्रहमनाहतबाह्यतन्त्रम् ।
सद्यः कृतार्थयितुमर्हसि दिव्ययोगिन्
नानागमश्रवणवर्तित - संशयं माम्।।५४।।

54. ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਪਵਿੱਤਰ ਯੋਗਿਨ, ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫਬਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ, ਜੋ ਕਿ ਕਈ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਆਸ਼ੀਸ ਦੇਵੋਂ, ਇਹ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਪੰਜਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

अथागस्त्यवचः श्रुत्वा रेणुको गणनायकः।
ध्यात्वा क्षणं महादेवं साम्बमाह समाहितः।।१।।

1. ਅਗਸਤ ਦੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ, ਗਣ ਦੇ ਨੇਤਾ ਰੇਣੂਕਾ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂਦੇਵ ਅਤੇ ਅੰਬਾ(ਸ਼ਕਤੀ) ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ,

अगस्त्य मुनिशार्दूल समस्तागमपारग!।
शिवज्ञानकरं वक्ष्ये सिद्धान्तं शृणु सादरम्।।२।।

2. ਹੇ ਅਗਸਤ, ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਅਗਮਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਹੈ, ਮੈ ਉਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੱਸਾਂਗਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਆਦਰ ਸਹਿਤ ਸੁਣੋਂ,

अगस्त्य खलु सिद्धान्ता विख्याता रुचिभेदतः।
भिन्नाचारसमायुक्ता भिन्नार्थप्रतिपादकाः।।३।।

3. ਹੇ ਅਗਸਤ, ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ ਜੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰਦੇ ਹਨ,

सांख्यं योगः पाञ्चरात्रं वेदाः पाशुपतं तथा।
एतानि मानभूतानि नोपहन्यानि युक्तिभिः।।४।।

4. ਸੰਖਿਆ ਯੋਗ, ਪੰਚਤੰਤਰ, ਵੇਦ, ਪਸ਼ੂਪਤ, ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਮੁੱਖ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਕ ਨਾਲ ਨਕਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ(ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ),

वेदः प्रधानं सर्वेषां सांख्यादीनां महामुने।
वेदानुसरणादेषां प्रामाण्यमिति निश्चितम्।।५।।

5. ਹੇ ਮਹਾਨ ਸੰਤ, ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੰਖਿਆ ਅਤੇ ਵੇਦ ਜਿਆਦਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ,

पाञ्चरात्रस्य सांख्यस्य योगस्य च तथा मुने।
वेदैकदेशवर्तित्वं शैवं वेदमयं मतम्।।६।।

6. ਹੇ ਸੰਤ, ਪੰਚਤੰਤਰ, ਸੰਖਿਆ ਅਤੇ ਯੋਗ, ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਸ਼ਿਵਾਸਿਧਾਂਤ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ,

वेदैकदेशवर्तिभ्यः सांख्यादिभ्यो महामुने!।
सर्ववेदानुसारित्वाच्छैवतन्त्रं विशिष्यते।।७।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

7. ਹੇ ਮਹਾਨ ਸੰਤ, ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਜੋ ਵੇਦ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਸ਼ਿਵਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ, ਜਿਆਦਾ ਉੱਤਮ ਹੈ,

शैवतन्त्रमिति प्रोक्तं सिद्धान्ताख्यं शिवोदितम्।
सर्ववेदार्थरूपत्वात् प्रामाण्यं वेदवत् सदा।।८।।

8. ਸ਼ੈਵ ਸਿਧਾਂਤ, ਜਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਚਾਰਿਤ ਕੀਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵੇਦ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਖਿਆਤ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

आगमा बहुधा प्रोक्ताः शिवेन परमात्मना।
शैवं पाशुपतं सोमं लाकुलञ्चेति भेदतः।।९।।

9. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਸ਼ਿਵਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਆਗਮਾਂ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ, ਸ਼ੈਵ, ਪਸ਼ੂਪਤ, ਸੋਮ ਅਤੇ ਲਾਕੁਲ,

तेषु शैवं चतुर्भेदं तन्त्रं सर्वविनिश्चितम्।
वामञ्च दक्षिणञ्चैव मिश्रं सिद्धान्तसंज्ञकम्।।१०।।

10. ਇਹਨਾਂ(ਆਗਮਾਂ) ਵਿਚੋਂ ਸ਼ੈਵ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਵਾਮ, ਦਕਸ਼ਿਣ, ਮਿਸਰ, ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਆਦਿ ।

शक्तिप्रधानं वामाख्यं दक्षिणं भैरवात्मकम्।
सप्तमातृपरं मिश्रं सिद्धान्तं वेदसम्मतम्।।११।।

11. ਵਾਮਖਿਆਮ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ, ਦਕਸ਼ਿਨ ਦਾ ਠਾਕੁਰ ਭੈਰਵ ਹੈ, ਮਿਸਰਤੰਤਰ ਸਪਤਮਾਤੁਪਰ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

वेदधर्माभिधायित्वात् सिद्धान्ताख्यः शिवागमः।
वेदबाह्यविरोधित्वाद् वेदसम्मत उच्यते।।१२।।

12. ਸ਼ਿਵਾਗਮ(ਸ਼ੈਵਤੰਤਰ), ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਧਰਮ ਪੱਖੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਜੋ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹੈ।

वेदसिद्धान्तयोरैक्यमेकार्थप्रतिपादनात् ।
प्रामाण्यं सदृशं ज्ञेयं पण्डितैरेतयोः सदा।।१३।।

13. ਵੇਦ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਇੱਕੋ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੱਕੋ ਤਰਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਇੱਕ ਗਿਆਨੀ(ਪੰਡਿਤ) ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

सिद्धान्ताख्ये महातन्त्रे कामिकाद्ये शिवोदिते।

निर्दिष्टमुत्तरे भागे वीरशैवमतं परम्।।१४।।

14. ਮਹਾਨ ਪਰੰਪਰਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿ ਕਾਮਿਕਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਪੜਾਇਆ ਹੈ, ਵੀਰਸ਼ੈਵ ਦੀ ਸਰਵਉਚ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

विद्यायां शिवरूपायां विशेषाक्रमणं यतः।

तस्मादेते महाभागा वीरशैवा इति स्मृताः।।१५।।

15. ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਂਨ ਆਤਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀਰਸ਼ੈਵ ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦਾ ਤਜੁਰਬਾ ਹਾਂਸਲ ਹੈ।

वीशब्देनोच्यते विद्या शिवजीवैक्यबोधिका।

तस्यां रमन्ते ये शैवा वीरशैवास्तु ते मताः।।१६।।

16. ਇੱਥੇ 'ਵੀ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਵਿੱਦਿਆ(ਗਿਆਨ) ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਜੀਵ ਦੀ ਸ਼ਖਸ਼ੀਅਤ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਇਸ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਨ ਵੀਰਸ਼ੈਵ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

विद्यायां रमते यस्मान्मायां हेयां श्ववद् दहेत्।

अनेनैव निरुक्तेन वीरमाहेश्वरः स्मृतः।।१७।।

17. 'ਵਿਦਿਅਮ ਰਮਤੇ' ਦੀ ਨਿਰੁਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ(ਜੋ ਇਸ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਅਤੇ 'ਹੇਆਂ ਮੇਆਂ ਸ਼ਵਬਦ ਰਹੇਤ' (ਜੋ ਘਿਨਾਉਣੀ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਕੁੱਤਾ ਹੋਵੇ), ਇਕ ਇਨਸਾਨ ਵੀਰਮਹੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਹਾਂਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

वेदान्तजन्यं यज्ज्ञानं विद्येति परिकीर्त्यते।

विद्यायां रमते तस्यां वीर इत्यभिधीयते।।१८।।

18. ਜੋ ਗਿਆਨ ਵੇਦਾਂਤ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ 'ਵਿਦਿਆ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਸ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ(ਰਮ ਜਾਂਦਾ ਹੈ), ਨੂੰ 'ਵੀਰ' ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

शैवैर्माहेश्वरैश्चैव कार्यमतर्ब्बहिः क्रमात्।

शिवो महेश्वरश्चेति नात्यन्तमिह भिद्यते।।१९।।

19. ਸ਼ੈਵ ਅਤੇ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਦੁਆਰਾ ਲਿੰਗ(ਕਰਿਅਮ) ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੀਆਂ ਦਾਂ ਵਿਧੀਆਂ ਹਨ, ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੀਆਂ।

यथा तथा न भिद्यन्ते शैवा माहेश्वरा अपि।

शिवाश्रितेषु ते शैवा ज्ञानयज्ञरता नराः।।२०।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

20. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਤੇ ਮਹੇਸ਼ਵਰਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸ਼ੈਵ ਤੇ ਮਹੇਸ਼ਵਰਾ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ੈਵ ਹਨ ਜੋ ਗਿਆਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਿਆਗ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ।

माहेश्वराः समाख्याताः कर्मयज्ञरता भुवि।

तस्मादभ्यन्तरे कुर्युः शैवा माहेश्वरा बहिः।।२१।।

21. ਜਦਕਿ ਮਹੇਸ਼ਵਰਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਰਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਿਆਗ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ੈਵ ਅੰਦਰਲੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਹੇਸ਼ਵਰਾ ਬਾਹਰਲੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

वीरशैवास्तु षड्भेदाः स्थलधर्मविभेदतः।

भक्तादिव्यवहारेण प्रोच्यते शास्त्रपारगैः।।२२।।

22. ਸਥਾਲਾ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵੀਰਸ਼ੈਵਾਂ ਦੇ ਛੇ ਭੇਦ ਹਨ, ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

शास्त्रन्तु वीरशैवानां षड्विधं स्थलभेदतः।

धर्मभेद – समायोगादधिकारिविभेदतः।।२३।।

23. ਸਥਾਲਾ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵੀਰਸ਼ੈਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਛੇ ਭੇਦ ਹਨ, ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਅਤੇ ਹਰ ਪੱਧਰ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵੀ।

आदौ भक्तस्थलं प्रोक्तं ततो माहेश्वरस्थलम्।

प्रसादिस्थलमन्यत्तु प्राणलिङ्गिस्थलं ततः।।

शरणस्थलमाख्यातं षष्ठमैक्यस्थलं मतम्।।२४।।

24. ਪਹਿਲੀ ਵੰਨਗੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭਗਤਸਥਾਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਮਹੇਸ਼ਵਰਸਥਾਲਾ, ਇਕ ਹੋਰ ਵੰਗੀ ਪ੍ਰਾਸਾਦੀਸਥਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗੀਸਥਾਲਾ, ਫਿਰ ਸ਼ਰਣਸਥਾਲਾ ਅਤੇ ਛੇਵਾਂ ਮੈਕਿਆਸਥਾਲਾ ਹੈ।

भक्तस्थलं प्रवक्ष्यामि प्रथमं कलशोद्भव!।

तदवान्तरभेदांश्च समाहितमनाः शृणु।।२५।।

25. ਹੇ ਅਗਸਤ, ਘੜੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸੰਤ, ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਗਤਸਥਾਲਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਵੰਨਗੀਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਾਂਗਾ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰਚਿੱਤ ਕਰਕੇ ਸੁਣੋ।

शैवी भक्तिः समुत्पन्ना यस्यासौ भक्त उच्यते।

तस्यानुष्ठेय – धर्माणामुक्तिर्भक्तस्थलं मतम्।।२६।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

26. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਭਗਤੀ ਪਨਪਦੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਭਗਤਸਥਾਲਾ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ।

अवान्तरस्थलान्यत्र प्राहुः पञ्चदशोत्तमाः।
पिण्डता पिण्डविज्ञानं संसारगुणहेयता।।२७।।

27. ਵਿਦਵਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਦੀਆਂ ੧੫ ਵੰਨਗੀਆਂ ਹਨ, ੧) ਪਿੰਡਸਥਾਲਾ ੨) ਪਿੰਡਗਿਆਨਸਥਾਲਾ ੩)ਸੰਸਾਰਗੁਣਸਥਾਲਾ ੪)ਦੀਕਸ਼ਾਸਥਾਲਾ ੫)ਗੁਰੂਕਰੁਣਾਸਥਾਲਾ ੬) ਲਿੰਗਧਰਣਾਸਥਾਲਾ

दीक्षा लिङ्गधृतिश्चैव विभूतेरपि धारणम्।
रुद्राक्षधारणं पश्चात् पञ्चाक्षरजपस्तथा।।२८।।

28. ੭) ਵਿਭੂਤੀਧਰਣਾਸਥਾਲਾ ੮)ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਧਰਣਾਸਥਾਲਾ ੯) ਪਨਕਾਸਾਰੀਜਪਾਸਥਾਲਾ ੧੦)ਭਗਤਮਾਰਗਕਿਰਿਆਸਥਾਲਾ ੧੧) ਤ੍ਰਿਵਿਧਾਸੰਪੱਤੀਸਥਾਲਾ

भक्तमार्गक्रिया चैव गुरुर्लिङ्गस्य चार्चनम्।
जङ्गमस्य तथा ह्येषां प्रसादस्वीकृतिस्तथा।।२९।।

29. ੧੨) ਕਟੁਰਵਿਦਿਆਸਾਰਿਆਸਥਾਲਾ ੧੩) ਸੋਪਾਧੀਦਾਨਸਥਾਲਾ ੧੪) ਨਿਰੁਪਾਧੀਦਾਨਸਥਾਲਾ

अत्र दानत्रयं प्रोक्तं सोपाधिनिरुपाधिकम्।
सहजं चेति निर्दिष्टं समस्तागमपारगैः।।
एतानि शिवभक्तस्य कर्तव्यानि प्रयत्नतः।।३०।।

30. ੧੫) ਸਹਿਜਦਾਨਸਥਾਲਾ । ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

बहुजन्मकृतैः पुण्यैः प्रक्षीणे पापपञ्जरे।
शुद्धान्तःकरणो देही पिण्डशब्देन गीयते।।३१।।

31. ਮਨੁੱਖੀ ਆਤਮਾਂ (ਦੇਹ, ਜੀਵਾਤਮਾਂ), ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਦਰਲਾ ਜ਼ਮੀਰ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਪੁੰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਜੀਵਾਤਮਾਂ ਨੂੰ 'ਪਿੰਡ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

शिवशक्तिसमुत्पन्न-प्रपञ्चेऽस्मिन् विकल्प्यते।
पुण्याधिकः क्षीणपापः शुद्धात्मा पिण्डनामकः।।३२।।

32. ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਸ਼ਿਵਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਜਨਮਿਆ ਹੈ ਵਿੱਚ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾਂ ਜੋ ਕਿ ਚੰਗੇ ਕੰਮ(ਪੁੰਨ) ਕਰਕੇ ਬਣੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਪਿੰਡ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਭ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

एक एव शिवः साक्षाच्चिदानन्दमयो विभुः।।३३।।

33. ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਸਿਰਫ ਸ਼ਿਵਾ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ।

निर्विकल्पो निराकारो निर्गुणो निष्प्रपञ्चकः।

अनाद्यविद्यासम्बन्धात् तदंशो जीवनामकः।।३४।।

34. ਜੋ ਸਰਵ-ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਬਦਲ(ਸ਼ਰੀਕ) ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਆਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਗੁਣਾ ਅਤੇ ਵਿਵਿਧਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜੀਵਆਤਮਾਂ ਉਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਇੱਕ ਅੰਸ਼ ਹੈ,

देवतिर्यङ्मनुष्यादिजातिभेदे व्यवस्थितः।

मायी महेश्वरस्तेषां प्रेरको हृदि संस्थितः।।३५।।

35. ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ, ਜਾਨਵਰ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਵਿਵਧਤਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਰਤੀਬ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਮਹੇਸ਼ਵਰਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਮਹਾਂਸ਼ਕਤੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਾਕਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

चन्द्रकान्ते यथातोयं सूर्यकान्ते यथानलः।

बीजे यथाङ्कुरः सिद्धस्तथात्मनि शिवः स्थितः।।३६।।

36. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਣੀ ਚੰਦਰਕਾਂਤਾ(ਚੰਦਰਮਾਂ ਦਾ ਪੱਥਰ) ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਭਦਾ ਹੈ, ਅੱਗ ਸੂਰਿਆਕਾਂਤਾਂ(ਸੂਰਜ ਦੇ ਪੱਥਰ) ਵਿੱਚੋਂ ਅਤੇ ਅੰਕੁਰ ਬੀਜ ਵਿਚੋਂ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਸ਼ਿਵਾ ਆਤਮਾਂ(ਜੀਵਾਤਮਾਂ) ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

आत्मत्वमीश्वरत्वं च ब्रह्मण्येकत्र कल्पितम्।

बिम्बत्वं प्रतिबिम्बत्वं यथा पूषणि कल्पितम्।।३७।।

37. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਰਿਵਰਤਿਤ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਦੇ ਸੰਸਰਫ਼ ਵਿੱਚ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਤਵ ਅਤੇ ਈਸ਼ਵਰਤਵ ਸਿਰਫ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਚ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ,

गुणत्रयविभागेन परतत्त्वे चिदात्मनि।

भोक्तृत्वं चैव भोज्यत्वं प्रेरकत्वं च कल्पितम्।।३८।।

38. ਪਰਾਤੱਤਵ(ਪਰਾਸ਼ਿਵ) ਜਿਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਇਨਸਾਨ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਅਵਸਥਾਵਾਂ - ਆਨੰਦ, ਆਨੰਦ ਮਾਣਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅੰਤਰਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਜਨਮ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾ ਵਿੱਚ ਵਖਰੇਵੇਂ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

गुणत्रयात्मिका शक्तिर्ब्रह्मनिष्ठा सनातनी।

तद्वैषम्यात् समुत्पन्ना तस्मिन् वस्तुत्रयाभिधा।।३९।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

39. ਸ਼ਕਤੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੁਬਾਓ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਹੈ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ(ਪਰਾਸ਼ਿਵ) ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਦਿਆਮਾਨ ਹੈ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਵਖਰੇਵੇਂ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

किञ्चित्सत्त्वरजोरूपं भोक्तृसंज्ञकमुच्यते।
अत्यन्ततामसोपाधिर्भोज्यमित्यभिधीयते ।।
परतत्त्वमयोपाधिर्ब्रह्म – चैतन्यमीश्वरः।।४०।।

40. ਜਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਦੇ ਨਾਲ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੱਤਵਾ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਮਿਸ਼ਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਭੋਗਤਰ(ਆਨੰਦ ਮਾਣਨ ਵਾਲਾ) ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 'ਤਮਾ' ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ 'ਭੋਜਿਆ' (ਆਨੰਦ) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਰਵਉੱਚ ਆਤਮਾਂ ਅਤੇ ਸਰਵਉਚ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ 'ਈਸ਼ਵਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

भोक्ता भोज्यं प्रेरयिता वस्तुत्रयमिदं स्मृतम्।
अखण्डे ब्रह्मचैतन्ये कल्पितं गुणभेदतः।।४१।।

41. ਭੋਗਤਰ(ਆਨੰਦ ਮਾਣਨ ਵਾਲਾ), ਭੋਜਿਆ(ਆਨੰਦ) ਅਤੇ ਪਰੇਰਕਾ(), ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕਰਕੇ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਟੱਟ ਆਤਮਿਕ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ।

अत्र प्रेरयिता शम्भुः शुद्धोपाधिर्महेश्वरः।
समिश्रोपाधयः सर्वे भोक्तारः पशवः स्मृताः।।४२।।

42. ਇੱਥੇ ਪਰੇਰਕਾ ਸ਼ੰਭੂਨਾਥ ਹਨ, ਜੋ ਮਹੇਸ਼ਵਰਾ(ਮਹਾਂਮਾਲਕ) ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸ਼ੁੱਧਤਾ(ਸੁੱਚਤਾ) ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ(ਸੱਤਤਵਾ) ਹੈ, ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੋਗਤਰ ਜਾਂ ਆਨੰਦ ਮਾਣਨ ਵਾਲੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਸ਼ਵ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

भोज्यमव्यक्तमित्युक्तं शुद्धतामसरूपकम्।
सर्वज्ञः प्रेरकः शम्भुः किञ्चिज्ज्ञो जीव उच्यते।।
अत्यन्तगूढचैतन्यं जडमव्यक्तमुच्यते।।४३।।

43. ਭੋਜਿਆ ਨੂੰ ਅਵਿਅਕਤ(ਜਨਮ ਤੋਂ ਰਹਿਤ) ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹਨੇਰੇ(ਤਮਸ) ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰੇਰਕਾ ਸ਼ੰਭੂ (ਸ਼ਿਵ)ਹਨ ਜੋ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੀਵ(ਭੋਗਤਰ) ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸੀਮਿਤ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਵਿਅਕਤ(ਭੋਜਿਆ) ਨੂੰ ਜੜ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

उपाधिः पुनराख्यातः शुद्धाशुद्धविभेदतः।

शुद्धोपाधिः परा माया स्वाश्रया मोहकारिणी।।४४।।

44. ਇਹ ਉਪਾਧੀ ਵੀ ਅੱਗੇ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ , ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਅਸ਼ੁੱਧ। ਸ਼ੁੱਧ ਉਪਾਧੀ ਉਚਤਮ ਮਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ(ਭਾਵ ਮੋਹ ਨੂੰ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲੈਣ ਦਿੰਦੀ),

अशुद्धोपाधिरप्येवमविद्याश्रयमोहिनी ।

अविद्याशक्तिभेदेन जीवा बहुविधाः स्मृताः।।४५।।

45. ਅਸ਼ੁੱਧ ਉਪਾਧੀ ਅਵਿਦਿਆ ਹੈ ਜੋ ਜਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਮੋਹ ਉਤਪਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਾਯਾਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਈ ਜੀਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

मायाशक्तिवशादीशो नानामूर्तिधरः प्रभुः।

सर्वज्ञः सर्वकर्ता च नित्यमुक्तो महेश्वरः।।४६।।

46. ਮਾਇਆਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਭਗਵਾਨ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਆਕਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਸਰਵਵਿਆਪਕ, ਸ਼ਰਵਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਅਤੇ ਸਦਾ ਆਜ਼ਾਦ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਹੈ।

किञ्चित्कर्ता च किञ्चिज्ज्ञो बद्धोऽनादिशरीरवान्।

अविद्यामोहिता जीवा ब्रह्मैक्यज्ञानवर्जिताः।।४७।।

47. ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜੀਵ ਜਾਂ ਜੀਵਾਤਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਸੀਮਿਤ ਹੈ, ਉਹ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੈ। ਜੀਵ ਜੋ ਕਿ ਅਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਗ੍ਰਸਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਪਰਾਸ਼ਿਵਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਇੱਕਮਿਕ ਹੋਣ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋ ਵਿਹੂਣੀ ਹੈ,

परिभ्रमन्ति संसारे निजकर्मानुसारतः।

देवतिर्यङ्मनुष्यादि - नानायोनिविभेदतः।।४८।।

48. ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ(ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ) ਦੇ ਕਾਰਣ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

चक्रनेमिक्रमेणैव भ्रमन्ति हि शरीरिणः।

जात्यायुर्भोगवैषम्यकारणं कर्म केवलम्।।४९।।

49. ਇਹ ਆਤਮਾਂ ਇੱਕ ਚੱਕੇ(ਪਹੀਏ) ਦੇ ਰਿਮ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੁੰਮਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਜੀਵਾਂਮਾਂ ਦੀ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਲੰਬਾਪਣ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੈ।

एतेषां देहिनां साक्षी प्रेरकः परमेश्वरः।

एतेषां भ्रमतां नित्यं कर्मयन्त्रनियन्त्रणे।।५०।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

50. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦਾ ਗਵਾਹ ਸ਼ਿਵ (ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ) ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਜਨਮ ਮਰਣ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

देहिनां प्रेरकः शम्भुर्हितमार्गोपदेशकः।
पुनरावृत्तिरहितमोक्षमार्गोपदेशकः ॥५१॥

51. ਸ਼ਿਵ-ਸ਼ੰਭੂ ਜੋ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਕ(ਮਾਲਕ) ਹੈ, ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਵਿੱਤਰ ਰਾਸਤੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੋਕਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਫਿਰ ਵਾਪਸੀ(ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸੀ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

स्वकर्मपरिपाकेन प्रक्षीणमलवासनः।
शिवप्रसादाज्जीवोऽयं जायते शुद्धमानसः॥५२॥

52. ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਕਰਕੇ ਇਨਸਾਨ ਦੀਆਂ ਅਸ਼ੁੱਧਤਾਵਾਂ(ਪਾਪ) ਧੋਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਮਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

शुद्धान्तःकरणे जीवे शुद्धकर्मविपाकतः।
जायते शिवकारुण्यात् प्रस्फुटा भक्तिरैश्वरी॥५३॥

53. ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸੱਚੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਮੀਰ ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲਸਵਰੂਪ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

जन्तुरन्त्यशरीरोऽसौ पिण्डशब्दाभिधेयकः॥५४॥

54. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾਂ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਆਖਰੀ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨੂੰ 'ਪਿੰਡ' ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

शरीरात्मविवेकेन पिण्डज्ञानी स उच्यते।
शरीरमेव चार्वाकैरात्मेति परिकीर्त्यते॥५५॥

55. ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਵਖਰੇਵੇਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ 'ਪਿੰਡਗਿਆਨੀ' ਜਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚਰਵਾਕਾਂ(ਪਦਾਰਥਵਾਦੀਆਂ) ਨੇ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਹੀ ਆਤਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

इन्द्रियाणां तथात्मत्वमपरैः परिभाष्यते।
बुद्धितत्त्वगतैर्बौद्धैर्बुद्धिरात्मेति गीयते॥५६॥

56. ਕਈ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਹੀ ਆਤਮਾਂ ਹਨ, ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਆਤਮਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬੁੱਧੀ ਹੀ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

नेन्द्रियाणां न देहस्य न बुद्धेरात्मता भवेत्।
अहं प्रत्ययवेद्यत्वादनुभूतस्मृतेरपि।।५७।।

57. ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ, ਸ਼ਰੀਰ ਜਾਂ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਆਤਮਾਂ ਨਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ 'ਮੈਂ ਦੇ ਖਿਆਲ' ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਕਿਉਂਕਿ ਯਾਦਸ਼ਕਤੀ ਤਜੁਰਬੇ ਨਾਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

शरीरेन्द्रियबुद्धिभ्यो व्यतिरिक्तः सनातनः।
आत्मस्थितिविवेकी यः पिण्डज्ञानी स कथ्यते।।५८।।

58. ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਸੋਝੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਦੀਵੀਂ ਜਾਂ ਅਮਰ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਰੀਰ, ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਇਕਦਮ ਅਲਹਿਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਪਿੰਡਗਿਆਨੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

नश्वराणि शरीराणि नानारूपाणि कर्मणा।
आश्रितो नित्य एवासाविति जन्तोर्विवेकिता।।५९।।

59. ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਕਿ ਆਤਮਾਂ ਜੋ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਸ਼ਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਮਰ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਣਾ ਵੀ ਹੈ।

शरीरात् पृथगात्मानमात्मभ्यः पृथगीश्वरम्।
प्रेरकं यो विजानाति पिण्डज्ञानीति कथ्यते।।६०।।

60. ਜੋ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਆਤਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅਤੇ ਈਸ਼ਵਰ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਨੂੰ 'ਪਿੰਡਗਿਆਨੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

निरस्तहृत्कलङ्कस्य नित्यानित्यविवेकिनः।
संसारहेयताबुद्धिर्जायते वासनाबलात्।।६१।।

61. ਜਿਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚੋਂ ਅਸ਼ੁੱਧਤਾ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਅਮਰ ਹੋਣਾਂ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣਾਂ ਕੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਖਿਆਲਾਂ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਘਿਨਾਉਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ऐहिके क्षणिके सौख्ये पुत्रदारादिसम्भवे।
क्षयित्वादियुते स्वर्गे कस्य वाञ्छा विवेकिनः?।।६२।।

62. ਸਿਆਣਿਆਂ ਇਨਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਸੰਤਾਨ, ਪਤਨੀ ਜਾਂ ਸਵਰਗ ਜੋ ਕਿ ਨਰਕ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

जातस्य हि ध्रुवो मृत्युर्ध्रुवं जन्म मृतस्य च।

जन्तुर्मरणजन्मभ्यां परिभ्रमति चक्रवत्।।६३।।

63. ਜੋ ਜਨਮਿਆਂ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਨਿਸਚਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਮਰਿਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਨਿਸਚਿਤ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਣੀ ਇੱਕ ਪਹੀਏ ਦੀ ਤਰਾਂ ਜਨਮ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਘੁਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

मत्स्यकूर्मवराहाङ्गैर्नृसिंहमनुजादिभिः ।

जातेन निधनं प्राप्तं विष्णुनापि महात्मना।।६४।।

64. ਮਹਾਨ ਵਿਸਣੂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਮਛਲੀ, ਕੱਛੂ, ਸੂਰ, ਨਰਸਿੰਘ ਅਤੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲਿਆ ਨੂੰ ਵੀ ਮੌਤ ਦਾ ਦੁੱਖ ਭੋਗਣਾ ਪਿਆ।

भूत्वा कर्मवशाज्जन्तुर्ब्राह्मणादिषु जातिषु।

तापत्रयमहावह्नि - सन्तापाद्दह्यते भृशम्।।६५।।

65. ਜਾਤ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਤਿੰਨ ਬਿਪਤਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਅੱਗ ਦੇ ਸੇਕ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਦਾ ਹੈ।

कर्ममूलेन दुःखेन पीड्यमानस्य देहिनः।

आध्यात्मिकादिना नित्यं कुत्र विश्रान्तिरिष्यते?।।६६।।

66. ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਜੜ ਕਰਮ ਭਾਵ ਕਿ 'ਅਧਿਆਤਮਿਕਾ' ਹਨ। ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਹਤ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ?

आध्यात्मिकं तु प्रथमं द्वितीयं चाधिभौतिकम्।

आधिदैविकमन्यच्च दुःखत्रयमिदं स्मृतम्।।६७।।

67. ਪਹਿਲਾ 'ਅਧਿਆਤਮਿਕਾ' ਹੈ, ਦੂਸਰਾ 'ਅਧਿਭੌਤਿਕਾ' ਅਤੇ ਹੋਰ 'ਅਧਿਦੈਵਿਕਾ' ਹੈ। ਇਹ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਹਨ।

आध्यात्मिकं द्विधा प्रोक्तं बाह्याभ्यन्तरभेदतः।

वातपित्तादिजं दुःखं बाह्यमाध्यात्मिकं मतम्।।६८।।

68. 'ਅਧਿਆਤਮਿਕਾ' ਦੁੱਖ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ । ਉਹ ਦੁੱਖ ਜੋ ਵਾਤ, ਪਿਤ ਆਦਿ ਤੋਂ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਬਾਹਰੀ 'ਅਧਿਆਤਮਿਕਾ' ਦੁੱਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

रागद्वेषादिसम्पन्नमान्तरं परिकीर्त्यते।

आधिभौतिकमेतद्धि दुःखं राजादिभूतजम्।।६९।।

69. ਜੋ ਮੋਹ, ਨਫਰਤ ਆਦਿ ਤੋਂ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਆਂਤਰਿਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦੁੱਖ ਜੋ ਰਾਜੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ 'ਅਧਿਭੌਤਿਕਾ' ਦੁੱਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

आधिदैविकमाख्यातं ग्रहयक्षादिसम्भवम्।

दुःखैरेतैरुपेतस्य कर्मबद्धस्य देहिनः।।७०।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

70. ਜੋ ਦੁੱਖ ਗ੍ਰਹਿਆਂ, ਯਕਸ਼ ਆਦਿ ਤੋਂ ਉਪਜਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ 'ਅਧਿਦੈਵਿਕ' ਦੁੱਖ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅੰਤਰ-ਆਤਮਾਂ ਲਈ ਜੋ ਕਿ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜੀ ਗਈ ਹੈ, ਲਈ ਧਰਤੀ ਤੇ ਜਾਂ ਸਵਰਗ ਵਿੱਚ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

तडित्सु वीचिमालासु प्रदीपस्य प्रभासु च।

सम्पत्सु कर्ममूलासु कस्य वा स्थिरता-मतिः?।।७१।।

71. ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਚਮਕਣਾ, ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਲਹਿਰਾਂ, ਦੀਵੇ ਦੀ ਲੋਅ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਹੋਣਾ ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪਿਛਲੇ ਪਾਪ ਹਨ ਸਦੀਵੀਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ?

मलकोशे शरीरेऽस्मिन् महादुःखविवर्धने।

तडिदङ्कुरसंकाशे को वा रुच्येत पण्डितः?।।७२।।

72. ਇੱਕ ਸਿਆਣਾ ਇਨਸਾਨ ਇਸ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰੁਚੀ ਕਿਵੇਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਗੰਦਗੀ(ਪਾਪਾਂ) ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਵੱਡੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਝਲਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ?

नित्यानन्दचिदाकारमात्मतत्त्वं विहाय कः?।

विवेकी रमते देहे नश्वरे दुःखभाजने।।७३।।

73. ਇੱਕ ਸਿਆਣਾ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ, ਜੋ ਕਿ ਸਦੀਵੀਂ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਕਿਵੇਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਸਥਾਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ।

विवेकी शुद्धहृदयो निश्चितात्मसुखोदयः।

दुःखहेतौ शरीरेऽस्मिन् कलत्रे च सुतेषु च।।७४।।

74. ਇਕ ਵਿਦਵਾਨ ਜਾਂ ਸਿਆਣਾ ਇਨਸਾਨ ਜੋ ਕਿ ਪਵਿੱਤਰ ਦਿਲ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਭਰਿਆ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ,

सुहृत्सु बन्धुवर्गेषु धनेषु कुलपद्धतौ।

अनित्यबुद्ध्या सर्वत्र वैराग्यं परमश्नुते।।७५।।

75. ਸ਼ਰੀਰ ਜੋ ਕਿ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਪਤਨੀ, ਪੱਤਰ, ਦੋਸਤ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਪਰੰਪਰਾ ਆਦਿ ਦੇ ਸਥਾਈ ਹੋਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਸਰਵਉੱਚ ਤਿਆਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

विवेकिनो विरक्तस्य विषयेष्वात्मरागिणः।

संसार-दुःखविच्छेदहेतौ बुद्धिः प्रवर्तते।।७६।।

76. ਇੱਕ ਇਨਸਾਨ ਜੋ ਕਿ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਆਤਮ-ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ ਨਿਸਚਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

नित्यानित्यविवेकिनः सुकृतिनः शुद्धाशयस्यात्मनो
ब्रह्मोपेन्द्रमहेन्द्र-मुख्यविभवेष्वस्थायितां पश्यतः।
नित्यानन्दपदे निराकृतजगत्संसारदुःखोदये
साम्बे चन्द्रशिरोमणौ समुदयेद्भक्तिर्भवध्वंसिनी।।७७।।

77. ਉਹ ਆਤਮਾਂ ਜੋ ਸਦੀਵੀਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਦੀਵੀਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਨੂੰ ਸਮਝਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਸਾਫ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਅਤੇ ਮਹੇਸ਼ ਦੇ ਧਨ ਨੂੰ ਅਸਥਾਈ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ, ਜੋ ਕਿ ਸਦੀਵੀਂ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ,ਜੋ ਕਿ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅੰਬਾ(ਸ਼ਕਤੀ) ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਮੁਕਟ ਚੰਦਰਮਾਂ ਹੈ, ਲਈ ਭਗਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਛੇਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

ततो विवेकसम्पन्नो विरागी शुद्धमानसः।
जिज्ञासुः सर्वसंसारदोषध्वंसकरं शिवम्।।१।।

1. ਫਿਰ ਉਹ ਭਗਤ ਜੋ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ(ਸੰਸਾਰਿਕ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ) ਨਿੱਖੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਜਾਣਨ ਦੀ ਜਿਗਿਆਸਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਦਾਗ ਨੂੰ ਧੋਣ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਹੈ,

उपैति लोकविख्यातं लोभमोहविवर्जितम्।
आत्मतत्त्वविचारज्ञं विमुक्तविषयभ्रमम्।।२।।

2. ਉਹ ਉਸ ਸ਼੍ਰੀਗੁਰੂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਧੋਖੇ ਅਤੇ ਲਾਲਚ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਕਦਰ ਹੈ, ਜੋ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਉਲਝਣ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਹੈ,

शिवसिद्धान्ततत्त्वज्ञं छिन्नसन्देहविभ्रमम्।
सर्वतन्त्रप्रयोगज्ञं धार्मिकं सत्यवादिनम्।।३।।

3. ਜੋ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ੰਕਾਵਾਂ ਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵਿਰਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਆਗਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਭਲੀ ਭਾਂਤੀ ਜਾਣੂ ਹੈ, ਜੋ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਵਰਜਿਤ ਰਾਸਤੇ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਡੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਹੁੰਦੀ ਹੈ,

कुलक्रमागताचारं कुमार्गाचारवर्जितम्।
शिवध्यानपरं शान्तं शिवतत्त्वविवेकिनम्।।४।।

4. ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਸੁਆਹ(ਭਸਮ) ਧੱਬਿਆਂ ਦੇ ਯੋਗ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਸਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਸ਼ਪਸ਼ਟ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਤ੍ਰਿਪੁੰਡ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਰੁਦਰਾਖਸ਼ ਦੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ,

भस्मोद्धूलननिष्णातं भस्मतत्त्वविवेकिनम्।
त्रिपुण्ड्रधारणोत्कण्ठं धृतरुद्राक्षमालिकम्।।५।।

5. ਜੋ ਲਿੰਗ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਰ(ਗੱਲਬਾਤ) ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਦਵੈਤਵਾਦ(ਇੱਕੋ ਤੱਤ) ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੂੰਘਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

लिङ्गधारणसंयुक्तं लिङ्गपूजापरायणम्।
लिङ्गाङ्गयोगतत्त्वज्ञं निरूढाद्वैतवासनम्।।६।।

6. ਜੋ ਲਿੰਗਸਥਲ ਅਤੇ ਅੰਗਸਥਲ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ਿਵਾ ਦਾ ਅਨੁਯਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵਾਲਾ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੁਰੁ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਹੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੁ ਕੋਲ ਜਾਣ ਤੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਉਸ ਮਹਾਨ ਅਧਿਆਪਲ(ਗੁਰੁ) ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਅਤੇ ਡਰ ਨਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਭਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ,

लिङ्गाङ्गस्थलभेदज्ञं श्रीगुरुं शिववादिनम्।
सेवेत परमाचार्यं शिष्यो भक्तिभयान्वितः।।७।।

7. ਇਹ ਸੇਵਾਵਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ, ਇੱਕ ਸਾਲ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੱਕ ਨਿਭਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

षण्मासान् वत्सरं वापि यावदेष प्रसीदति।
प्रसन्नं परमाचार्यं भक्त्या मुक्तिप्रदर्शकम्।।
प्रार्थयेदग्रतः शिष्यः प्राञ्जलिर्विनयान्वितः।।८।।

8. ਸ਼ਿਸ਼ਅ(ਚੇਲੇ) ਨੂੰ ਗੁਰੁ, ਜੋ ਖੁਸ਼ਦਿਲ, ਸਰਵਉਚ ਮੁਰਸ਼ਦ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਰਾਸਤਾ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ, ਪੂਰੀ ਆਗਿਆਕਾਰਤਾ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ,

भो कल्याण महाभाग शिवज्ञानमहोदधे।
आचार्यवर्य सम्प्राप्तं रक्ष मां भवरोगिणम्।।९।।

9. "ਹੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ(ਸ਼ੁਭਚਿੰਤਕ) ਗੁਰੂ, ਹੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਗੁਰੁ, ਹੇ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਾਗਰ, ਹੇ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ(ਗੁਰੂਆਂ) ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰੇ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਆਵਾਗਮਨ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਵਿੱਚ ਜਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ" ।

इति शुद्धेन शिष्येण प्रार्थितः परमो गुरुः।
शक्तिपातं समालोक्य दीक्षया योजयेदमुम्।।१०।।

10. ਚੇਲੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ, ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਤੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰੁ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ(ਭਗਤੀ) ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰ ਕੇ ਉਸਦਾ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

दीयते च शिवज्ञानं क्षीयते पाशबन्धनम्।
यस्मादतः समाख्याता दीक्षेतीयं विचक्षणैः।।११।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

11. ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦਾ(ਦੀ=ਦਿੰਦਾ ਹੈ) ਹੈ ਅਤੇ ਬੰਧਨਾਂ(ਕਸ਼ਾ=ਤੋੜਨਾਂ) ਨੂੰ ਤੋੜਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੀਕਸ਼ਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

सा दीक्षा त्रिविधा प्रोक्ता शिवागमविशारदैः।
वेधारूपा क्रियारूपा मन्त्ररूपा च तापस।।१२।।

12. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਆਗਮਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੀਕਸ਼ਾ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵਿਧਾ, ਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਮੰਤਰ।

गुरोरालोकमात्रेण हस्तमस्तकयोगतः।
यः शिवत्वसमावेशो वेधा दीक्षेति सा मता।।१३।।

13. ਜਿਸ ਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਰਫ ਨਜ਼ਰ ਮਾਤਰ ਨਾਲ ਅਤੇ ਚੇਲੇ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਹਥੇਲੀ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਹੀ ਚੇਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਹੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਵੇਧਾਦਿਕਸ਼ਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਚੇਲੇ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਜਾਪ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮੰਤਰਦਿਕਸ਼ਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ,

मान्त्री दीक्षेति सा प्रोक्ता मन्त्रमात्रोपदेशिनी।
कुण्डमण्डलिकोपेता क्रिया दीक्षा क्रियात्तरा।।१४।।

14. ਕਿਰਿਆਦਿਕਸ਼ਾ ਰੀਤਾਂ ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਛੋਟੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਬਰਤਨ ਇੱਕ ਚੱਕਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

शुभमासे शुभतिथौ शुभकाले शुभेऽहनि।
विभूतिं शिवभक्तेभ्यो दत्वा ताम्बूलपूर्वकम्।।
यथाविधि यथायोगं शिष्यमानीय देशिकः।।१५।।

15. ਮੁਬਾਰਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਕੁਝ ਮੁਬਾਰਕ ਦਿਨਾਂ, ਕੁਝ ਮੁਬਾਰਕ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਮੁਬਾਰਕ ਦਿਨ ਗੁਰੁ ਵਿਭੂਤੀ (ਪਵਿੱਤਰ ਸੁਆਹ ਜਾਂ ਰਾਖ) ਅਤੇ ਤੰਬੂਲਾ (ਪਾਨ ਦੇ ਪੱਤੇ ਅਤੇ ਸੁਪਾਰੀ) ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ(ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ) ਭੇਂਟ ਕਰਦਾ ਹੈ

स्नातं शुक्लाम्बरधरं दन्तधावनपूर्वकम्।
मण्डले स्थापयेच्छिष्यं प्राङ्मुखं तमुदङ्मुखः।।१६।।

16. ਇਸ ਮੌਕੇ ਚੇਲੇ ਨੇ ਆਪਣ ਦੰਦ ਸਾਫ ਕਰ ਕੇ ਨਹਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਫੇਦ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ(ਗੁਰੂ) ਨੇ ਉਸ(ਚੇਲੇ ਨੂੰ) ਉਸ ਪਵਿੱਤਰ ਆਕਾਰ ਉਪਰ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ ਬਿਠਾਉਣਾ ਹੂੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,

शिवस्य नामकीर्तिं च चिन्तामपि च कारयेत्।
विभूतिपट्टं दत्त्वाग्रे यथास्थानं यथाविधि।।१७।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

17. ਚੇਲੇ ਨੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਵੀ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਗਾਉਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਧਿਆਨ ਵੀ ਲਗਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

पञ्चब्रह्ममयैस्तत्र स्थापितैः कलशोदकैः।

आचार्यः सममृत्विग्भिस्त्रिः शिष्यमभिषेचयेत्।।१८।।

18. ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਭਸਮ-ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲਗਾਉਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ,

अभिषिच्य गुरुः शिष्यमासीनं पुरतः शुचिम्।

ततः पञ्चाक्षरीं शैवीं संसारभयतारिणीम्।।१९।।

19. ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਛੋਟੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਬਰਤਨਾਂ, ਜੋ ਪੰਜ ਬ੍ਰਹਮਾਂ(ਸਦਯੋਜਤਾ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਪੰਜ ਚਿਹਰਿਆਂ) ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਤਿੰਨ-ਵਾਰ ਉਸ(ਚੇਲੇ) ਉੱਪਰ ਮਾਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

तस्य दक्षिणकर्णे तु निगूढमपि कीर्तयेत्।

छन्दोरूपमृषिं चास्य देवतान्यासपद्धतिम्।।२०।।

20. ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਲ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਮਾਰਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਚੇਲੇ (ਜੋ ਕਿ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ(ਗੁਰੂ) ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ) ਦੇ ਸੱਜੇ ਕੰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ(ਪੰਜ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲੀ) ਦੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਕਿ ਉਹ ਮੰਤਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੀਧਰਾ ਵਿੱਚ 'ਨਮਹ ਸ਼ਿਵਾਏ ਕਾ' ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਸਰਵਉੱਚ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਕਰਨਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੰਨਾਂ ਤੱਕ ਨਾ ਪਹੁੰਚਣ।

स्फाटिकं शैलजं वापि चन्द्रकान्तमयं तु वा।

बाणं वा सूर्यकान्तं वा लिङ्गमेकं समाहरेत्।।२१।।

21. ਗੁਰੂ ਫਿਰ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਇਸ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ ਦੇ ਸਰੂਪ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਕਿ ਉਸ ਮਹਾਨ ਰਿਸ਼ੀ ਬਾਰੇ ਜਿਸ ਨੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਬੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੇਵਤਨਿਆਸ਼ਾ ਦੀ ਵਿਧੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਿਸ ਪੰਜ ਲਿੰਗਾਂ, ਆਕਾਰਲਿੰਗਾਂ ਆਦਿ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਲਿੰਗਾਂ ਇਸਤਾਲਿੰਗ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾਉਣਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਖਿਆਤ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ, ਪੰਜ ਬ੍ਰਹਮਾਂ(ਸਦਯੋਜਿਅਤਾ) ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ, ਪੰਜ ਸਦਾਖਿਆਂ(ਸ਼ਿਵਾ ਸਦਾਖਿਆਂ ਆਦਿ), ਅੰਗਨਿਆਸਿਆ ਅਤੇ ਕਰਨਿਆਸਿਆ ਦੀ ਵਿਧੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਭੇਦ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸ਼ਿਵਆਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਲਿੰਗਾਂ, ਆਕਾਰਲਿੰਗਾਂ ਆਦਿ, ਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਆਦਿ, ਪੰਜ ਚੱਕਰਾਂ, ਮੂਲਧਾਰਾ ਆਦਿ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੜਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਮਹਾਂਲਿੰਗ, ਜੋ ਕਿ ਚੇਲੇ ਦੇ ਹੱਥ ਤੇ ਅਜਨਾਚੱਕਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਣਵ(ਓਂਕਾਰ) ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

सर्वलक्षणसम्पन्ने तस्मिल्लिङ्गे विशोधिते।

पीठस्थितेऽभिषिक्ते च गन्धपुष्पादिपूजिते।।२२।।

22. ਗੁਰੁ ਕ੍ਰਿਸਟਲ, ਪਹਾੜ ਦੇ ਪੱਥਰ, ਚੰਦਰਕਾਂਤਾ ਪੱਥਰ, ਬਾਨ-ਪੱਥਰੰ ਜਾਂ ਸੂਰਿਆਕਾਂਤਾਂ ਪੱਥਰ ਦਾ ਬਣਿਆ ਲਿੰਗ ਲੈਂਦਾ ਹੈ,

मन्त्रपूते कलां शैवीं योजयेद्विधिना गुरुः।

शिष्यस्य प्राणमादाय लिङ्गे तत्र निधापयेत्।।२३।।

23. ਗੁਰੁ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਕਲਾ(ਸ਼ਕਤੀ) ਦੱਸੀ ਗਈ ਵਿਧੀ ਦੁਆਰਾ ਲਿੰਗ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ੁਭ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨਿਵਾਜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਹਥੇਲੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਯੱਗਸ਼ਾਲਾ ਉਪਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸੰਦਲ ਦੇ ਲੇਪ, ਫੁੱਲਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੰਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

तल्लिङ्गं तस्य तु प्राणे स्थापयेदेकभावतः।

एवं कृत्वा गुरुर्लिङ्गं शिष्यहस्ते निधापयेत्।।२४।।

24. ਗੁਰੁ ਚੇਲੇ ਦੇ ਲਾਜਮੀਂ ਸਾਹਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਇਕਮਿਕ ਹੋਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਵਿਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

प्राणवद् धारणीयं तत्प्राणलिङ्गमिदं तव।

कदाचित् कुत्रचिद्वापि न वियोजय देहतः।।२५।।

25. ਇਸ ਸਭ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੁ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਚੇਲੇ ਦੀ ਹਥੇਲੀ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

यदि प्रमादात् पतिते लिङ्गे देहान्महीतले।

प्राणान् विमुञ्च सहसा प्राप्तये मोक्ष सम्पदः।।२६।।

26. ਲਿੰਗ ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਲਿੰਗ(ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਗਹ ਜਾਂ ਸਥਾਨ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ।

इति सम्बोधितः शिष्यो गुरुणा शास्त्रवेदिना।

धारयेच्छाङ्करे लिङ्गं शरीरे प्राणयोगतः।।२७।।

27. ਜੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਣਵਸ਼ ਲਿੰਗ ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਧਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

लिङ्गस्य धारणं पुण्यं सर्वपापप्रणाशनम्।

आदृतं मुनिभिः सर्वैरागमार्थविशारदैः।।२८।।

28. ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ, ਜੋ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਹੈ, ਦੱਸਣ ਤੇ ਚੇਲੇ ਨੇ ਲਿੰਗ ਨੂਮ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਇਵੇਂ ਪਹਿਨਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹੋਣ।

लिङ्गधारणमाख्यातं द्विधा सर्वार्थसाधकम्।

बाह्यमाभ्यन्तरं चेति मुनिभिर्मोक्षकांक्षिभिः।।२९।।

29. ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਪਹਿਨਣਾ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਾਧੂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਗਮ ਦੀ ਸਮਝ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

चिद्रूपं परमं लिङ्गं शाङ्करं सर्वकारणम्।

यत्तस्य धारणं चित्ते तदान्तरमुदाहृतम्।।३०।।

30. ਸਾਧੂਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਲਿੰਗਧਾਰਨ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ।

चिद्रूपं हि परं तत्त्वं शिवाख्यं विश्वकारणम्।

निरस्तविश्वकालुष्यं निष्कलं निर्विकल्पकम्।।३१।।

31. ਜੋ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਸਰਵਉੱਚ ਲਿੰਗ ਨੂੰ, ਜੋ ਮਹਾਨ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਰ ਘਟਨਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਸਰੂਨੀ(ਦਿਕਸ਼ਾ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

सत्तानन्दपरिस्फूर्ति – समुल्लासकलामयम्।

अप्रमेयमनिर्देश्यं मुमुक्षुभिरुपासितम्।।३२।।

32. ਸਰਵਉੱਚ ਸਿਧਾਂਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਗਿਆਨੀ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਚੱਲਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਸਭ ਔਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਅਖੰਡ ਹੈ, ਭੇਦਭਾਵ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਗੀ ਤੋਂ ਬਣੀ ਚਮਕ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ,

परं ब्रह्म महालिङ्गं प्रपञ्चातीतमव्ययम्।

तदेव सर्वभूतानामन्तस्त्रिस्थानगोचरम्।।३३।।

33. ਸਭ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਚਾਹਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਸਰਵਉੱਚ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਹੈ, ਮਹਾਂਲਿੰਗ ਹੈ, ਅਸਾਧਾਰਣ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ।

मूलाधारे च हृदये भ्रूमध्ये सर्वदेहिनाम्।

ज्योतिर्लिङ्गं यदा भाति यद्ब्रह्मेत्याहुरागमाः।।३४।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

34. ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਮਹਾਂਲਿੰਗ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਮੂਲਧਾਰਾ ਵਿੱਚ(ਗੁਦਾ ਤੋਂ ਦੋ ਇੰਚ ਉਪਰ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ), ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ,

अपरिच्छिन्नमव्यक्तं लिङ्गं ब्रह्म सनातनम्।

उपासनार्थमन्तःस्थं परिच्छिन्नं स्वमायया।।३५।।

35. ਜਯੋਤੀਲਿੰਗ (ਚਮਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿੰਗ) ਜਿਸਨੂੰ ਅਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਹਰ ਵਕਤ ਚਮਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

लयं गच्छति यत्रैव जगदेतच्चराचरम्।

पुनः पुनः समुत्पत्तिं तल्लिङ्गं ब्रह्म शाश्वतम्।।३६।।

36. ਲਿੰਗ ਜੋ ਕਿ ਨਾਂ-ਵੰਡਣਯੋਗ ਹੈ, ਨਾਂ-ਜਾਹਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਜਨਮਰਹਿਤ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਹੈ ਆਪਣੀ ਮਾਇਆਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਆਪਣੀ ਵੰਡ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਇਸਦੀ ਪੂਜਾ ਹੋ ਸਕੇ।

तस्माल्लिङ्गमिति ख्यातं सत्तानन्दचिदात्मकम्।

बृहत्त्वाद् बृंहणत्वाच्च ब्रह्मशब्दाभिधेयकम्।।३७।।

37. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਥਾਈ ਅਤੇ ਅਸਥਾਈ ਦੁਨੀਆਂ ਅਭੇਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਇਹ ਵਾਰ ਵਾਰ ਜੰਮਦਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਲਿੰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਅਬਿਨਾਸੀ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਹੈ।

आधारे हृदये वापि भ्रूमध्ये वा निरन्तरम्।

ज्योतिर्लिङ्गानुसन्धानमान्तरं लिङ्गधारणम्।।३८।।

38. ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਲਿੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਹੋਂਦ, ਆਸ਼ੀਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਆਣਪ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਤਾਂ ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦਾ ਸੁਭਾਅ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਵਿਸਤਾਰ ਵਾਲਾ ਹੈ।

आधारे कनकप्रख्यं हृदये विद्रुमप्रभम्।

भ्रूमध्ये स्फटिकच्छायं लिङ्गं योगी विभावयेत्।।३९।।

39. ਜਯੋਤੀਲਿੰਗ ਦਾ ਮੂਲਧਾਰਾ, ਦਿਲ ਜਾਂ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਾਲਣ ਜਾਂ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨੂੰ ਅੰਦਰਲੀ ਲਿੰਗਧਾਰਨਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

निरुपाधिकमाख्यातं लिङ्गस्यान्तरधारणम्।

विशिष्टं कोटिगुणितं बाह्यलिङ्गस्य धारणात्।।४०।।

40. ਯੋਗਿਨ ਨੂੰ ਮੂਲਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਸੋਨੇ ਦੀ ਰੰਗਤ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਮੂੰਗੇ ਦੀ ਚਮਕ ਅਤੇ ਜਾਂ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕ੍ਰਿਸਟਲ ਦੀ ਚਮਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਪਾਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ये धारयन्ति हृदये लिङ्गं चिद्रूपमैश्वरम्।
न तेषां पुनरावृत्तिर्घोर - संसारमण्डले।।४१।।

41. ਅੰਦਰੂਨੀ ਲਿੰਗਧਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੂਪਾਧਿਕਾ(ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਬਾਹਰਲਾ ਤੱਤ ਨਾਂ ਹੋਵੇ) ਲਿੰਗਧਾਰਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

अन्तर्लिङ्गानुसन्धानमात्मविद्यापरिश्रमः ।
गुरूपासनशक्तिश्च कारणं मोक्षसम्पदाम्।।४२।।

42. ਜੋ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਪਹਿਨਦੇ(ਪਾਲਦੇ) ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਚੇਤਨਤਾ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਕਦੇ ਵੀ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ।

वैराग्यज्ञानयुक्तानां योगिनां स्थिरचेतसाम्।
अन्तर्लिङ्गानुसन्धाने रुचिर्बाह्ये न जायते।।४३।।

43. ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਮੰਨਣਾ, ਆਤਮਗਿਆਨ ਦਾ ਤਜੁਰਬਾ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸ਼ਕਤੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਧਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च वासवाद्याश्च लोकपाः।
मुनयः सिद्धगन्धर्वा दानवा मानवास्तथा।।४४।।

44. ਉਹਨਾਂ ਯੋਗਿਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵਖਰੇਵੇਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਸਥਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਲਿੰਗ ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਬਾਹਰੀ ਲਿੰਗ ਤੇ ਨਹੀਂ।

सर्वे च ज्ञानयोगेन सर्वकारणकारणम्।
पश्यन्ति हृदये लिङ्गं परमानन्दलक्षणम्।।४५।।

45. ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਅਤੇ ਰੁਦਰ, ਚਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਦੇਵਤਾ ਜਿਵੇਂ ਇੰਦਰ, ਰਿਸ਼ੀ, ਸਿੱਧ, ਗੰਧਰਵ, ਰਾਕਸ਼ਸ਼, ਇਨਸਾਨ ਆਦਿ ਆਪਣੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ,

तस्मात् सर्वप्रयत्नेन शाङ्करं लिङ्गमुत्तमम्।
अन्तर्विभावयेद्विद्वानशेषक्लेशमुक्तये ।।४६।।

46. ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਗਿਆਨਯੋਗ ਦੁਆਰਾ ਸਰਵਉੱਚ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਹੈ।

अन्तर्धारयितुं लिङ्गमशक्तः शक्त एव वा।
बाह्यं संधारयेल्लिङ्गं तद्रूपमिति निश्चयात्।।४७।।

47. ਇਸ ਲਈ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਰਵਉੱਚ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਨੂੰ ਵਸਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

लिङ्गं तु त्रिविधं प्रोक्तं स्थूलं सूक्ष्मं परात्परम्।
इष्टलिङ्गमिदं स्थूलं यद्बाह्ये धार्यते तनौ।।४८।।

48. ਜੇਕਰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਲਿੰਗਧਾਰਨ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਬਿਲ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾਂ, ਪਰੰਤੂ ਸਾਨੂੰ ਬਾਹਰੀ ਲਿੰਗਧਰਾਨ ਉਸਦੀ ਨਕਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

प्राणलिङ्गमिदं सूक्ष्मं यदन्तर्भावनामयम्।
परात्परं च यत्प्रोक्तं तृप्तिलिङ्गं तदुच्यते।।४९।।

49. ਲਿੰਗ (ਮਹਾਂਲਿੰਗ) ਤ੍ਰਿਗੁਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸਥੂਲਾ(ਪੂਰਾ), ਸੂਖਮ(ਬਰੀਕ), ਪ੍ਰਤਾਪਰਾ(ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਵੀ ਉੱਚਾ), ਇਹ ਇਸਤਾਲਿੰਗ ਜੋ ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਥੂਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

भावनातीतमव्यक्तं परब्रह्म शिवाभिधम्।।५०।।

50. ਇਹ ਪਰਾਲਿੰਗ ਜੋ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੂਖਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਪਰਾਤਪਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤੀਲਿੰਗ (ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿੰਗ ਦੀ ਕਿਸਮ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

इष्टलिङ्गमिदं साक्षादनिष्ट – परिहारतः।
धारयेदवधानेन शरीरे सर्वदा बुधः।।५१।।

51. ਸਿਆਣੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਚੌਕਸੀ ਨਾਲ ਇਸਤਾਲਿੰਗ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਅਸਲੀ ਆਕਾਰ ਉਤਪਤੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੈਰਜ਼ਰੂਰੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

मूर्ध्नि वा कण्ठदेशे वा कक्षे वक्षःस्थलेऽपि वा।
कुक्षौ हस्ततले वापि धारयेल्लिङ्गमैश्वरम्।।५२।।

52. ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ (ਇਸਤਲਿੰਗ) ਸਿਰ ਤੋਂ, ਗਰਦਣ ਤੋਂ, ਬਗਲ ਤੋਂ, ਛਾਤੀ, ਧੁੰਨੀ ਜਾਂ ਹਥੇਲੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

नाभेरधस्ताल्लिङ्गस्य धारणं पापकारणम्।
जटाग्रे त्रिकभागे च मलस्थाने न धारयेत्।।५३।।

53. ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਧੁੰਨੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਨੀਚੇ ਪਹਿਨਣਾ ਪਾਪ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਜੂੜੇ ਦੇ ਉੱਪਰ, ਪਿੱਠ ਤੇ ਜਾਂ ਗੁਦਾ ਦੇ ਕੋਲ ਵੀ ਪਹਿਨਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ,

लिङ्गधारी सदा शुद्धो निजलिङ्गं मनोरमम्।
अर्चयेद् गन्धपुष्पाद्यैः करपीठे समाहितः।।५४।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

54. ਜੋ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਉਸਨੂੰ ਇਸਤਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਇਕਾਗਰਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ, ਸੰਦਲ ਦੇ ਲੇਪ ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਹਥੇਲੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਬਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

बाह्यपीठार्चनादेतत् करपीठार्चनं वरम्।

सर्वेषां वीरशैवानां मुमुक्षूणां निरन्तरम्।।५५।।

55. ਸਾਰੇ ਵੀਰਸਿਵਾਂ ਲਈ, ਜੋ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹਥੇਲੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਸੀਟ ਤੇ ਕਰਨੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੀਟ ਤੇ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਬਿਹਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ब्रह्मविष्ण्वादयो देवा मुनयो गौतमादयः।

धारयन्ति सदा लिङ्गमुत्तमाङ्गे विशेषतः।।५६।।

56. ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਆਦਿ ਦੇਵਤੇ, ਰਿਸ਼ੀ, ਗੌਤਮ ਆਦਿ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ,

लक्ष्म्यादिशक्तयः सर्वाः शिवभक्तिविभाविताः।

धारयन्त्यलिकाग्रेषु शिवलिङ्गमहर्निशम्।।५७।।

57. ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਲਕਸ਼ਮੀ ਜੋ ਕਿ ਸਾਫ ਮਨ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਨੂੰ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਪਹਿਨਦੀਆਂ ਹਨ।

वेदशास्त्रपुराणेषु कामिकाद्यागमेषु च।

लिङ्गधारणमाख्यातं वीरशैवस्य निश्चयात्।।५८।।

58. ਵੇਦਾਂ, ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ, ਪੁਰਾਣਾ, ਆਗਮਾਂ, ਕਾਮਿਕਾ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੀਰਸ਼ਿਵਾ ਲਈ ਲਿੰਗਧਾਰਨ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ऋगित्याह पवित्रं ते विततं ब्रह्मणस्पते।

तस्मात्पवित्रं तल्लिङ्गं धार्यं शैवमनामयम्।।५९।।

59. ਰਿਗਵੇਦ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, 'ਪਵਿੱਤਰਮ ਤੇ ਵਿਤਾਤਮ ਬ੍ਰਹਮਾਂਅਸਪਤੇ'(ਹੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂਅਸਪਤੇ, ਤੁਹਾਡਾ ਲਿੰਗ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹੈ), ਇਸਲਈ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਔਗੁਣਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ (ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ) ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ब्रह्मेति लिङ्गमाख्यातं ब्रह्मणः पतिरीश्वरः।

पवित्रं तद्धि विख्यातं तत्सम्पर्कात्तनुः शुचिः।।६०।।

60. ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੁਆਰਾ ਲਿੰਗ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਮਤਲਬ 'ਈਸ਼ਵਰ' ਹੈ, ਲਿੰਗ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

दीक्षया रहितः साक्षान्नाप्नुयाल्लिङ्गमुत्तमम्।।६१।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

61. ਜਿਸਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਕੱਚਾ ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਅਗਿਆਨਵਾਨ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਆਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ(ਦੀਕਸ਼ਾ) ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਦੀਕਸ਼ਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਨੂੰ ਸਰਵਉੱਚ ਲਿੰਗ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

अघोरा पापकाशीति या ते रुद्र शिवा तनूः।
यजुषा गीयते यस्मात् तस्माच्छैवोऽघवर्जितः।।७२।।

62. ਕਿਉਂਕਿ ਯਜੁਰਵੇਦ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰੁਦਰ ਦਾ ਸ਼ੁਭ ਸ਼ਰੀਰ (ਲਿੰਗ) ਡਰਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ(ਪੈਰੋਕਾਰ) ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਦੀਖਿਆ (ਲਿੰਗਧਾਰਨ) ਸਭ ਔਗੁਣਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।

यो लिङ्गधारी नियतान्तरात्मा
नित्यं शिवाराधनबद्धचित्तः।
स धारयेत् सर्वमलापहत्यै
भस्मामलं चारु यथाप्रयोगम्।।६३।।

63. ਜੋ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਆਤਮਾਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਮਨ ਸ਼ਿਵ ਆਰਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ, ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਅਸ਼ੁੱਧਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਭਸਮ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਸੱਤਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

भस्मधारणस्थलम्

भस्मधारणसंयुक्तः पवित्रो नियताशयः।
शिवाभिधानं यत्प्रोक्तं भासनात् भसितं तथा।।१।।

1. ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਭਸਮ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਜਾਂ ਲੋੜਾਂ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਸ਼ੀਰਵਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਉਹ ਪ੍ਰਾਣੀ, ਜੋ ਮਹਾਂਦੇਵ(ਮਹਾਨ ਦੇਵਤਾ) ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ, ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਂਭਸਮ , ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ,

महाभस्मेति सञ्चिन्त्य महादेवं प्रभामयम्।
वर्तन्ते ये महाभागाः मुख्यास्ते भस्मधारिणः।।२।।

2. ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਮਕਦੀ(ਭਸਾਨਾ) ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਭਸੀਤਾ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਭਸਮ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

शिवाग्न्यादिसमुत्पन्नं मन्त्रन्यासादियोगतः।
तदुपाधिकमित्याहुर्भस्म तन्त्रविशारदाः।।३।।

3. ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮੰਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾਧੀ ਅਗਨੀ, ਜੋ ਕਿ ਮੰਤਰਾਨਿਆਸਾ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸਾਜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਜਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਸਮ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਲਾ ਕਰਕੇ (ਜਾਂ ਭਸਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਕਰਕੇ) 'ਸੋਪਾਧਿਕਾਭਸਮ' ਆਖਦੇ ਹਨ।

विभूतिर्भसितं भस्म क्षारं रक्षेति भस्मनः।
एतानि पञ्च नामानि हेतुभिः पञ्चभिर्भृशम्।।४।।

4. ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਭਸਮ ਦੇ ਪੰਜ ਕਾਰਣਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪੰਜ ਨਾਮ ਹਨ - ਵਿਭੂਤੀ, ਭਸੀਤਾ, ਭਸਮ, ਕਸਾਰਾ, ਰਕਸ਼ਾ ਆਦਿ।

विभूतिर्भूतिहेतुत्वाद् भसितं तत्त्वभासनात्।
पापानां भर्त्सनाद्भस्म क्षरणात् क्षारमापदाम्।।५।।

5. ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਭੂਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਬਣਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਭਸੀਤਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਤਮਿਕ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕ ਇਹ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰਦੀ ਜਾਂ ਭਜਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਕਸਾਰਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੰਕਟਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਰਕਸ਼ਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਰੀਆਂ ਚੀਜਾਂ(ਆਤਮਾਵਾਂ ਅਦਿ) ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

रक्षणात् सर्वभूतेभ्यो रक्षेति परिगीयते।
नन्दा भद्रा च सुरभिः सुशीला सुमनास्तथा।।६।।

6. ਨੰਦਾ, ਭਦਰਾ, ਸੁਰਭੀ, ਸ਼ੁਸ਼ੀਲਾ ਅਤੇ ਸੁਮਨ - ਇਹ ਉਹ ਪੰਜ ਗਾਵਾਂ ਹਨ ਜੋ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਸਦਿਉਜਾਤਾ ਆਦਿ ਤੋਂ ਉਪਜੀਆਂ ਹਨ।

पञ्च गावो विभोर्जाताः सद्योजातादिवक्त्रतः।
कपिला कृष्णा च धवला धूम्रा रक्ता तथैव च।।७।।

7. ਤਾਜ, ਕਾਲ, ਸਫੇਦ, ਸਲੇਟੀ, ਅਤੇ ਲਾਲ ਗਾਵਾਂ, ਨੰਦੀਆਂ ਦੇ ਰੰਗ ਹਨ।

नन्दादीनां गवां वर्णाः क्रमेण परिकीर्तिताः।
सद्योजाताद्विभूतिश्च वामाद्भसितमेव च।।८।।

8. ਵਿਭੂਤੀ ਸਦਿਉਜਾਤਾ ਤੋਂ ਜਨਮੀ ਹੈ, ਭਸੀਤਾ ਵਾਮਦੇਵ ਤੋਂ, ਭਸਮ ਅਗਹੋਰਾ ਤੋਂ, ਕਸਾਰਾ ਤਾਤਪੁਰਸ਼ ਤੋਂ,

अघोरात् भस्म सञ्जातं तत्पुरुषात् क्षारनाम च।
रक्षा चेशानवक्त्राच्च नन्दादिद्वारतोऽभवत्।।९।।

9. ਰਕਸ਼ਾ ਇਸ਼ਾਨ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਨੰਦਾ ਰਾਹੀਂ ਉਪਜੀ ਹੈ।

धारयेन्नित्यकार्येषु विभूतिं च प्रयत्नतः।
नैमित्तिकेषु भसितं क्षारं काम्येषु सर्वदा।।१०।।

10. ਵਿਭੂਤੀ ਰੋਜ਼-ਮੱਰਾ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਭਸੀਤਾ ਕਦੇ ਕਦੇ ਵਾਲੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਵਿੱਚ, ਕਸਾਰਾ ਉਹਨਾਂ ਰਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕਿਸੇ ਲੋੜ(ਕਾਮ) ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ,

प्रायश्चित्तेषु सर्वेषु भस्मनाम यथाविधि।
रक्षा च मोक्षकार्येषु प्रयोक्तव्या सदा बुधैः।।११।।

11. ਭਸਮ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਰਕਸ਼ਾ ਸਿਆਣਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਰਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

नन्दादीनां तु ये वर्णाः कपिलाद्याः प्रकीर्तिताः।
त एव वर्णा विख्याता भूत्यादीनां यथाक्रमम्।।१२।।

12. ਸ਼ਾਰੇ ਰੰਗ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟਾਨੀ, ਜੋ 'ਨੰਦਾ' ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਵਿਭੂਤੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ।

भस्मोत्पादनमुद्दिष्टं चतुर्धा तन्त्रवेदिभिः।
कल्पं चैवानुकल्पं च तूपकल्पमकल्पकम्।।१३।।

13. ਸ਼ੈਵਾਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਭਸਮ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਪਰਤਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ - ਕਲਪ, ਅਨੁਕਲਪ, ਉਪਕਲਪ ਅਤੇ ਅਕਲਪ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੀ(ਕਲਪ)

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਸੁਲਭ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

एषामादिममुत्कृष्टमन्यत् सर्वमभावतः।

यथाशास्त्रोक्तविधिना गृहीत्वा गोमयं नवम्।।१४।।

14. ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਨੂੰ ਗਊ ਦਾ ਤਾਜਾ ਗੋਬਰ ਸਦਿਓਜਤਾ ਦਾ ਮੰਤਰ ਉਚਾਰਦੇ ਹੋਏ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਮਦੇਵ ਮੰਤਰ ਉਚਾਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਦੀ ਇੱਕ ਗੋਲਾ(ਪਾਥੀ) ਬਣਾ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

सद्येन वामदेवेन कुर्यात्पिण्डमनुत्तमम्।

शोषयेत्पुरुषेणैव दहेद् घोराच्छिवाग्निना।।१५।।

15. ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਤਪੁਰਸ਼ ਮੰਤਰ ਜਪਦੇ ਹੋਏ ਸੁਕਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਗਹੋਰਮੰਤਰ ਉਚਾਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਿਵਾਅਗਨੀ ਵਿੱਚ ਪਕਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

कल्पं तद्भस्म विज्ञेयमनुकल्पमथोच्यते।

वनेषु गोमयं यच्च शुष्कं चूर्णीकृतं तथा।।१६।।

16. ਇਸ ਭਸਮ ਨੂੰ ਕਲਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ,

दग्धं चैवानुकल्पाख्यमापणादिगतं तु यत्।

वस्त्रेणोत्तारितं भस्म गोमूत्राबद्धपिण्डितम्।।१७।।

17. ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਅਨੁਕਲਪ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗਊ ਦਾ ਜੋ ਸੁੱਕਾ ਗੋਬਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਪਾਊਡਰ ਬਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਲਾ ਕੇ ਜੋ ਭਸਮ ਬਣਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਅਨੁਕਲਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

दग्धं प्रागुक्तविधिना भवेद्भस्मोपकल्पकम्।

अन्यैरापादितं भस्माप्यकल्पमिति निश्चितम्।।१८।।

18. ਉਹ ਭਸਮ ਜੋ ਦੁਕਾਨਾ ਤੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੱਪੜੇ ਨਾਲ ਛਾਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਗਊਮੂਤਰ ਨਾਲ ਗੋਲੇ ਬਣਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਦੱਸੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਜਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਪਕਲਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਭਸਮ ਜੋ ਹੋਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਨੂੰ ਅਕਲਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

एष्वेकतममादाय पात्रेषु कलशादिषु।

त्रिसन्ध्यमाचरेत् स्नानं यथासम्भवमेव वा।।१९।।

19. ਇਹਨਾਂ ਭਸਮਾਂ(ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਸਮਾਂ) ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਘੜੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਗਤ ਨੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਿੱਬੜ ਕੇ ਸਵੇਰੇ, ਦੁਪਿਹਰੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ(ਤਿੰਨ ਸੰਧਿਆ) ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

स्नानकाले करौ पादौ प्रक्षाल्य विमलाम्भसा।
वामहस्ततले भस्म क्षिप्त्वाच्छाद्यान्यपाणिना।।२०।।

20. ਭਸਮ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖੱਬੀ ਹਥੇਲੀ ਤੇ ਭਸਮ ਲੈਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਸਰੀ ਹਥੇਲੀ ਨਾਲ ਢਕਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,

अष्टकृत्वोऽथ मूलेन मौनी भस्माभिमन्त्र्य च।
शिर ईशानमन्त्रेण पुरुषेण मुखं तथा।।२१।।

21. ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਚੁੱਪਚਾਪ ਅੱਠ ਵਾਰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਮੂਲਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਕੇ ਭਸਮ ਅਰਪਿਤ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

हृत्प्रदेशमघोरेण वामदेवेन गुह्यकम्।
पादौ सद्येन सर्वाङ्गं प्रणवेनैव सेचयेत्।।२२।।

22. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਭਸਮ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਨਾਮੰਤਰ ਜਪਦੇ ਹੋਏ ਸਿਰ ਤੇ, ਤਾਤਪੁਰਸ਼ਮੰਤਰ ਜਪਦੇ ਹੋਏ ਚਿਹਰੇ ਤੇ, ਅਗਹੋਰਾਮੰਤਰ ਜਪਦੇ ਹੋਏ ਛਾਤੀ ਤੇ, ਵਾਮਦੇਵਮੰਤਰ ਜਪਦੇ ਹੋਏ ਗੁਪਤ ਅੰਗਾਂ ਤੇ, ਸਦਿਉਜਾਤਾਮੰਤਰ ਜਪਦੇ ਹੋਏ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਅਤੇ ਓਂਕਾਰ ਜਪਦੇ ਹੋਏ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਤੇ ਲਗਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

भस्मना विहितं स्नानमिदमाग्नेयमुत्तमम्।
स्नानेषु वारुणाद्येषु मुख्यमेतन्मलापहम्।।२३।।

23. ਭਸਮ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਅਗੇਨਿਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਸਭ ਇਸ਼ਨਾਨਾਂ ਵਰੁਣ ਆਦਿ ਨਾਲੋਂ ਉੱਤਮ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਵਉੱਤਮ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਅਸ਼ੁੱਧੀਆਂ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

भस्मस्नानवतां पुंसां यथायोगं दिने दिने।
वारुणाद्यैरलं स्नानैर्बाह्यदोषापहारिभिः।।२४।।

24. ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਇਨਸਾਨ ਹਰ ਰੋਜ ਭਸਮ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉਤਮ ਹਨ ਜੋ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਣੀ ਸਿਰਫ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਅਸ਼ੁੱਧੀਆਂ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

आग्नेयं भस्मना स्नानं यतिभिस्तु विधीयते।
आर्द्रस्नानात्परं भस्म आर्द्रे जन्तुवधो ध्रुवम्।।२५।।

25. ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਭਸਮ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਅਗਨਿਆਂ ਸਨਾਨਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨਹਾਉਣ ਨਾਲੋਂ ਭਸਮ ਨਾਲ ਨਹਾਉਣ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਮੰਨਿਆਂ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨਹਾਉਣ ਨਾਲ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਮਰਨਾ ਨਿਸਚਿਤ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

आर्द्रं तु प्रकृतिं विन्द्यात् प्रकृतिं बन्धनं विदुः।
प्रकृतेस्तु प्रहाणार्थं भस्मना स्नानमिष्यते।।२६।।

26. ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਬੰਨ੍ਹਣ ਜਾਂ ਬੰਧੇਜ। ਬੰਧੇਜ ਜਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਭਸਮ ਨਾਲ ਨਹਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ब्रह्माद्या विबुधाः सर्वे मुनयो नारदादयः।
योगिनः सनकाद्याश्च बाणाद्या दानवा अपि।।२७।।

27. ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਾ ਜਿਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਆਦਿ, ਰਿਸ਼ੀ, ਨਾਰਦ, ਯੋਗਿਨ, ਸਨਾਕਾ, ਰਾਕਸ਼ਸ਼, ਬਨ ਆਦਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਭਸਮਸਨਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ,

भस्मस्नानयुताः सर्वे शिवभक्तिपरायणाः।
निर्मुक्तदोषकलिला नित्यशुद्धा भवन्ति हि।।२८।।

28. ਉਹ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਸ਼ੁੱਧ(ਪਵਿੱਤਰ) ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

नमः शिवायेति भस्म कृत्वा सप्ताभिमन्त्रितम्।
उद्धूलयेत् तेन देहं त्रिपुण्ड्रं चापि धारयेत्।।२९।।

29. 'ਨਮਹ ਸ਼ਿਵਾਏ' ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ ਕੇ ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਭਸਮ ਅਰਪਿਤ ਕਰਨ ਤੇ ਇੱਕ ਭਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਭਸਮ ਛਿੜਕਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ ਵੀ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

सर्वाङ्गोद्धूलनं चापि न समानं त्रिपुण्ड्रकैः।
तस्मात् त्रिपुण्ड्रमेवैकं लिखेदुद्धूलनं विना।।३०।।

30. ਸ਼ਾਰੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ 'ਉਧੂਲਾਣਾ' ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਬਿਨਾਂ 'ਉਧੂਲਾਣਾ' ਤੋਂ ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

त्रिपुण्ड्रं धारयेन्नित्यं भस्मना सलिलेन च।
स्थानेषु पञ्चदशसु शरीरे साधकोत्तमः।।३१।।

31. 'ਮੋਕਸ਼' ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ ਦੇ ਨਾਲ ਭਸਮ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਪੰਦਰਾਂ(15) ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

उत्तमाङ्गे ललाटे च श्रवणद्वितये तथा।
गले भुजद्वये चैव हृदि नाभौ च पृष्ठके।।३२।।

32. ਮੋਕਸ਼ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ 'ਮੂਲਮੰਤਰ' ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ ਅਤੇ ਭਸਮ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

बाहुयुग्मे ककुद्देशे मणिबन्धद्वये तथा।

त्रिपुण्ड्रं भस्मना धार्यं मूलमन्त्रेण साधकैः।।३३।।

33. ਸਿਰ, ਮੱਥੇ, ਦੋਵੇਂ ਕੰਨਾਂ, ਗਰਦਨ, ਦੋਵੇਂ ਮੋਢਿਆਂ, ਛਾਤੀ, ਧੁੰਨੀ, ਪਿੱਠ, ਦੋਵੇਂ ਬਾਹਵਾਂ, ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਕੂਹਣੀਆਂ ਤੇ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

वामहस्ततले भस्म क्षिप्त्वाच्छाद्यान्यपाणिना।

अग्निरित्यादिमन्त्रेण स्पृशन् वाराभिमन्त्र्य च।।३४।।

34. ਖੱਬੀ ਹਥੇਲੀ ਉੱਤੇ ਭਸਮ ਧਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਸਰੀ ਹਥੇਲੀ ਨਾਲ ਢਕ ਲਉ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਾਣੀ ਮਿਲਾਉ, ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ 'ਅਗਨੀਰੀਤੀ ਭਸਮ' ਮੰਤਰ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਕੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਇਹ ਭਸਮ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ ਥੋੜ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਮਿਕਸ ਕਰ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਅੰਗਾਂ ਤੇ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

त्रिपुण्ड्रमुक्तस्थानेषु दध्यात् सजलभस्मना।

शिवं शिवंकरं शान्तं स प्राप्नोति न संशयः।।३५।।

35. ਉਸ ਭਗਤ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ਾਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਮੰਗਲ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

मध्याङ्गुलित्रयेणैव स्वदक्षिणकरस्य तु।

षडङ्गुलायतं मानमपि वालिकमानकम्।।३६।।

36. ਆਪਣੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਉਂਗਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਛੇ ਇੰਚ ਲੰਬੀ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਦੇ ਮਾਪ ਦੀ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਕੋਨਿਆਂ ਤੱਕ ਮਾਪ ਕੇ ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

नेत्रयुग्मप्रमाणेन फाले दध्यात् त्रिपुण्ड्रकम्।

मध्यमानामिकाङ्गुष्ठैरनुलोमविलोमतः ।।३७।।

37. ਜੋ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀ ਵਿਚਕਾਰਲੀ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਅੰਗੂਠੇ ਨਾਲ ਖੱਬੇ ਤੋਂ ਸੱਜੇ ਅਤੇ ਸੱਜੇ ਤੋਂ ਖੱਬੇ ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਰੁਦਰਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

धारयेद्यस्त्रिपुण्ड्राङ्कं स रुद्रो नात्र संशयः।

ऋजुश्वेतमनुव्याप्तं स्निग्धं श्रोत्रप्रमाणकम्।।३८।।

38. ਜੋ ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ ਸਿੱਧੀ, ਚਮਕਦਾਰ, ਮੋਟਾਈ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਅਟੁੱਟ ਰੇਖਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲੰਬਾਈ ਜਿੰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਚੰਗੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

एवं सल्लक्षणोपेतं त्रिपुण्ड्रं सर्वसिद्धिदम्।

प्रातःकाले च मध्याह्ने सायाह्ने च त्रिपुण्ड्रकम्।।३९।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

39. ਜੋ ਇਨਸਾਨ ਭਸਮ ਦੇ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਵਾਰ ਸਵੇਰੇ, ਦੁਪਹਿਰੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਰੁਦਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

कदाचिद् भस्मना कुर्यात् स रुद्रो नात्र संशयः।
एवंविधं विभूत्या च कुरुते यस्त्रिपुण्ड्रकम्।।
स रौद्रधर्मसंयुक्तस्त्रयीमय इति श्रुतिः।।४०।।

40. ਜੋ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ ਭਸਮ ਨਾਲ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਰੁਦਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਰੁਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੇਦ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रश्च देवाः शक्रपुरोगमाः।
त्रिपुण्ड्रं धारयन्त्येव भस्मना परिकल्पितम्।।४१।।

41. ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਣੂ, ਮਹੇਸ਼(ਰੁਦਰ) ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਆਦਿ ਦੇਵਤੇ ਭਸਮ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

वसिष्ठाद्या महाभागा मुनयः श्रुतिकोविदाः।
धारयन्ति सदाकालं त्रिपुण्ड्रं भस्मना कृतम्।।४२।।

42. ਮਹਾਨ ਆਤਮਾਵਾਂ, ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਆਦਿ, ਅਤੇ ਰਿਸ਼ੀ ਜੋ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਭਸਮ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

शैवागमेषु वेदेषु पुराणेष्वखिलेषु च।
स्मृतीतिहासकल्पेषु विहितं भस्मपुण्ड्रकम्।।
धारणीयं समस्तानां शैवानां च विशेषतः।।४३।।

43. 'ਭਸਮਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ' ਸ਼ਿਵਾਗਮਾਂ, ਵੇਦਾਂ, ਸਾਰੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣਾ, ਸਮਰਿਤੀਆਂ, ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਕਲਪ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਨੁਸਖੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਸਭ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ੈਵਾਂ ਲਈ।

नास्तिको भिन्नमर्यादो दुराचारपरायणः।
भस्मत्रिपुण्ड्रधारी चेन्मुच्यते सर्वकिल्बिषैः।।४४।।

44. ਜੋ ਭਸਮ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪਾਖੰਡੀ ਜਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਲੰਘ ਚੁੱਕਾ ਹੋਵੇ, ਮਾੜੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਵੇ, ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

भस्मना विहितस्नानस्त्रिपुण्ड्राङ्कितमस्तकः।
शिवार्चनपरो नित्यं रुद्राक्षमपि धारयेत्।।४५।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

45. ਜੋ ਭਗਤ ਭਸਮ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਭਸਮਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ' ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਮੱਥਾ ਰੰਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼(ਮਾਲਾ) ਪਹਿਨਣੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

रुद्राक्षधारणादेव मुच्यन्ते सर्वपातकैः।

दुष्टचित्ता दुराचारा दुष्प्रजा अपि मानवाः।।४६।।

46. ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਦੀ ਮਾਲ ਪਹਿਨਣ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਟ ਦਿਮਾਗ ਵਾਲੇ, ਜਾਂ ਦੁਸਟਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟ ਇੱਛਾਵਾਂ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਧੋਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

पुरा त्रिपुरसंहारे त्रिनेत्रो जगतां पतिः।

उदपश्यत् पुरां योगमुन्मीलितविलोचनः।।४७।।

47. ਇੱਕ ਵਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਤਿੰਨ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਸਮੇਂ ਤ੍ਰਿਨੇਤਰ(ਤਿੰਨ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵ), ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਤਿੰਨ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵੱਲ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਸੀ।

निपेतुस्तस्य नेत्रेभ्यो बहवो जलबिन्दवः।

तेभ्यो जाता हि रुद्राक्षा रुद्राक्षा इति कीर्तिताः।।४८।।

48. ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੰਝੂ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਹਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰੁਦਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਨਮਿਆਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

रुद्रनेत्रसमुत्पन्ना रुद्राक्षा लोकपावनाः।

अष्टत्रिंशत्प्रभेदेन भवन्त्युत्पत्तिभेदतः।।४९।।

49. ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਦੀਆਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 38 ਕਿਸਮਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

नेत्रात् सूर्यात्मनः शम्भोः कपिला द्वादशोदिताः।

श्वेताः षोडश सञ्जाताः सोमरूपाद्विलोचनात्।।५०।।

50. ਸ਼ੰਭੂ(ਸ਼ਿਵਾ) ਦੀ ਅੱਖ ਵਿੱਚੋਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ 12 ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿੱਚੋਂ 'ਕੇਂਦਰਾ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ 16 ਸਫੇਦ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ।

कृष्णा दशविधा जाता वह्निरूपाद्विलोचनात्।

एवमुत्पत्तिभेदेन रुद्राक्षा बहुधा स्मृताः।।५१।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

51. ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ 10 ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਉਸ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿੱਚੋ 'ਅਗਨੀ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਬਹੁਪੱਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

अच्छिद्रं कनकप्रख्यमनन्यधृतमुत्तमम्।

रुद्राक्षं दारयेत्प्राज्ञः शिवपूजापरायणः।।५२।।

52. ਇੱਕ ਸਿਆਣਾ ਇਨਸਾਨ ਜੋ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨੂੰ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਪਹਿਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਛੇਦਾਂ(ਮੋਰੀਆਂ) ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਸੋਨੇ ਦੀ ਭਾਅ ਮਾਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਕਦੇ ਨਾ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਵੇ।

यथास्थानं यथावक्त्रं यथायोगं यथाविधि।

रुद्राक्षधारणं वक्ष्ये रुद्रसायुज्य-सिद्धये।।५३।।

53. ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ(ਅੰਗ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਤੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰੁਦਰ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋਣ ਲਈ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਨੂੰ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਕੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ।

शिखायामेकमेकास्यं रुद्राक्षं धारयेद्बुधः।

द्वित्रिद्वादशवक्त्राणि शिरसि त्रीणि धारयेत्।।५४।।

54. ਸਿਰ ਦੇ ਜੂੜੇ(ਸ਼ਿਖਾਯਮ) ਤੇ ਇੱਕ ਸਿਆਣੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੁਖੀ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਪਹਿਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿਰ ਤੇ ਦੋ-ਮੁਖੀ, ਤਿੰਨ-ਮੁਖੀ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ-ਮੁਖੀ ਤਿੰਨ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਪਹਿਨਣੇ ਚਾਹੀਂਦੇ ਹਨ।

षट्त्रिंशद्धारयेन्मूर्ध्नि नित्यमेकादशाननान्।

दशसप्तपञ्चवक्त्रान् षट् षट् कर्णद्वये वहेत्।।५५।।

55. 'ਕਰੈਸਟ' ਤੇ ਗਿਆਰਾਂ-ਮੁਖੀ ਛੱਤੀ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਪਹਿਨਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਛੇ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਹਰੇਕ ਦਸ, ਸੱਤ ਅਤੇ ਪੰਜ-ਮੁਖੀ ਪਹਿਨਣੇ ਚਾਹੀਂਦੇ ਹਨ। ਗਲੇ ਵਿੱਚ ਛੇ ਅਤੇ ਅੱਠ-ਮੂੰਹੀ ਬੱਤੀ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਪਹਿਨਣੇ ਚਾਹੀਂਦੇ ਹਨ।

षडष्टवदनान् कण्ठे द्वात्रिंशद्धारयेत् सदा।

पञ्चाशद्धारयेद्विद्वान् चतुर्वक्त्राणि वक्षसि।।५६।।

56. ਛਾਤੀ ਤੇ ਚਾਰ-ਮੁਖੀ ਪੰਜਾਹ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਪਹਿਨਣੇ ਚਾਹੀਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਇੱਕ ਬਾਂਹ ਤੇ ਤੇਰਾਂ-ਮੁਖੀ ਸੋਲਾਂ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਪਹਿਨਣੇ ਚਾਹੀਂਦੇ ਹਨ।

त्रयोदशमुखान् बाह्वोधरित् षोडश षोडश।

प्रत्येकं द्वादश वहेन्नवास्यान् मणिबन्धयोः।।५७।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

57. ਬਾਂਹ ਦੇ ਹਰੇਕ ਅਗਲੇ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਨੌਂ-ਮੁਖੀ ਬਾਰਾਂ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਪਹਿਨਣੇ ਚਾਹੀਂਦੇ ਹਨ। 'ਯਜਨਾਸੂਤਰ'(ਯਜਨਪਿਵਿੱਤਾ) ਤੇ ਚੌਦਾਂ-ਮੁਖੀ ਇੱਕ ਸੌ ਅੱਠ(108) ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਪਹਿਨਣੇ ਚਾਹੀਂਦੇ ਹਨ।

चतुर्दशमुखं यज्ञसूत्रमष्टोत्तरं शतम्।
धारयेत् सार्वकालं तु रुद्राक्षं शिवपूजकः।।५८।।

58. ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਪਹਿਨਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

एवं रुद्राक्षधारी यः सर्वकाले तु वर्तते।
तस्य पापकथा नास्ति मूढस्यापि न संशयः।।५९।।

59. ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਜੋ ਹਰ ਸਮੇਂ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮੂਰਖ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਕੋਈ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ब्रह्महा मद्यपायी च स्वर्णहृद् गुरुतल्पगः।
मातृहा पितृहा चैव भ्रूणहा कृतघातकः।।
रुद्राक्षधारणादेव मुच्यते सर्वपातकैः।।६०।।

60. ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੁ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਣਜੰਮੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕੁੱਖ ਵਿੱਚ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਹਿਤਕਾਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਆਦਿ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ।

दर्शनात् स्पर्शनाच्चैव स्मरणादपि पूजनात्।
रुद्राक्षधारणाल्लोके मुच्यन्ते पातकैः जनाः।।६१।।

61. ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਣ, ਛੂਹਣ, ਯਾਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਵੱਡੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ब्राह्मणो वान्त्यजो वापि मूर्खो वा पण्डितोऽपि वा।
रुद्राक्षधारणादेव मुच्यन्ते सर्वपातकैः।।६२।।

62. ਇੱਕ ਭਗਤ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋਵੇ, ਸ਼ੂਦਰ ਹੋਵੇ, ਮੂਰਖ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ, ਸਿਰਫ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਦੇ ਪਹਿਨਣ ਨਾਲ ਹੀ ਵੱਡੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

गवां कोटिप्रदानस्य यत्फलं भुवि लभ्यते।
तत्फलं लभते मर्त्यो नित्यं रुद्राक्षधारणात्।।६३।।

63. ਕਰੋੜਾਂ ਗਾਂਵਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰਨ ਤੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਇਨਸਾਨ ਸਿਰਫ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਪਹਿਨ ਕੇ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਫਲ ਹਾਂਸਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

मृत्युकाले च रुद्राक्षं निष्पीड्य सह वारिणा।
यः पिबेच्चिन्तयन् रुद्रं रुद्रलोकं स गच्छति।।६४।।

64. ਜੋ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਸਮੇਂ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਨੂੰ ਭੋਰ ਕੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਰੁਦਰਾ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ ਕੇ ਪੀਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਰੁਦਰਾ ਦੇ ਸਿੱਧਾ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

भस्मोद्धूलितसर्वाङ्गा धृतरुद्राक्षमालिकाः।
ये भवन्ति महात्मानस्ते रुद्रा नात्र संशयः।।६५।।

65. ਉਹ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾਵਾਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਸਮ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਦੀ ਮਾਲ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹ ਰੁਦਰਾ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

नित्यानि काम्यानि निमित्तजानि
कर्माणि सर्वाणि सदापि कुर्वन्।
यो भस्मरुद्राक्षधरो यदि स्याद्
द्विजो न तस्यास्ति फलोपपत्तिः।।६६।।

66. ਦਵਿੱਜਾ ਲਈ, ਜੋ ਕਿ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਔ ਖ਼ਾਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਜਾਪ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਭਸਮ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਂਦੀ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਪਹਿਨਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

सर्वेषु वर्णाश्रमसङ्गतेषु
नित्यं सदाचारपरायणेषु।
श्रुतिस्मृतिभ्यामिह चोद्यमानो
विभूति - रुद्राक्षधरः समानः।।६७।।

67. ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਵਰਣ ਅਤੇ ਆਸ਼ਰਮ ਦੀ ਦਿਨਚਰਿਆ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਨਿੱਤ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਭਸਮ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰੁਤੀ ਅਤੇ ਸਮਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਅੱਠਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

धृतश्रीभूतिरुद्राक्षः प्रयतो लिङ्गधारकः।
जपेत् पञ्चाक्षरीविद्यां शिवतत्त्वप्रबोधिनीम्।।१।।

1. ਜਿਸ ਨੇ ਭਸਮ ਲਗਾ ਕੇ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਪਹਿਨਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਆਤਮ-ਸੰਜਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਜਨਮੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਉਸ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਸੰਮਿਲਿਤ ਹਨ।

शिवतत्त्वात् परं नास्ति यथा तत्त्वान्तरं महत्।
तथा पञ्चाक्षरीमन्त्रान्नास्ति मन्त्रान्तरं महत्।।२।।

2. ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀਮੰਤਰ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕੋਈ ਮੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ज्ञाते पञ्चाक्षरीमन्त्रे किं वा मन्त्रान्तरैः फलम्?।
ज्ञाते शिवे जगन्मूले किं फलं देवतान्तरैः?।।३।।

3. ਜਦੋਂ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀਮੰਤਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਮੰਤਰ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸੋਮਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

सप्तकोटिषु मन्त्रेषु मन्त्रः पञ्चाक्षरो महान्।
ब्रह्मविष्णवादिदेवेषु यथा शम्भुर्महत्तरः।।४।।

4. ਸੱਤ ਕਰੋੜ ਮਹਾਨ ਮੰਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀਮੰਤਰ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਦਿ ਤੋਂ ਸ਼ੰਭੂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਹੈ।

अशेषजगतां हेतुः परमात्मा महेश्वरः।
तस्य वाचकमन्त्रोऽयं सर्वमन्त्रैककारणम्।।५।।

5. ਮਹੇਸ਼ਵਰ, ਸਰਵਉੱਚ ਆਤਮਾਂ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਤਰ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ।

तस्याभिधानमन्त्रोऽयभिधेयश्च स स्मृतः।
अभिधानाभिधेयत्वान्मन्त्रात् सिद्धः परः शिवः।।६।।

6. ਇਹ ਮੰਤਰ(ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ) ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਹੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾ ਇਸ ਮੰਤਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮੰਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਪਰਾਸ਼ਿਵਾ ਸ਼ਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

नमः शब्दं वदेत्पूर्वं शिवायेति ततः परम्।
मन्त्रः पञ्चाक्षरो ह्येष सर्वश्रुतिशिरोगतः।।७।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

7. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਨਮਹ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਸ਼ਿਵਾਏ' (ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ) ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ(ਪੰਜ ਅੱਖਰ) ਮੰਤਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਰੁਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ।

आदितः परिशुद्धत्वान्मलत्रयवियोगतः।
शिव इत्युच्यते शम्भुश्चिदानन्दघनः प्रभुः।।८।।

8. ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਸ਼ੰਭੂ(ਬ੍ਰਹਮਾਂ) ਮੋਟਾ, ਗਿਆਨਵਾਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮਾਲਾਵਾਂ(ਅਸ਼ੁੱਧਤਾਵਾਂ) ਦੇ ਤਿਆਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

आस्पदत्वादशेषाणां मङ्गलानां विशेषतः।
शिवशब्दाभिधेयो हि देवदेवस्त्रियम्बकः।।९।।

9. ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਦੇਵਤਾ, ਤ੍ਰਿਅੰਬਿਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੰਗਲਕਾਰੀਆਂ ਲਈ ਆਸਰਾ ਹੈ।

शिव इत्यक्षरद्वन्द्वं परब्रह्मप्रकाशकम्।
मुख्यवृत्त्या तदन्येषां शब्दानां गुणवृत्तिता।।१०।।

10. ਆਪਣੇ ਮੁੱਢਲੇ ਕੰਮਾਂ(ਅਵਿਧਿਆ) ਕਰਕੇ ਨਾਂ-ਵਰਣਨਯੋਗ ਸ਼ਿਵਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਦੂਸਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸੈਕੰਡਰੀ ਕੰਮਾਂ(ਲਕਸ਼ਣ) ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਰੂਪ ਬਣਦਾ ਹੈ।

तस्मान्मुख्यतरं नाम शिव इत्यक्षरद्वयम्।
सच्चिदानन्दरूपस्य शम्भोरमिततेजसः।।११।।

11. ਇਸ ਲਈ ਦੋ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸ਼ਿਵਾ ਸ਼ੰਭੂ ਦਾ ਮੌਲਿਕ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਹੋਂਦ, ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਅਸੀਮਤ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ,

एतन्नामावलम्बेन मन्त्रः पञ्चाक्षरः स्मृतः।
यस्मादतः सदा जप्यो मोक्षकाङ्क्षिभिरादरात्।।१२।।

12. ਇਸ ਨਾਮ(ਸ਼ਿਵਾ) ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰਮੰਤਰ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

यथानादिर्महादेवः सिद्धः संसारमोचकः।
तथा पञ्चाक्षरीमन्त्रः संसारक्षयकारकः।।१३।।

13. ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜੋ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਸਦਕਾ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਹਾਂਦੇਵ, ਜੋ ਜਨਮ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਆਵਾਗਮਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰਮੰਤਰ ਆਵਾਗਮਨ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

पञ्चभूतानि सर्वाणि पञ्च तन्मात्रकानि च।
ज्ञानेन्द्रियाणि पञ्चापि पञ्च कर्मेन्द्रियाणि च।।१४।।

14. ਸਾਰੇ ਪੰਚਭੂਤ ਤੱਤ, ਪੰਚ ਸੂਖਮ ਤੱਤ, ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ, ਪੰਜ ਪ੍ਰੇਰਕ ਅੰਗ ਅਤੇ ਪੰਜ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਆਦਿ

पञ्च ब्रह्माणि पञ्चापि कृत्यानि सह कारणैः।
बोध्यानि पञ्चभिर्वर्णैः पञ्चाक्षरमहामनोः।।१५।।

15. ਸਭ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰ ਮੰਤਰ ਦੇ ਪੰਜ ਉਚਾਰਣਾ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

पञ्चधा पञ्चधा यानि प्रसिद्धानि विशेषतः।
तानि सर्वाणि वस्तूनि पञ्चाक्षरमयानि हि।।१६।।

16. ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੱਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰ ਮੰਤਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ओंकारपूर्वो मन्त्रोऽयं पञ्चाक्षरमयः परः।
शैवागमेषु वेदेषु षडक्षर इति स्मृतः।।१७।।

17. ਇਹ ਸਰਵਉੱਚ ਮੰਤਰ ਪੰਜ ਅਕਸ਼ਰਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਆਗਮਾਂ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਦਾਅਕਸ਼ਰ(ਛੇ ਅੱਖਰਾ) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਾਰੰਭ 'ਓਮਕਾਰ' (ਓਮ ਅੱਖਰ) ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

मन्त्रस्यास्यादिभूतेन प्रणवेन महामनोः।
प्रबोध्यते महादेवः केवलश्चित्सुखात्मकः।।१८।।

18. ਮਹਾਂਦੇਵ(ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਭੂ) ਜੋ ਕਿ ਹੋਂਦ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਪ੍ਰਣਵ(ਓਮ ਅੱਖਰ) ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਮਹਾਨ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ ਮੰਤਰ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

प्रणवेनैकवर्णेन परब्रह्म प्रकाश्यते।
अद्वितीयं परानन्दं शिवाख्यं निष्प्रपञ्चकम्।।१९।।

19. ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਦੇ ਪ੍ਰਣਵ(ਓਮ) ਤੋਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਜੋ ਕਿ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਸਰਵਉਚ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ, ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

परमात्ममनुर्ज्ञेयः सोऽहंरूपः सनातनः।
जायते सहयोर्लोपादोमित्येकाक्षरो मनुः।।२०।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

20. ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦਾ ਮੰਤਰ(ਪਰਾਸ਼ਿਵਾ) ਜੋ ਕਿ 'ਸੋਹਮ' ਦੇ ਆਕਾਰ ਜਿਹਾ ਹੈ, (ਉਹ ਮੈਂ ਹਾਂ – ਸ਼ਿਵਾਜੀਵਾਇਕਾ), ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਅੱਖਰੀ ਮੰਤਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਓਮ' ਜਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਹਾ' ਅਤੇ 'ਸਾ' ਵਰਣਾ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੈ।

प्रणवेनैव मन्त्रेण बोध्यते निष्कलः शिवः।

पञ्चाक्षरेण मन्त्रेण पञ्चब्रह्मतनुस्तथा।।२१।।

21. ਨਿਸ਼ਕਲ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਓਮ ਮੰਤਰ ਤੋਂ ਸਮਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਚਕਾਬ੍ਰਹਾਮਣ ਦਾ ਆਕਾਰ(ਸ਼ਕਲ ਸ਼ਿਵਾ) ਨੂੰ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰ ਮੰਤਰ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

निष्कलः संविदाकारः सकलो विश्वमूर्तिकः।

उभयात्मा शिवो मन्त्रे षडक्षरमये स्थितः।।२२।

22. ਨਿਸ਼ਕਲ ਚੇਤੰਨਤਾ(ਸੰਵਿਤ) ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ਼ਕਲ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਾ ਜੋ ਕਿ ਸੁਭਾਅ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ਕਲ ਅਤੇ ਸ਼ਕਲ ਜਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਮੰਤਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਛੇ ਵਰਣਾ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ।

मूलं विद्या शिवः शैवं सूत्रं पञ्चाक्षरस्तथा।

एतानि नामधेयानि कीर्तितानि महामनोः।।२३।।

23. ਮੂਲ, ਵਿੱਦਿਆ, ਸ਼ਿਵਾ, ਸ਼ੈਵਸੂਤਰ ਅਤੇ ਪੰਚਕਸ਼ਰ, ਮਹਾਨ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ।

पञ्चाक्षरीमिमां विद्यां प्रणवेन षडक्षरीम्।

जपेत् समाहितो भूत्वा शिवपूजापरायणः।।२४।।

24. ਜੋ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿਚ ਲਿਪਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ ਮੰਤਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਕੇ ਜਾਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਓਮਕਾਰ ਨਾਲ ਸਦਾਅਕਸ਼ਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

प्राणायामत्रयं कृत्वा प्राङ्मुखोदङ्मुखोऽपि वा।

चिन्तयन् हृदयाम्भोजे देवदेवं त्रियम्बकम्।।२५।।

25. ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਪ੍ਰਾਣਯਾਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੈਠ ਕੇ ਪੂਰਵ ਜਾਂ ਉਤਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਦਿਲ ਰੂਪੀ ਕੰਵਲ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰ ਕੇ, ਉਹ ਸ਼ਿਵਾ ਜੋ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਤ੍ਰਿਨੇਤਰ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਅੰਬਾ(ਮਾਂ ਪਾਰਵਤੀ) ਦਾ ਸਾਥੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਚੰਦਰਮਾਂ ਹੈ,

सर्वालङ्कारसंयुक्तं साम्बं चन्द्रार्धशेखरम्।

जपेदेतां महाविद्यां शिवरूपामनन्यधीः।।२७।।

26. ਉਸ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਡੂੰਘੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਇਸ ਮਹਾਨ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

जपस्तु त्रिविधः प्रोक्तो वाचिकोपांशुमानसः।
श्रूयते यस्तु पार्श्वस्थैर्यथा वर्णसमन्वयः।।२७।।

27. ਜਪ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪਰਤਾਂ ਹਨ, ਵਾਚਿਕਾ(ਜ਼ਬਾਨੀ), ਉਪਾਮਸ਼ੂ(ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰਕਤ) ਅਤੇ ਮਾਨਸ(ਦਿਮਾਗੀ ਜਾਂ ਮਨ ਨਾਮ ਸਬੰਧਤ)। ਉਹ ਜਪ ਜੋ ਕਿ ਆਸ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਵਰਣਾ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਸਾਫ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਵਾਚਿਕਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

वाचिकः स तु विज्ञेयः सर्वपापप्रभञ्जनः।
ईषत् स्पृष्ट्वाधरपुटं यो मन्दमभिधीयते।।२८।।

28. ਉਹ ਜਪ ਜੋ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਲਕੇ ਛੂਹਣ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਨੂੰ ਉਪਾਮਸ਼ੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

पार्श्वस्थैरश्रुतः सोऽयमुपांशुः परिकीर्तितः।
अस्पृष्ट्वाधरमस्पन्दि जिह्वाग्रं योऽन्तरात्मना।।
भाव्यते वर्णरूपेण स मानस इति स्मृतः।।२९।।

29. ਉਹ ਜਪ ਜੋ ਆਪਣੀ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾਂ ਜਾਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਬੁੱਲਾਂ ਦੀ ਜਾਂ ਜੀਭ ਦੀ ਹਰਕਤ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਨਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

यावन्तः कर्मयज्ञाद्याः व्रतदानतपांसि च।
सर्वे ते जपयज्ञस्य कलां नार्हन्ति षोडशीम्।।३०।।

30. ਸਾਰੇ ਕਰਮਯੱਗਿਆਨ, ਕਸਮਾਂ, ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਅਤੇ ਤਪੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਜਪਯਜਨ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਭਾਗ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।

माहात्म्यं वाचिकस्यैतज्जपयज्ञस्य कीर्तितम्।
तस्माच्छतगुणोपांशुः सहस्त्रो मानसः स्मृतः।।३१।।

31. ਜਪਯਜਨ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜੋ ਉਪਰੋਕਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਵਾਚਿਕਾ ਜਪ ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਪਾਮਸ਼ੂ ਜਪ ਵਾਚਿਕਾ ਜਪ ਤੋਂ ਸੌ ਗੁਣਾ ਉੱਤਮ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਨਸ ਜਪ ਉਪਾਮਸ਼ੂ ਜਪ ਤੋਂ ਸੌ ਗੁਣਾ ਉੱਤਮ ਹੈ।

वाचिकात् तदुपांशोश्च जपादस्य महामनोः।
मानसो हि जपः श्रेष्ठो घोरसंसारनाशकः।।३२।।

32. ਇਸ ਮਹਾਨ ਮੰਤਰ(ਪੰਚਕਸ਼ਰੀ) ਦਾ ਮਾਨਸਜਪ ਭਿਆਨਕ ਆਵਾਗਮਨ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਚਿਕਾਜਪ ਅਤੇ ਉਪਾਮਸ਼ੂ ਜਪ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੈ।

एतेष्वेतेन विधिना यथाभावं यथाक्रमम्।
जपेत् पञ्चाक्षरीमेतां विद्यां पाशविमुक्तये।।३३।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

33. ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸੀ ਇਹਨਾਂ ਜਪਾਂ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ ਮੰਤਰ ਦੱਸੀ ਗਈ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ(ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ) ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

अनेन मूलमन्त्रेण शिवलिङ्गं प्रपूजयेत्।

नित्यं नियमसम्पन्नः प्रयतात्मा शिवात्मकः।।३४।।

34. ਜੋ ਭਗਤ ਧਾਰਮਿਕ(ਯੌਗਿਕ) ਅਨੁਸ਼ਾਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਲਿਪਤ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਸ਼ੁੱਧ ਮਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ(ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ) ਦੀ ਪੂਜਾ ਇਸ ਮੌਲਿਕ ਮੰਤਰ ਨਾਲ ਕਰਨੀਂ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਕਿ ਇਸ ਮੰਤਰ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਨਾਲ।

भक्त्या पञ्चाक्षरैणैव यः शिवं सकृदर्चयेत्।

सोऽपि गच्छेच्छिवस्थानं मन्त्रस्यास्यैव गौरवात्।।३५।।

35. ਜੋ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਮੰਤਰ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਕਾਰਨ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਖੇਤਰ(ਸ਼ਿਵਲੋਕ) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

अब्भक्षा वायुभक्षाश्च ये चान्ये व्रतकर्शिताः।

तेषामेतैर्व्रतैर्नास्ति शिवलोकसमागमः।।३६।।

36. ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਸ਼ਰਭ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਹਵਾ ਤੇ ਤੈਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਕਸਮਾਂ ਅਪਮਾਨਿਤ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਕਸਮਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਲੋਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

तस्मात् तपांसि यज्ञाश्च व्रतानि नियमास्तथा।

पञ्चाक्षरार्चनस्यैव कोट्यंशेनापि नो समाः।।३७।।

37. ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਤਪੱਸਿਆਵਾਂ, ਤਿਆਗ, ਕਸਮਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ ਮੰਤਰ ਦੇ ਇੱਕ ਕਰੋੜਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।

अशुद्धो वा विशुद्धो वा सकृत्पञ्चाक्षरेण यः।

पूजयेत् पतितो वापि मुच्यते नात्र संशयः।।३८।।

38. ਉਹ ਜੋ ਪਵਿੱਤਰ ਜਾਂ ਅਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਿਰੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਵੀ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ ਮੰਤਰ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੱਕ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

सकृदुच्चारमात्रेण पञ्चाक्षरमहामनोः।

सर्वेषामपि जन्तूनां सर्वपापक्षयो भवेत्।।३९।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

39. ਮਹਾਨ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ ਮੰਤਰ ਦਾ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਾਪ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਧੋਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

अन्येऽपि बहवो मन्त्रा विद्यन्ते सकलागमे।
भूयो भूयः समभ्यासात् पुरुषार्थप्रदायिनः।।४०।।

40. ਅਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੰਤਰ ਹਨ। ਇਹ ਮੰਤਰ ਜਦੋਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਉਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

एष मन्त्रो महाशक्तिरीश्वरप्रतिपादकः।
सकृदुच्चारणादेव सर्व - सिद्धिप्रदायकः।।४१।।

41. ਇਹ ਮੰਤਰ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦਾ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵੀ ਜਾਪ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

पञ्चाक्षरीं समुच्चार्य पुष्पं लिङ्गे विनिक्षिपेत्।
यस्तस्य वाजपेयानां सहस्रफलमिष्यते।।४२।।

42. ਜੋ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰ ਕੇ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਅਰਪਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵਾਜਪੇਆਨਾਂ ਦਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗੁਣਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

अग्निहोत्रं त्रयो वेदा यज्ञाश्च बहुदक्षिणाः।
पञ्चाक्षरजपस्यैते कोट्यंशेनापि नो समाः।।४३।।

43. ਅਗਨੀਹੋਤਰਾ ਦਾ ਤਿਆਗ, ਤਿੰਨ ਵੇਦ, ਦਕਸ਼ਿਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਿਆਗ ਜਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀ ਆਦਿ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ ਮੰਤਰ ਦੇ ਜਾਪ ਦੇ ਗੁਣ ਦੇ ਇੱਕ ਕਰੋੜਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।

पुरा सानन्दयोगीन्द्रः शिवज्ञानपरायणः।
पञ्चाक्षरं समुच्चार्य नारकानुदतारयत्।।४४।।

44. ਇੱਕ ਵਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਯੋਗਿਨਾ ਦਾ ਸਵਾਮੀਂ ਸਨੰਦ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ, ਨੇ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜੋ ਕਿ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਭਾਗੀ ਬਣੇ।

सिद्धया पञ्चाक्षरस्यास्य शतानन्दः पुरा मुनिः।
नरकं स्वर्गमकरोत् सङ्गिरस्यापि पापिनः।।४५।।

45. ਇੱਕ ਵਾਰ ਸਤਾਨੰਦ ਰਿਸ਼ੀ ਨੇ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਕੇ ਸੰਗੀਰਾ ਨਾਮ ਦੇ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਨਰਕ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

उपमन्युः पुरा योगी मन्त्रेणानेन सिद्धिमान्।
लब्धवान् परमेशानाच्छैवशास्त्रप्रवक्तृताम्।।४६।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

46. ਫਿਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਯੋਗੀ ਉਪਮੰਨਿਊ ਨੇ ਇਸ ਮੰਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਤੋਂ ਸ਼ੈਵ-ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਲੈ ਲਈ ਸੀ।

वसिष्ठवामदेवाद्या मुनयो मुक्तकिल्बिषाः।

मन्त्रेणानेन संसिद्धा महातेजस्विनोऽभवन्।।४७।।

47. ਰਿਸ਼ੀ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ, ਵਾਮਦੇਵ ਆਦਿ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਨੁਕਸਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਸਨ, ਇਸ ਮੰਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਗਿਆਨੀ ਬਣੇ।

ब्रह्मादीनां च देवानां जगत्सृष्ट्यादिकर्मणि।

मन्त्रस्यास्यैव माहात्म्यात् सामर्थ्यमुपजायते।।४८।।

48. ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਦੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸੇ ਮੰਤਰ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਕਰਕੇ ਬਣੀ।

किमिह बहुभिरुक्तैर्मन्त्रमेवं महात्मा
    प्रणवसहितमादौ यस्तु पञ्चाक्षराख्यम्।
जपति परमभक्त्या पूजयन् देवदेवं
    स गतदुरितबन्धो मोक्षलक्ष्मीं प्रयाति।।४९।।

49. ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤਾ ਕੀ ਕਹਿਣਾ। ਇੱਕ ਨੇਕ ਇਨਸਾਨ ਜੋ ਓਮਕਾਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਕੇ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੋਕਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਨੌਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

भूतिरुद्राक्ष-संयुक्तो लिङ्गधारी सदा शुचिः।
पञ्चाक्षरजपोद्योगी शिवभक्त इति स्मृतः।।१।।

1. ਜੋ ਵਿਭੂਤੀ ਅਤੇ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਲਿੰਗ(ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ) ਪਹਿਨਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸ਼ੁੱਧ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਭਗਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

श्रवणं कीर्तनं शम्भोः स्मरणं पादसेवनम्।
अर्चनं वन्दनं दास्यं सख्यमात्मनिवेदनम्।।२।।

2. ਸ਼੍ਰਵਣ, ਕੀਰਤਨ, ਸਮਰਣ, ਪਾਦੇਸ਼ੇਵਨਮ, ਅਰਚਨਾ, ਵੰਦਨਾ, ਦਾਸਿਆ, ਸਖਿਆ, ਆਤਮਨਿਵੇਦਮਨ, ਆਦਿ ਸ਼ੰਭੂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਿਵਾ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੀ ਗਈ ਨੌਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਹੈ।

एवं नवविधा भक्तिः प्रोक्ता देवेन शम्भुना।
दुर्लभा पापिनां लोके सुलभा पुण्यकर्मणाम्।।३।।

3. ਇਹ ਪਾਪੀ ਇਨਸਾਨ ਵਾਸਤੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾ ਵਾਲੇ ਇਨਸਾਨ ਵਾਸਤੇ ਸੌਖੀ ਹੈ।

अधमे चोत्तमे वापि यत्र कुत्रचिदूर्जिता।
वर्तते शाङ्करी भक्तिः स भक्त इति गीयते।।४।।

4. ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਭਾਵੇ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤ ਦਾ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਉੱਚੀ ਜਾਤ ਦਾ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਸ਼ਿਵ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਭਗਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

भक्तिः स्थिरीकृता यस्मिन् म्लेच्छे वा द्विजसत्तमे।
शम्भोः प्रियः स विप्रश्च न प्रियो भक्तिवर्जितः।।५।।

5. ਬ੍ਰਹਾਮਣ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜਾਤ ਦਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀ ਭਗਤੀ ਹੋਵੇ ਸ਼ੰਭੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

सा भक्तिर्द्विविधा ज्ञेया बाह्याभ्यन्तरभेदतः।
बाह्या स्थूलान्तरा सूक्ष्मा वीरमाहेश्वरादृता।।६।।

6. ਭਗਤੀ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ। ਬਾਹਰਲੀ ਭਗਤੀ ਕੁੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਵੀਰਮਹੇਸ਼ਵਰਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀਆਂ ਹਨ।

सिंहासने शुद्धदेशे सुरम्ये रत्नचित्रिते।
शिवलिङ्गस्य पूजा या सा बाह्या भक्तिरुच्यते।।७।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

7. ਉਹ ਭਗਤੀ ਜੋ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ ਤੇ ਹੀਰਿਆਂ ਜੜੇ ਤਖਤ ਤੇ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਬਾਹਰਲੀ ਭਗਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

लिङ्गे प्राणं समाधाय प्राणे लिङ्गं तु शाम्भवम्।
स्वस्थं मनस्तथा कृत्वा न किञ्चिच्चिन्तयेद्यदि।।८।।

8. ਜਦੋ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਹ(ਪ੍ਰਾਣ) ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਹ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਯੋਗਿਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਭਗਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

साभ्यन्तरा भक्तिरिति प्रोच्यते शिवयोगिभिः।
सा यस्मिन् वर्तते तस्य जीवनं भ्रष्टबीजवत्।।९।।

9. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇੱਕ ਭ੍ਰਿਸਟ ਬੀਜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

बहुनात्र किमुक्तेन गुह्याद् गुह्यतरा परा।
शिवभक्तिर्न सन्देहस्तया युक्तो विमुच्यते।।१०।।

10. ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਕੀ ਕਹਿਣਾ, ਸ਼ਿਵਭਗਤੀ ਹੀ ਉੱਤਮ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਸ਼ਪਸ਼ਟ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਸਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

प्रसादादेव सा भक्तिः प्रसादो भक्तिसम्भवः।
यथैवाङ्कुरतो बीजं बीजतो वा यथाङ्कुरम्।।११।।

11. ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਦਇਆ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀ ਭਗਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਦਇਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਅੰਕੁਰ ਤੋਂ ਬੀਜ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੀਜ ਤੋਂ ਅੰਕੁਰ ਬਣਦਾ ਹੈ।

प्रसादपूर्विका येयं भक्तिर्मुक्तिविधायिनी।
नैव सा शक्यते प्राप्तुं नरैरेकेन जन्मना।।१२।।

12. ਜੋ ਭਗਤੀ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਦਇਆ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

अनेकजन्मशुद्धानां श्रौतस्मार्तानुवर्तिनाम्।
विरक्तानां प्रबुद्धानां प्रसीदति महेश्वरः।।१३।।

13. ਮਹਾਨ ਮਾਲਕ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਦਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸ਼ਰੁਤੀ ਅਤੇ ਸਮਰਿਤੀ ਦਾ ਰਾਸਤਾ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦੇ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

प्रसन्ने सति मुक्तोऽभून्मुक्तः शिवसमो भवेत्।
अल्पभक्त्यापि यो मर्त्यस्तस्य जन्मत्रयात्परम्।।१४।।

14. ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵਾ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਸਸਾਨ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸ਼ਿਵਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜੋ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਵੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਿੰਨ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

न योनियन्त्रपीडा वै भवेन्नैवात्र संशयः।
साङ्गा न्यूना च या सेवा सा भक्तिरिति कथ्यते।।१५।।

15. ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਹੀ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੋ ਸੇਵਾ ਇਹਨਾਂ ਨੌਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੋਂ ਬਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

सा पुनर्भिद्यते त्रेधा मनोवाक्कायसाधनैः।
शिवरूपादिचिन्ता या सा सेवा मानसी स्मृता।
जपादि वाचिकी सेवा कर्मपूजा च कायिकी।।१६।।

16. ਇਹ ਸੇਵਾ ਵੀ ਸਾਧਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮਨ, ਸ਼ਰੀਰ ਅਤੇ ਬੋਲਚਾਲ ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਅੱਗੇ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਸੇਵਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਮੰਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਣ ਨੂੰ ਬੋਲਚਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਸ਼ਰੀਰਕ ਸੇਵਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

बाह्यमाभ्यन्तरं चैव बाह्याभ्यन्तरमेव वा।
मनोवाक्कायभेदैश्च त्रिधा तद्भजनं विदुः।।१७।।

17. ਇਹ ਸੇਵਾ(ਭਜਨ) ਜੋ ਕਿ ਮਾਨਸਿਕ, ਬੋਲਚਾਲ ਦੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਰਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਵੀ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਬਾਹਰੀ (ਬਾਹਿਆ), ਅੰਦਰੂਨੀ (ਅਭਿਆਂਤਰਾ) ਅਤੇ ਅੰਦਰਬਾਹਰਲੀ (ਬਾਹਿਆਭਿਆਂਨਾਂਤਰ)।

मनो महेशध्यानाढ्यं नान्यध्यानरतं मनः।
शिवनामरता वाणी वाङ्मता चैव नेतरा।।१८।।

18. ਉਹ ਮਨ ਹੀ ਅਸਲੀ ਮਨ ਹੈ ਜੋ ਮਹਾਨ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਅੰਤਰਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਨਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮਨ ਜੋ ਕਿ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹੀ ਬੋਲਚਾਲ ਅਸਲੀ ਬੋਲਚਾਲ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਗੁਣਗਾਣ ਕਰਦੀ ਹੈ ਨਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ।

लिङ्गैः शिवस्य चोद्दिष्टैस्त्रिपुण्ड्रादिभिरङ्कितः।
शिवोपचारनिरतः कायः कायो न चेतरः।।१९।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

19. ਉਹ ਸ਼ਰੀਰ ਜੋ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ (ਤ੍ਰਿਪੁੰਦਰਾ) ਨਾਲ ਰੰਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਹੀ ਅਸਲੀ ਸ਼ਰੀਰ ਹੈ ਨਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ।

अन्यात्मविदितं बाह्यं शम्भोरभ्यर्चनादिकम्।
तदेव तु स्वसंवेद्यमाभ्यन्तरमुदाहृतम्।
मनो महेशप्रवणं बाह्याभ्यन्तरमुच्यते।।२०।।

20. ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਬਾਹਰੀ ਸੇਵਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੇਵਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਮਨ ਮਹਾਨ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਘਿਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅੰਦਰੂਨੀ-ਬਾਹਰੀ ਸੇਵਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

पञ्चधा कथ्यते सद्भिस्तदेव भजनं पुनः।
तपः कर्म जपो ध्यानं ज्ञानं चेत्यनुपूर्वकम्।।२१।।

21. ਇਹ ਸੇਵਾ ਵੀ ਅੱਗੇ ਪੰਜ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਤਪ, ਕਰਮ, ਜਪ(ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਣ), ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ।

शिवार्थे देहसंशोषस्तपः कृच्छ्रादि नो मतम्।
शिवार्चा कर्म विज्ञेयं बाह्यं यागादि नोच्यते।।२२।।

22. ਸ਼ਿਵਾ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਪ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਨੂੰ ਕਰਮ(ਕਿਰਿਆ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਾਹਰੀ ਤਿਆਗ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਜਪ(ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਣ) ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀਮੰਤਰ ਜਾਂ ਓਮਕਾਰ ਜਾਂ ਰੁਦਰਧਿਆਇਆ ਆਦਿ ਦਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ।

जपः पञ्चाक्षराभ्यासः प्रणवाभ्यास एव वा।
रुद्राध्यायादिकाभ्यासो न वेदाध्ययनादिकम्।।२३।।

23. ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਧਿਆਉਣ ਨੂੰ ਅੰਤਰਧਿਆਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਨਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ ਨੂੰ।

ध्यानं शिवस्य रूपादिचिन्ता नात्मादिचिन्तनम्।
शिवागमार्थ-विज्ञानं ज्ञानं नान्यार्थवेदनम्।।
इति पञ्चप्रकारोऽयं शिवयज्ञः प्रकीर्तितः।।२४।।

24. ਸ਼ਿਵਆਗਮਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਨਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ੈਵ ਤਿਆਗ ਪੰਜ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

अनेन पञ्चयज्ञेन यः पूजयति शङ्करम्।
भक्त्या परमया युक्तः स वै भक्त इतीरितः।।२५।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

25. ਜੋ ਕੋਈ ਇਸ ਪ੍ਰਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿਆਗ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ੱਕ ਭਗਤ(ਸੱਚਾ ਸੇਵਕ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

पूजनाच्छिवभक्तस्य पुण्या गतिरवाप्यते।
अवमानान्महाघोरो नरको नात्र संशयः।।२६।।

26. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਭਗਤ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਣਵਾਣ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅਵੱਗਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਭਾਗੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।

शिवभक्तो महातेजाः शिवभक्तिपराङ्मुखान्।
न स्पृशेन्नैव वीक्षेत न तैः सह वसेत् क्वचित्।।२७।।

27. ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਉਪਾਸਕ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਣਾ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖਣਾ ਵੀ ਨਹੀ ਚਾਹੀਂਦਾ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਦੇ ਉਲਟ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਂਦਾ।

यदा दीक्षाप्रवेशः स्याल्लिङ्गधारणपूर्वकः।
तदाप्रभृति भक्तोऽसौ पूजयेत् स्वागमस्थितान्।।२८।।

28. ਜਦੋ ਕੋਈ ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ ਪਹਿਨ ਕਰ ਕੇ ਦਿਕਸ਼ਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਥਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਗਮਾਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

स्वमार्गाचारनिरताः सजातीया द्विजास्तु ये।
तेषां गृहेषु भुञ्जीत नेतरेषां कदाचन।।२९।।

29. ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਦਵਿੱਜਾਂ ਦੇ ਘਰ ਖਾਣਾ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਉਹਨਾਂ(ਭਗਤਾਂ) ਵਰਗੇ ਹੀ ਹੋਣ ਨਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਰਗੇ।

स्वमार्गाचारविमुखैर्भविभिः प्राकृतात्मभिः।
प्रेषितं सकलं द्रव्यमात्मलीनमपि त्यजेत्।।३०।।

30. ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਉਹ ਪਦਾਰਥ ਛੱਡ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭੇਜੇ ਗਏ ਹੋਣ ਜੋ ਅਸੱਭਿਅਕ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋਣ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਗੀਰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾਂ ਹੋਵੇ।

नार्चयेदन्यदेवांस्तु न स्मरेन्न च कीर्तयेत्।
न तन्नैवेद्यमश्नीयाच्छिवभक्तो दृढव्रतः।।३१।।

31. ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਉਪਾਸਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਮਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਨਾਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ,

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

यद्गृहेष्वन्यदेवोऽस्ति तद्गृहाणि परित्यजेत्।
नान्यदेवार्चकान् मर्त्यान् पूजाकाले निरीक्षयेत्।।३२।।

32. ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਂਦਾ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹੋਣ।

सदा शिवैकनिष्ठानां वीरशैवाध्ववर्तिनाम्।
न हि स्थावरलिङ्गानां निर्माल्याद्युपयुज्यते।।३३।।

33. ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗਾਂ ਦਾ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਖਾਣਾ ਸ਼ਿਵ ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਜੋ ਵੀਰਸ਼ੈਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ।

यत्र स्थावरलिङ्गानामपाय: परिवर्तते।
अथवा शिवभक्तानां शिवलाञ्छनधारिणाम्।।३४।।

34. ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ੈਵ ਭਗਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੈ ਸ਼ੈਵ ਨਿਸ਼ਾਨ(ਰੁਦਰਾਕਸ਼, ਭਸਮ ਆਦਿ) ਪਹਿਨੇ ਹੋਣ, ਅਦਿ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਲਗਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

तत्र प्राणान् विहायापि परिहारं समाचरेत्।
शिवार्थं मुक्तजीवश्चेच्छिवसायुज्यमाप्नुयात्।।३५।।

35. ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਵੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

शिवनिन्दाकरं दृष्ट्वा घातयेदथवा शपेत्।
स्थानं वा तत्परित्यज्य गच्छेद् यद्यक्षमो भवेत्।।३६।।

36. ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

यत्र चाचारनिन्दास्ति कदाचित्तत्र न व्रजेत्।
यद्गृहे शिवनिन्दास्ति तद्गृहाणि परित्यजेत्।।३७।।

37. ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਨਹੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰੇਜ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

यः सर्वभूताधिपतिं विश्वेशानं विनिन्दति।
न तस्य निष्कृतिः शक्या कर्तुं वर्षशतैरपि।।३८।।

38. ਜੋ ਸਭ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੌ ਸਾਲ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

शिवपूजापरो भूत्वा पर्वकर्म विसर्जयेत्।
अथवा पूर्वकर्म स्यात् सा पूजा निष्फला भवेत्।।३९।।

39. ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਭਗਤ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਸਭ ਕੁਝ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਇਹ ਸਭ ਨਾ ਛੱਡਣ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪੂਜਾ ਬੇਅਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

उत्तमां गतिमाश्रित्य नीचां वृत्तिं समाश्रितः।
आरूढ - पतितो ज्ञेयः सर्वकर्मबहिष्कृतः।।४०।।

40. ਜੋ ਉਚੀ ਪਦਵੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨੀਵੀਂ ਪਦਵੀ ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨੂੰ 'ਅਰਧਪਤਿਤ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

पञ्चाक्षरोपदेशी च नरस्तुतिकरो यदि।
सोऽलिङ्गी सदुचारी कुकविः स तु विश्रुतः।।४१।।

41. ਜੋ ਭਗਤ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪੰਚਅਕਸ਼ਰੀ ਮੰਤਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਲਿੰਗ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬੁਰਾਈ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇੱਕ ਬੁਰਾ ਕਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਮਨੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

चर्मपात्रे जलं तैलं न ग्राह्यं भक्ति-तत्परैः।
गृह्यते यदि भक्तेन रौरवं नरकं व्रजेत्।।४२।।

42. ਜੋ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਚਮੜੇ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਤੇਲ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦੇ। ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਭਾਗੀ ਬਣਦੇ ਹਨ।

न तस्य सूतकं किञ्चित्प्राणलिङ्गाङ्गसङ्गिनः।
जन्मनोत्थं मृतोत्थं च विद्यते परमार्थतः।।४३।।

43. ਉਹ ਭਗਤ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਜਨਮ ਜਾਂ ਮੌਤ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਅਸ਼ੁੱਧੀ(ਸੂਤਕ) ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

लिङ्गार्चनरतायाश्च ऋतौ नार्या न सूतकम्।
तया प्रसूतिकायाश्च सूतकं नैव विद्यते।।४४।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

44. ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਹਵਾਰੀ ਸਮੇਂ ਵੀ ਅਸ਼ੁੱਧ ਨਹੀ ਹੁੰਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੱਚਾ ਜਣਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੋਈ ਅਸ਼ੁੱਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

गृहे यस्मिन् प्रसूता स्त्री सूतकं नात्र विद्यते।

शिवपादाम्बु-संस्पर्शात् सर्वपापं प्रणश्यति।।४५।।

45. ਉਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿੱਥੇ ਔਰਤ ਨੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਪਾਣੀ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਣ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

शिवस्थानानि तीर्थानि विशिष्टानि शिवार्चकः।

शिवयात्रोत्सवं नित्यं सेवेत परया मुदा।।४६।।

46. ਸ਼ਿਵ ਉਪਾਸਕ(ਸ਼ੈਵ) ਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਖਾਸ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਆਦਰ ਲਈ ਰੱਖੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

शिवक्षेत्रोत्सवमहायात्रादर्शनकाङ्क्षिणाम् ।

मार्गेऽन्नदानपानं च कुर्यान्माहेश्वरो जनः।।४७।।

47. ਮਹੇਸ਼ਵਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਾਸਤੇ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਖਾਣੇ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਆਦਰ ਵਾਲੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

नान्नतोयसमं दानं न चाहिंसापरं तपः।

तस्मान्महेश्वरो नित्यमन्नतोयप्रदो भवेत्।।४८।।

48. ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਖਾਣੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਅਹਿੰਸਾ ਜਿਹੀ ਕੋਈ ਤਪੱਸਿਆ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਮਹੇਸ਼ਵਰਾ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਖਾਣੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

स्वमार्गाचारवर्तिभ्यः स्वजातिभ्यः सदा व्रती।

दद्यात् तेभ्यः समादद्यात् कन्यां कुलसमुद्भवाम्।।४९।।

49. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਵਚਰ ਦੀ ਸਹੁੰ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨੇ ਵੀਰਸ਼ੈਵ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਇੱਕੋ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੋਵੇ।

एवमाचारसंयुक्तो वीरशैवो महाव्रती।

पूजयेत्परया भक्तया गुरुं लिङ्गं च सन्ततम्।।५०

50. ਵੀਰਸ਼ੈਵ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਮਹਾਂਵਰਤਿਨ'(ਜਿਸ ਨੇ ਮਹਾਨ ਵਰਤ ਰੱਖਿਆ ਹੋਵੇ) ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਕਿ ਉਕਤ ਲਿਖੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੋਵੇ, ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਤਿਅੰਤ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

गुरोरभ्यर्चनेनापि साक्षादभ्यर्चितः शिवः।

तयोर्नास्ति भिदा किञ्चिदेकत्वात् तत्त्वरूपतः।।५१।।

51. ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਇੱਕਰੂਪ ਹਨ।

यथा देवे जगन्नाथे सर्वानुग्रहकारके।

तथा गुरुवरे कुर्यादुपचारान् दिने दिने।।५२।।

52. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਹਾਨ ਮਾਲਕ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਸਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਪੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਵੀ ਹੈ। ਭਗਤ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

अप्रत्यक्षो महादेवः सर्वेषामात्ममायया।

प्रत्यक्षो गुरुरूपेण वर्तते भक्तिसिद्धये।।५३।।

53. ਮਹਾਨ ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪਣੀ ਮਾਇਆਸ਼ਕਤੀ ਕਰਕੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

शिवज्ञानं महाघोरसंसारार्णवतारकम्।

दीयते येन स गुरुः कस्य वन्द्यो न जायते।।५४।।

54. ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ? ਗੁਰੂ ਉਹ ਹੂੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭਿਓਨਕ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

यत्कटाक्षकलामात्रात् परमानन्दलक्षणम्।

लभ्यते शिवरूपत्वं स गुरुः केन नार्चितः?।।५५।।

55. ਗੁਰੂ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਝਲਕ ਮਾਤਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਸਰਵਉਚ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇਗਾ?

हितमेव चरेन्नित्यं शरीरेण धनेन च।

आचार्यस्योपशान्तस्य शिवज्ञानमहानिधेः।।५६।।

56. ਇੱਕ ਸਿਆਣਾ ਭਗਤ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਨ ਅਤੇ ਧਨ ਨਾਲ ਉਸ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ____ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਾਗਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

गुरोराज्ञां न लङ्घेत सिद्धिकामो महामतिः।

तदाज्ञालङ्घनेनापि शिवाज्ञाच्छेदको भवेत्।।५७।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

57. ਉਸ ਗੁਰੁ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਅਵੱਗਿਆ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਅਵੱਗਿਆ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

यथा गुरौ यथा लिङ्गे भक्तिमान् परिवर्तते।
जङ्गमे च तथा नित्यं भक्तिं कुर्याद्विचक्षणः।।५८।।

58. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਸੱਚਾ ਭਗਤ ਗੁਰੁ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਜੰਗਮ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

एक एव शिवः साक्षात् सर्वानुग्रहकारकः।
गुरुजङ्गमलिङ्गात्मा वर्तते भुक्तिमुक्तिदः।।५९।।

59. ਸ਼ਿਵ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕੋਇੱਕ ਸਭ ਦਾ ਪੱਖ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਗਵਾਨ ਹਨ, ਗੁਰੁ, ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਜੰਗਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।

लिङ्गं च द्विविधं प्रोक्तं जङ्गमाजङ्गमात्मना।
अजङ्गमे यथा भक्तिर्जङ्गमे च तथा स्मृता।।६०।।

60. ਲਿੰਗ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੰਗਮ(ਅਸਥਿਰ) ਅਤੇ ਅਜੰਗਮ(ਸਥਿਰ)। ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਮਲਿੰਗ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਅਜੰਗਮਲਿੰਗ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

अजङ्गमं तु यल्लिङ्गं मृच्छिलादिविनिर्मितम्।
तद्वरं जङ्गमं लिङ्गं शिवयोगीति विश्रुतम्।।६१।।

61. ਅਜੰਗਮਲਿੰਗ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਮਿੱਟੀ ਜਾਂ ਪੱਥਰ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਜੰਗਮਲਿੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਸ਼ਿਵਜੋਗਿਨ' ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

अचरे मन्त्रसंस्कारा लिङ्गे वसति शङ्करः।
सदाकालं वसत्येव चरलिङ्गे महेश्वरः।।६२।।

62. ਆਕਾਰਲਿੰਗ(ਅਜੰਗਮ) ਵਿੱਚ ਸ਼ੰਕਰ ਮੰਤਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਾਰਲਿੰਗ(ਜੰਗਮ) ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

शिवयोगिनि यद्दत्तं तदक्षयफलं भवेत्।
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन तस्मै देयं महात्मने।।६३।।

63. ਸ਼ਿਵਜੋਗਿਨ ਨੂੰ ਜੋ ਵੀ ਤੋਹਫਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਅਸੀਮਤ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੋਹਫਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

यत्फलं लभते जन्तुः पूजया शिवयोगिनः।
तदक्षयमिति प्रोक्तं सकलागमपारगैः।।६४।।

64. ਇੱਕ ਇਨਸਾਨ ਜੋ ਸ਼ਿਵਯੋਗਿਨ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਸੀਮਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਆਗਮਾਂ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

नावमन्येत कुत्रापि शिवयोगिनमागतम्।
अवमानाद्भवेत्तस्य दुर्गतिश्च न संशयः।।६५।।

65. ਜੰਗਮ (ਸ਼ਿਵਯੋਗਨ) ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜਾਣ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਨਾਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਨਾਦਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬੇਸ਼ੱਕ ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਭਾਗੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।

शिवयोगी शिवः साक्षादिति कैङ्कर्यभक्तितः।
पूजयेदादरेणैव यथा लिङ्गं यथागुरुम्।।६६।।

66. ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਸ਼ਿਵਯੋਗਿਨ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਇੱਕ ਭਗਤ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

पादोदकं यथा भक्त्या स्वीकरोति महेशितुः।
तथा शिवात्मनोर्नित्यं गुरुजङ्गमयोरपि।।६७।।

67. ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ ਭਗਤ ਭਗਵਾਨ ਦਾ 'ਪਦੋਦਕਾ' ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਜੰਗਮ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਹੀ ਰੂਪ ਹਨ, ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

सर्वमङ्गलमाङ्गल्यं सर्वपावनपावनम्।
सर्वसिद्धिकरं पुंसां शम्भोः पादाम्बुधारणम्।।६८।।

68. ਸ਼ਿਵ(ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ) ਦੇ ਪਦੋਦਕਾ ਦਾ ਸਿਰ ਤੇ ਛਿੜਕਾਓ ਸ਼ੁਭ ਚੀਜਾਂ ਲਈ ਸ਼ੁਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਵਿੱਤਰ ਚੀਜਾਂ ਲਈ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨਾ ਲਈ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ।

शिरसा धारयेद्यस्तु पत्रं पुष्पं शिवार्पितम्।
प्रतिक्षणं भवेत्तस्य पौण्डरीकक्रियाफलम्।।६९।।

69. ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਪੱਤਿਆਂ ਜਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ ਪੌਂਡਰੀਕ ਦੇ ਫਲ ਉਸ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

भुञ्जीयाद् रुद्रभुक्तान्नं रुद्रपीतं जलं पिबेत्।
रुद्राघ्रातं सदा जिघ्रेदिति जाबालिकी श्रुतिः।।७०।।

70. ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਰੁਦਰਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਖਾਣਾ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ, ਰੁਦਰਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਔ ਰੁਦਰਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਸੁੰਘਣੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ। ਜਬਾਲੋਪਨਿਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

अर्पयित्वा निजे लिङ्गे पत्रं पुष्पं फलं जलम्।
अन्नाद्यं सर्वभोज्यं च स्वीकुर्याद् भक्तिमान्नरः।।७१।।

71. ਜੋ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਸਭ ਖਾਣੇ ਭਾਵ ਭੋਜਨ, ਪੱਤੇ, ਫੁੱਲ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਕੇ ਖਾਣੇ ਚਾਹੀਂਦੇ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

गुरुत्वात् सर्वभूतानां शम्भोरमिततेजसः।
तस्मै निवेदितं सर्वं स्वीकार्यं तत्परायणैः।।७२।।

72. ਕਿਉਂਕਿ ਅਨੰਤ ਜੋਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ੰਭੂ ਜੋ ਕਿ ਸਭ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

ये लिङ्गधारिणो लोके ये शिवैकपरायणाः।
तेषां तु शिवनिर्माल्यमुचितं नान्यजन्तुषु।।७३।।

73. ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ(ਨਿਰਮਿਲਿਆ) ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਸਹੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿੰਗ ਪਹਿਨਿਆਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜੋ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹਨ ਨਾਂ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ।

अन्नजाते तु भक्तेन भुज्यमाने शिवार्पिते।
सिक्थे सिक्थेऽश्वमेधस्य यत्फलं तदवाप्यते।।७४।।

74. ਜਦੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਕਾਏ ਭੋਜਨ ਰੂਪੀ ਦਾਣੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹੀ ਭਗਤ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸ਼ਵਮੇਧ ਯੱਗ ਦਾ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

निर्माल्यं निर्मलं शुद्धं शिवेन स्वीकृतं यतः।
निर्मलैस्तत्परैर्धार्यं नान्यैः प्राकृतजन्तुभिः।।७५।।

75. ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਇਸ ਲਈ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸ਼ਿਵਾ ਨੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਉਹਨਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਲੈਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਂ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜੋ ਪਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

शिव-भक्तिविहीनानां जन्तूनां पापकर्मणाम्।
विशुद्धे शिवनिर्माल्ये नाधिकारोऽस्ति कुत्रचित्।।७६।।

76. ਜੋ ਲੋਕ ਪਾਪ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

शिवलिङ्गप्रसादस्य स्वीकाराद्यत्फलं भवेत्।
तथा प्रसादस्वीकाराद् गुरुजङ्गमयोरपि।।७७।।

77. ਜੋ ਫਲ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ(ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ) ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਤੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਫਲ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਜੰਗਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਤੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

तस्माद् गुरुं महादेवं शिवयोगिनमेव च।
पूजयेत् तत्प्रसादान्नं भुञ्जीयात् प्रतिवासरम्।।७८।।

78. ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ, ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਜੰਗਮ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

शिवलिङ्गे शिवाचार्ये शिवयोगिनि भक्तिमान्।
दानं कुर्याद्यथाशक्ति तत्प्रसादयुतः सदा।।७९।।

79. ਇੱਕ ਭਗਤ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ, ਸ਼ਿਵਆਚਾਰਿਆ ਅਤੇ ਜੰਗਮ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਤੋਹਫੇ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਂਦੇ ਹਨ।

दानं च त्रिविधं प्रोक्तं सोपाधिनिरुपाधिकम्।
सहजं चेति सर्वेषां सर्व - तन्त्रविशारदैः।।८०।।

80. ਦਾਨ ਤਿੰਨ ਤਰਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੋਪਾਧੀ ਦਾ ਦਾਨ, ਨਿਰੁਪਾਧੀ ਦਾ ਦਾਨ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਦਾਨ। ਸਾਰੇ ਆਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਗਤਾ ਲਈ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

फलाभिसन्धि-संयुक्तं दानं यद्विहितं भवेत्।
तत् सोपाधिकमाख्यातं मुमुक्षुभिरनाहतम्।।८१।।

81. ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੇ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਦਾਨ ਸੋਪਾਧੀ ਦਾਨ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਜੋ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

फलाभिसन्धिनिर्मुक्तमीश्वरार्पितकाङ्क्षितम् ।
निरुपाधिकमाख्यातं दानं दानविशारदैः।।८२।।

82. ਜੋ ਦਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇ ਸਿੱਧ ਗੁਰੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰੁਪਾਧੀ ਦਾ ਦਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

आदातृदातृदेयानां शिवभावं विचिन्तयन्।
आत्मनोऽकर्तृभावं च यद्दत्तं सहजं भवेत्।।८३।।

83. ਜੋ ਦਾਨ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਵਸਤੂ ਸਾਰੇ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਰੂਪ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਆਪ ਦਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਦਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

सहजं दानमुत्कृष्टं सर्वदानोत्तमोत्तमम्।
शिवज्ञानप्रदं पुंसां जन्मरोगनिवर्तकम्।।८४।।

84. ਸਹਿਜਦਾਨ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਨ ਸਭ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਭ ਆਵਾਗਮਨ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

शिवाय शिवभक्ताय दीयते यदि किञ्चन।
भक्त्या तदपि विख्यातं सहजं दानमुत्तमम्।।८५।।

85. ਜੇ ਇੱਕ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਵੀ ਸ਼ਿਵਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਭਗਤ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਮਹਾਨ ਸਹਿਜ ਦਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

दानात् स्वर्णसहस्रस्य सत्पात्रे यत्फलं भवेत्।
एकपुष्पप्रदानेन शिवे तत्फलमिष्यते।।८६।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

86. ਇੱਕ ਕਾਬਿਲ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਦੇਣ ਤੇ ਜੋ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਫਲ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਅਰਪਿਤ ਕਰਨ ਤੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

शिव एव परं पात्रं सर्वविद्यानिधिर्गुरुः।

तस्मै दत्तं तु यत्किञ्चित् तदनन्तफलं भवेत्।।८७।।

87. ਸ਼ਿਵ ਜੋ ਕਿ ਖਜਾਨਿਆਂ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕਾਬਿਲ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਅਰਪਿਤ ਕੀਤੀ ਛੋਟੀ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਅਨੰਤ ਫਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

शिवयोगी शिवः साक्षाच्छिवज्ञान-महोदधिः।

यत्किञ्चिद्दीयते तस्मै तद्दानं पारमार्थिकम्।।८८।।

88. ਸ਼ਿਵਯੋਗਿਨ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਖੁਦ ਸ਼ਿਵ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਜੋ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

शिवयोगी महत्पात्रं सर्वेषां दानकर्मणि।

तस्मान्नास्ति परं किञ्चित् पात्रं शास्त्रविचारतः।।८९।।

89. ਦਾਨ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਕਾਬਿਲ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵਯੋਗਿਨ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦਾਨ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਸ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

भिक्षामात्रप्रदानेन शान्ताय शिवयोगिने।

यत्फलं लभ्यते नैतद् यज्ञकोटिशतैरपि।।९०।।

90. ਸ਼ਿਵਯੋਗਿਨ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਯੋਗੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਭਰ ਖਾਣਾ ਦੇਣ ਤੇ ਜੋ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਫਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ, ਕਰੋੜਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

शिवयोगिनि सन्तृप्ते तृप्तो भवति शङ्करः।

तत्तृप्त्या तन्मयं विश्वं तृप्तिमेति चराचरम्।।९१।।

91. ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵਯੋਗਿਨ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਵੀ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਚੱਲ ਅਤੇ ਅਚੱਲ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸਿਰਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

तस्मात्सर्वप्रयत्नेन येन केनापि कर्मणा।

तृप्तिं कुर्यात् सदाकालमन्नाद्यैः शिवयोगिनः।।९२।।

92. ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਭਗਤ ਨੇ ਸ਼ਿਵਯੋਗਿਨ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

निरुपाधिकचिद्रूपपरानन्दात्म - वस्तुनि।
समाप्तं सकलं यस्य स दानी शङ्करः स्वयम्।।९३।।

93. ਦੇਣ ਵਾਲਾ(ਸਹਿਜਦਾਨੀ), ਜਿਸ ਦਾ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰਾ ਸਰਵਉੱਚ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਮੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਖ਼ੁਦ ਸ਼ਿਵ ਹੀ ਹੈ।

उक्ताखिलाचार-परायणोऽसौ
सदा वितन्वन् सहजं तु दानम्।
ब्रह्मादिसम्पत्सु विरक्तचित्तो
भक्तो हि माहेश्वरतामुपैति।।९४।।

94. ਜੋ ਭਗਤ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਸਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਹਿਜਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੇ ਖਜਾਨੇ ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਦਸਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

भक्तस्थलं समाख्यातं भवता गणनायक।
केन वा धर्मभेदेन भक्तो माहेश्वरो भवेत्?।।१।।

1. ਅਗਸਤਿਆ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਗਣਾਂ(ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਭਗਤਾਂ) ਦੇ ਭਗਵਾਨ, ਭਗਤਸਥਾਲਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਖਾਸ ਕਿਰਿਆ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭਗਤ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ?

केवले सहजे दाने निष्णातः शिवतत्परः।
ब्रह्मादिस्थानविमुखो भक्तो माहेश्वरः स्मृतः।।२।।

2. ਰੇਣੂਕਾ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਜੋ ਭਗਤ ਸਹਿਜਦਾਨ ਦੀ ਤਾਕ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਉਲਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

भक्तेर्यदा समुत्कर्षो भवेद् वैराग्यगौरवात्।
तदा माहेश्वरः प्रोक्तो भक्तः स्थिरविवेकवान्।।३।।

3. ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਕੇ ਭਗਤੀਭਾਵ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭਗਤ ਦ੍ਰਿੜ ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ ਬਾਕੀਆਂ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੋ ਕੇ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

माहेश्वरस्थलं वक्ष्ये यथोक्तं शम्भुना पुरा।
माहेश्वरप्रशंसादौ लिङ्गनिष्ठा ततः परम्।।४।।

4. ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਹੇਸ਼ਵਰਸਥਾਲਾ ਦੇ ਉਪ-ਸਥਾਲਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਾਂਗਾਂ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਹਨ,

पूर्वाश्रयनिरासश्च तथाद्वैत – निराकृतिः।
आह्वानवर्जनं पश्चादष्टमूर्तिनिराकृतिः।।५।।

5. ੧) ਮਹੇਸ਼ਵਰਾਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਸਥਾਲਾ ੨) ਲਿੰਗਨਿਸ਼ਠਾਸਥਾਲਾ ੩) ਪੂਰਵਸਰਾਇਆਨਿਰਾਸਨਾਸਥਾਲਾ ੪) ਅਦਵੈਤਨਿਰਾਸਨਾਸਥਾਲਾ ੫) ਆਹਵਾਨਨਿਰਾਸਨਾਸਥਾਲਾ ੬) ਅਸਤਮੂਰਤੀਨਿਰਾਸਨਾਸਥਾਲਾ ੭) ਸਰਵਗਤਵਨਿਰਾਸਨਾਸਥਾਲਾ ੮)ਸ਼ਿਵਜਗਨਮਿਆਸਥਾਲਾ ਅਤੇ ੯)ਭਗਤਦੇਹੀਕਲਿੰਗਾਸਥਾਲਾ ।

सर्वगत्वनिरासश्च शिवत्वं विश्वभक्तयोः।
एवं नवविधं प्रोक्तं माहेश्वरमहास्थलम्।।६।।

6. ਇਸ ਲਈ ਮਹਾਨ ਮੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਨੌਂ ਉਪ-ਸਥਾਲ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

आदितः क्रमशो वक्ष्ये स्थलभेदस्य लक्षणम्।
समाहितेन मनसा श्रूयतां भवता मुने!।।७।।

7. ਹੁਣ ਮੈਂ ਮਹੇਸ਼ਵਰਸਥਾਲਾ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਉਪਸਥਾਲਾਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਦੱਸਾਂਗਾ। ਹੇ ਰਿਸ਼ੀ, ਇਹ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ ਮਨ ਇੱਕ ਚਿਤ ਨਾਲ ਸੁਣੋਂ

विश्वस्मादधिको रुद्रो विश्वानुग्रहकारकः।
इति यस्य स्थिरा बुद्धिः स वै माहेश्वरः स्मृतः।।८।।

8. ਉਹ ਭਗਤ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੱਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੁਦਰਾ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ब्रह्माद्यैर्मलिनप्रायैर्निर्मले   परमेश्वरे।
साम्योक्तिं यो न सहते स वै माहेश्वराभिधः।।९।।

9. ਜੋ ਕੋਈ ਮਹਾਨ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ, ਹੀ ਬੇਸ਼ੱਕ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਬਣਨ ਲਈ ਯੋਗ ਹੈ।

ईश्वरः सर्वभूतानां ब्रह्मादीनां महानिति।
बुद्धियोगात्तदासक्तो भक्तो माहेश्वरः स्मृतः।।१०।।

10. ਜੋ ਭਗਤ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ, ਨੂੰ ਮਹੇਸ਼ਵਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ब्रह्मादिदेवताजालं मोहितं मायया सदा।
अशक्तं मुक्तिदाने तु क्षयातिशय-संयुतम्।।११।।

11. ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਜਾਲ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਜੋ ਕਿ ਮਾਇਆਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਮੋਹ ਨਾਲ ਮੁਰਝਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ।

अनादिमुक्तो भगवानेक एव महेश्वरः।
मुक्तिदश्चेति यो वेद स वै माहेश्वरः स्मृतः।।१२।।

12. ਜੋ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਜੋ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਅਤੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ, ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

क्षयातिशयसंयुक्ता ब्रह्मविष्ण्वादि-सम्पदः।
तृणवन्मन्यते युक्त्या वीरमाहेश्वरः सदा।।१३।।

13. ਵੀਰਮਹੇਸ਼ਵਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਸੋਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਧਨ ਜਾਂ ਅਮੀਰੀ ਜੋ ਕਿ ਨਾਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਘਾਹ ਦੇ ਤਿਨਕੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ।

शब्दस्पर्शादिसम्पन्ने सुखलेशे तु निःस्पृहः।
शिवानन्दे समुत्कण्ठो वीरमाहेश्वरो भवेत्।।१४।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

14. ਵੀਰਮਹੇਸ਼ਵਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਧੁਨੀ ਜਾਂ ਛੂਹਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਛੋਟੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਂਘ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

परस्त्रीसङ्गनिर्मुक्तः परद्रव्यपराङ्मुखः।

शिवार्थकार्यसम्पन्नः शिवागमपरायणः।।१५।।

15. ਵੀਰਮਹੇਸ਼ਵਰ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਧਨ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਉਂਦਾ, ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਵਆਗਮਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਮਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਝੂਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ,

शिवस्तुतिरसास्वादमोदमानमनाः शुचिः।

शिवोत्कर्षप्रमाणानां सम्पादनसमुद्यतः।।१६।।

16. 'ਮੈਂ' ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ, ਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਈਰਖਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,

निर्ममो निरहंकारो निरस्तक्लेशपञ्जरः।

अस्पृष्टमदसम्बन्धो मात्सर्यावेशवर्जितः।।१७।।

17. ਕਾਮ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੁੱਸੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਦਿਲ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,

निरस्तमदनोन्मेषो निर्धूतक्रोधविप्लवः।

सदा सन्तुष्टहृदयः सर्वप्राणिहिते रतः।।१८।।

18. ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਅਵੱਗਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,

निवारणसमुद्योगी शिवकार्यविरोधिनाम्।

सहचारी सदाकालं शिवोत्कर्षाभिधायिभिः।।१९।।

19. ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਅਵੱਗਿਆ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਵੀ ਕੰਨੀ ਨਹੀਂ ਕਤਰਾਉਂਦਾ,

20. ਸਿਰਫ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

अस्य माहेश्वरस्योक्तं लिङ्गनिष्ठामहास्थलम्।
प्राणात्ययेऽपि सम्पन्ने यदत्याज्यं विधीयते।।२१।।

21. ਲਿੰਗਨਿਸ਼ਠਾਮਥਾਲਾ ਦਾ ਅਸੂਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀ ਨਕਾਰਨਾ ਭਾਵੇਂ ਮੌਤ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਆਵੇ, ਇਹ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

अपगच्छतु सर्वस्वं शिरश्छेदनमस्तु वा।
माहेश्वरो न मुच्येत लिङ्गपूजामहाव्रतम्।।२२।।

22. ਸਭ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਸਿਰ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਕਟ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਲਿੰਗ-ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੇ ਸਮਰਪਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਦਾ।

लिङ्गपूजामकृत्वा तु ये न भुञ्जन्ति मानवाः।
तेषां महात्मनां हस्ते मोक्षलक्ष्मी पस्थिता।।२३।।

23. ਉਹ ਮਹਾਨ ਲੋਕ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਖਾਣਾਂ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ, ਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

किमन्यैर्धर्मकलिलैः कीकषार्थप्रदायिभिः।
साक्षान्मोक्षप्रदः शम्भोर्धर्मो लिङ्गार्चनात्मकः।।२।।

24. ਦੂਸਰੇ ਤੁੱਛ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁੱਝ ਨਤੀਜੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਲਿੰਗਪੂਜਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣਾਂ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਹੈ।

अर्पितेनान्नपानेन लिङ्गे नियमपूजिते।
ये देहवृत्तिं कुर्वन्ति महामाहेश्वरा हि ते।।२५।।

25. ਜੋ ਲੋਕ ਲਿੰਗ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

चिन्मये शाङ्करे लिङ्गे स्थिरं येषां मनः सदा।
विमुक्तेतरसवार्थं ते शिवा नात्र संशयः।।२६।।

26. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਦ੍ਰਿੜ-ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ੁੱਧ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਰੂਪ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

लिङ्गे यस्य मनोलीनं लिङ्गस्तुतिपरा च वाक्।
लिङ्गार्चनपरौ हस्तौ स रुद्रो नात्र संशयः।।२७।।

27. ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਰੁਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

लिङ्गनिष्ठस्य किं तस्य कर्मणा स्वर्गहेतुना?।
नित्यानन्दशिवप्राप्तिर्यस्य शास्त्रेषु निश्चिता।।२८।।

28. ਜੋ ਭਗਤ ਪੱਕੇ ਮਨ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਸਵਰਗ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ। ਉਸ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਲੈਣਾ ਹੀ ਅਸੂਲ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

लिङ्गनिष्ठापरं शान्तं भूतिरुद्राक्षसंयुतम्।
प्रशंसन्ति सदाकालं ब्रह्माद्या देवता मुदा।।२९।।

29. ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਵਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪੱਕੇ ਮਨ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਰੁਦਰਾਕਸ਼ ਅਤੇ ਭਸਮ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

लिङ्गैकनिष्ठहृदयः सदा माहेश्वरो जनः।
पूर्वाश्रयगतान् धर्मांस्त्यजेत् स्वाचाररोधकान्।।३०।।

30. ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਰਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ।

स्वजातिकुलजान् धर्मान् लिङ्गनिष्ठाविरोधिनः।
त्यजन् माहेश्वरो ज्ञेयः पूर्वाश्रयनिरासकः।।३१।।

31. ਉਸਦੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਜਾਤ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਜੋ ਲਿੰਗਸਥਾਲ ਦੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ, ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਪੂਰਵਸ਼ਰਿਆਨਿਰਾਸਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ।

शिवसंस्कारयोगेन विशुद्धानां महात्मनाम्।
किं पूर्वकालिकैर्धर्मैः प्राकृतानां हि ते मताः।।३२।।

32. ਜੋ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾਵਾਂ ਸ਼ਿਵਾਦਿਕਸ਼ਾ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ, ਉਸ ਲਈ ਪਿਛਲੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ। ਇਹ ਤਾਂ ਅਸ਼ੁੱਧ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਹਨ।

शिवसंस्कार - योगेन शिवधर्मानुषङ्गिणाम्।
प्राकृतानां न धर्मेषु प्रवृत्तिरुपपद्यते।।३३।।

33. ਸ਼ੈਵਦਿਕਸ਼ਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀਰਸ਼ੈਵ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਲੋਕ ਝੁਕਾਉ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਅਸ਼ੁੱਧ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵੱਲ ਝੁਕਾਉ ਰੱਖਣ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ।

विशुद्धाः प्राकृताश्चेति द्विविधा मानुषाः स्मृताः।
शिवसंस्कारिणः शुद्धाः प्राकृता इतरे मताः।।३४।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

34. ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਨਸਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ - ਵਿਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤਾ(ਅਸ਼ੁੱਧ)। ਜੋ ਸ਼ੈਵਦਿਕਸ਼ਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੁੱਧ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤ(ਅਸ਼ੁੱਧ) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

वर्णाश्रमादिधर्माणां व्यवस्था हि द्विधा मता।

एका शिवेन निर्दिष्टा ब्रह्मणा कथितापरा।।३५।।

35. ਵਰਣਾ(ਜਾਤ-ਪਾਤ) ਅਤੇ ਆਸ਼ਰਮਾਂ(ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪੜਾਓ) ਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵੀ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਉਹ ਜੋ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

शिवोक्तधर्मनिष्ठा तु शिवाश्रमनिषेविणाम्।

शिवसंस्कारहीनानां धर्मः पैतामहः स्मृतः।।३६।।

36. ਜੋ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਿਤਾਮਾ(ਬ੍ਰਹਮਾਂ) ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

पूज्यपूजकयोर्लिङ्गजीवयोर्भेदवर्जने ।

पूजाकर्माद्यसम्पत्तेर्लिङ्गनिष्ठा विरोधतः।।३७।।

37. ਜੋ ਸ਼ੈਵਦਿਕਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦਾ ਕੋਈ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਜਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਲੱਕੜੀਆਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

सर्वाद्वैतविचारस्य ज्ञानाभावे व्यवस्थितेः।

भवेन्माहेश्वरः कर्मी सर्वाद्वैतनिरासकः।।३८।।

38. ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਸ਼ੈਵਦਿਕਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਤ ਦਾ ਭੇਦਭਾਵ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ।

प्रेरकं शङ्करं बुद्ध्वा प्रेर्यमात्मानमेव च।

भेदात् तं पूजयेन्नित्यं न चाद्वैतपरो भवेत्।।३९।।

39. ਇੱਕ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਜੀਵ ਵਿੱਚ ਨਾਂ-ਇਕਮਿਕਤਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ(ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਜੀਵ ਇਕਮਿਕ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ),

पतिः साक्षान्महादेवः पशुरेव तदाश्रयः।

अनयोः स्वामिभृत्यत्वमभेदे कथमिष्यते?।।४०।।

40. ਕਿਉਂਕਿ ਲਿੰਗ(ਸ਼ਿਵ) ਅਤੇ ਜੀਵ ਦੇ ਵਖਰੇਵੇਂ (ਜੋ ਕਿ ਪੂਜਣਯੋਗ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਬਣਦਾ ਹੈ) ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਲਿੰਗ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੋਵੇਗਾਂ ਅਤੇ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਪੂਜਾ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਵੀ ਉਲਟ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵੀ ਫੈਲਾਏਗਾ ਕਿ ਉਹ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਇਕਮਿਕ ਹੀ ਹਨ।

साक्षात्कृतं परं तत्त्वं यदा भवति बोधतः।

तदाद्वैत-समापत्तिर्ज्ञानहीनस्य न क्वचित्।।४१।।

41. ਇਸ ਦੂਹਰੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਕਰਨਾ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ(ਭਗਤ) ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

भेदस्य कर्महेतुत्वाद् व्यवहारः प्रवर्तते।

लिङ्गपूजादिकर्मस्थो न चाद्वैतं समाचरेत्।।४२।।

42. ਮਹਾਂਦੇਵ ਅਸਲੀ ਪਤੀ(ਮਾਲਕ) ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਆਤਮਾਂ ਉਸ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ (ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਆਤਮਾਂ ਹੈ), ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਨੌਕਰ ਵਾਲੀ ਇਹ ਦੂਹਰੀ ਧਾਰਣਾ ਕਿਵੇਂ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?

पूजादिव्यवहारः स्याद्भेदाश्रयतया सदा।

लिङ्गपूजापरस्तस्मान्नाद्वैते निरतो भवेत्।।४३।।

43. ਜਦੋਂ ਸਰਵਉੱਚ ਸਿਧਾਂਤ (ਸ਼ਿਵ) ਦਾ ਰੱਬੀ ਚਾਨਣ ਹੋਣ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਗੈਰ-ਦਵੈਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਲਈ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਜੋ ਅਗਿਆਨੀ ਹੈ।

लिङ्गार्चनपरः शुद्धः सर्वाद्वैतनिरासकः।

स्वेष्टलिङ्गे शिवाकारे न तमावाहयेच्छिवम्।।४४।।

44. ਜਦੋਂ ਪੂਜਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਿਰਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਦਵੈਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਨਸਾਨ ਲਿੰਗ ,ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਗੈਰ-ਦਵੈਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ।

यदा शिवकलायुक्तं लिङ्गं दद्यान्महागुरुः।

तदारभ्य शिवस्तत्र तिष्ठत्याह्वानमत्र किम्?।।४५।।

45. ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਜਾ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਵੈਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਗੈਰ-ਦਵੈਤ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਝੁਕਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ।

ससंस्कारेषु लिङ्गेषु सदा सन्निहितः शिवः।

तत्राह्वानं न कर्तव्यं प्रतिपत्तिविरोधकम्।।४६।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

46. ਜੋ ਲਿੰਗ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਜੀਵ ਵਿੱਚ ਗੈਰ-ਦਵੈਤ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਜਾਗਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ।

नाह्वानं न विसर्गं च स्वेष्टलिङ्गे तु कारयेत्।
लिङ्गनिष्ठापरो नित्यमिति शास्त्रस्य निश्चयः।।४७।।

47. ਜਦੋਂ ਮਹਾਨ ਗੁਰੁ ਲਿੰਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਿਵ(ਸ਼ਿਵਕਾਲ) ਦੀ ਚਮਕ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਵਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਫਿਰ ਸ਼ਿਵ ਜਾਗਰਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ?

यथात्मशिवयोरैक्यं न मतं कर्मसङ्गिनः।
तथा शिवात्पृथिव्यादेरद्वैतमपि नेष्यते।।४८।।

48. ਸ਼ਿਵ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੁ ਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਜਾਗਰਣ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

पृथिव्याद्यष्टमूर्तित्वमीश्वरस्य प्रकीर्तितम्।
तदधिष्ठातृभावेन न साक्षादेकभावतः।।४९।।

49. ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਸਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨੇ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨਾਂ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵ ਜਾਗਰਣ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਂ ਸ਼ਿਵ ਨੂ ਰਿਟਾਇਰ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

पृथिव्यादिकमिदं सर्वं कार्यं कर्ता महेश्वरः।
नैतत्साक्षान्महेशोऽयं कुलालो मृत्तिका यथा।।५०।।

50. ਜੋ ਪੂਜਾ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੇ ਜੀਵ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ।

पृथिव्याद्यात्मपर्यन्तप्रपञ्चो ह्यष्टधा स्थितः।
तनुरीशस्य चात्मायं सर्वतत्त्वनियामकः।।५१।।

51. ਮਾਲਕ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅੱਠ ਸਥਿਤੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਰਤੀ ਆਦਿ ਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ(ਸ਼ਿਵਾ) ਧਰਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇਵਤਾ ਹੈ ਨਾਂ ਕਿ ਇਹ ਭਾਵਨਾਂ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪਛਾਣ ਧਰਤੀ ਕਰਕੇ ਹੈ।

शरीरभूतादेतस्मात् प्रपञ्चात्परमेष्ठिनः।
आत्मभूतस्य देवस्य नाभेदो न पृथक्स्थितिः।।५२।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

52. ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਭ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਘੜੇ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਨਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

अचेतनत्वात्पृथ्व्यादेरज्ञत्वादात्मनस्तथा ।

सर्वज्ञस्य महेशस्य नैकरूपत्वमिष्यते।।५३।।

53. ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ(ਯਜਮਾਨ ਜਾਂ ਆਤਮਾਂ) ਤੱਕ ਅੱਠ ਪਰਤਾਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਹੀ ਸ਼ਰੀਰ ਹੈ। ਇਹ ਆਤਮਾਂ ਸਾਰੇ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।

इति यश्चिन्तयेन्नित्यं पृथ्व्यादेरष्टमूर्तितः।

विलक्षणं महादेवं सोऽष्टमूर्ति - निरासकः।।५४।।

54. ਪਰਾਸ਼ਿਵਾਬ੍ਰਹਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਖਰੇਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ।

सर्वगत्वे महेशस्य सर्वत्राराधनं भवेत्।

न लिङ्गमात्रे तन्निष्ठो न शिवं सर्वगं स्मरेत्।।५५।।

55. ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਤੀ ਅਗਾਧ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮਾਂ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਨਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹੈ।

सर्वगोऽपि स्थितः शम्भुः स्वाधारे हि विशेषतः।

तस्मादन्यत्र विमुखः स्वेष्टलिङ्गे यजेच्छिवम्।।५६।।

56. ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹੇਸ਼ਵਰ(ਸ਼ਿਵ) ਅੱਠ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ, ਨੂੰ ਅਸ਼ਟਮੂਰਤੀਨਿਰਾਸਾਕਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ(ਅਜਿਹਾ ਇਨਸਾਨ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਅੱਠ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦਾ ਹੈ)।

शिवः सर्वगतश्चापि स्वाधारे व्यज्यते भृशम्।

शमीगर्भे यथा वह्निर्विशेषेण विभाव्यते।।५७।।

57. ਜੇ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਸਰਵਵਿਆਪਲ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ ਨਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਲਿੰਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਦ੍ਰਿੜ ਨਿਸਚੇ ਨਾਲ ਲਿੰਗ ਦਾ ਭਗਤ ਹੈ ਉਸਨੇ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ ਹੁੰਦਾ।

सर्वगत्वं महेशस्य सर्वशास्त्रविनिश्चितम्।

तथाप्याश्रयलिङ्गादौ पूजार्थमधिका स्थितिः।।५८।।

58. ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਗਤ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਮੰਨ ਕੇ ਪੂਜਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਆ ਨਾਂ ਕਿ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਕਿ ਉਹ(ਸ਼ਿਵ) ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

नित्यं भासि तदीयस्त्वं या ते रुद्र शिवा तनूः।
अघोरा पापकाशीति श्रुतिराह सनातनी।।५९।।

59. ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਉਹ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਉਸਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਮੀ ਦਰਖਤ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿੱਚੋਂ ਅਗਨੀ ਲੱਭੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

तस्मात् सर्वप्रयत्नेन सर्वस्थानपराङ्मुखः।
स्वेष्टलिङ्गे महादेवं पूजयेत् पूजकोत्तमः।।६०।।

60. ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸਰਵਵਿਆਪਿਕਤਾ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਸਦਾ ਵਾਸ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ਼ਟਲਿੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸਦੇ ਘਰ ਹਨ।

शिवस्य सर्वगत्वेऽपि सर्वत्र रतिवर्जितः।
स्वेष्टलिङ्गे यजन् देवं सर्वगत्वनिरासकः।।६१।।

61. ਪੁਰਾਣੇ ਗਰੰਥ ਸ਼ਰੁਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, "ਹੇ ਰੁਦਰ, ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਜਲਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਾਂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਾਰੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ"।

पूजाविधौ नियम्यत्वाल्लिङ्गमात्रे स्थितं शिवम्।
पूजयन्नपि देवस्य सर्वगत्वं विभावयेत्।।६२।।

62. ਇਸ ਲਈ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਜੋ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੂਜਣਯੋਗ ਹੈ, ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸਦੇ ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

यस्मादेतत्समुत्पन्नं महादेवाच्चराचरम्।
तस्मादेतन्न भिद्येत यथा कुम्भादिकं मृदः।।६३।।

63. ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪੂਜਾ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਸਰਵੱਗਤਵਨਿਰਾਸਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

शिवतत्त्वात् समुत्पन्नं जगदस्मान्न भिद्यते।
फेनोर्मिबुद्बुदाकारो यथा सिन्धोर्न भिद्यते।।६४।।

64. ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ ਦਾ ਵਾਸੀ ਸਮਝ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨਾਂ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪੂਜਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਸ਼ਿਵ ਭਗਤ(ਮਹੇਸ਼ਵਰ) ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸਰਵਵਿਆਪਕਤਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

यथा तन्तुभिरुत्पन्नः पटस्तन्तुमयः स्मृतः।
तथा शिवात्समुत्पन्नं शिव एव चराचरम्।।६५।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

65. ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਚੱਲ ਅਤੇ ਅਚੱਲ(ਸਜੀਵ ਅਤੇ ਨਿਰਜੀਵ) ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਜਨਮ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਸ਼ਾਰ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਘੜੇ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

आत्मशक्तिविकासेन शिवो विश्वात्मना स्थितः।

कुटीभावाद्यथा भाति पटः स्वस्य प्रसारणात्।।६६।।

66. ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਜਨਮਿਆਂ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਝੱਗ ਅਤੇ ਲਹਿਰਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹਨ।

तस्माच्छिवमयं सर्वं जगदेतच्चराचरम्।

तदभिन्नतया भाति सर्पत्वमिव रज्जुतः।।६७।।

67. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੱਪੜਾ ਧਾਗੇ ਦੇ ਰੇਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਚੱਲ ਅਤੇ ਅਚੱਲ ਸੰਸਾਰ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਹੀ ਜਨਮਿਆਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ(ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਬਣਿਆ - ਸ਼ਿਵਾਮਾਇਆ)।

रज्जौ सर्पत्ववद्भाति शुक्तौ च रजतत्ववत्।

चीरत्ववदपि स्थाणौ मरीच्यां च जलत्ववत्।।६८।।

68. ਸ਼ਿਵ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਦੁਆਰਾ ਸਸਸ਼ਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਮਾਨ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੱਪੜਾ ਵਧ ਕੇ ਥਾਨ ਦੇ ਰੂਫ ਵਿੱਚ ਵਿਸਤਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

गन्धर्वपुरवद्व्योम्नि सच्चिदानन्दलक्षणे।

निरस्तभेद-सद्भावे शिवे विश्वं विराजते।।६९।।

69. ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਕਿ ਚੱਲ ਅਤੇ ਅਚੱਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਦਾ ਸਿਰਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੱਸੇ ਤੋਂ ਧਾਗੇ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

पत्रशाखादिरूपेण यथा तिष्ठति पादपः।

तथा भूम्यादिरूपेण शिव एको विराजते।।७०।।

70. ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਸ਼ਿਵਾ ਵਿੱਚ ਚਮਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਹੋਂਦ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਖਰੇਵਿਆਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ,

समस्तजगदात्मापि शङ्करः परमेश्वरः।

भक्तानां हृदयाम्भोजे विशेषेण विराजते।।७१।।

71. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੱਸੇ ਦਾ ਸੱਪਣੀ ਜਿਹਾ ਹੋਣਾ, ਸ਼ੰਕੂ ਦਾ ਚਾਂਦੀਪਣ, ਇੱਕ ਪੋਸਟ ਤੇ ਚੋਰ ਜਿਹਾ ਆਕਾਰ, ਮ੍ਰਿਹਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਗੰਧਰਵ ਸ਼ਹਿਰ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

कैलासे मन्दरे चैव हिमाद्रौ कनकाचले।

हृदयेषु च भक्तानां विशेषेण व्यवस्थित:।।७२।।

72. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਦਰੱਖਤ ਪੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਟਹਿਣੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵਾ ਧਰਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਮਾਨ ਹੈ।

सर्वात्मापि परिच्छिन्नो यथा देहेषु वर्तते।

तथा स्वकीय-भक्तेषु शङ्करो भासते सदा।।७३।।

73. ਹਾਲਾਂਕਿ ਸ਼ੰਕਰ, ਇੱਕ ਸਰਵਉਚ ਮਾਲਕ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਇੱਕ ਭਗਤ ਦੇ ਕੰਵਲ-ਰੂਪੀ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਚਮਕਦਾ ਹੈ।

नित्यं भाति त्वदीयेषु या ते रुद्र शिवा तनू:।

अघोरा पापकाशीति श्रुतिराह सनातनी।।७४।।

74. ਉਸਦਾ ਕੈਲਾਸ਼, ਮੰਦਰਾ ਪਰਬਤ, ਹਿਮਾਲਿਆ, ਮੇਰੂ ਪਰਬਤ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਵਾਸ ਹੈ।

विशुद्धेषु विरक्तेषु विवेकिषु महात्मसु।

शिवस्तिष्ठति सर्वात्मा शिवलाञ्छन-धारिषु।।७५।।

75. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ੰਕਰ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਵੈਸ਼ਵਿਕ ਆਪੇ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ।

नित्यं सन्तोषयुक्तानां ज्ञाननिर्धूतकर्मणाम्।

माहेश्वराणामन्त:स्थो विभाति परमेश्वर:।।७६।।

76. ਇੱਕ ਪੌਰਾਣਿਕ ਸ਼ਰੁਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, "ਹੇ ਰੁਦਰ, ਤੁਹਾਡਾ ਸ਼ਰੀਰ ਲਿੰਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਾਂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਦੋਸ਼ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਚਮਕਦਾ ਹੈ।

अन्यत्र शम्भोरतिमात्र-शून्यो

निजेष्टलिङ्गे नियतान्तरात्मा।

शिवात्मकं विश्वमिदं विबुध्यन्

माहेश्वरोऽसौ भवति प्रसादी।।७७।।

77. ਸ਼ਿਵ ਜੋ ਕਿ ਵੈਸ਼ਵਿਕ ਆਤਮਾਂ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ੁੱਧ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਇਸ ਤੁੱਛ ਅਤੇ ਮਾਮੂਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜੇ ਹਨ, ਉਹ ਮਹਾਨ ਇਨਸਾਨ ਜੋ ਅਲੱਗ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

78. ਮਹਾਨ ਮਾਲਕ ਮਹੇਸ਼ਵਰਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਨੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

79. ਇਹ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ਿਵਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਆਤਮਾਂ ਦੇਖਰੇਖ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿਨ ਬਣ ਗਏ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਗਿਆਰਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

उक्तो माहेश्वरः साक्षाल्लिङ्गनिष्ठादिधर्मवान्।
कथमेष प्रसादीति कथ्यते गणनायक!।।१।।

1. ਅਗਸਤਿਆ ਆਖਦੇ ਹਨ - ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਬਾਰੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਉਹ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੇ ਗਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦਿਨ ਕਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ?

लिङ्गनिष्ठादिभावेन ध्वस्तपापनिबन्धनः।
मनः - प्रसादयोगेन प्रसादीत्येष कथ्यते।।२।।

2. ਉਹ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ ਪ੍ਰਤੀ ਦ੍ਰਿੜ-ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

प्रसादिस्थलमित्येतदस्य माहात्म्यबोधकम्।
अन्तरस्थलभेदेन सप्तधा परिकीर्तितम्।।३।।

3. ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੀ ਸ਼ਥਲ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰਲੇ ਸਥਲਾਂ ਦੀ ਭਿੰਨਤਾ ਕਰਕੇ ਸੱਤ ਗੁਣਾ ਵਾਲਾ ਹੈ।

प्रसादिस्थलमादौ तु गुरुमाहात्म्यकं ततः।
ततो लिङ्गप्रशंसा च ततो जङ्गमगौरवम्।।४।।

4. ਇਹ ਸੱਤ ਗੁਣਾ ਵਾਲਾ ਹੈ

ततो भक्तस्य माहात्म्यं ततः शरणकीर्तनम्।
शिवप्रसादमाहात्म्यमिति सप्तप्रकारकम्।।५।।

5. ਇਹ ਹਨ - ੧) ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੀਸਥਲਾ ੨) ਗੁਰੂਮਹੱਤਮਇਆਸਥਲਾ ੩) ਲਿੰਗਪ੍ਰਸ਼ਾਦਮਸਥਲਾ ੪) ਜੰਗਮਗੌਰਵਸਥਲਾ (ਜੰਗਮਮਹੱਤਮਇਆਸਥਲਾ)੫) ਭਗਤਾਮਹੱਤਮਿਆਸਥਲਾ ੬) ਸਰਨਕੀਰਤਨਸਥਲਾ (ਸਰਨਮਹੱਤਵਿਆਸਥਲਾ) ੭) ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਮਮਹੱਤਮਾਇਆਸਥਲਤ (ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ-ਮਹੱਤਵਸਥਲਾ)

क्रमाल्लक्षणमेतेषां कथयामि महामुने।
नैर्मल्यं मनसो लिङ्गं प्रसाद इति कथ्यते।।
शिवस्य लिङ्गरूपस्य प्रसादादेव सिद्धयति।।६।।

6. ਹੇ ਮਹਾਨ ਰਿਸ਼ੀ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਇਸੇ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਦੱਸਾਂਗਾ। ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਾਨਸਿਕ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

शिवप्रसादो यद्द्रव्यं शिवाय विनिवेदितम्।

निर्माल्यं तत्तु शैवानां मनोनैर्मल्यकारणम्।।७।।

7. ਜੋ ਚੀਜ਼ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਅਰਪਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਰਪਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਚੀ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਭਗਤ ਲਈ ਮਾਨਸਿਕ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦੀ ਹੈ।

मनः प्रसादसिद्ध्यर्थं निर्मलज्ञानकारणम्।

शिवप्रसादं स्वीकुर्वन् प्रसादीत्येष कथ्यते।।८।।

8. ਸ਼ਿਵਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ, ਜੋ ਕਿ ਮਾਨਸਿਕ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸਾਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

अन्नशुद्ध्या हि सर्वेषां तत्त्वशुद्धिरुदाहृता।

विशुद्धमन्नजातं हि यच्छिवाय समर्पितम्।।९।।

9. ਸਭ ਦੇ ਸੰਦਰਵ ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੋ ਭੋਜਨ ਵੀ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਅਰਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

तदेव सर्वकालं तु भुञ्जानो लिङ्गतत्परः।

मनःप्रसादमतुलं लभते ज्ञानकारणम्।।१०।।

10. ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ, ਹਰ ਸਮੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਮ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੈ।

आत्मभोगाय नियतं यद्यद्द्रव्यं समाहितम्।

तत्तत् समर्प्य देवाय भुञ्जीतात्मविशुद्धये।।११।।

11. ਜੋ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਅਰਪਿਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ੱਧਤਾ ਲਈ ਆਪ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

नित्यसिद्धेन देवेन भिषजा जन्मरोगिणाम्।

यद्यत् प्रसादितं भुक्त्वा तत्तज्जन्मरसायनम्।।१२।

12. ਜੋ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਅਰਪਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਿਵ ਜੋ ਕਿ ਇਸ਼ਟਲਿੰਗ ਜਾਂ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਵਿਦਿਅਮਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਜਾਂ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਗ੍ਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਸ਼ਿਵ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਡਾਕਟਰ ਹੈ ਅਤੇ ਆਵਾਗਮਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਦਵਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

आरोग्यकारणं पुंसामन्तःकरणशुद्धिदम्।

तापत्रयमहारोग - समुद्धरणभेषजम्।।१३।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

13. ਸ਼ਿਵਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਹੈ, ਇਨਸਾਨ ਦੀਆਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ੱਧਤਾ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਲਏ ਤਿੰਨ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਉਭਾਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਦਵਾਈ ਹੈ, ਸ਼ੁੱਧ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ,

विद्यावैशद्यकरणं विनिपातविघातनम्।

द्वारं ज्ञानावतारस्य मोहोच्छेदस्य कारणम्।।१४।।

14. ਗਿਆਨ ਦੀ ਖੋਜ ਦਰਵਾਜਾ ਹੈ, ਭਰਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਤਿਆਗ ਦੀ ਦੌਲਤ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ,

वैराग्यसम्पदो मूलं महानन्दप्रवर्धनम्।

दुर्लभं पापचित्तानां सुलभं शुद्धकर्मणाम्।।१५।।

15. ਆਸ਼ੀਸ਼ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਦੁਰਲਭ ਹੈ ਜੋ ਪਾਪਾਂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਸਿਤ ਹਨ, ਸਾਫ ਮਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਸੁਲਭ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਅਤੇ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਰਿਸ਼ੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

आदृतं ब्रह्मविष्ण्वाद्यैर्वसिष्ठाद्यैश्च तापसैः।

शिवस्वीकृतमन्नाद्यं स्वीकार्यं सिद्धिकांक्षिभिः।।१६।।

16. ਉਹ ਖਾਣਾਂ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

पत्रं पुष्पं फलं तोयं यच्छिवाय निवेदितम्।

तत्तत् - स्वीकारयोगेन सर्वपापक्षयो भवेत्।।१७।।

17. ਪੱਤੇ, ਫੁੱਲ, ਫਲ ਆਦਿ ਜੋ ਵੀ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

यथा शिवप्रसादान्नं स्वीकार्यं लिङ्गतत्परैः।

तथा गुरोः प्रसादान्नं तथैव शिवयोगिनाम्।।१८।।

18. ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਲਈ ਤਤਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਰੂਪੀ ਭੋਜਨ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਵੀਕਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

गुरुरेवात्र सर्वेषां कारणं सिद्धिकर्मणाम्।

गुरुरूपो महादेवो यतः साक्षादुपस्थितः।।१९।।

19. ਇਸ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸਿੱਧ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਕਸ਼ਾਤ ਮਹਾਂਦੇਵ ਉਪਸਥਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

निष्कलो हि महादेवो नित्यज्ञानमहोदधिः।

सकलो गुरुरूपेण सर्वानुग्राहको भवेत्।।२०।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

20. ਮਹਾਨ ਸ਼ਿਵ ਜੋ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਹਨ ਗੁਰੁ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਅੰਗ ਹਨ, ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

यः शिवः स गुरुर्ज्ञेयो यो गुरुः स शिवः स्मृतः।

न तयोरन्तरं कुर्यात् ज्ञानावाप्तौ महामतिः।।२१।।

21. ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਹੀ ਗੁਰੁ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੁ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਹੈ, ਸਿਆਣਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ।

हस्तपादादिसाम्येन नेतरैः सदृशं वदेत्।

आचार्यं ज्ञानदं शुद्धं शिवरूपतया स्थितम्।।२२।।

22. ਗੁਰੁ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਧਿਆਪਕ ਹੈ, ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੁ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਇਸ ਆਧਾਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੁ ਦੇ ਵੀ ਅੰਗ ਪੈਰ ਹਨ।

आचार्यस्यावमानेन श्रेयःप्राप्तिर्विहन्यते।

तस्मान्निःश्रेयसप्राप्त्यै पूजयेत् तं समाहितः।।२३।।

23. ਗੁਰੁ ਜਾਂ ਆਚਾਰਿਆ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨ ਤੇ ਮੋਕਸ਼ ਲਾਭ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੋਕਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਗੁਰੁ ਦੀ ਪੂਜਾ ਇਕ ਮਨ ਇੱਕ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਕਰਨੀਂ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

गुरुभक्तिविहीनस्य शिवभक्तिर्न जायते।

ततः शिवे यथा भक्तिस्तथा भक्तिर्गुरावपि।।२४।।

24. ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਗੁਰੁ ਦੀ ਭਗਤੀ ਜਾਂ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾਗ ਸਕਦੀ, ਇਸ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਲਈ ਭਗਤੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਗੁਰੁ ਲਈ ਵੀ ਭਗਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

गुरुमाहात्म्ययोगेन निजज्ञानातिरेकतः।

लिङ्गस्यापि च माहात्म्यं सर्वोत्कृष्टं विभाव्यते।।२५।।

25. ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੁਰੁ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਵੀ ਉਚ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

शिवस्य बोधलिङ्गं यद् गुरुबोधितचेतसा।

तदेव लिङ्गं विज्ञेयं शाङ्करं सर्वकारणम्।।२६।।

26. ਗੁਰੁ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਤੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਚਾਨਣ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ, ਜੋ ਕਿ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਿੰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਲਿੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

परं पवित्रममलं लिङ्गं ब्रह्म सनातनम्।
शिवाभिधानं चिन्मात्रं सदानन्दं निरङ्कुशम्।।२७।।

27. ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਲਿੰਗ(ਜੋ ਪੁਰਾਤਨ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਹੈ) ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

कारणं सर्वलोकानां वेदानामपि कारणम्।
पूरणं सर्वतत्त्वस्य तारणं जन्मवारिधेः।।२८।।

28. ਸ਼ਿਵ ਨਾਮਕ ਲਿੰਗ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ, ਨਿਰਮਲ, ਸਨਾਤਨ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਚਿੰਨਮਾਤਰ, ਸਦਾਨੰਦ, ਆਸ਼ੀਸ਼ ਸਹਿਤ, ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ, ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕਾਰਣ, ਸਾਰੇ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਪੂਰਕ, ਜਨਮਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ, ਜਯੋਤੀਮਈ,

ज्योतिर्मयमनिर्देश्यं योगिनामात्मनि स्थितम्।
कथं विज्ञायते लोके महागुरुदयां विना?।।२९।।

29. ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ब्रह्मणा विष्णुना पूर्वं यल्लिङ्गं ज्योतिरात्मकम्।
अपरिच्छेद्यमभवत् केन वा परिचोद्यते?।।३०।।

30. ਜਿਸ ਜਯੋਤੀਸਰਵਰੂਪ ਲਿੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਣੂ ਨੇ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਕੌਣ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

बहुनात्र किमुक्तेन? लिङ्गं ब्रह्म सनातनम्।
योगिनो यत्र लीयन्ते मुक्तपाशनिबन्धनाः।।३१।।

31. ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਕੀ ਲਾਭ? ਇਹ ਲਿੰਗ ਰੂਪੀ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਸਨਾਤਨ ਹੈ, ਯੋਗੀ ਲੋਕ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

पीठिका परमा शक्तिर्लिङ्गं साक्षात् परः शिवः।
शिवशक्तिसमायोगं विश्वं लिङ्गं तदुच्यते।।३२।।

32. ਪੀਠਿਕਾ ਪਰਮ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਸਾਕਸ਼ਾਤ ਸ਼ਿਵ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਮਾਯੋਗ ਵਿਸ਼ਵ ਲਿੰਗ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ब्रह्मादयः सुराः सर्वे मुनयः शौनकादयः।
शिवलिङ्गार्चनादेव स्वं स्वं पदमवाप्नुयुः।।३३।।

33. ਸਮਸਤ ਦੇਵਤਿਆਂ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਆਦਿ ਰਿਸ਼ੀਆਂ, ਸ਼ੌਨਕ ਆਦਿ ਨੇ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਪਦਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

विश्वाधिपत्वमीशस्य लिङ्गमूर्तेः स्वभावजम्।
अनन्यदेवसादृश्यं श्रुतिराह सनातनी।।३४।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

34. ਲਿੰਗਰੂਪੀ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਿਕ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵਿਸ਼ਵਿਕ ਕੋਈ ਨਹੀ ਇਹ ਸਭ ਸਨਾਤਨੀ ਸ਼ਰੁਤੀ ਅਰਥਾਤ ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

गुरुशिष्यसमारूढलिङ्गमाहात्म्य - सम्पदः।

सर्वं चिद्रूपविज्ञानाज्जङ्गमाधिक्यमुच्यते।।३५।।

35. ਗੁਰੁ ਅਤੇ ਚੇਲੇ ਦੇ ਵਿਚ ਉਤਪੰਨ ਲਿੰਗਮਹਾਤਮਿਆ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਦੀ ਅਪੇਕਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜੰਗਮ ਲਿੰਗ ਦਾ ਮਹਾਤਮਿਆ ਜਿਆਦਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

जानन्त्यतिशयाद्ये तु शिवं विश्वप्रकाशकम्।

स्वस्वरूपतया ते तु जङ्गमा इति कीर्तिताः।।३६।।

36. ਜੋ ਲੋਕ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ये पश्यन्ति जगज्जालं चिद्रूपं शिवयोगतः।

निर्धूतमलसंस्पर्शास्ते स्मृताः शिवयोगिनः।।३७।।

37. ਜੋ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸ਼ੁੱਧਤਾ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜਾਲ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਕ ਸਰਵਉੱਚ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

घोरसंसारतिमिरपरिध्वंसन - कारणम्।

येषामस्ति शिवज्ञानं ते मताः शिवयोगिनः।।३८।।

38. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜੋ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸ੍ਰੋਤ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

जितकामा जितक्रोधा मोहग्रन्थिविभेदिनः।

समलोष्टाश्मकनकाः साधवः शिवयोगिनः।।३९।।

39. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਭਰਮ ਦੇ ਜਾਲ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਢੇਲਾ, ਪੱਥਰ ਅਤੇ ਸੋਨਾਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ।

समाः शत्रौ च मित्रे च साक्षात्कृतशिवात्मकाः।

निःस्पृहा निरहङ्कारा वर्तन्ते शिवयोगिनः।।४०।।

40. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀਆਂ ਲਈ ਵੈਰੀ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਲੋਕ ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਹਉਮੈਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹਨ।

दुर्लभं हि शिवज्ञानं दुर्लभं शिवचिन्तनम्।

येषामेतद्द्वयं चास्ति ते हि साक्षाच्छिवात्मकाः।।४१।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

41. ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੁਰਲਭ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦੁਰਲਭ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਹਨ ਉਹ ਸ਼ਿਵਸਵਰੂਪ ਹਨ।

पादाग्ररेणवो यत्र पतन्ति शिवयोगिनाम्।

तदेव सदनं पुण्यं पावनं गृहमेधिनाम्।।४२।।

42. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਜਿੱਥੇ ਡਿਗਦੀ ਹੈ, ਗ੍ਰਹਿਸਥੀਆਂ ਦਾ ਉਹ ਘਰ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦਾ ਹੈ।

सर्वसिद्धिकरं पुंसां दर्शनं शिवयोगिनाम्।

स्पर्शनं पापशमनं पूजनं मुक्ति - साधनम्।।४३।।

43. ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਪਰਸ਼ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

महतां शिवतात्पर्य - वेदिनामनुमोदिनाम्।

किं वा फलं न सिद्ध्येत सम्पर्काच्छिवयोगिनाम्?।।४४।।

44. ਉਹ ਜੰਗਮ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਗਿਆਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ? (ਆਰਥਾਤ ਸਾਰੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)।

गुरोर्लिङ्गस्य माहात्म्यकथनाच्छिवयोगिनाम्।

सिद्धं भक्तस्य माहात्म्यं तथाप्येष प्रशस्यते।।४५।।

45. ਹਾਲਾਂਕਿ ਗੁਰੁ, ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀਆਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਭਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ये भजन्ति महादेवं परमात्मानमव्ययम्।

कर्मणा मनसा वाचा ते भक्ता इति कीर्तिताः।।४६।।

46. ਜੋ ਲੋਕ ਪਰਮਆਤਮਾਂ ਅਤੇ ਸਰਵਉਚ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਪੂਜਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਅਤੇ ਜੀਭ ਨਾਲ ਕਰਮ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

दुर्लभा हि शिवे भक्तिः संसारभयतारिणी।

सा यत्र वर्तते साक्षात् स भक्तः परिगीयते।।४७।।

47. ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਡਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਿਵਭਗਤੀ ਦੁਰਲਭ ਹੈ, ਇਹ ਜਿਸਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸਾਕਸ਼ਾਤ ਭਗਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

किं वेदैः किं ततः शास्त्रैः किं यज्ञैः किं तपोव्रतैः।

नास्ति चेच्छाङ्करी भक्तिर्देहिनां जन्मरोगिणाम्।।४८।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

48. ਜਨਮਰੂਪੀ ਰੋਗ ਤੋਂ ਗ੍ਰਸਤ ਦੇਹਧਾਰੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੇਕਰ ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰਤੀ ਭਗਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਵੇਦ, ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ, ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਯੱਗ ਤਪੱਸਿਆ ਅਤੇ ਵਰਤ ਆਦਿ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਿਵ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹੈ।

शिवभक्तिविहीनस्य सुकृतं चापि निष्फलम्।
विपरीतफलं च स्याद् दक्षस्यापि महाध्वरे।।४९।।

49. ਜੋ ਸ਼ਿਵਭਗਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਉਸਦਾ ਕੀਤਾ ਪੁੰਨ ਵੀ ਨਿਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਕਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਮਹਾਂਯੱਗ ਤੋਂ ਉਲਟਾ ਫਲ ਮਿਲਿਆ ਸੀ।

अत्यन्तपापकर्मापि शिवभक्त्या विशुद्ध्यति।
चण्डो यथा पुरा भक्त्या पितृहापि शिवोऽभवत्।।५०।।

50. ਅਤਿਅੰਤ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਸ਼ਿਵਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂਕਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨਕਾਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਚੰਡ ਵੀ ਸ਼ਿਵਭਗਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਵਸਵਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

सुकृतं दुष्कृतं चापि शिवभक्तस्य नास्ति हि।
शिवभक्तिविहीनानां कर्मपाशनिबन्धनम्।।५१।।

51. ਸ਼ਿਵ ਭਗਤ ਦੇ ਲਈ ਨਾਂ ਪੁੰਨ ਹੈ ਤੇ ਨਾਂ ਪਾਪ। ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਬੰਧਨ ਕੇਵਲ ਸ਼ਿਵਭਗਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਹੈ।

शिवाश्रितानां जन्तूनां कर्मणा नास्ति सङ्गमः।
वाजिनां दिननाथस्य कथं तिमिरजं भयम्?।।५२।।

52. ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਧਕਾਰ ਦਾ ਡਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

निरोद्धुं न क्षमं कर्म शिवभक्तान् विशृङ्खलान्।
कथं मत्तगजान् रुन्ध्येच्छृङ्खला बिसतन्तुजा?।।५३।।

53. ਜੋ ਸ਼ਿਵਭਗਤ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦੇ। ਕੰਵਲ ਦੇ ਰੇਸ਼ੇ ਦੇ ਬਣੇ ਸੰਗਲ ਮਤਵਾਲੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਰੋਕ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ब्राह्मणः क्षत्रियो वापि वैश्यो वा शूद्र एव वा।
अन्त्यजो वा शिवे भक्तः शिववन्मान्य एव सः।।५४।।

54. ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਕਸ਼ੱਤਰੀ, ਵੈਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਲੋਕ ਵੀ ਜੇਕਰ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਭਗਤੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਿਵ ਦ ਸਮਾਨ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

शिवभक्तिसमावेशे क्व जातिपरिकल्पना?।
इन्धनेष्वग्निदग्धेषु को वा भेदः प्रकीर्त्यते?।।५५।।

55. ਸ਼ਿਵ ਭਗਤੀ ਦਾ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੀ ਕਲਪਲਾਂ ਕਿੱਥੇ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਜਦੋਂ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੱਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਜਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ।

शुद्धा नियमसंयुक्ताः शिवार्पित-फलागमाः।
अर्चयन्ति शिवं लोके विज्ञेयास्ते गणेश्वराः।।५६।।

56. ਸ਼ੁੱਧ, ਨਿਯਮ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਾਂ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਅਰਚਨਾ ਦਾ ਫਲ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਅਰਪਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋ ਲੋਕ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਅਰਚਨਾ ਪੂਜਾ ਕਰਦ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗਨੇਸ਼ਵਰ(ਰੁਦਰ) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

गुरुलिङ्गादिमाहात्म्यबोधान्वेषण – सङ्गतः।
सर्वात्मना शिवापत्तिः शरणस्थानमुच्यते।।५७।।

57. ਗੁਰੂ, ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਜੰਗਮ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਸ਼ਰਨਸਥਲ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ब्रह्मादिविबुधान् सर्वान् मुक्त्वा प्राकृतवैभवान्।
प्रपद्यते शिवं यत्तु शरणं तदुदाहृतम्।।५८।।

58. ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਧਨ ਤੋਂ ਯੁਕਤ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਆਦਿ ਸਭ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਣਸਥਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

शरण्यः सर्वभूतानां शङ्करः शशिशेखरः।
सर्वात्मना प्रपन्नस्तं शरणागत उच्यते।।५९।।

59. ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਸ਼ੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਸਭ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਰਣ ਦਾਤਾ ਸ਼ੰਕਰ ਹਨ। ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਰਣਾਗਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

विमुक्तभोगलालस्यो देवतान्तरनिःस्पृहः।
शिवमभ्यर्थयन् मोक्षं शरणार्थीति गीयते।।६०।।

60. ਜਿਸਦੀ ਭੋਗ ਲਾਲਸਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾਂ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਂ ਯਾਚਨਾਂ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ये प्रपन्ना महादेवं मनोवाक्कायकर्मभिः।
तेषां तु कर्मजातेन किं वा देवादितर्पणैः?।।६१।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

61. ਜੋ ਲੋਕ ਮਨ, ਵਚਨਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮ ਨਾਲ ਮਹਾਂਦੇਵ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਗਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਅਰਥਾਤ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

सर्वेषामपि यज्ञानां क्षयः स्वर्गः फलायते।
अक्षयं फलमाप्नोति प्रपन्नः परमेश्वरम्।।६२।।

62. ਸਾਰੇ ਯੱਗਾਂ ਦਾ ਫਲ ਸਵਰਗ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਜੋ ਭਗਤ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਨੰਤ ਫਲ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

प्रयत्नपारिजातस्य भवस्य परमात्मनः।
प्रपत्त्या किं न जायेत पापिनामपि देहिनाम्?।।६३।।

63. ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਸ਼ਿਵ ਇੱਕ ਕਲਪ ਬਿਰਖ(ਦਰੱਖਤ) ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਰਪਣ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਾਪੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ? ਅਰਥਾਤ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

प्रपन्नानां महादेवं परिपक्वान्तरात्मनाम्।
जन्मैव जन्मनान्येषां वृथा जननसङ्गिनाम्।।६४।।

64. ਮਹਾਂਦੇਵ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਗਏ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਦਿਲ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾਹੀ ਜਨਮ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਹੈ(ਅਰਥਾਤ ਸਫਲ ਜਨਮ ਹੈ)। ਜਨਮ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਵਿਅਰਥ ਹੈ।

दुर्लभं मानुषं प्राप्य जननं ज्ञानसाधनम्।
ये न जानन्ति देवेशं तेषामात्मा निरर्थकः।।६५।।

65. ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਲੱਦਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੁਰਲਭ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੇਕਰ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਹੈ।

तत्कुलं हि सदा शुद्धं सफलं तस्य जीवितम्।
यस्य चित्तं शिवे साक्षाद् विलीनमबहिर्मुखम्।।६६।।

66. ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਮਨ ਸਾਕਸ਼ਾਤ ਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਵਿਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸਦਾ ਕੁਲ ਸਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ।

गुरुलिङ्गादिमाहात्म्यविशेषानुभवस्थितिः ।
यस्माच्छिवप्रसादात्स्यात्तदस्य महिमोच्यते।।६७।।

67. ਜਿਸ ਸ਼ਿਵਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ ਕਾਰਣ ਗੁਰੁ, ਲਿੰਗ ਆਦਿ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਇਸ ਸ਼ਿਵਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਮਹਿਮਾਂ ਹੈ।

सदा लिङ्गैकनिष्ठानां गुरुपूजानुषङ्गिणाम्।
प्रपन्नानां विशुद्धानां प्रसीदति महेश्वरः।।६८।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

68. ਜੋ ਸਿਰਫ ਸ਼ਿਵਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਹਨ, ਜੋ ਡੂੰਘੇ ਮਨ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ੁੱਧ ਹਨ, ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਪੱਖ ਪੂਰਦੇ ਹਨ।

प्रसादोऽपि महेशस्य दुर्लभः परिकीर्त्यते।

घोरसंसारसन्तापनिवृत्तिर्येन जायते।।६९।।

69. ਸ਼ਿਵਪ੍ਰਸਾਦ ਜਿਸ ਨਾਲ ਘੋਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾ ਵੀ ਦੁਰਲਭ ਹੈ।

यज्ञास्तपांसि मन्त्राणां जपश्चिन्ता प्रबोधनम्।

प्रसादार्थं महेशस्य कीर्तितानि न संशयः।।७६।।

70. ਯੱਗ, ਤਪ, ਮੰਤਰਾਂ ਦਾ ਜਾਪ, ਧਿਆਨ, ਗਿਆਨ ਆਦਿ ਇਹ ਸਭ ਸਾਧਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੇ ਲਈ ਕਹੇ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

प्रसादमूला सर्वेषां भक्तिरव्यभिचारिणी।

शिवप्रसादहीनस्य भक्तिश्चापि न सिद्ध्यति।।७७।।

71. ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਭਗਤੀ ਸਫਲ ਹੈ, ਸ਼ਿਵਪ੍ਰਸਾਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ।

गर्भस्थो जायमानो वा जातो वा ब्राह्मणोऽथवा।

अन्त्यजो वापि मुच्येत प्रसादे सति शाङ्करे।।७२।।

72. ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਣ ਤੇ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸ਼ੂਦਰ ਹੋਵੇ ਸਭ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ब्रह्माद्या विबुधाः सर्वे स्वस्वस्थाननिवासिनः।

नित्यसिद्धा भवन्त्येव प्रसादात् पारमेश्वरात्।।७३।।

73. ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਸ਼ਿਵਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਪਦਵੀਆਂ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹਨ।

प्रसादे शाम्भवे सिद्धे परमानन्दकारणे।

सर्वं शिवमयं विश्वं दृश्यते नात्र संशयः।।७४।।

74. ਸ਼ਿਵਪ੍ਰਸਾਦ, ਜੋ ਕਿ ਸਰਵਉਚ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਦੀ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸ਼ਾਰ ਸ਼ਿਵਮਈ ਹੋ ਗਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

संसारचक्रनिर्वाहनिमित्तं कर्म केवलम्।
प्रसादेन विना शम्भोर्न कस्यापि निवर्तते।।७५।।

75. ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਪਹੀਏ ਦੀ ਗਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਕਰਮ (ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ) ਹੀ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਸ਼ਿਵਪ੍ਰਸਾਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਕਰਮ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

बहुनात्र किमुक्तेन नास्ति नास्ति जगत्त्रये।
समानमधिकं चापि प्रसादस्य महेशितुः।।७६।।

76. ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

शिवप्रसादे सति योगभाजि
सर्वं शिवैकात्मतया विभाति।
स्वकर्ममुक्तः शिवभावितात्मा
स प्राणलिङ्गीति निगद्यतेऽसौ।।७७।।

77. ਸ਼ਿਵਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁੱਝ ਸ਼ਿਵਮਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਇਨਸਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਭਾਵਨਾਂ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਬਾਹਰਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

भक्तो माहेश्वरश्चेति प्रसादीति विबोधितः।

एक एव कथं चैष प्राणलिङ्गीति कथ्यते?।।१।।

1. ਅਗਸਤਿਆ ਨੇ ਕਿਹਾ - "ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਕ ਹੀ ਵਿਅਕਤੀ ਭਗਤ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗੀ ਕਿਵੇਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

भक्तो माहेश्वरश्चैष प्रसादीति च कीर्तितः।

कर्मप्राधान्ययोगेन ज्ञानयोगोऽस्य कथ्यते।।२।।

2. ਸ੍ਰੀ ਰੇਣਕਾਚਾਰਿਆ ਨੇ ਕਿਹਾ - "ਉਸਨੂੰ ਭਗਤ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਕਰਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸਦਾ ਗਿਆਨਯੋਗ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਗਿਆਨਯੋਗ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੀ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਗਿਆਨਲਿੰਗੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

लिङ्गं चिदात्मकं ब्रह्म तच्छक्तिः प्राणरूपिणी।

तद्रूपलिङ्गविज्ञानी प्राणलिङ्गीति कथ्यते।।३।।

3. ਲਿੰਗ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਚਿੱਤਸਵਰੂਪ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਣ ਹੈ। ਇਸ ਰੂਪ ਵਾਲੇ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

प्राणलिङ्गिस्थलं चैतत् पञ्चस्थलसमन्वितम्।

प्राणलिङ्गिस्थलं चादौ प्राणलिङ्गार्चनं ततः।।४।।

4. ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗਸਥਾਲਾ ਦੇ ਪੰਜ ਉਪਸਥਾਲਾ ਹਨ - ੧)ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗਸਥਾਲਾ ੨) ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗਚਰਨ ਸਥਾਲਾ ੩) ਸ਼ਿਵਯੋਗਸਮਾਧੀ ਸਥਾਲਾ ੪) ਲਿੰਗਨਿੱਜਸਥਾਲਾ ਅਤੇ ੫) ਅੰਗਲਿੰਗੀਸਥਾਲਾ।

शिवयोगसमाधिश्च ततो लिङ्गनिजस्थलम्।

अङ्गलिङ्गिस्थलं चाथ क्रमादेषां भिदोच्यते।।५।।

5. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮਵਾਰ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

प्राणापानसमाघातात् कन्दमध्याद्यदुत्थितम्।

प्राणलिङ्गं तदाख्यातं प्राणापाननिरोधिभिः।।६।।

6. ਪ੍ਰਾਣ ਅਤੇ ਅਪਾਨ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਟਕਰਾਉ ਨਾਲ ਧੁੰਨੀ ਦੇ ਮੱਧ ਤੋਂ ਇਕ ਜੋਤੀ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਣ ਅਤੇ ਅਪਾਨ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਗੀ ਲੋਕ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

प्राणो यत्र लयं याति भास्करे तुहिनं यथा।

तत्प्राणलिङ्गमुद्दिष्टं तद्धारी स्यात् तदाकृतिः।।७।।

7. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧੁੰਦ ਸੂਰਜ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ज्ञानिनां योगयुक्तानामन्तः स्फुरति दीपवत्।

चिदाकारं परब्रह्मलिङ्गमज्ञैर्न भाव्यते।।८।।

8. ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਲਿੰਗ ਜੋ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਚਿੱਤਸਵਰੂਪ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੀਪਕ ਦੀ ਤਰਾਂ ਚਮਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਯੋਗ ਜਾਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

अन्तः स्थितं परं लिङ्गं ज्योतीरूपं शिवात्मकम्।

विहाय बाह्यलिङ्गस्था विमूढा इति कीर्तिताः।।९।।

9. ਸ਼ਿਵਆਤਮਕ ਜਯੋਤੀਸਵਰੂਪ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਥਿਤ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਆਸਥਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

संविल्लिङ्गपरामर्शी वाह्यवस्तु-पराङ्मुखः।

यः सदा वर्तते योगी प्राणलिङ्गी स उच्यते।।१०।।

10. ਜੋ ਇਨਸਾਨ ਗਿਆਨਸਵਰੂਪ ਲਿੰਗ ਦਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਧਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਚੀਜਾਂ ਦਾ ਤਿਰਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

मायाविकल्पजं विश्वं हेयं सञ्चिन्त्य नित्यशः।

चिदानन्दमये लिङ्गे विलीनः प्राणलिङ्गवान्।।११।।

11. ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਜੋ ਸਦਾ ਉਸ ਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

सत्ता प्राणमयी शक्तिः सद्रूपं प्राणलिङ्गकम्।

तत्सामरस्य-विज्ञानात् प्राणलिङ्गीति कथ्यते।।१२।।

12. 'ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ' ਦੀ ਸ਼ਖਤੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਬਣੀ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਸਦਰੂਪ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗੀ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।

अन्तर्गतं चिदाकारं लिङ्गं शिवमयं परम्।

पूज्यते भावपुष्पैर्यत् प्राणलिङ्गार्चनं हि तत्।।१३।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

13. ਸ਼ੁੱਧ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਜਿਹੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਰਵਉਚ ਲਿੰਗ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪੂਜਾ ਹੀ ਅਸਲੀ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗੀ ਪੂਜਾ ਹੈ।

अन्तः - पवनसंस्पृष्टे सुसूक्ष्माम्बरशोभिते।

मूर्धन्यचन्द्र विगलत्सुधासेकातिशीतले ।।१४।।

14. 'ਕਿਲੰਗਾ' ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ੁਭਚਿੰਤਕ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਮੰਦਰ ਰੂਪੀ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਕੰਵਲ ਰੂਪੀ ਸੀਟ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ,

बद्धेन्द्रियनवद्वारे बोधदीपे हृदालये।

पद्मपीठे समासीनं चिल्लिङ्गं शिवविग्रहम्।।

भावयित्वा सदाकालं पूजयेद् भाववस्तुभिः।।१५।।

15. ਜੋ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਵਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸ਼ੀਤਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਡੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨੌਂ ਦਰਵਾਜੇ ਹਨ, ਜੋ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਨਹਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਸੋਚਾਂ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀਂ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

क्षमाभिषेकसलिलं विवेकी वस्त्रमुच्यते।

सत्यमाभरणं प्रोक्तं वैराग्यं पुष्पमालिका।।१६।।

16. ਇਸ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਖਿਮਾਂ ਦਾਨ ਵਾਲਾ ਜਲ, ਵਿਵੇਕ ਦੇ ਕੱਪੜੇ, ਸੱਚ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ, ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਪੁਸ਼ਪਮਾਲਾ,

गन्धः समाधिसम्पत्तिरक्षता निरहङ्कृतिः।

श्रद्धा धूपो महाज्ञानं जगद्भासि प्रदीपिका।।१७।।

17. ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ, ਬਿਨਾਂ ਅਹੰਕਾਰ ਵਾਲੇ ਪਵਿੱਤਰ ਚਾਵਲ, ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਧੂਫ, ਮਹਾਂਗਿਆਨ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੀਵੇ ਦਾ ਰੂਪ ਸਮਝੇ, ਮੌਨ ਰੂਪੀ ਘੰਟੇ ਦਾ ਵੱਜਣਾ,

भ्रान्तिमूलप्रपञ्चस्य नैवेद्यं तन्निवेदनम्।

मौनं घण्टापरिस्पन्दस् ताम्बूलं विषयार्पणम्।।१८।।

18. ਕਾਮ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਣ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੰਪੂਰਣ ਤਾਂਬੂਲ, ਭਰਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੱਖਣਾ,

विषयभ्रान्तिराहित्यं तत्प्रदक्षिणकल्पना।

बुद्धेस्तदात्मिका शक्तिर्नमस्कारक्रिया मता।।१९।।

19. ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਆਦਿ ਅਜਿਹੀ ਲੈਅ ਵਿੱਚ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

एवं - विधैर्भावशुद्धैरुपचारैरदूषितैः।

प्रत्युन्मुखमना भूत्वा पूजयेल्लिङ्गमान्तरम्।।२०।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

20. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਰਹਿਤ ਪੂਜਾ ਸਾਧਨਾ ਦੁਆਰਾ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਆਂਤਰਕਿ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

अन्तःक्रियारतस्यास्य प्राणलिङ्गार्चनक्रमैः।

शिवात्मध्यानसम्पत्तिः समाधिरिति कथ्यते।।२१।।

21. ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਸਿਤ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗੀ ਨੂੰ ਜੋ ਸ਼ਿਵਧਿਆਨ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਧੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

सर्वतत्त्वोपरिगतं सच्चिदानन्दभासुरम्।

स्वप्रकाशमनिर्देश्यमवाङ्मनसगोचरम् ।।२२।।

उमाख्यया महाशक्त्या दीपितं चित्स्वरूपया।

हंसरूपं परात्मानं सोऽहम्भावेन भावयेत्।।

22. ਸ਼ਿਵਭਗਤ ਨੂੰ ਉਸ ਸਰਵਉਚ ਆਤਮਾਂ ਸ਼ਿਵਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹੰਸਰੂਪ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਜੋ ਹੋਂਦ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਤਮ ਸਬੂਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਸ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਾਣੀ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੋਹਮ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਕਤੀ(ਓਮਾਂ) ਦੀ ਜੋਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

तदेकतानतासिद्धिः समाधिः परमो मतः।।२३।।

23. ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਜੀਵ ਦੀ ਇਕਮਿਕਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ ਸਮਾਧੀ ਹੈ।

परब्रह्म महालिङ्गं प्राणो जीवः प्रकीर्तितः।

तदेकभावमननात् समाधिस्थः प्रकीर्तितः।।२४।।

24. ਮਹਾਂਲਿੰਗ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਣ ਜੀਵ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕਮਿਕ ਅਤੇ ਅਭਿੰਨ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਮਾਧੀਸਥ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

अन्तः षट्चक्ररूढानि पङ्कजानि विभावयेत्।

ब्रह्मादिस्थानभूतानि भ्रूमध्यान्तानि मूलतः।।२५।।

25. ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਛੇ ਚੱਕਰਾਂ ਉਤੇ ਸਥਿਤ ਛੇ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾਂ ਕਰਨੀਂ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

भ्रूमध्यादूर्ध्वभागे तु सहस्रदलमम्बुजम्।

भावयेत्तत्र विमलं चन्द्रबिम्बं तदन्तरे।।२६।।

26. ਇਹ ਮੂਲਧਾਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਤੱਕ ਸਥਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੱਧਸਥਲ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿ ਹਨ, ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਦੀ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਪਰ ਸਹਿਸਥਲ ਕੰਵਲ ਦੀ ਭਾਵਨਾਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

सूक्ष्मरन्ध्रं विजानीयात् तत् कैलासपदं विदुः।
तत्रस्थं भावयेच्छम्भुं सर्वकारणकारणम्।।२७।।

27. ਉਸਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਚੰਦਰਬਿੰਬ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਚੰਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੂਖਮ ਛੇਦ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੂਖਮ ਛੇਦ ਨੂੰ ਕੈਲਾਸ਼ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਉੱਤੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸ਼ਿਵ ਬੈਠੇ ਹਨ।

बहिर्वासनया विश्वं विकल्पार्थं प्रकाशते।
अन्तर्वासितचित्तानामात्मानन्दः प्रकाशते।।२८।।

28. ਬਾਹਰੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇਹ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਵਿਧ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਲੋਕ ਅਮਓਰ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦਾ ਤਜੁਰਬਾ ਹਾਂਸਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

आत्मारणिसमुत्थेन प्रमोदमथनात् सुधीः।
ज्ञानाग्निना दहेत्सर्वं पाशजालं जगन्मयम्।।२९।।

29. ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗੀ ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਆਨੰਦ ਰੂਪੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮਾਂ ਰੂਪੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਬਾਲਣ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਅਗਨੀ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਬੰਧਨਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਨੂੰ ਜਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ।

संसारविषवृक्षस्य पञ्चक्लेशपलाशिनः।
छेदने कर्ममूलस्य परशुः शिवभावना।।३०।।

30. ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਧਿਆਨ ਜਾਂ ਸੋਚ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ ਬਰਿਕਸ਼(ਦਰਖਤ), ਜਿਸ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਜੜ ਕਰਮ ਹਨ, ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਕੁਹਾੜੀ ਹੈ।

अज्ञानराक्षसोन्मेषकारिणः संहृतात्मनः।
शिवध्यानं तु संसारतमसश्चण्डभास्करः।।३१।।

31. ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਅੰਤਰਧਿਆ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਚਮਕਦਾਰ ਸੂਰਜ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਦੈਂਤ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

स्वान्तस्थ-शिवलिङ्गस्य प्रत्यक्षानुभवस्थितिः।
या सैव परलिङ्गस्य निजमित्युच्यते बुधैः।।३२।।

32. ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਅਕਸ਼ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਮਲਿੰਗ ਨੂੰ ਸਵੈਆਤਮ ਰੂਪ ਨਾਲ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਨਿੱਜਲਿੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ब्रह्मविष्ण्वादयो देवाः सर्वे वेदादयस्तथा।
लीयन्ते यत्र गम्यन्ते तल्लिङ्गं ब्रह्म केवलम्।।३३।।

33. ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਵਿਸ਼ਣੂ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਦੇਵ ਅਤੇ ਵੇਦ ਆਦਿ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੀਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਲਿੰਗ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਹੈ।

चिदानन्दमयः साक्षाच्छिव एव निरञ्जनः।
लिङ्गमित्युच्यते नान्यद्यतः स्याद्विश्वसम्भवः।।३४।।

34. ਇਕੱਲਾ ਲਿੰਗ ਜੋ ਕਿ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਬਦਨੀਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਹੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸ਼ਿਵ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਹੀ ਸੰਸ਼ਾਰ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੈ।

बहुनात्र किमुक्तेन लिङ्गमित्युच्यते बुधैः।
शिवाभिधं परं ब्रह्म चिद्रूपं जगदास्पदम्।।३५।।

35. ਬਹੁਤਾ ਕੁੱਝ ਕਹਿਣ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਸਰਵਉਚ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਹੈ, ਜੋ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਲਿੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

वेदान्तवाक्यजां विद्यां लिङ्गमाहुस्तथापरे।
तदसज्ज्ञेयरूपत्वाल्लिङ्गस्य ब्रह्मरूपिणः।।३६।।

36. ਜੋ ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਲਿੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਅਸੰਗਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾਂਰੂਪੀ ਲਿੰਗ ਹੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ।

अव्यक्तं लिङ्गमित्याहुर्जगतां मूलकारणम्।
लिङ्गी महेश्वरश्चेति मतमेतदसङ्गतम्।।३७।।

37. ਕੁੱਝ ਵਿਦਵਾਨ ਸੰਸ਼ਾਰ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਅਵਿਅਕਤ ਤੱਤ ਨੂੰ ਲਿੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਲਿੰਗੀ। ਇਹ ਮਤ ਅਸੰਗਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਜੜ ਹੈ ਜਦਕਿ ਵੀਰਸ਼ੈਵ ਮਤ ਵਿੱਚ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਚੇਤੰਨ ਹੈ।

न सूर्यो भाति तत्रेन्दुर्न विद्युन्न च पावकः।
न तारका महालिङ्गे द्योतमाने परात्मनि।।३८।।

38. ਉਸ ਪਰਮਆਤਮਾਂ ਮਹਾਂਲਿੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਨਾ ਸੂਰਜ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਚੰਦਰਮਾਂ, ਨਾ ਬਿਜਲੀ, ਨਾ ਅਗਨੀ ਅਤੇ ਨਾ ਤਾਰੇ ਚਮਕਦੇ ਹਨ।

ज्योतिर्मयं परं लिङ्गं श्रुतिराह शिवात्मकम्।
तस्य भासा सर्वमिदं प्रतिभाति न संशयः।।३९।।

39. ਸ਼ਰੁਤੀ ਸ਼ਿਵਾਤਮਕ ਪਰਮਲਿੰਗ ਨੂੰ ਜਯੋਤੀਮਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਚਮਕ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰਾ ਜਗਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

लिङ्गान्नास्ति परं तत्त्वं यदस्माज्जायते जगत्।
यदेतद्रूपतां धत्ते यदत्र लयमश्नुते।।४०।।

40. ਲਿੰਗ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਕੋਈ ਤੱਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸੇ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਇਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਵਿੱਚ ਲੀਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

तस्माल्लिङ्गं परं ब्रह्म सच्चिदानन्दलक्षणम्।
निजरूपमिति ध्यानात् तदवस्था प्रजायते।।४१।।

41. ਇਸ ਕਾਰਣ ਸਤ ਚਿਤ ਆਨੰਦਸਵਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਹੀ ਪਰਮਲਿੰਗ ਹੈ। ਇਹਿ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਿੱਜਲਿੰਗਅਵਸਥਾ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ज्ञानमङ्गमिति प्राहुर्ज्ञेयं लिङ्गं सनातनम्।
विद्यते तद्द्वयं यस्य सोऽङ्गलिङ्गीति कीर्तितः।।४२।।

42. ਅੰਗ ਭਾਵਕਿ ਜੀਵ ਗਿਆਨ ਹੈ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ(ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗੀ), ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਲਿੰਗੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

अङ्गे लिङ्गं समारूढं लिङ्गे चाङ्गमुपस्थितम्।
एतदस्ति द्वयं यस्य स भवेदङ्गलिङ्गवान्।।४३।।

43. ਅੰਗ ਵਿੱਚ ਲਿੰਗ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਅੰਗ ਵਿਦਿਆਮਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਲਿੰਗੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਦਾ ਅੰਗ ਲਿੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਅੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ज्ञात्वा यः सततं लिङ्गं स्वान्तःस्थं ज्योतिरात्मकम्।
पूजयेद्भावयेन्नित्यं तं विन्द्यादङ्गलिङ्गिनम्।।४४।।

44. ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਥਿਤ ਜਯੋਤੀਮਈ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ, ਗੁਰੁ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਕੇ ਨਿੱਤ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਲਿੰਗੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

ज्ञायते लिङ्गमेवैकं सर्वैः शास्त्रैः सनातनैः।
ब्रह्मेति विश्वधामेति विमुक्तेः पदमित्यपि।।४५।।

45. ਇੱਕ ਹੀ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸਨਾਤਨ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਵਧਾਮ, ਮੁਕਤੀਪਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

मुक्तिरूपमिदं लिङ्गमिति यस्य मनःस्थितिः।
स मुक्तो देहयोगेऽपि स ज्ञानी स महागुरुः।।४६।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

46. 'ਇਹ ਲਿੰਗ ਮੁਕਤੀ ਸਵਰੂਪ ਹੈ' – ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੇਹਧਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੀ ਮੁਕਤ ਹੈ। ਉਹੀ ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਉਹੀ ਮਹਾਂਗੁਰੂ ਹੈ।

अनादिनिधनं लिङ्गं कारणं जगतामिति।

ये न जानन्ति ते मूढा मोक्षमार्गबहिष्कृताः।।४७।।

47. ਜੋ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਅਤੇ ਅੰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਉਹ ਮੂਰਖ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਭਟਕੇ ਹੋਏ ਹਨ।

यः प्राणलिङ्गार्चनभावपूर्वैः
धर्मैरुपेतः शिवभावितात्मा।
स एव तुर्यः परिकीर्तितोऽसौ
संविद्विपाकाच्छरणाभिधानः ।।४८।।

48. ਜੋ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗ ਅਰਚਨਾ ਭਾਵ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਧਰਮਾਂ ਯੁਕਤ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਚਤੁਰਥ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਤਜੁਰਬੇ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਣ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਅਧਿਆਇ 13

माहेश्वरः प्रसादीति प्राणलिङ्गीति बोधितः।
कथमेष समादिष्टः पुनः शरणसंज्ञकः?।।१।।

1. ਫਿਰ ਅਗਸਤਿਆ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਸਤਿਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ - "ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਮਹੇਸ਼ਵਰ, ਪ੍ਰਸਾਦਿਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਹੀ ਸ਼ਰਣਸਥਲੀ ਕਿਵੇਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਗਿਆਨ ਦਿਉ"।

अङ्गलिङ्गी ज्ञानरूपः सतीज्ञेयः शिवः पतिः।
यत्सौख्यं तत्समावेशे तद्वान् शरणनामवान्।।२।।

2. ਰੇਣੂਕਾਚਾਰਿਆ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਉਹ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗੀ ਜਿਸ ਨੇ ਅੰਗ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਦੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸਥਿਤੀ ਸ਼ਿਵਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਪਤੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਣਸਥਲੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

स्थलमेतत् समाख्यातं चतुर्धा धर्मभेदतः।
आदौ शरणमाख्यातं ततस्तामसवर्जनम्।।३।।

3. ਇਹ ਸਥਲ(ਸ਼ਰਣਸਥਲ) ਧਰਮ ਦੇ ਭੇਦ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ - ੧.ਸ਼ਰਣਸਥਲ ੨. ਤਾਮਸਨਿਰਸਨਸਥਲ ੩. ਨਿਰਦੇਸ਼ਸਥਲ ੪. ਸ਼ੀਲਸੰਪਾਦਨਸਥਲ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ, ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ।

ततो निर्देशमुद्दिष्टं शीलसम्पादनं ततः।
क्रमाल्लक्षणमेतेषां कथयामि निशाम्यताम्।।४।।

4. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤੀ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਭਾਵਨਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਤੋ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਰਨਾਮਵਾਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

सतीव रमणे यस्तु शिव-शक्ति विभावयन्।
तदन्यविमुखः सोऽयं ज्ञातः शरणनामवान्।।५।।

5. ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਸਾਕਸ਼ਾਤ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕੌਣ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੂਸ਼ਰੇ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰੇਗਾ? ਜਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਧਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਚ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਿਉਂ ਰੱਖੇਗਾ?

परिज्ञाते शिवे साक्षात् को वान्यमभिकाङ्क्षति?।
निधाने महति प्राप्ते कः काचं याचतेऽन्यतः?।।६।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

6. ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਕੌਣ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਗੰਗਾਜਲ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੌਣ ਮ੍ਰਿਗਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜੇਗਾ?

शिवानन्दं समासाद्य को वान्यमुपतिष्ठते?।

गङ्गामृतं परित्यज्य कः काङ्क्षेन्मृगतृष्णिकाम्?।।७।।

7. ਜੋ ਦੇਵਤਾ ਲੋਕ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਜੁਗਨੂੰ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ ਸ਼ੰਕਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਛੱਡ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਅੰਧਕਾਰ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਕਿਵੇਂ ਸਮਰਥ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

संसारतिमिरच्छेदे विना शङ्करभास्करम्।

प्रभवन्ति कथं देवाः खद्योता इव देहिनाम्?।।८।।

8. ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਆਦਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਫਲ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

संसारार्तः शिवं यायाद् ब्रह्माद्यैः किं फलं सुरैः?।

चकोरस्तृषितः पश्येच्चन्द्रं किं तारका अपि?।।९।।

9. ਪਿਆਸਾ ਚਕੋਰ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਉਹ ਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ? ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ।

शिव एव समस्तानां शरण्यः शरणार्थिनाम्।

संसारोरगदष्टानां सर्वज्ञः सर्वदोषहा।।१०।।

10. ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਸੱਪ ਦੁਆਰਾ ਕੱਟੇ ਗਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਰਫ ਸ਼ਿਵ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸਰਵੱਗ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ।

शिवज्ञाने समुत्पन्ने परानन्दः प्रकाशते।

तदासक्तमना योगी नान्यत्र रमते सुधीः।।११।।

11. ਸ਼ਿਵ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪਰਾਨੰਦ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਯੋਗੀ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਝੁਕਾਓ ਸ਼ਿਵ ਵੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਆਨੰਦਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

तस्मात् सर्वप्रयत्नेन शङ्करं शरणं गतः।

तदनन्तसुखं प्राप्य मोदते नान्यचिन्तया।।१२।।

12. ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਯੋਗੀ ਉਸ ਆਨੰਦ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਆਨੰਦਮਈ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਨਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ।

शिवासक्तपरानन्दमोदिना - गुरुणा यतः।

निरस्यन्ते तमोभावाः स तामसनिरासकः।।१३।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

13. ਪੂਜਣਯੋਗ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਭਗਤ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਉੱਚ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਮਸਨਿਰਸਨਸਥਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

यस्य ज्ञानं तमोमिश्रं न तस्य गतिरिष्यते।

सत्त्वं हि ज्ञानयोगस्य नैर्मल्यं विदुरुत्तमाः।।१४।।

14. ਜਿਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਅੰਧੇਰੇ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸਦਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਇਹ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ(ਸਤਵਗੁਣ) ਗਿਆਨਯੋਗ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਸਾਧਨ ਹੈ।

शमो दमो विवेकश्च वैराग्यं पूर्णभावना।

क्षान्तिः कारुण्यसम्पत्तिः श्रद्धा सत्यसमुद्भवा।।१५।।

15. ਸ਼ਮ, ਦਮ, ਵਿਵੇਕ, ਵੈਰਾਗ, ਪੂਰੰਣਭਾਵਨਾ ਅਰਥਾਤ ਅਖੰਡ ਗਿਆਨ, ਖਿਮਾ, ਕਰੁਣਾ, ਸੱਚ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਸ਼ਰਧਾ, ਸ਼ਿਵ ਭਗਤੀ, ਪਰਮਧਰਮ ਅਰਥਾਤ ਵੀਰਸ਼ੈਵਚਾਰ, ਇਹ ਸਭ ਸ਼ਿਵਗਿਆਨ ਦੇ ਭਾਈ ਬੰਧੂ ਹਨ।

शिवभक्तिः परो धर्मः शिवज्ञानस्य बान्धवाः।

एतैर्युक्तो महायोगी सात्त्विकः परिकीर्तितः।।१६।।

16. ਮਹਾਨ ਯੋਗੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਗੁਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸਨੂੰ ਸੱਤਵਿਕਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

कामक्रोधमहामोहमदमात्सर्य – वारणाः।

शिवज्ञानमृगेन्द्रस्य कथं तिष्ठन्ति सन्निधौ?।।१७।।

17. ਕਾਮ, ਕਰੋਧ, ਮਹਾਂਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ, ਭਰਮ, ਲਾਲਚ ਰੂਪੀ ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਝੁੰਡ ਸ਼ਿਵਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਵੇਂ ਠਹਿਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

यत्र कुत्रापि वा द्वेष्टि प्रपञ्चे शिवरूपिणि।

शिवद्वेषी स विज्ञेयो रजसाविष्टमानसः।।१८।।

18. ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਜੋ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਹਰ ਸ਼ਿਵਾ ਰੂਪੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਮਨ ਰਾਜੋਗੁਣ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਿਵਦੋਸ਼ੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

यो द्वेष्टि सकलान् लोकान् यो वाहङ्कुरुते सदा।

योऽसत्यभावनायुक्तः स तामस इति स्मृतः।।१९।।

19. ਜੋ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਦਾ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਝੂਠ ਵਾਲੀ ਭਾਵਨਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਤਮਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

तमोमूला हि सञ्जाता रागद्वेषादिपादपाः।

शिवज्ञानकुठारेण छेद्यन्ते हि निरन्तरम्।।२०।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

20. ਆਪਣਾਪਣ ਅਤੇ ਨਫਰਤ ਵਾਲੇ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਦਰਖਤ ਸ਼ਿਵਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਕੁਹਾੜੀ ਨਾਲ ਸਦਾ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

शिवज्ञाने समुत्पन्ने सहस्रादित्यसन्निभे।
कुतस्तमोविकाराः स्युर्महतां शिवयोगिनाम्।।२१।।

21. ਸ਼ਿਵਗਿਆਨ, ਜੋ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੂਰਜਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਜਨਮਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਗਿਆਨ(ਤਮਸ) ਕਿਵੇਂ ਠਹਿਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

निराकृत्य तमोभागं संसारस्य प्रवर्तकम्।
निर्दिश्यते तु यज्ज्ञानं स निर्देश इति स्मृतः।।२२।।

22. ਉਹ ਗਿਆਨ ਜੋ ਅਗਿਆਨ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਆਵਾਗਮਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

गुरुरेव परं तत्त्वं प्रकाशयति देहिनाम्।
को वा सूर्यं विना लोके तमसो विनिवर्तकः?।।२३।।

23. ਆਤਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਰਵਉਚ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਗੁਰੁ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਕੌਣ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?

अन्तरेण गुरुं सिद्धं कथं संसारनिष्कृतिः?।
निदानज्ञं विना वैद्यं किं वा रोगो निवर्तते?।।२४।।

24. ਪੂਰੇ ਗੁਰੁ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਆਵਾਗਮਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਡਾਕਟਰ ਜੋ ਕਿ ਪੈਥੋਲੋਜੀ ਦਾ ਮਾਹਰ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਿਮਾਰੀ ਕੌਣ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

अज्ञानमलिनं चित्तदर्पणं यो विशोधयेत्।
प्रज्ञाविभूतियोगेन तमाहुर्गुरुसत्तमम्।।२५।।

25. ਜੋ ਅਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਗੰਦੇ ਕੀਤੇ ਮਨ ਦੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਪਵਿੱਤਰ ਰਾਖ ਨਾਲ ਸਾਫ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸਰਵਉਚ ਗੁਰੁ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

अपरोक्षिततत्त्वस्य जीवन्मुक्तस्वभाविनः।
गुरोः कटाक्षे संसिद्धे को वा लोकेषु दुर्लभः?।।२६।।

26. ਜਿਸ ਗੁਰੁ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਤੱਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਜੀਵਨਲੁਮਤ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਝਲਕ ਮਾਤਰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕੀ ਦੁਰਲਭ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

कैवल्यकल्पतरवो गुरवः करुणालयाः।
दुर्लभा हि जगत्यस्मिन् शिवाद्वैतपरायणाः।।२७।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

27. ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਗੁਰੁ ਦੁਰਲਭ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਇੱਕ ਕਲਪ ਬਿਰਖ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਰੁਣਾ ਦੇ ਸਾਗਰ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹਨ।

क्षीराब्धिरिव सिन्धूनां सुमेरुरिव भूभृताम्।

ग्रहाणामिव तिग्मांशुर्मणीनामिव कौस्तुभः।।२८।।

28. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ, ਪਰਬਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਮੇਰ, ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ, ਮਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੌਸਤੁੰਬ ਦੀ ਮਣੀ, ਬਿਰਖਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਦਨ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵਾ ਅਤੇ

द्रुमाणामिव भद्रश्रीर्देवानामिव शङ्करः।

गुरुः शिवः परःश्लाघ्यो गुरूणां प्राकृतात्मनाम्।।२९।।

29. ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵਗਿਆਨੀ ਗੁਰੁ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਹੈ।

जिज्ञासा शिवतत्त्वस्य शीलमित्युच्यते बुधैः।

निर्देश्ययोगादार्याणां तद्वान् शीलीति कथ्यते।।३०।।

30. ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਕ ਸ਼ਿਵਤੱਤ ਦੀ ਜਿਗਿਆਸਾ ਨੂੰ ਸ਼ੀਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਜਿਸਦੇ ਕੋਲ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ੀਲੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

प्रपन्नार्तिहरे देवे परमात्मनि शङ्करे।

भावस्य स्थिरतायोगः शीलमित्युच्यते बुधैः।।३१।।

31. ਸ਼ਰਣਾਗਤ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇਵਾਂ ਦੇ ਦੇਵ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਵ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਕ ਸ਼ਲਿ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

शीलं शिवैकविज्ञानं शिवध्यानैकतानता।

शिवप्राप्तिसमुत्कण्ठा तद्योगी शीलवान् स्मृतः।।३२।।

32. ਕੇਵਲ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਸ਼ਿੜ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਲਈ ਇੱਛਾ ਰੱਖਣਾ ਸ਼ੀਲ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਸਦੇ ਕੋਲ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੀਲਵਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

शिवादन्यत्र विज्ञाने वैमुख्यं यस्य सुस्थिरम्।

तदासक्तमनोवृत्तिस्तमाहुः शीलभाजनम्।।३३।

33. ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਝੁਕਾਓ ਕੇਵਲ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਵੱਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਸ਼ੀਲ ਕਹਿਣਾ ਉਪਯੁਕਤ ਹੈ।

पतिव्रताया यच्छीलं पतिरागात् प्रशस्यते।

तथा शिवानुरागेण सुशीलोऽभक्त उच्यते।।३४।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

34. ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਉਸਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਦੇ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰੀਤ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਸ਼ੀਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

पतिं विना यथा स्त्रीणां सेवान्यस्य तु गर्हणा।

शिवं विना तथान्येषां सेवा निन्द्या कृतात्मनाम्।।३५।।

35. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਲਈ ਪਤੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿੰਦਣਯੋਗ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਤਮਾਵਾਂ ਲਈ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਿੰਦਣਯੋਗ ਹੈ।

बहुनात्र किमुक्तेन शिवज्ञानैकनिष्ठता।

शीलमित्युच्यते सद्भिः शीलवांस्तत्परो मतः।।३६।।

36. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੀ ਕਹਿਣਾ? ਸ਼ੱਜਣ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਵਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕਨਿਸ਼ਠਾ ਨੂੰ ਸ਼ੀਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਲਿਵਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

शिवात्मबोधैकरतः स्थिराशयः

शिवं प्रपन्नो जगतामधीशम्।

शिवैकनिष्ठाहितशीलभूषणः ।

शिवैक्यवानेव हि कथ्यते बुधैः।।३७।।

37. ਕੇਵਲ ਸ਼ਿਵਬੋਧ ਵਿੱਚ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ, ਸਥਿਰ ਭਾਵਨਾਂ ਨਾਲ ਯੁਕਤ, ਸੰਸ਼ਾਰ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਹੋਇਆ, ਕੇਵਲ ਸ਼ਿੜ ਦੇ ਨਿਸ਼ਠਾਰੂਪੀ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਵੈਕੈਵਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਅਧਿਆਇ 14

तामसत्यागसम्बन्धान्निर्देशाच्छीलतस्तथा ।
शरणाख्यस्य भूयोऽस्य कथमैक्यनिरूपणम्।।१।।

1. ਅਗਸਤਿਆ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਤਾਮਸ ਗੁਣ ਦਾ ਤਿਆਗ, ਗਿਆਨ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ੀਲਸੰਪਾਦਨ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਰਨ ਨਾਮਕ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਫਿਰ 'ਏਕਿਆ'(ਜੋ ਅੰਗ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਦੀ ਇਕਮਿਕਤਾ ਨੂੰ ਹਾਂਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ) ਕਿਵੇਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?

प्राणलिङ्गादियोगेन सुखातिशयमेयिवान्।
शरणाख्यः शिवेनैक्यभावनादैक्यवान् भवेत्।।२।।

2. ਸ਼੍ਰੀ ਰੇਣੁਕਾਚਾਰਿਆ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗ ਧਿਆਨਯੋਗ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਅਤਿਅੰਤ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਰਣ ਨਾਮਕ ਸਾਧਕ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕਭਾਵਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਏਕਿਆਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ऐक्यस्थलमिदं प्रोक्तं चतुर्धा मुनिपुङ्गव।
ऐक्यमाचारसम्पत्तिरेक - भाजनमेव च।।

3. ਏਕਿਆਵਾਨ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ - ੧) ਏਕਿਆਸਥਲ ੨) ਆਚਾਰਸੰਪਤੀ ਸਥਲ ੩) ਇੱਕਭਾਜਨਸਥਲ ਅਤੇ ੪) ਸਹਿਭੋਜਨ ਸਥਲ, ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਵਰਣਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।

विषयानन्दकणिकानिःस्पृहो निर्मलाशयः।
शिवानन्दमहासिन्धुमज्जनादैक्यमुच्यते ।।४।।

4. ਸ਼ਰਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸ਼ੁੱਧ ਇਛਾਵਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਇੱਛਾ ਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਮਹਾਨ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਵਿੱਚ ਭਿਜਿੱਆ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇਨਸਾਨ ਏਕਿਆ ਕਹਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

निर्धूतमलसम्बन्धो निष्कलङ्कमनोगतः।
शिवोऽहमिति भावेन निरूढो हि शैवैक्यताम्।।५।।

5. ਜਿਸਨੇ ਇਕਮਨ ਨਾਲ ਮਾਲਾ ਫੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਡੂੰਘੇ ਮਨਾ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂ ਸ਼ਿਵੈਕਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

शिवेनैक्यं समापन्नश्चिदानन्दस्वरूपिणा।
न पश्यति जगज्जालं मायाकल्पितवैभवम्।।६।।

6. ਆਨੰਦ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੁਆਰਾ ਰਚੇ ਹੋਏ ਵੈਭਵ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਜਾਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ब्रह्माण्डबुद्बुदोद्भेदविजृम्भी तत्त्ववीचिमान्।
मायासिन्धुर्लयं याति शिवैक्यवडवानले।।७।।

7. ਮਾਇਆ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੁਲਬਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਧਦਾ ਫੁਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਭੂਮੀ ਤੱਕ ਛੱਤੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰੰਗਾਂ ਹਨ, ਉਹ ਸ਼ਿਵਾ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਕੇ ਅਗਨੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

मायाशक्तितिरोधानाच्छिवे भेदविकल्पना।
आत्मनस्तद्विनाशे तु नाद्वैतात्किञ्चिदिष्यते।।८।।

8. ਮਾਇਆ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੀਵ ਦਾ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਭੇਦਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਅਦਵੈਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ।

पशुत्वं च पतित्वं च मायामोहविकल्पितम्।
तस्मिन् प्रलयमापन्ने कः पशुः? को नु वा पतिः?।।९।।

9. ਪਸ਼ੂਭਾਵ ਅਤੇ ਪਤੀਭਾਵ ਦੋਵੇਂ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਵਿਕਲਪਨਾਵਾਂ(ਭਰਮ) ਹਨ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕੌਣ ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਕੌਣ ਪਤੀ(ਭਾਵ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ)।

घोरसंसारसर्पस्य भेदवल्मीकशायिनः।
बाधकं परमाद्वैतभावना परमौषधम्।।१०।।

10. ਸਰਵਉਚ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕਤਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆਂ ਔਸ਼ਧੀ(ਦਵਾਈ) ਹੈ ਜੋ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਉਸ ਭਿਆਨਕ ਸੱਪ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਭੇਦਰੂਪੀ ਪਰਮਦਵੈਤ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

भेदबुद्धिसमुत्पन्नमहासंसारसागरम् ।
अद्वैतबुद्धिपोतेन समुत्तरति देशिकः।।११।।

11. ਆਚਾਰਿਆ ਭਾਵ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗੀ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਭੇਦਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਮਹਾਂਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਅਦਵੈਤ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪੀ ਜਹਾਜ ਨਾਲ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

अज्ञानतिमिरोद्रिक्ता कामरक्षःक्रियाकरी।
संसारकालरात्रिस्तु नश्येदद्वैतभानुना।।१२।।

12. ਅਗਿਆਨਰੂਪੀ ਅੰਧਕਾਰ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਕਾਮਰੂਪੀ ਰਾਕਸ਼ਸ਼ੀ ਸੰਸ਼ਾਰ ਰੂਪੀ ਕਾਲ ਦੀ ਰਾਤ ਸ਼ਿਵ ਦਵੈਤ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

तस्मादद्वैतभावस्य सदृशो नास्ति योगिनाम्।
उपायो घोरसंसारमहाताप - निवृत्तये।।१३।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

13. ਇਸ ਕਰਕੇ ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਘੋਰ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਮਹਾਂਤਾਪ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਅਦਵੈਤ ਭਾਵ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

अद्वैतभावनाजातं क्षणमात्रेऽपि यत्सुखम्।
तत्सुखं कोटिवर्षेण प्राप्यते नैव भोगिभिः।।१४।।

14. ਅਜਿਹੀ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਜੋ ਅਦਵੈਤ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਤਜੁਰਬੇ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ ਹੀ ਠਹਿਰੇ, ਉਹ ਰਾਜਭੋਗੀ ਲੋਕ ਕਰੋੜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

चित्तवृत्ति - समालीनजगतः शिवयोगिनः।
शिवानन्दपरिस्फूर्तिर्मुक्तिरित्यभिधीयते ।।१५।।

15. ਜਿਸਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਿੱਤਵਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਸ਼ਿਵਆਨੰਦ ਮੁਕਤੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

शिवैकभावनापन्नशिवत्वो देहवानपि।
देशिको हि न लिप्येत स्वाचारैः सूतकादिभिः।।१६।।

16. 'ਸ਼ਿਵ ਹੀ ਇੱਕ ਮਾਤਰ ਸੱਚ ਹੈ' - ਅਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਲਿਪਤ ਸ਼ਿਵਤਵ ਵਾਲ ਆਚਾਰਿਆ ਸ਼ਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਸੂਤਕ ਆਦਿ ਆਪਣੇ ਸੰਪਰਦਾਇ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਲਿਪਤ ਅਰਥਾਤ ਦੂਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

शिवाद्वैत-परिज्ञाने स्थिते यति मनस्विनाम्।
कर्मणा किंतु भाव्यं स्यादकृतेन कृतेन वा?।।१७।।

17. ਵਿਦਵਾਨ ਇਨਸਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵਾਦਵੈਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾਂ ਹੋਵੇ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

शम्भोरेकत्वभावेन सर्वत्र समदर्शनः।
कुर्वन्नपि महाकर्म न तत्फलमवाप्नुयात्।।१८।।

18. ਉਹ ਯੋਗੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਭ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਹੋਵੇ ਉਹ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਭਾਵੇ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਮਹਾਨ ਕਰਮ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ।

सुकृती दुष्कृती वापि ब्राह्मणो वान्त्यजोऽपि वा।
शिवैकभावयुक्तानां सदृशो भवति ध्रुवम्।।१९।।

19. ਉਹ ਯੋਗੀ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਅਦਵੈਤ ਭਾਵਨਾਂ ਦਾ ਤਜੁਰਬਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਸਭ ਸਮਾਨ ਹਨ ਫਿ ਭਾਵੇ ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਪਾਪੀ ਹੋਵੇ, ਬ੍ਰਾਹਮਨ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸ਼ੂਦਰ ਹੋਵੇ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

वर्णाश्रमसदाचारैर्ज्ञानिनां किं प्रयोजनम्?।
लौकिकस्तु सदाचारः फलाभावेऽपि भाव्यते।।२०।।

20. ਜਿਸ ਨੇ ਆਤਮਗਿਆਨ ਹਾਂਸਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਤਪਾਤ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸ਼ਾਰ ਦੇ ਸਦਾਚਾਰੀ ਕੰਮ ਫਿਰ ਵੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਫਲ ਮਿਲੇ ਜਾਂ ਨਾ ਮਿਲੇ।

निर्दग्धकर्मबीजस्य निर्मलज्ञानवह्निना।
देहिवद् भासमानस्य देहयात्रा तु लौकिकी।।२१।।

21. ਨਿਰਮਲ ਗਿਆਨਰੂਪੀ ਅਗਨੀ ਨਾਲ ਜਿਸਦਾ ਕਰਮਬੀਜ ਭਸਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੇਹ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਿਸਣ ਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਰੀਰਧਾਰੀ ਦੀ ਦੇਹਯਾਤਰਾ(ਖਾਣਪਾਣ, ਨੀਂਦ ਆਦਿ) ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਯਾਤਰਾ ਨਾਲ ਫਲ ਅਤੇ ਸੰਸ਼ਕਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ)।

शिवज्ञानसमापन्नस्थिरवैराग्यलक्षणः ।
स्वकर्मणा न लिप्येत पद्मपत्रमिवाम्भसा।।२२।।

22. ਸ਼ਿਵਗਿਆਨ ਨਾਲ ਯੁਕਤ ਸਥਿਰਵੈਰਾਗ ਵਾਲਾ ਭਗਤ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਵਲ ਦਾ ਪੱਤਾ ਲਿਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

गच्छंस्तिष्ठन् स्वपन् वापि जाग्रद् वापि महामतिः।
शिवज्ञान-समायोगाच्छिवपूजापरः सदा।।२३।।

23. ਸ਼ਿਵਜੋਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸ਼ਿਵਗਿਆਨੀ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਪਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਵਿਅਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇ ਉਹ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ, ਸੌਂ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਜਾਗ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

यद्यत् पश्यति सामोदं वस्तु लोकेषु देशिकः।
शिवदर्शनसम्पत्तिस्तत्र तत्र महात्मनः।।२४।।

24. ਸ਼ਿਵਲਿੰਗੀ ਆਚਾਰਿਆ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਆਨੰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਸ-ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਓਸ ਵਸਤੂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਮਹਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਹੀ ਵਸਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

यद्यच्चिन्तयते योगी मनसा शुद्धभावनः।
तत्तच्छिवमयत्वेन शिवध्यानमुदाहृतम्।।२५।।

25. ਸ਼ੁੱਧਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਯੋਗੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਜਿਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਮਈ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਧਿਆਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

यत्किञ्चित् भावितं लोके स्वेच्छया शिवयोगिना।
शिवस्तोत्रमिदं सर्वं यस्मात् सर्वात्मकः शिवः।।२६।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

26. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਸਵੈਇੱਛਾ ਨਾਲ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਸ਼ਿਵਸਤਰੋਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਿਵ ਸਭ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਹਨ।

या या चेष्टा समुत्पन्ना जायते शिवयोगिनाम्।

सा सा पूजा महेशस्य सर्वदा तद्गतात्मनाम्।।२७।।

27. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਜੋ ਚੇਸ਼ਟਾਵਾਂ(ਕਿਰਿਆਵਾਂ) ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਸ਼ਿਵਮਈ ਆਤਮਾਂ ਵਾਲੇ ਉਹਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਸਦਾਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

विश्वं शिवमयं चेति सदा भावयतो धिया।

शिवैक - भाजनात्मत्वादेकभाजनमुच्यते।।२८।।

28. 'ਇਹ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਿਵਮਈ ਹੈ' - ਮਨ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ਿਵੈਕਭਾਜਮਾਤਮਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇੱਕਭਾਜਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

स्वस्य सर्वस्य लोकस्य शिवस्याद्वैतदर्शनात्।

एकभाजनयोगेन प्रसादैक्यमतिर्भवेत्।।२९।।

29. ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮਝਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇੱਕ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਅਦਵੈਤ ਬੁੱਧੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

शिवे विश्वमिदं सर्वं शिवः सर्वत्र भासते।

आधाराधेयभावेन शिवस्य जगतः स्थितिः।।३०।।

30. ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸ਼ਿਵਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾ ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਨ। ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ।

चिदेकभाजनं यस्य चित्तवृत्तेः शिवात्मकम्।

नान्यत् तस्य किमेतेन मायामूलेन वस्तुना?।।३१।।

31. ਜਿਸਦੇ ਚਿੱਤ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਸ਼ਿਵਾਤਮਕ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਚੇਤਨ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਉਸਨੇ ਮਾਇਆਮੂਲਕ ਵਸਤੂਆਂ ਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ?

चित् प्रकाशयते विश्वं तद्विना नास्ति वस्तु हि।

चिदेकनिष्ठचित्तानां किं मायापरिकल्पितैः?।।३२।।

32. ਸ਼ਰਵਉਚ ਚਿਤ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਸਰਵਉਚ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਸਥਿਰ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ?

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

वृत्तिशून्ये स्वहृदये शिवलीने निराकुले।

यः सदा वर्तते योगी स मुक्तो नात्र संशयः।।३३।।

33. ਜੋ ਯੋਗੀ ਸਦਾ ਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

गुरोः शिवस्य शिष्यस्य स्वस्वरूपतया स्मृतिः।

सहभोजनमाख्यातं सर्वग्रासात्मभावतः।।३४।।

34. ਗੁਰੂ, ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਚੇਲੇ ਦਾ ਆਪਣੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਿਮਰਣ ਨੂੰ ਸਹਿਭੋਜਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਭ ਨੂੰ ਨਿਗਲਣ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

शिवं विश्वं गुरुं साक्षात् योजयेन्नित्यमात्मनि।

एकत्वेन चिदाकारे तदिदं सहभोजनम्।।३५।।

35. ਸ਼ਿਵ ਵਿਸ਼ਵ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਰ ਦਿਨ ਚਿਦਾਕਾਰ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਸਹਿਭੋਜਨ ਕਹਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

अयं शिवो गुरुश्चैव जगदेतच्चराचरम्।

अहञ्चेति मतिर्यस्य नास्त्यसौ विश्वभोजकः।।३६।।

36. 'ਇਹ ਸ਼ਿਵ ਹੈ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੈਂ ਹਾਂ' ਜਿਸਦੀ ਅਜਿਹੀ ਅੰਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਭੋਜਕ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ।

अहं भृत्यः शिवः स्वामी शिष्योऽहं गुरुरेव वै।

इति यस्य मतिर्नास्ति स चाद्वैतपदे स्थितः।।३७।।

37. 'ਮੈਂ ਸੇਵਕ ਹਾਂ, ਸ਼ਿਵ ਸਵਾਮੀ ਹਨ, ਮੈਂ ਚੇਲਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਹਨ' - ਜਿਸਦੀ ਅਜਿਹੀ ਭੇਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਸ ਵਿੱਚ ਅਦਵੈਤਵਾਦ ਸਥਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

पराहन्तामये स्वात्मपावके विश्वभास्वति।

इदन्ताहव्यहोमेन विश्वहोमीति कथ्यते।।३८।।

38. ਵਿਸ਼ਵ ਨੂੰ ਨੁਮਾਇੰਦੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਘਿਉ ਰੂਪੀ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਹੋਮੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

अहं शिवो गुरुश्चाहमहं विश्वं चराचरम्।

यया विज्ञायते सम्यक् पूर्णाहन्तेति सा स्मृता।।३९।।

39. ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਮੈਂ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਹੀ ਇਹ ਅਚੱਲ ਅਤੇ ਚੱਲ ਸੰਸਾਰ ਹਾਂ' ਇਹ ਧਾਰਨਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਪੂਰਨਹੰਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

आधारवह्नौ चिद्रूपे भेदजातं जगद्धविः।

जुहोति ज्ञानयज्वा यः स ज्ञेयो विश्वहव्यभुक्।।४०।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

40. ਗਿਆਨਯੱਗ ਦਾ ਕਰਤਾ ਸ਼ਿਵਾਕਿਆ ਚਿੱਤਰੂਪੀ ਆਧਾਰਬੁੱਧੀ ਅਰਥਾਤ ਆਗਿਆਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਤਪਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਭੇਦਸਮੂਹ ਜਗਤ ਰੂਪੀ ਹਵਾ ਦਾ ਹਵਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਹਵਿਆਭੂਕ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

चिदाकारे पराकाशे परमानन्दभास्वति।
विलीन-चित्तवृत्तीनां का वा विश्वक्रमस्थितिः?।।४१।।

41. ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਵਾਲੇ ਚਿੱਤਸਵਰੂਪ ਇਨਸਾਨ ਵਿੱਚ ਜਿਸਦੀਆਂ ਚਿੱਤ ਵਿਰਤੀਆਂ ਘੁਲ ਗਈਆਂ ਹੋਣ ਉਸਦੇ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵਕਰਮ ਅਰਥਾਤ ਵਿਸ਼ਵਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਕੀ ਸਥਿਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

निरस्तविश्वसम्बाधे निष्कलङ्के चिदम्बरे।
भावयेल्लीनमात्मानं सामरस्यस्वभावतः।।४२।।

42. ਜਿਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਔਕੜ ਭਾਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਆਦਿ ਦਾ ਬੰਧਨ ਜਿੱਥੇ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਔਗੁਣਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਵੈ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

सैषा विद्या परा ज्ञेया सत्तानन्दप्रकाशिनी।
मुक्तिरित्युच्यते सद्भिर्जगन्मोहनिवर्तिनी।।४३।।

43. ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸਨੂੰ ਸਰਵਉਚ ਗਿਆਨ ਜੋ ਸਤ-ਚਿੱਤ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਗਤ ਦਾ ਮੋਹ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮੁਕਤੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

भक्तादिधामार्पित - धर्मयोगात्
प्राप्तैकभावः परमाद्भुतेन।
शिवेन चिद्व्योममयेन साक्षान्-
मोक्षश्रियो भाजनतामुपैति।।४४।।

44. ਸ਼ਿਵਾ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕਤਾ ਹਾਂਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਉਪਰ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਕਾਰਨ ਸਾਕਸ਼ਾਤ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਪੰਦਰਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

षट्स्थलोक्तसदाचारसम्पन्नस्य यथाक्रमम्।
लिङ्गस्थलानि कथ्यन्ते जीवन्मुक्तिपराणि च।।१।।

1. ਸ਼੍ਰੀ ਰੇਣੂਕਾਚਾਰਿਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਲਿੰਗ (ਸ਼ਿਵਾ) ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਥਾਲਾ ਜੋ ਕਿ ਜੀਵਨਮੁਕਤੀ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਸਥਾਲਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅੰਗ (ਜੀਵ) ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਛੇ ਸਥਾਲਾ ਵਿੱਚ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ।

भक्ताद्यैक्यावसानानि षडुक्तानि स्थलानि च।
लिङ्गस्थलानि कानीह कथ्यन्ते कति वा पुनः।।२।।

2. ਭਗਤਸਥਾਲਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਏਕਿਆਸਥਾਲਾ ਤੱਕ ਛੇ ਸਥਾਲਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਲਿੰਗਸਥਾਲਾ ਕੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿੰਨੇ ਹਨ ਹੁਣ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ।

गुर्वादिज्ञानशून्यान्ता भक्तादिस्थलसंश्रिताः।
स्थलभेदाः प्रकीर्त्यन्ते पञ्चाशत् सप्त चाधुना।।३।।

3. ਭਗਤਸਥਾਲਾ ਆਦਿ ਛੇ ਸਥਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਗਰਤ ਦੀਕਸ਼ਾਗੁਰੂ ਸਥਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆਨਸ਼ੂਨਿਆ ਸਥਲ ਤੱਕ ਸਤਵੰਜਾ ਸਥਲ ਭੇਦਾਂ ਬਾਰੇ ਹੁਣ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

आदौ नवस्थलानीह भक्तस्थलसमाश्रयात्।
खक्थ्यन्ते गुणसारेण नामान्येषां पृथक् शृणु।।४।।

4. ਨੌਂ ਸਥਲਾਂ (ਸਬ-ਸਥਲਾਂ) ਬਾਰੇ ਇੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਭਗਤਸਥਾਲਾ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਨੌਂ ਸਬ-ਸਥਾਲਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਸੁਣੋਂ।

दीक्षागुरुस्थलं पूर्वं ततः शिक्षागुरुस्थलम्।
प्रज्ञागुरुस्थलं चाथ क्रियालिङ्गस्थलं ततः।।५।।

5. ਇਹ ਹਨ ੧) ਦੀਕਸ਼ਾਗੁਰੂਸਥਲ ੨) ਸ਼ਿਕਸ਼ਾਗੁਰੂਸਥਲ ੩) ਪ੍ਰੱਗਿਆਗੁਰੂਸਥਲ ੪) ਕਿਰਿਆਲਿੰਗਸਥਲ ੫) ਭਾਵਲਿੰਗਸਥਲ ੬) ਗਿਆਨਲਿੰਗਸਥਲ ੭) ਸਵਅਸਥਲ ੮) ਪਰਸਥਲ ੯) ਚਰਸਥਲ ਆਦਿ।

भालिङ्गस्थलं चाथ ज्ञानलिङ्गस्थलं ततः।
स्वयं परं चरं चेति तेषां लक्षणमुच्यते।।६।।

6. ਇਹ ਨੌਂ ਸਥਲ ਹਨ, ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

दीयते परमं ज्ञानं क्षीयते पाशबन्धनम्।
यया दीक्षेति सा तस्यां गुरुर्दीक्षागुरुः स्मृतः।।७।।

7. ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮ ਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਵਾਗਮਨ ਦਾ ਦਮਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਦੀਕਸ਼ਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜੋ ਗੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਦੀਕਸ਼ਾਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

गुणातीतं गुकारं च रूपातीतं रुकारकम्।
गुणातीतमरूपं च यो दद्यात् स गुरुः स्मृतः।।८।।

8. 'ਗੁ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਰੂ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰੂਪ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਅਰਥਾਤ ਨਿਰਗੁਣ ਦਾ ਅਤੇ ਰੂਪ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

आचिनोति हि शास्त्रार्थानाचारे स्थापयत्यलम्।
स्वयमाचरते यस्मादाचार्यस्तेन चोच्यते।।९।।

9. ਉਸਨੂੰ ਆਚਾਰਿਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੀਰਸ਼ੈਵਸ਼ਾਸ਼ਤਰ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਚੰਗੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

षडध्वातीतयोगेन यतते यस्तु देशिकः।
मायाब्धितरणोपाय-हेतुर्विश्वगुरुः शिवः।।१०।।

10. ਜੋ ਆਚਾਰਿਆ ਛੜਧਵ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਯੋਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਦੇਸ਼ਿਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਇਆਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧਨਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਵਿਸ਼ਵਗੁਰੂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹੀ ਸ਼ਿਵ ਹੈ।

अखण्डं येन चैतन्यं व्यज्यते सर्ववस्तुषु।
आत्मयोगप्रभावेण स गुरुर्विश्वभासकः।।११।।

11. ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੋ ਆਤਮਾਂ(ਸ਼ਿਵਾ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕਤਾ ਦਾ ਬੋਧ) ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਖੰਡ ਚੇਤਨਾਂ ਬਾਰੇ ਬੋਧ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਜਗਤਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

दीक्षागुरुरसौ शिक्षाहेतुः शिष्यस्य बोधकः।
प्रश्नोत्तरप्रवक्ता च शिक्षागुरुरितीर्यते।।१२।।

12. ਉਹ ਦਿਕਸ਼ਾਗੁਰੂ ਜੋ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

बोधकोऽयं समाख्यातो बोध्यमेतदिति स्फुटम्।

शिष्ये नियुज्यते येन स शिक्षागुरुरुच्यते।।१३।।

13. ਉਸ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਅਧਿਆਪਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਚੇਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

संसारतिमिरोन्माथिशरच्चन्द्रमरीचयः ।

वाचो यस्य प्रवर्तन्ते तमाचार्यं प्रचक्षते।।१४।।

14. ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਅੰਧਕਾਰ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿਸ ਦੀ ਵਾਣੀ(ਆਵਾਜ਼) ਸ਼ਰਤਕਾਲੀਨ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਆਚਾਰਿਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ददाति यः पतिज्ञानं जगन्मायानिवर्तकम्।

अद्वैतवासनोपायं तमाचार्यवरं विदुः।।१५।।

15. ਜੋ ਉਸ ਪਤੀ(ਸ਼ਿਵਾ) ਦਾ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਅਦਵੈਤ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਛਾ ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

पूर्वपक्षं समादाय जगद्भेदविकल्पनम्।

अद्वैतकृतसिद्धान्तो गुरुरेष गुणाधिकः।।१६।।

16. ਜੋ ਜਗਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਭੇਦ ਦੀ ਪਰਿਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਪੂਰਵਪਕਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੇ, ਜੋ ਸਿਧਾਂਤਪਕਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਦਵੈਤਵਾਦ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰੂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਗੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

सन्देहवनसन्दोहसमुच्छेदकुठारिका ।

यत्सूक्तिधारा विमला स गुरूणां शिखामणिः।।१७।।

17. ਜਿਸਦੀ ਵਾਣੀ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਧਾਰ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਦੇ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਰੱਖਦੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਖਾਮਣੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

यत्सूक्तिदर्पणाभोगे निर्मले दृश्यते सदा।

मोक्षश्रीर्बिम्बरूपेण स गुरुर्भवतारकः।।१८।।

18. ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਸਾਫ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਜਿਹੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਧਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਦਿਸੇ ਅਤੇ ਜੋ ਹੋਂਦ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਉਹੀ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਹੈ।

शिष्याणां हृदयालेख्यं प्रद्योतयति यः स्वयम्।

ज्ञानदीपिकयानेन गुरुणा कः समो भवेत्?।।१९।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

19. ਉਸ ਗੁਰੁ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲੇ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

परमाद्वैतविज्ञानपरमौषधिदानतः ।

संसाररोगनिर्माथी देशिकः केन लभ्यते?।।२०।।

20. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰੁ ਕਿਸ ਕੋਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਵਾਗਮਨ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਸਰਵਉਚ ਅਦਵੈਤਵਾਦ ਦੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਦਵਾਈ ਨਾਲ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

उपदेष्टोपदेशानां संशयच्छेदकारकः।

सम्यग्ज्ञानप्रदः साक्षादेष ज्ञानगुरुः स्मृतः।।२१।।

21. ਉਹ ਗੁਰੁ ਜੋ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਧਿਆਪਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਸ਼ੰਕੇ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਗਿਆਨਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

निरस्तविश्वसम्भेदं निर्विकारं चिदम्बरम्।

साक्षात्करोति यो युक्त्या स ज्ञानगुरुरुच्यते।।२२।।

22. ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਭੇਦ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚੇਤਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੰਸ਼ਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗਿਆਨਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

कलङ्कवानसौ चन्द्रः क्षयवृद्धिपरिप्लुतः।

निष्कलङ्कस्थितो ज्ञानचन्द्रमा निर्विकारवान्।।२३।।

23. ਇਸ ਚੰਦਰਮਾਂ ਉਤੇ ਕਾਲੇ ਧੱਬੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਘਟਣ ਅਤੇ ਵਧਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਕੇ ਤਸੀਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾਂ ਧੱਬਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਰਵਿਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।

पार्श्वस्थतिमिरं हन्ति प्रदीपो मणिनिर्मितः।

सर्वगामि तमो हन्ति बोधदीपो निरङ्कुशः।।२४।।

24. ਮਣੀਆਂ ਨਾਲ ਬਣਿਆਂ ਹੋਇਆ ਦੀਵਾ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਹਨੇਰ੍ਹੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਗਿਆਨ ਦਾ ਦੀਵਾ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਅੰਧਕਾਰ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

सर्वार्थसाधकज्ञानविशेषादेश – तत्परः।

ज्ञानाचार्यः समस्तानामनुग्रहकरः शिवः।।२५।।

25. ਉਹ ਗਿਆਨਗੁਰੂ ਜੋ ਖਾਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਗਿਆਨਆਚਾਰਿਆ ਨੂੰ ਸਾਕਸ਼ਾਤ ਸ਼ਿਵ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

कटाक्षचन्द्रमा यस्य ज्ञानसागरवर्धकः।

संसार – तिमिरच्छेदी स गुरुर्ज्ञानपारगः।।२६।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

26. ਜਿਸਦੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਜਿਹਾ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦੂਦਰੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

बहिस्तिमिरविच्छेत्ता भानुरेष प्रकीर्तितः।

बहिरन्तस्तमश्छेदी विभुर्देशिकभास्करः।।२७।।

27. ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਦੇ ਅੰਧਕਾਰ ਦਾ ਨਾਸ਼ਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਜੋ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬਾਹਰਲੇ ਅਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅੰਧਕਾਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

कटाक्षलेशमात्रेण विना ध्यानादिकल्पनम्।

शिवत्वं भावयेद्यत्र स वेदः शाम्भवो मतः।।२८।।

28. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਧਿਆਨ ਦੀ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਝਲਕ ਮਾਤਰ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਫ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਸਨੂੰ ਸਿਵ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵੇਦ(ਸ਼ੰਭੂਗਿਆਨ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

शिववेदकरे ज्ञाने दत्ते येन सुनिर्मले।

जीवन्मुक्तो भवेच्छिष्यः स गुरुर्ज्ञानसागरः।।२९।।

29. ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਵਭਾਵਨਾਂ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਿਰਮਲ ਗਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਚੇਲਾ ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਾਗਰ ਹੈ।

गुरोर्विज्ञानयोगेन क्रिया यत्र विलीयते।

तत्क्रियालिङ्गमाख्यातं सर्वैरागमपारगैः।।३०।।

30. ਉਹ ਲਿੰਗ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਧਾਰਮਿਕ ਗਿਆਨ ਕਿਰਿਆ(ਪੂਜਾ) ਵਿੱਚ ਸੰਮਿਲਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਿਵਆਗਮਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕਿਰਿਆਲਿੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

परानन्दचिदाकारं परब्रह्मैव केवलम्।

लिङ्गं सद्रूपतापन्नं लक्ष्यते विश्वसिद्धये।।३१।।

31. ਉਹ ਲਿੰਗ ਜੋ ਸਰਵਉਚ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਸਾਰੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਹੋਂਦ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

लिङ्गमेव परं ज्योतिर्भवति ब्रह्म केवलम्।

तस्मात् तत्पूजनादेव सर्वकर्मफलोदयः।।३२।।

32. ਬ੍ਰਹਾਮਣ ਜੋ ਪਰਮਜਯੋਤੀ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਲਿੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਿਰਫ ਇਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

परित्यज्य क्रियाः सर्वा लिङ्गपूजैकतत्पराः।
वर्तन्ते योगिनः सर्वे तस्माल्लिङ्गं विशिष्यते।।३३।।

33. ਸਾਰੇ ਯੋਗੀ ਜਨ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਲਿੰਗਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਕਿਰਿਆਲਿੰਗ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਹੈ।

यज्ञादयः क्रियाः सर्वा लिङ्गपूजांशसम्मिताः।
इति यत्पूज्यते सिद्धैस्तत्क्रियालिङ्गमुच्यते।।३४।।

34. 'ਯੱਗ ਆਦਿ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਲਿੰਗਪੂਜਾ ਦੇ ਅੰਸ਼ਮਾਤਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ' - ਇਸ ਭਾਵਨਾਂ ਨਾਲ ਜਿਸਦੀ ਸਿੱਧ ਲੋਕ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸਨੂੰ ਕਿਰਿਆਲਿੰਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

किं यज्ञैरग्निहोत्राद्यैः? किं तपोभिश्च दुष्करैः?।
लिङ्गार्चनरतिर्यस्य स सिद्धः सर्वकर्मसु।।३५।।

35. 'ਅਗਨੀਹੋਤਰ' ਆਦਿ ਯੱਗਾਂ ਅਤੇ ਸਖਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਸਾਧਨਾਵਾਂ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਜਿਸਦੀ ਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ ਉਸਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਸਿੱਧ ਹਨ।

ब्रह्मविष्ण्वादयः सर्वे विबुधा लिङ्गमाश्रिताः।
सिद्धाः स्वस्वपदे भान्ति जगत्तन्त्राधिकारिणः।।३६।।

36. ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਵਿਸ਼ਣੂ ਆਦਿ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਉਪਾਧੀਆਂ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਨ।

क्रिया यथा लयं प्राप्ता तथा भावोऽपि लीयते।
यत्र तद्देशिकैरुक्तं भावलिङ्गमिति स्फुटम्।।३७।।

37. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਰਿਆ(ਕਿਰਿਆਲਿੰਗ ਵਿੱਚ) ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸਨੂੰ ਆਚਾਰਿਆ ਲੋਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਭਾਵਲਿੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

भावेन गृह्यते देवो भगवान् परमः शिवः।
किं तेन क्रियते तस्य नित्यपूर्णो हि स स्मृतः।।३८।।

38. ਭਗਵਾਨ ਪਰਮ ਸ਼ਿਵ ਭਾਵਨਾਂ(ਅਰਥਾਤ ਨਿਰਮਲ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾਂ) ਨਾਲ ਵੱਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ(ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਪੂਜਾ ਆਦਿ) ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੀ ਲੈਣਾ? ਉਹ(ਭਗਵਾਨ) ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸੰਪੰਨ ਹਨ।

अखण्डपरमानन्दबोधरूपः परः शिवः।
भक्तानामुपचारेण भावयोगात् प्रसीदति।।३९।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

39. ਪਰਮਸ਼ਿਵ ਅਖੰਡ ਪਰਮਾਨੰਦ ਅਤੇ ਗਿਆਨਸਵਰੂਪ ਹਨ। ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਉਪਚਾਰ (ਅਰਥਾਤ ਪੂਜਾ ਸਮੱਗਰੀ ਆਦਿ) ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਂਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

मृच्छिलाविहिताल्लिङ्गाद् भावलिङ्गं विशिष्यते।

निरस्तसर्वदोषत्वाद् ज्ञानमार्गप्रवेशनात्।।४०।।

40. ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਲਿੰਗ ਦੀ ਬਜਾਇ ਭਾਵਨਾਂਲਿੰਗ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਰਥਾਤ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਮਾਰਗ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

विहाय बाह्यलिङ्गानि चिल्लिङ्गं मनसि स्मरन्।

पूजयेद् भावपुष्पैर्यो भावलिङ्गीति कथ्यते।।४१।।

41. ਉਹ ਭਗਤ ਜੋ ਬਾਹਰੀ ਲਿੰਗਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਗਿਆਨ(ਚੇਤਨਾਂ) ਰੂਪੀ ਲਿੰਗ ਦਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਭਾਵਲਿੰਗੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

मूलाधारेऽथवा चित्ते भ्रूमध्ये वा सुनिर्मलम्।

दीपाकारं यजन् लिङ्गं भावद्रव्यैः स योगवान्।।४२।।

42. ਮੂਲਾਧਾਰ, ਦਿਲ ਅਤੇ ਭੁਮੱਧ ਵਿੱਚ ਜੋ ਨਿਰਮਲ ਦੀਪਕਲਿਕਾ ਦੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲੇ ਲਿੰਗ ਦੀ ਜੋ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

स्वानुभूतिप्रमाणेन ज्योतिर्लिङ्गेन संयुतः।

शिलामृद्दारुसम्भूतं न लिङ्गं पूजयत्यसौ।।४३।।

43. ਜੋ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਵਾਲੇ ਜਯੋਤੀਲਿੰਗ ਨਾਲ ਯੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਲੱਕੜੀ ਦੇ ਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

क्रियारूपा तु या पूजा सा ज्ञेया स्वल्पसंविदाम्।

आन्तरा भावपूजा तु शिवस्य ज्ञानिनां मता।।४४।।

44. ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਜੋ ਕਿਰਿਆਰੂਪੀ ਪੂਜਾ ਹੈ ਉਹ ਅਲਪਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਆਂਤਰਿਕ ਭਾਵਪੂਜਾ ਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ।

तद्भावज्ञापकं ज्ञानं लयं यत्र समश्नुते।

तज्ज्ञानलिङ्गमाख्यातं शिवतत्त्वार्थकोविदैः।।४५।।

45. ਸ਼ਿਵਤੱਤਵ ਦੇ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਵੀਰਸ਼ੈਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਵਲਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਗਿਆਨ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਗਿਆਨਲਿੰਗ(ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਲਿੰਗ) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

त्रिमूर्तिभेद – निर्मूलं त्रिगुणातीतवैभवम्।

ब्रह्म यद् बोध्यते तत्तु ज्ञानलिङ्गमुदाहृतम्।।४६।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

46. ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਅਤੇ ਰੁਦਰ ਰੂਪੀ ਤ੍ਰਿਮੂਰਤੀ ਦੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਤਵ, ਰਜਸ ਅਤੇ ਤਮਸ ਆਦਿ ਇਹਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਗਿਆਨਲਿੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

स्थूले क्रियासमापत्तिः सूक्ष्मे भावस्य सङ्गमः।

स्थूलसूक्ष्मपदातीते ज्ञानमेव परात्मनि।।४७।।

47. ਕਿਰਿਆ(ਪੂਜਾ ਦੀ ਕਿਰਿਆ) ਸਥੂਲਾ ਲਿੰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸ਼ੁੱਧ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਸੂਖਮਲਿੰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਤਮਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਸਥੂਲ ਅਤੇ ਸੂਖਮ ਦੋਨਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ, ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗਿਆਨ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

कल्पितानि हि रूपाणि स्थूलानि परमात्मनः।

सूक्ष्माण्यपि च तैः किं वा? परबोधं समाचरेत्।।४८।।

48. ਸਥੂਲ ਅਤੇ ਸੂਖਮ ਦੋਵੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੁਆਰਾ ਕਲਪਨਾਂ ਕੀਤੇ ਰੂਪ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਪਰਬੋਧਰੂਪ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਚਰਣ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਾਉਣਾਂ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

परात्परं तु यद्ब्रह्म परमानन्दलक्षणम्।

शिवाख्यं ज्ञायते येन ज्ञानलिङ्गीति कथ्यते।।४९।।

49. ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਉੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਉੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਰੂਪ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਗਿਆਨਲਿੰਗੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

बाह्यक्रियां परित्यज्य चिन्तामपि च मानसीम्।

अखण्डज्ञानरूपत्वं यो भजेन्मुक्त एव सः।।५०।।

50. ਜੋ ਬਾਹਰੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਪੂਰਣ ਗਿਆਨ ਦਾ ਰੂਪ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਚਾਂ ਨੂੰ ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ ਤੇ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

तद्भावज्ञापकज्ञानं यत्र ज्ञाने लयं व्रजेत्।

तद्वानेष समाख्यातः स्वाभिधानो मनीषिभिः।।५१।।

51. ਜਿਸਨੂੰ ਆਤਮਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨਲਿੰਗ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮੋ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਵੈਲਿੰਗ(ਸਵੈਲਿੰਗ- ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲਿੰਗ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

स्वच्छन्दाचारसन्तुष्टो ज्योतिर्लिङ्गपरायणः।

आत्मस्थसकलाकारः स्वाभिधो मुनिसत्तमः।।५२।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

52. ਸਵੱਛ ਆਚਾਰ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਜਯੋਤੀਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਰਚਨਾ ਲਈ ਤਤਪਰ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਨ ਆਕਾਰ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਮੁਨੀਵਰ ਨੂੰ ਸਵੈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

निर्ममो निरहङ्कारो निरस्तक्लेशपञ्चकः।

भिक्षाशी समबुद्धिश्च मुक्तप्रायो मुनिर्भवेत्।।५३।।

53. ਉਹ ਰਿਸ਼ੀ ਜੋ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨਾ ਵਾਲਾ, ਭਿੱਖਿਆ ਮੰਗ ਕੇ ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਮਝ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

यदृच्छालाभसन्तुष्टो भस्मनिष्ठो जितेन्द्रियः।

समवृत्तिर्भवेद्योगी भिक्षुके वा नृपेऽथवा।।५४।।

54. ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਸਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ, ਭਸਮ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ, ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਭਿਖਾਰੀ ਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਅਸਲੀ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

पश्यन् सर्वाणि भूतानि संसारस्थानि सर्वशः।

स्मयमानः परानन्दे लीनात्मा वर्तते सुधीः।।५५।।

55. ਇੱਕ ਸਿਆਣਾ ਇਨਸਾਨ ਸਰਵਉਚ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ध्यानं शैवं तथा ज्ञानं भिक्षा चैकान्तशीलता।

यतेश्चत्वारि कर्माणि न पञ्चममिहेष्यते।।५६।।

56. ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਧਿਆਨ, ਭਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਇਕਾਂਤਵਾਸ – ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਇਹ ਚਾਰ ਹੀ ਕਰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਪੰਜਵਾਂ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

स्वरूपज्ञानसम्पन्नो ध्वस्ताहंममताकृतिः।

सर्वमेव स्वयं भूत्वा चरतीति चराभिधः।।५७।।

57. ਸਵੈਲਿੰਗੀ(ਜੋ ਆਤਮਗਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ) ਜਿਸ ਨੇ ਅਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਮਮਕਾਰ(ਅਰਥਾਤ 'ਮੈਂ' ਅਤੇ 'ਮੇਰਾ') ਇਸ ਭਾਵਨਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵੈਸਥਲੀ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ 'ਚਰਸਥਲ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

कामक्रोधादिनिर्मुक्तः शान्तिदान्तिसमन्वितः।

समबुद्ध्या चरेद्योगी सर्वत्र शिवबुद्धिमान्।।५८।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

58. ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਯੋਗੀ ਹਰ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵਾ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਮਾਨ ਹੋਇਆ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਲਈ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

इदं मुख्यमिदं हीनमिति चिन्तामकल्पयन्।

सर्वत्र सञ्चरेद्योगी सर्वं ब्रह्मेति भावयन्।।५९।।

59. ਉਹ ਯੋਗੀ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਘੁੰਮਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਸੋਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਕਿ ਇਹ 'ਉੱਤਮ' ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ 'ਖਰਾਬ' ਹੈ ਬਲਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

न सम्मानेषु सम्प्रीतिं नावमानेषु च व्यथाम्।

कुर्वाणः सञ्चरेद्योगी कूटस्थे स्वात्मनि स्थितः।।६०।।

60. ਉਹ ਯੋਗੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰਵਉਚ ਆਤਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਨਾਂ ਹੀ ਉਹ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਹੋਣ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਅਪਮਾਨ ਹੋਣ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

अप्राकृतैर्गुणैः स्वीयैः सर्वं विस्मापयन् जनम्।

अद्वैतपरमानन्दमुदितो देहिवच्चरेत्।।६१।।

61. ਉਹ ਅਦਵੈਤ ਪਰਮਾਨੰਦ ਵਿੱਚ ਆਨੰਦਿਤ ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਚਰਣ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਲੌਕਿਕ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂਮ ਹੈਰਾਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

न प्रपञ्चे निजे देहे न धर्मे न च दुष्कृते।

गतवैषम्यधीर्धीरो यतिश्चरति देहिवत्।।६२।।

62. ਇੱਕ ਸਿਆਣਾ ਯੋਗੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਅਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ, ਗੁਣਾਂ ਜਾਂ ਔਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ।

प्राकृतैश्वर्यसम्पत्तिपराङ्मुखमनः - स्थितिः।

चिदानन्दनिजात्मस्थो मोदते मुनिपुङ्गवः।।६३।।

63. ਇੱਕ ਉੱਤਮ ਯੋਗੀ(ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ) ਅਜਿਹੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਧਾਰਣ ਹੋਣ ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਰਵਉਚ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਨੂੰ ਭੋਗਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ।

स्वयमेव स्वयं भूत्वा चरतः स्वस्वरूपतः।

परं नास्तीति बोधस्य परत्वमभिधीयते।।६४।।

64. ਸਵੈਮੇਵ ਸਵੈ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਆਚਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦਾ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਉਸਦੇ ਇਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪਰਤੱਤਵ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

स्वतन्त्रः सर्वकृत्येषु स्वं परत्वेन भावितः।

तृणीकुर्वन् जगज्जालं वर्तते शिवयोगिराट्।।६५।।

65. ਸਾਰਿਆਂ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਤੱਤਵ ਰੂਪ(ਸਰਵਉਚ) ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤੁੱਛ(ਇੱਕ ਤਿਨਕੇ ਦੇ ਸਮਾਨ) ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਵਿਰਾਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

वर्णाश्रमसमाचारमार्गनिष्ठापराङ्मुखः ।

सर्वोत्कृष्टं स्वमात्मानं पश्यन् योगी तु मोदते।।६६।।

66. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਰਵਉੱਚ, ਵਰਣ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਆਨੰਦਿਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

विश्वातीतं परब्रह्म शिवाख्यं चित्स्वरूपकम्।

तदेवाहमिति ज्ञानी सर्वोत्कृष्टः स उच्यते।।६७।।

67. ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਸਰਵਉੱਚ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਭਾਵ ਸ਼ਿਵਾ(ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪਾਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ) ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹਨ।

अचलं ध्रुवमात्मानमनुपश्यन् निरन्तरम्।

निरस्तविश्वविभ्रान्तिर्जीवन्मुक्तो भवेन्मुनिः।।६८।।

68. ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਅਚਲ ਧਰੁਵ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਸਾਰੇ ਭਰਮ(ਸ਼ੰਕੇ) ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ ਅਜਿਹੇ ਮੁਨੀਵਰ(ਰਿਸ਼ੀ) ਨੂੰ ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ब्रह्माद्याः किं नु कुर्वन्ति देवताः कर्ममार्गगाः?।

कर्मातीतपदस्यास्य स्वयं ब्रह्मस्वरूपिणः।।६९।।

69. ਦੇਵਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਆਦਿ ਜੋ 'ਕਰਮਾਂ' ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲਦੇ ਹਨ ਉਸਦਾ ਕੀ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਖੁਦ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ।

स्वेच्छया सञ्चरेद् योगी विमुञ्चद् देहमानिताम्।

दर्शनैः स्पर्शनैः सर्वानज्ञानपि विमोचयेत्।।७०।।

70. ਅਜਿਹਾ ਯੋਗੀ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਮਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਗਦਾ ਹੋਇਆ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਕੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਝਲਕ ਅਤੇ ਛੂਹਣ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

नित्ये निर्मलभावने निरुपमे निर्धूतविश्वभ्रमे
सत्तानन्दचिदात्मके परशिवे साम्यं गतः संयमी।
प्रध्वस्ताश्रमवर्णधर्मनिगलः स्वच्छन्दसञ्चारवान्।
देहीवाद्भुतवैभवो विजयते जीवन्विमुक्तः सुधीः।।७१।।

71. ਨਿੱਤ ਨਿਰਮਲ, ਭਾਵਰੂਪ,ਅਨੁਪਮ, ਸਾਰੇ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ਕ, ਸਤ ਚਿਤ ਆਨੰਦ ਸਵਰੂਪ ਪਰੰਤੂ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੰਜਮੀ, ਆਸ਼ਰਮ, ਵਰਣ, ਧਰਮ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ, ਸਵੈਇੱਛਾ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ ਅਦਭੁਤ ਵਿਦਵਾਨ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਣ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਸੋਲਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

स्थलानां नवकं प्रोक्तं भक्तस्थलसमाश्रयम्।
माहेश्वरस्थले सिद्धं स्थलभेदं वदस्व मे।।१।।

1. ਅਗਸਤਿਆ ਨੇਂ ਕਿਹਾ - (ਹੇ ਰੇਣੁਕਾਚਾਰਿਆ) ਤੁਸੀਂ ਭਗਤਸਥਲ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਨੌਂ ਸਥਲਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਸਥਲ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧ ਸਥਲਭੇਦ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

माहेश्वरस्थले सन्ति स्थलानि नव तापस!।
क्रियागमस्थलं पूर्वं ततो भावागमस्थलम्।।२।।

2. ਰੇਣੂਕਾ ਨੇ ਕਿਹਾ - "ਮਹੇਸ਼ਵਰਸਥਲ ਵਿੱਚ ਨੌਂ ਲਿੰਗਸਥਲ ਹਨ, ਇਹ ਹਨ, ੧)ਕਿਰਿਆਗਮਸਥਲ ੨) ਭਾਵਾਗਮਸਥਲ ੩) ਗਿਆਨਗਮਸਥਲ ੪) ਸਕਾਇਆਸਥਲ

ज्ञानागमस्थलं चाथ सकायस्थलमीरितम्।
ततोऽकायस्थलं प्रोक्तं परकायस्थलं ततः।।३।।

3. ੫) ਅਕਾਇਆਸਥਲ ੬) ਪਰਕਾਇਆਸਥਲ ੭) ਧਰਮਾਚਾਰਸਥਲ ੮) ਭਾਵਾਤਮਕਸਥਲ ੯) ਗਿਆਨਾਚਾਰਸਥਲ।

धर्माचारस्थलं चाथ भावाचारस्थलं ततः।
ज्ञानाचारस्थलं चेति क्रमादेषां भिदोच्यते।।४।।

4. ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕਰਮਵਾਰ ਵਰਣਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।

शिवो हि परमः साक्षात् पूजा तस्य क्रियोच्यते।
तत्परा आगमा यस्मात् तदुक्तोऽयं क्रियागमः।।५।।

5. ਸ਼ਿਵ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਰਸਥਲ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਹਨ, ਉਸਦੀ ਪੂਜਾ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਆਗਮ ਨੂੰ ਕਿਰਿਆਗਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

प्रकाशते यथा नाग्निररण्यां मन्थनं विना।
क्रियां विना तथान्तःस्थो न प्रकाशो भवेच्छिवः।।६।।

6. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਰਣੀ(ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਲਣ) ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਬਿਨਾਂ ਰਗੜਨ ਦੇ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਿਰਿਆ ਭਾਵ ਪੂਜਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅੰਦਰ ਸਥਿਤ ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

न यथा विधिलोपः स्याद्यथा देवः प्रसीदति।
यथागमः प्रमाणं स्यात् तथा कर्म समाचरेत्।।७।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

7. ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਦੇਵ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਗਮ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੋਵੇ।

विधिः शिव नियोगोऽयं तस्माद् विहितकर्मणि।

शिवाराधनबुद्धयैव निरतः स्यात् विचक्षणः।।८।।

8. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਪੂਜਾ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਸ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ(ਬੋਧ) ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਣ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰਤੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਪੱਕੀ ਭਾਵਨਾਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

गुरोरादेशमासाद्य पूजयेत्परमेश्वरम्।

पूजिते परमेशाने पूजिताः सर्वदेवताः।।९।।

9. ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਿਵ(ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ) ਦੀ ਪੂਜਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕਰਨੀਂ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਰਵਉਚ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

सदा शिवार्चनोपाय - सामग्रीव्यग्रमानसः।

शिवयोगरतो योगी मुच्यते नात्र संशयः।।१०।।

10. ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਜੁਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਯੋਗ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਤਰ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਯੋਗੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

अन्धपङ्गुवदन्योन्यसापेक्षे ज्ञानकर्मणी।

फलोत्पत्तौ विरक्तस्य तस्मात् तद्द्वयमाचरेत्।।११।।

11. ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਦੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾਂ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਫਲ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ज्ञाने सिद्धेऽपि विदुषां कर्मापि विनियुज्यते।

फलाभिसन्धिरहितं तस्मात्कर्म न सन्त्यजेत्।।१२।।

12. ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਰਥਾਤ ਗਿਆਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਕਰਮ ਕਰਨਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾਂ ਹੋਈਏ ਤਾਂ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਕਰਮ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੀਂਦਾ।

आचार एव सर्वेषामलङ्काराय कल्प्यते।

आचारहीनः पुरुषो लोके भवति निन्दितः।।१३।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

13. ਸਹੀ ਆਚਾਰ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਸਲੀ ਸਜਾਵਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਚਾਰਹੀਣ ਮਨੁੱਖ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ज्ञानेनाचारयुक्तेन प्रसीदति महेश्वरः।

तस्मादाचारवान् ज्ञानी भवेदादेहपातनम्।।१४।।

14. ਸਦਾਚਾਰ ਯੁਕਤ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਤੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

भावचिह्नानि विदुषो यानि सन्ति विरागिणः।

तानि भावागमत्वेन वर्तन्ते सर्वदेहिनाम्।।१५।।

15. ਵੈਰਾਗਯੁਕਤ ਵਿਦਵਾਨ ਦੇ ਜੋ ਭਾਵਚਿੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੀ ਸਾਰੇ ਆਮ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੇ ਭਾਵਗਮ ਅਰਥਾਤ ਭਾਵਰੂਪੀ ਆਗਮਸ਼ਾਸ਼ਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

शिवोऽहमिति भावोऽपि शिवतापत्तिकारणम्।

न ज्ञानमात्रं नाचारो भावयुक्तः शिवो भवेत्।।१६।।

16. ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਿ 'ਮੈਂ ਸ਼ਿਵ ਹਾਂ' ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸਥਿਤੀ(ਉਪਾਧੀ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਨਾਂ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਯੁਕਤ ਨਾਂ ਕੇਵਲ ਆਚਾਰ ਯੁਕਤ ਬਲਕਿ ਭਾਵਯੁਕਤ ਭਗਤ ਸਾਕਸ਼ਾਤ ਸ਼ਿਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ज्ञानं वस्तु परिच्छेदो ध्यानं तद्भावकारणम्।

तस्माज्ज्ञाते महादेवे ध्यानयुक्तो भवेत्सुधीः।।१७।।

17. ਗਿਆਨ ਵਸਤੂ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਉਸਦੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਸਵਰੂਪ ਦਾ ਨਿਰਣਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਉਸ ਭਾਵ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਹਾਂਦੇਵ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਵਿਦਵਾਨ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਧਿਆਨ ਯੁਕਤ ਹੋਣਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

अन्तर्बहिश्च सर्वत्र परिपूर्णं महेश्वरम्।

भावयेत्परमान्दलब्धये पण्डितोत्तमः।।१८।।

18. ਜੋ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਸਰਵਗੁਣ ਸੰਪੰਨ ਮਹੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਭਾਵਨਾਂ ਕਰਨੀਂ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

अर्थहीना यथावाणी पतिहीना यथा सती।

श्रुतिहीना यथा बुद्धिर्भावहीना तथा क्रिया।।१९।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

19. ਆਤਮਿਕ ਧਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣੀ ਕਿਰਿਆ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬਿਨਾਂ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਆਵਾਜ਼, ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਤੀ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਵੇਦਗਿਆਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਬੁੱਧੀ।

चक्षुर्हीनो यथा रूपं न किञ्चिदीक्षितुं क्षमः।
भावहीनस्तथा योगी न शिवं द्रष्टुमीश्वरः।।२०।।

20. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਬਿਨਾਂ ਆਤਮਿਕ ਧਾਰਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਮਾਹਿਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

भावशुद्धेन मनसा पूजयेत् परमेष्ठिनम्।
भावहीनां न गृह्णाति पूजां सुमहतीमपि।।२१।।

21. ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮਨ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀਂ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਪੂਜਾ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਮਹਾਨ ਕਿਉਂ ਨਾਂ ਹੋਵੇ ਆਤਮਿਕ ਧਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰੱਬ(ਸ਼ਿਵ) ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

नैरन्तर्येण सम्पन्ने भावे ध्यातुं शिवं प्रति।
तद्भावो जायते तद्वत् क्रिमेः कीटस्य चिन्तनात्।।२२।।

22. ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਇੱਕ ਕੀੜਾ ਇੱਕ ਪਤੰਗੇ ਦੀਆਂ ਲਗਾਤਰ ਸੋਚਾਂ ਨਾਲ ਪਤੰਗਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਲਗਾਤਰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

निष्कलङ्कं निराकारं परब्रह्म शिवाभिधम्।
निर्ध्यातुमसर्थोऽपि तद्विभूर्तिं विभावयेत्।।२३।।

23. ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਭਗਤ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਨਾਮ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਧਿਆਨ ਧਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸਮਰਥ ਨਾਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨਾਂ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

परस्य ज्ञानचिह्नानि यानि सन्ति शरीरिणाम्।
तानि ज्ञानागमत्वेन प्रवर्तन्ते विमुक्तये।।२४।।

24. ਪਰ ਅਰਥਾਤ ਭਾਵਾਗਮ ਯੋਗੀ ਦੇ ਜੋ ਗਿਆਨ ਲੱਛਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਆਮ ਦੇਹਧਾਰੀਆਂ ਲਈ ਮੋਕਸ਼ਾਰਥ ਵਿਆਨਆਗਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

भावेन किं फलं पुंसां कर्मणा वा किमिष्यते?।
भावकर्मसमायुक्तं ज्ञानमेव विमुक्तिदम्।।२५।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

25. ਕੇਵਲ ਭਾਵ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਕੇਵਲ ਧਰਮ ਨਾਲ ਵੀ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਭਾਵ ਅਤੇ ਕਰਮ ਦੋਵਾਂ ਨਾਲ ਯੁਕਤ ਇਨਸਾਨ ਹੀ ਮੋਕਸ਼ਦਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

केवलं कर्ममात्रेण जन्मकोटिशतैरपि।
नात्मनां जायते मुक्तिर्ज्ञानं मुक्तेर्हि कारणम्।।२६।।

26. ਕੇਵਲ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਰੋੜਾਂ ਜਨਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਗਿਆਨ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਕਾਰਣ ਹੈ।

ज्ञानहीनं सदाकर्म पुंसां संसारकारणम्।
तदेव ज्ञानयोगेन संसारविनिवर्तकम्।।२७।।

27. ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨਹੀਣ ਕਰਮ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੰਸਾਰ ਅਰਥਾਤ ਪੁਨਰਜਨਮ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਯੁਕਤ ਕਰ ਲੈਣਾਂ ਹੀ ਪੁਨਰਜਨਮ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

फलं क्रियावतां पुंसां स्वर्गाद्यं नश्वरं यतः।
तस्मात् स्थायिफलप्राप्त्यै ज्ञानमेव समभ्यसेत्।।२८।।

28. ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਰਿਆਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅਰਥਾਤ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਵਰਗ ਰੂਪੀ ਫਲ ਅਸਥਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਥਾਈ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

शास्त्राभ्यासादियत्नेन सद्गुरोरुपदेशतः।
ज्ञानमेव समभ्यस्येत् किमन्येन प्रयोजनम्?।।२९।।

29. ਕੇਵਲ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨੀਂ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ?

ज्ञानं परशिवाद्वैतपरिपाकविनिश्चयः।
येन संसारसम्बन्धविनिवृत्तिर्भवेत् सताम्।।३०।।

30. ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਅਦਵੈਤ ਭਾਵ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਨਿਸਚਿਤ ਅਵਧਾਰਨਾਂ' । ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਮਹਾਤਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਨਵਿਰਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

शिवात्मकमिदं सर्वं शिवादन्यन्न विद्यते।
शिवोऽहमिति या बुद्धिस्तदेव ज्ञानमुत्तमम्।।३१।।

31. ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁੱਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਸ਼ਿਵ ਹਾਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋ ਬੁੱਧੀ ਹੈ ਉਹੀ ਉੱਤਮ ਗਿਆਨ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

अन्धो यथा पुरः स्थानि वस्तूनि च न पश्यति।
ज्ञानहीनस्तथा देही नात्मस्थं वीक्षते शिवम्।।३२।।

32. ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣੀ ਆਤਮਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਵਸੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੀ।

शिवस्य दर्शनात् पुंसां जन्मरोगनिवर्तनम्।
शिवदर्शनमप्याहुः सुलभं ज्ञानचक्षुषाम्।।३३।।

33. ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਵਾਗਮਨ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਇਨਸਾਨ ਕੋਲ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਅੱਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਾਕਸ਼ਾਤ ਵੇਖਣਾ ਆਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

दीपं विना यथा गेहे नान्धकारो निवर्तते।
ज्ञानं विना तथा चित्ते मोहोऽपि न निवर्तते।।३४।।

34. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਘਰ ਦਾ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਦੀਵੇ ਬਿਨਾਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਬਿਲਕੁਲ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਦੀਵੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਦੇ ਭਰਮਾਂ ਰੂਪੀ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

परस्य या तनुर्ज्ञेयाऽदेहकर्माभिमानिनः।
तथा सकायो लोकोऽयं तदात्मत्वनिरूपणात्।।३५।।

35. ਇਹ ਸ਼ਰੀਰ ਜੋ ਕਿ ਪਰਾਸ਼ਿਵਯੋਗਿਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਇਹ ਸੰਸਾਰ 'ਸਾਕਸ਼ਿਆ' ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਆਤਮਾਂ ਦਾ ਵਾਸ ਹੈ।

कायं विना समस्तानां न क्रिया न च भावना।
न ज्ञानं यत्ततो योगी कायवानेन सञ्चरेत्।।३६।।

36. ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਕਿਰਿਆ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਭਾਵਨਾਂ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਾਇਆਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਣ ਕਰੇ।

शिवैकज्ञानयुक्तस्य योगिनोऽपि महात्मनः।
काययोगेन सिद्ध्यन्ति भोगमोक्षादयः सदा।।३७।।

37. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ, ਜੋ ਕਿ ਸਿਰਫ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਗਿਆਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਸ਼ਰੀਰ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਆਨੰਦ, ਮੁਕਤੀ ਆਦਿ ਸੰਭਵ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

काष्ठं विना यथा वह्निर्जायते न प्रकाशवान्।

मूर्तिं विना तथा योगी नात्मतत्त्वप्रकाशवान्।।३८।।

38. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਲਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅੱਗ ਆਪਣੀ ਚਮਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਯੋਗੀ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਨ(ਭਾਵ ਸ਼ਿਵਾ) ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

मूर्त्यात्मनैव देवस्य यथा पूज्यत्वकल्पना।

तथा देहात्मनैवास्य पूज्यत्वं परयोगिनः।।३९।।

39. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਰੱਬ ਆਪਣੇ ਰੁਤਬੇ ਕਰਕੇ ਪੂਜਣਯੋਗ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਾਯੋਗੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਕਰਕੇ ਪੂਜਾ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

निष्कलो हि महादेवः परिपूर्णः सदाशिवः।

जगत्सृष्ट्यादिसंसिद्ध्यै मूर्तिमानेव भासते।।४०।।

40. ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਸਦਾਸ਼ਿਵ ਜੋ ਕਿ ਅਖੰਡ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ, ਸ਼ਰੀਰਿਕ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ब्रह्माद्या देवताः सर्वा मुनयोऽपि मुमुक्षवः।

कायवन्तो हि कुर्वन्ति तपः सर्वार्थ-साधकम्।।४१।।

41. ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤ ਜਨ ਜੋ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇਸ ਇੱਛਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸਰੀਰਕ ਤਪ ਕਰਦੇ ਹਨ।

तपोहि मूलं सर्वासां सिद्धीनां यज्जगत्त्रये।

तपस्तत्कायमूलं हि तस्मात् कायं न सन्त्यजेत्।।४२।।

42. ਸ਼ਰੀਰਕ ਤਪ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਤਪ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ।

औपचारिकदेहित्वाज्जगदात्मत्वभावनात् ।

मायासम्बन्ध-राहित्यादकायो हि परः स्मृतः।।४३।।

43. ਪਰ ਅਰਥਾਤ ਸਕਾਇਆ ਪਰਾਯੋਗੀ ਉਪਚਾਰਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੇਹ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਵਰੂਪ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਦੇਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਅਕਾਇਆ ਮੰਨਿਆਂ ਗਿਆ ਹੈ।

परस्य देहयोगेऽपि न देहाश्रयविक्रिया।

शिवस्येव यतस्तस्मादकायोऽयं प्रकीर्तितः।।४४।।

44. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਪਰ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦੇਹ ਸਬੰਧੀ ਵਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਿਵਸਵਰੂਪ ਹੋਏ ਯੋਗੀ ਦੇ ਦੇਹ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰਰੂਪ ਵਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਵੀ ਅਕਾਇਆ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

परलिङ्गे विलीनस्य परमानन्दचिन्मये।

कुतो देहेन सम्बन्धो? देहिवद् भासनं भ्रमः।।४५।।

45. ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਸਵਰੂਪ ਅਰਥਾਤ ਪਰਮਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਵਿਲੀਨ ਯੋਗੀ ਦਾ ਦੇਹ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਉਹ ਦੇਹਧਾਰੀ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਭਰਮ ਹੈ।

देहाभिमानहीनस्य शिवभावे स्थितात्मनः।

जगदेतच्छरीरं स्याद् देहेनैकेन का व्यथा?।।४६।।

46. ਦੇਹ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਯੋਗੀ ਲਈ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਉਸਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਇੱਕ ਦ੍ਰਿਸਮਾਨ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਕੀ ਹਾਨੀ ਤੇ ਕੀ ਲਾਭ?

शिवज्ञानैकनिष्ठस्य नाहङ्कारभवभ्रमः।

न चेन्द्रियभवं दुःखं त्यक्तदेहाभिमानिनः।।४७।।

47. ਮੁਸ ਪਰਾਯੋਗੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਬੱਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰੀਰਕ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿੱਚੋ ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

न मनुष्यो न देवोऽहं न यक्षो नैव राक्षसः।

शिवोऽहमिति यो बुद्ध्यात् तस्य किं देहकर्मणा?।।४८।।

48. ਜੋ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ, "ਮੈ ਇਨਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਯਕਸ਼ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਜਾਂ ਦਾਨਵ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਸ਼ਿਵ ਹਾਂ" ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ?

वशीकृतत्वात् प्रकृतेर्मायामार्गातिवर्तनात्।

परकायोऽयमाख्यातः सत्यज्ञानसुखात्मकः।।४९।।

49. ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਾਯੋਗੀ ਜੋ ਸੱਚਾਈ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਪਰਾਕਾਇਆ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ(ਜੋ ਸਰਵਉਚ ਸ਼ਕਤ ਵਿੱਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।

परब्रह्मवपुर्यस्य प्रबोधानन्दभासुरम्।

प्राकृतेन शरीरेण किमेतेनास्य जायते?।।५०।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

50. ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਕਿਰਤ ਬੋਧ ਅਰਥਾਤ ਪਰ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਸਵਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਤੀ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਤਪਨ ਇਹ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ?

सम्यग्-ज्ञानाग्नि-सन्दग्ध-जन्मबीजकलेबरः।
शिवतत्त्वावलम्बी यः परकायः स उच्यते।।५१।।

51. ਜਿਸਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਬੀਜ ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਗਨੀ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੋ ਸਿਰਫ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਪਰਾਕਾਇਆ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

इन्द्रियाणि मनोवृत्तिवासनाः कर्मसम्भवाः।
यत्र यान्ति लयं तेन सकायोऽयं परात्मना।।५२।।

52. ਕਰਮ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਉਤਪਨ ਮਾਨਸਿਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਸੰਸਕਾਰ ਅਤੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸਕਾਇਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ(ਜਾਂ ਸਕਾਇਆ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।

पराहन्तामनुप्राप्य पश्येद्विश्वं चिदात्मकम्।
सदेहोऽतिभ्रमस्तस्य निश्चिता शिवात्मता।।५३।।

53. ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਵੈ ਦੇ ਸਰਵਉਚ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਚੇਤਨਤਾ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਨਿਸਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰੀਰਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੇਖਣਾਂ ਇੱਕ ਭਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

स्वस्वरूपं चिदाकारं ज्योतिः साक्षाद्विचिन्तयन्।
देहवानपि निर्देहो जीवन्मुक्तो हि साधकः।।५४।।

54. ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਆਕਾਰ ਨੂੰ ਚੇਤਨਤਾ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਪਰਾਯੋਗੀ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

देहस्तिष्ठतु वा यातु योगिनः स्वात्मबोधिनः।
जीवन्मुक्तिर्भवेत् सद्यश्चिदानन्दप्रकाशिनी।।५५।।

55. ਸ਼ਰੀਰ ਚਾਹੇ ਰਹੇ ਜਾਂ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ ਉਸ ਯੋਗੀ ਦਾ ਜੀਵਨਮੁਕਤ, ਸਵੈ-ਅਨੁਭਵ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਚੇਤਨਤਾ ਦੀ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾਂ ਤੈਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

आत्मज्ञानावसानं हि संसारपरिपीडनम्।
सूर्योदयेऽपि किं लोकास्तिमिरेणोपरुद्ध्यते?।।५६।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

56. ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਮਾਮੂਲੀਕਰਣ ਸਵੈ-ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸਥਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ?

देहाभिमाननिर्मुक्तः कलातीतपदाश्रयः।
कथं याति परिच्छेदं शरीरेषु महाबुधः?।।५७।।

57. ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਘਮੰਡ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੋ 'ਕਾਲ' ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਵੇ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਅੱਗੇ ਝੁਕ ਸਕਦਾ ਹੈ।

तस्यैव परकायस्य समाचारो य इष्यते।
स धर्मः सर्वलोकानामुपकाराय कल्प्यते।।५८।।

58. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪਰਾਕਾਇਆ ਯੋਗੀ ਦਾ ਜੋ ਆਚਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਧਰਮ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यं दया क्षमा।
दानं पूजा जपो ध्यानमिति धर्मस्य सङ्ग्रहः।।५९।।

59. ਅਹਿੰਸਾ, ਸੱਚ, ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਬ੍ਰਹਮਚਾਰਿਆ, ਦਇਆ, ਖਿਮਾਂ, ਦਾਨ, ਪੂਜਾ, ਜਪ, ਧਿਆਨ ਆਦਿ ਇਹ ਧਰਮ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਹੈ।

शिवेन विहितो यस्मादागमैर्धर्मसङ्ग्रहः।
तस्मात्तमाचरन् विद्वान् तत्प्रसादाय कल्प्यते।।६०।।

60. ਕਿਉਂਕਿ ਆਗਮ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੇ ਗਏ ਧਰਮ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਦਾ ਵਰਣਨ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਆਚਰਣ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

अधर्मं न स्पृशेत् किञ्चिद् विहितं धर्ममाचरेत्।
तं च कामविनिर्मुक्तं तमपि ज्ञानपूर्वकम्।।६१।।

61. ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਧਰਮ ਵਾਲੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਸਿਰਫ ਧਾਰਮਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਹੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਇੱਛਾ ਦੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਨੀਂ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

आत्मवत् सर्वभूतानि संपश्येद्योगवत्तमः।
जगदेवात्मताभावान्निग्रहादिविरोधतः ।।६२।।

62. ਯੋਗੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਯੋਗੀ(ਪਰਾਕਾਇਆਯੋਗੀ) ਹਮੇਸ਼ਾ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਧੀਨਗੀ ਵਿੱਚ ਨਾ ਅਤਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰੂਪ(ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਰੂਪ) ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

एक एव शिवः साक्षाज्जगदेतदिति स्फुटम्।
पश्यतः किं न जायेत ममकारो हि विभ्रमः।।६३।।

63. ਜੋ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸ਼ਿਵਰੂਪ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ? 'ਮੈਂ' ਵਾਲਾ ਵਿਚਾਰ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਭਰਮ ਹੈ।

धर्म एव समस्तानां यतः संसिद्धिकारणम्।
निःस्पृहोऽपि महायोगी धर्ममार्गं च न त्यजेत्।।६४।।

64. ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਸਤਾ ਨਾ ਛੱਡੇ।

ज्ञानामृतेन तृप्तोऽपि योगी धर्मं न सन्त्यजेत्।
आचारं महतां दृष्ट्वा प्रवर्तन्ते हि लौकिकाः।।६५।।

65. ਗਿਆਨ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪਤ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਵੀ ਧਰਮ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਵੱਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇਖਕੇ ਹੀ ਆਮ ਲੋਕ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ।

सदाचारप्रियः शम्भुः सदाचारेण पूजयेत्।
सदाचारं विना तस्य प्रसादो नैव जायते।।६६।।

66. ਸਦਾਚਾਰ ਵਾਲ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸਦਾਚਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਬਿਨਾਂ ਸਦਾਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

भाव एवास्य सर्वेषां भावचारः प्रकीर्तितः।
भावो मानसचेष्टात्मा परिपूर्णः शिवाश्रयः।।६७।।

67. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਵਭਾਵ(ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼) ਵਾਲੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ 'ਭਾਵਾਚਾਰ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਵ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਿਪੱਕ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਆਸ਼ਰਿਤ ਕਰ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਾਨਸਿਕ ਕਿਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

भावनाविहितं कर्म पावनादपि पावनम्।
तस्माद्भावनया युक्तं परधर्मं समाचरेत्।।६८।।

68. ਭਾਵਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਤੋਂ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਿਵਭਾਵਨਾਂ ਨਾਲ ਯੁਕਤ ਪਰਧਰਮ ਦਾ ਆਚਰਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

भावेन हि मनः शुद्धिर्भावशुद्धिश्च कर्मणा।
इति सञ्चित्य मनसा योगी भावं न सन्त्यजेत्।।६९।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

69. ਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਵ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਕਰਮ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸੋਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਬਾਵ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ।

शिवभावनया सर्वं नित्यनैमित्तिकादिकम्।

कुर्वन्नपि महायोगी गुणदोषैर्न बाध्यते।।७०।।

70. ਮਹਾਂਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਭਾਵਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

अन्तः प्रकाशांमनस्य संवित्सूर्यस्य सन्ततम्।

भावेन यदुपस्थानं तत्सन्ध्यावन्दनं विदुः।।७१।।

71. ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਚੇਤਨਤਾ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਦਾ ਸ਼ਿਵਭਾਵਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰੰਤਰ ਜੋ ਉਦੇ ਹੈ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਧਿਆ ਦਾ ਵੰਦਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

आत्मज्योतिषि सर्वेषां विषयाणां समर्पणम्।

अन्तर्मुखेन भावेन होमकर्मेति गीयते।।७२।।

72. ਚੇਤਨਤਾ ਦੀ ਅਗਨੀ ਵਿੱਚ ਅੰਦਰ ਝਾਤ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਉਪਜ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਨੂੰ 'ਹੋਮ ਕਰਮ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

भावयेत् सर्वकर्माणि नित्यनैमित्तिकानि च।

शिवप्रीतिकराण्येव सङ्गराहित्यसिद्धये।।७३।।

73. ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਖਾਸ ਮੌਕੇ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰੱਖਣ ਲਈ ਹੀ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਂਦੇ ਹਨ।

शिवे निवेश्य सकलं कार्याकार्यं विवेकतः।

वर्तते यो महाभागः स सङ्गरहितो भवेत्।।७४।।

74. ਜੋ ਮਹਾਨ ਇਨਸਾਨ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪੱਖਪਾਤ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

आत्मानमखिलं वस्तु शिवमानन्दचिन्मयम्।

एकभावेन सततं सम्पश्यन्नेव पश्यति।।७५।।

75. ਇਸ ਨਿਰਪੱਖ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਭਰਪੂਰ ਚੇਤਨਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਯੋਗੀ ਹਰ ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਰੂਪ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

अस्य ज्ञानसमाचारः योगिनः सर्वदेहिनाम्।

ज्ञानाचारो यदुक्तोऽयं ज्ञानाचारः सकथ्यते।।७६।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

76. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ 'ਗਿਆਨਾਚਾਰਿਆ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਯੋਗੀ ਨੂੰ 'ਗਿਆਚਾਰਿਆ' ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

शिवाद्वैतपरं ज्ञानं ज्ञानमित्युच्यते बुधैः।

सिद्धेन वाप्यसिद्धेन फलं ज्ञानान्तरेण किम्?।।७७।।

77. ਉਹ ਗਿਆਨ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਵਿਦਵਾਨਾ ਦੁਆਰਾ ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋ ਅਜਿਹਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤ ਜਾਂ ਨਾ ਕੀਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ?

निर्मूलं हि शिवज्ञानं निःश्रेयसकरं परम्।

रागद्वेषादिकलुषं भूयः संसृतिकारणम्।।७८।।

78. ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਗਿਆਨ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਸਰਵਉਚ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਗ੍ਰਸਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਆਵਾਗਮਨ ਕਰਕੇ ਨਫਰਤ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਦਾ ਹੈ।

परिपूर्णं महाज्ञानं परतत्त्वप्रकाशकम्।

अवलम्ब्य प्रवृत्तो यो ज्ञानाचारः स उच्यते।।७९।।

79. ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆ ਜੋ ਸਰਵਉਚ ਸੱਚਾਈ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਮਹਾਨ ਗਿਆਨ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ 'ਗਿਆਨਚਾਰ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

निर्विकल्पे परे धाम्नि निष्कले शिवनामनि।

ज्ञानेन योजयेत् सर्वं ज्ञानाचारी प्रकीर्तितः।।८०।।

80. ਜੋ ਕੋਈ ਇਨਸਾਨ ਸਭ ਕੁਝ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਸਰਵਉਚ, ਅਦਵੈਤ ਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਫਿੱਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ 'ਗਿਆਚਾਰਿਆ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ज्ञानं मुक्तिप्रदं प्राप्य गुरुदृष्टिप्रसादतः।

कः कुर्यात् कर्मकार्पण्ये वाञ्छां संसारवर्धने।।८१।।

81. ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀਦਾਇਕ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਕੌਣ ਵਿਅਕਤੀ ਕਰਮ ਦੇ ਕਰਕੇ ਦੁਖਦਾਈ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰੇਗਾ?

कर्मज्ञानाग्निना दग्धं न प्ररोहेत् कथञ्चन।

यदाहुः संसृतेर्मूलं प्रवाहानुगतं बुधाः।।८२।।

82. ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਗਨੀ ਦੁਆਰਾ ਜਲਾਇਆ ਗਿਆ ਬੀਜ ਦੇ ਫਲ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਪਨਪ ਸਕਦਾ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮਿਕ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਰਮ ਆਵਾਗਮਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਣ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ज्ञानेनः हीनः पुरुषः कर्मणा बध्यते सदा।

ज्ञानिनः कर्मसंकल्पाः भवन्ति किल निष्फलाः।।८३।।

83. ਇੱਕ ਇਨਸਾਨ ਜੋ ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਬੱਧਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਗਿਆਨਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਫਲ ਰਹਿਤ ਹੈ।

शुद्धाचारे शुद्धभावो विवेकी

ज्योतिः पश्यन् सर्वतश्चैवमेकम्।

ज्ञानध्वस्तप्राकृतात्म - प्रपञ्चो

जीवन्मुक्तश्चेष्टते दिव्ययोगी।।८४।।

84. ਇੱਕ ਗਿਆਨਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁੱਧ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਸਿਰਫ 'ਇੱਕ' ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਆਮ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਬਦਲਦਾ ਹੋਇਆ ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਸਤਾਰਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

स्थलानि तानि चोक्तानि यानि माहेश्वरस्थले।
वदस्व स्थलभेदं मे प्रसादिस्थलसंश्रितम्।।१।।

1. ਅਗਸਤਿਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ - "ਮਹੇਸ਼ਵਰਸਥਾਲਾ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਮਾਨ ਇਹ ਸਬ-ਸਥਾਲਾ ਬਾਰੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਕਿਰਪਾ ਰਕੇ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦੀਸਥਲ ਦੀਆਂ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਦਿਓ ਜੀ"।

स्थलभेदा नव प्रोक्ताः प्रसादिस्थलसंश्रिताः।
कायानुग्रहणं पूर्वमिन्द्रियानुग्रहं ततः।।२।।

2. ਸ਼੍ਰੀ ਰੇਣੂਕਾਚਾਰਿਆ ਨੇ ਕਿਹਾ - "ਪ੍ਰਸਾਦੀਸਥਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨੌਂ ਸਥਲਭੇਦ ਹਨ। ਉਹ ਹਨ,

प्राणानुग्रहणं पश्चात् ततः कार्यार्पितं मतम्।
करणार्पितमाख्यातं ततो भावार्पितं मतम्।।३।।

3. ੧) ਕਾਇਆਨੁਗ੍ਰਹਿਸਥਲ ੨) ਇੰਦਰੀਆਨੁਗ੍ਰਹਿਸਥਲ ੩) ਪ੍ਰਾਣਾਨੁਗ੍ਰਹਿਸਥਲ ੪) ਕਾਇਆਪ੍ਰਿਤਸਥਲ ੫) ਕਰਣਾਪ੍ਰਿਤਸਥਲ ੬) ਭਾਵਪ੍ਰਿਤਸਥਲ ੭) ਸ਼ਿਸ਼ਅਪ੍ਰਿਤਸਥਲ ੮) ਸ਼ੁਸ਼ਰੂਸ਼ੁਸਥਲ ੯) ਸੇਵਿਆਸਥਲ ਆਦਿ।

शिष्यस्थलं ततः प्रवोक्तं शुश्रूषास्थलमेव च।
ततः सेव्यस्थलं चैषां क्रमशः श्रृणु लक्षणम्।।४।।

4. ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਲੱਛਣ ਸੁਣੋ।

अनुगृह्णाति यल्लोकान् स्वकायं दर्शयन्नसौ।
तस्मादेव समाख्यातः कायानुग्रहनामकः।।५।।

5. ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਯੋਗੀ, ਜੋ ਕਿ ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਵੇ, ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਕਾਇਆਨੁਗ੍ਰਹਿਸਥਲ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

यथा शिवोऽनुगृह्णाति मूर्तिमाविश्य देहिनः।
तथा योगी शरीरस्थः सर्वानुग्राहको भवेत्।।६।।

6. ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ਸ਼ਿਵਾ ਇੱਕ ਮੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸਭਨਾ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

शिवः शरीरयोगेऽपि यथा सङ्गविवर्जितः।
तथा योगी शरीरस्थो निःसङ्गो वर्तते सदा।।७।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

7. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਇੱਕ ਸ਼ਰੀਰਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਇੱਕ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

शिवभावनया युक्तः स्थिरया निर्विकल्पया।
शिवो भवति निर्धूतमायावेशपरिप्लवः।।८।।

8. ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦ੍ਰਿੜ ਅਤੇ ਵਿਕਲਪਹਿਤ ਸ਼ਿਵਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਯੁਕਤ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਉਪਦ੍ਰਵ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸ਼ਿਵ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

चित्तवृत्तिषु लीनासु शिवे चित्सुखसागरे।
अविद्याकल्पितं वस्तु नान्यत्पश्यति संयमी।।९।।

9. ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਅਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਤਰੰਗਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੇਤਨਤਾ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਸੰਮਿਲਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

नेदं रजतमित्युक्ते यथा शुक्तिः प्रकाशते।
नेदं जगदिति ज्ञाते शिवतत्त्वं प्रकाशते।।१०।।

10. 'ਇਹ ਚਾਂਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ' ਅਜਿਹਾ ਕਹਿਣ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੰਕੂ-ਸ਼ੇਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ' ਅਜਿਹਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਤੱਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

यथा स्वप्नकृतं वस्तु प्रबोधेनैव शाम्यति।
तथा शिवस्य विज्ञाने संसारं नैव पश्यति।।११।।

11. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁਪਨੇ ਦੁਆਰਾ ਰਚੀ ਹੋਈ ਵਸਤੂ ਇੱਕ ਮਿਥ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਾਗਣ ਤੇ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ (ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਤਰਾਂ ਮਿਥਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ)।

अज्ञानमेव सर्वेषां संसारभ्रमकारणम्।
तन्निवृतौ कथं भूयः संसारभ्रमदर्शनम्?।।१२।।

12. ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸੰਸਾਰਭਰਮ ਦਾ ਕਾਰਣ ਅਗਿਆਨ(ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਾ ਹੋਣਾਂ) ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਤੋਂ ਫਿਰ ਸੰਸਾਰਭਰਮ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ?

गलिताहङ्कृतिग्रन्थिः क्रीडाकल्पित-विग्रहः।
जीवन्मुक्तश्चरेद्योगी देहिवन्निरुपाधिकः।।१३।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

13. ਜਿਸ ਯੋਗੀ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਗੰਢ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਹਰ ਆਕਾਰ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਈ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸ਼ਰੀਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ।

दर्शनात् परकायस्य करणानां विवेकतः।
इन्द्रियानुग्रहः प्रोक्तः सर्वेषां तत्त्ववेदिभिः।।१४।।

14. ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਤੱਤ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੰਦਰੀਆਨੁਗ੍ਰਹਿ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

इन्द्रियाणां समस्तानां स्वार्थेषु सति सङ्गमे।
रागो वा जायते द्वेषस्तौ योगी परिवर्जयेत्।।१५।।

15. ਜਦੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਅੰਗਾਂ ਨਾਲ ਜਨਮਦੀਆਂ ਜਾਂ ਨਫਰਤ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਯੋਗੀ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

इन्द्रियाणां बहिर्वृत्तिः प्रपञ्चस्य प्रकाशिनी।
अन्तः शिवे समावेशो निष्प्रपञ्चस्य कारणम्।।१६।।

16. ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦਾ ਬਾਹਰੀ ਕੰਮ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਵਿਲੀਨ ਕਰਨ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

क्षणं मन्त्रः शिवं पश्यन् केवलेनैव चेतसा।
बाह्यार्थानामनुभवं क्षणं कुर्वन् दृगादिभिः।।१७।।

17. ਇੱਕ ਪਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸੋਚਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਲ ਉਸ(ਸ਼ਿਵ) ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਬਾਹਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਯੋਗੀ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਯੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

सर्वेन्द्रियनिरूढोऽपि सर्वेन्द्रियविहीनवान्।
शिवाहितमना योगी शिवं पश्यति नापरम्।।१८।।

18. ਉਹ ਯੋਗੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਹੀ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।

न जरा मरणं नास्ति न पिपासा न च क्षुधा।
शिवाहितेन्द्रियस्यास्य निर्मानस्य महात्मनः।।१९।।

19. ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਖਸ਼ੀਅਤ(ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ) ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਿਰਧ ਉਮਰ, ਮੌਤ, ਪਿਆਸ, ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਵੱਸ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਮੰਡ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

मनो यत्र प्रवर्तेत तत्र सर्वेन्द्रियस्थितिः।
शिवे मनसि संल्लीने क्व चेन्द्रियविचारणा?।।२०।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

20. ਜਿੱਥੇ ਸਾਡਾ ਮਨ ਵਸਦਾ ਹੈ ਸਾਡੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਵੀ ਓਥੇ ਹੀ ਵਸਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਮਨ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਣਾ?

यद्यत् पश्यन् दृशा योगी मनसा चिन्तयत्यपि।
तत्तत् सर्वं शिवाकारं संविद्रूपं प्रकाशते।।२१।।

21. ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨਾਲ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

करणैः सहितं प्राणं मनस्याधाय संयमी।
योजयेत् स शिवः साक्षाद्यत्र नास्ति जगद्भ्रमः।।२२।।

22. ਇੱਕ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਥਿਰ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹ ਖੁਦ ਸ਼ਿਵਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

सर्वेन्द्रियप्रवृत्त्या च बहिरन्तः शिवं यजन्।
स्वच्छन्दचारी सर्वत्र सुखी भवति संयमी।।२३।।

23. ਸਾਰੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਆਰਾਧਨਾਂ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਯੋਗੀ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਆਪਣੀ ਮਿੱਠੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

शिवस्य परकायस्य यत् तात्पर्यावलोकनम्।
तत्प्राणानुग्रहः प्रोक्तः सर्वेषां तत्त्वदर्शिभिः।।२४।।

24. ਜੋ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਕੇ ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਨੁਗ੍ਰਹਿ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਾਂ ਦਾ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇ।

प्राण एव मनुष्याणां देहधारणकारणम्।
तदाधारः शिवः प्रोक्तः सर्वकारणकारणम्।।२८।।

25. ਜਿਸ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਸਾਹ ਸਾਰੇ ਕਾਰਣਾ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਗਏ ਹੋਣ ਫਿਰ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਦਾ ਅਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਦੁਵਿਧਾਵਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਯੋਜਨ?

करणेषु निवृत्तेषु स्वार्थसङ्गात् प्रयत्नतः।
तैः समं प्राणमारोप्य स्वान्ते शान्तमतिः स्वयम्।।२६।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

26. ਜਦੋਂ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਸਾਹ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਯੋਗੀ ਅਜਿਹੇ ਸਾਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਨੰਤ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

शान्तत्वात् प्राणवृत्तीनां मनः शाम्यति वृत्तिभिः।
तच्छान्तौ योगिनां किञ्चिच्छिवादन्यन्न दृश्यते।।२७।।

27. ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਤ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਨ ਵੀ ਸ਼ਾਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੇ ਸ਼ਾਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

प्राण एव मनुष्याणां देहधारणकारणम्।
तदाधारः शिवः प्रोक्तः सर्वकारणकारणम्।।२८।।

28. ਸਾਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਜਿੰਦਾ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਿਵ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਨ।

निराधारः शिवः साक्षात् प्राणस्तेन प्रतिष्ठितः।
तदाधारा तनुर्ज्ञेया जीवो येनैव चेष्टते।।२९।।

29. ਸ਼ਿਵ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਭਾਵ ਕਿ ਆਧਾਰਹੀਣ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸ਼ਿਵ ਹਨ। ਇਸ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਰੀਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

शिवे प्राणो विलीनोऽपि योगिनो योगमार्गतः।
स्वशक्तिवासनायोगाद् धारयत्येव विग्रहम्।।३०।।

30. ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਯੋਗੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਯੋਗ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਯੋਗੀ ਆਪਣੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

स चाभ्यासवशाद्भूयः सर्वतत्त्वातिवर्तिनि।
निष्कलङ्के निराकारे निरस्ताशेषविक्लवे।।३१।।

31. ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਸਹਿਤ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਇੱਕ ਪਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਪਾਰ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ,

चिद्विलासपरिस्फूर्तिपरिपूर्ण - सुखाद्वये।
शिवे विलीनः सर्वात्मा योगी चलति न क्वचित्।।३२।।

32. ਜੋ ਵਿਕਾਰ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਕਾਰ ਰਹਿਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਰੁਕਾਵਟ ਰਹਿਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਚੇਤਨਤਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

प्रध्वस्तवासनासङ्गात् प्राणवृत्तिपरिक्षयात्।
शिवैकीभूतसर्वात्मा स्थाणुवद्भाति संयमी।।३३।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

33. ਫਿਰ ਉਹ ਆਤਮ-ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਯੋਗੀ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਸ਼ਿਵਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਗਈਆਂ ਹੋਣ, ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਰੁਕਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਨਿਸ਼ਚਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

शिवस्य पररूपस्य सर्वानुग्राहिणोऽर्चने।

त्यागो देहाभिमानस्य कार्यार्पितमुदाहृतम्।।३४।।

34. ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਰਰੂਪ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਸਮੇ ਦੇਹ ਦੇ ਤਿਆਗ ਨੂੰ ਕਾਇਆਪ੍ਰਾਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

यदा योगी निजं देहं शिवाय विनिवेदयेत्।

तदा भवति तद्रूपं शिवरूपं न संशयः।।३५।।

35. ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਯੋਗੀ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਉਹ ਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ।

इन्द्रियप्रीतिहेतूनि विषयासङ्गजानि च।

सुखानि सुखचिद्रूपे शिवयोगी निवेदयेत्।।३६।।

36. ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਨੂੰ ਚੇਤਨਤਾ ਦੀ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਮੇਲਜੋਲ ਤੋਂ ਉਪਜਦੀਆਂ ਹਨ।

दर्शनात् स्पर्शनाद्भुक्तेः श्रवणाद् घ्राणनादपि।

विषयेभ्यो यदुत्पन्नं शिवे तत्सुखमर्पयेत्।।३७।।

37. ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਤੋਂ ਵੇਖਣ ਦੁਆਰਾ, ਛੂਹਣ ਦੁਆਰਾ, ਸੁਆਦ ਦੁਆਰਾ, ਸੁਣਨ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਸੁੰਘਣ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਉਪਜਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

देहद्वारेण यद्यत् स्यात् सुखं प्रासङ्गमात्मनः।

तत्तन्निवेदयन् शम्भोर्योगी भवति निर्मलः।।३८।।

38. ਸ਼ਰੀਰ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

आसञ्जनं समस्तानां करणानां परात्परे।

शिवे यत्तदिदं प्रोक्तं करणार्पितमागमे।।३९।।

39. ਆਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਰਤ ਰੱਖ ਕੇ ਸਰਵਉਚ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਰਣਪਿੱਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

यद्यत्करणमालम्ब्य भुङ्क्ते विषयजं सुखम्।
तत्तच्छिवे समर्प्यैष करणार्पक उच्यते।।४०।।

40. ਉਸ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਨੂੰ ਕਰਣਪਿਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਫਿਰ ਉਹ ਯੋਗੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾਵਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ।

अहङ्कारमदोदृप्तमन्तःकरणवारणम् ।
बध्नीयाद्यः शिवालाने स धीरः सर्वसिद्धिमान्।।४१।।

41. ਅਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਭਰੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਰੂਪੀ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਜੋ ਸ਼ਿਵਰੂਪੀ ਯੋਗੀ ਰੱਸੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀਰ ਪੁਰਸ਼ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਾ ਸਵਾਮੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

इन्द्रियाणां समस्तानां मनः प्रथममुच्यते।
वशीकृते शिवे तस्मिन् किमन्यैस्तद्वशानुगैः।।४२।।

42. ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਮਨ ਸਾਰੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਮਨ ਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਦੁਸਰੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

इन्द्रियाणां वशीकारो निवृत्तिरिति गीयते।
लक्षीकृते शिवे तेषां कुतः संसारगाहनम्?।।४३।।

43. ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਨੂੰ 'ਨਵਿਰਤੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਇੰਦਰੀਆਂ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਫਿਰ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਣਾਂ ਕਿਥੇ? ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਿਵਅਰਪਿਤ ਹੋਣ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਿਵਮਈ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

संसारविषकान्तारसमुच्छेदकुठारिका ।
उपशान्तिर्भवेत्पुंसामिन्द्रियाणां वशीकृतौ।।४४।।

44. ਜਦੋਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਵਿੱਚ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨਸਾਨ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾਂ ਇੱਕ ਕੁਲਹਾੜੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਜਹਿਰੀਲੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

इन्द्रियैरेव जायन्ते पापानि सुकृतानि च।
तेषां समर्पणादीशे कुतः कर्मनिबन्धनम्?।।४५।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

45. ਪਾਪ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਇਹਨਾਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਉਪਜਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ।

प्रकाशमाने चिद्वह्नौ बहिरन्तर्जगन्मये।
समर्प्य विषयान् सर्वान् मुक्तवज्जायते जनः।।४६।।

46. ਜਦ ਚੇਤਨਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਗਨੀ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕਿ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

चित्तद्रव्यं समादाय जगज्जातं महाहविः।
चिद्वह्नौ जुह्वतामन्तः कुतः संसारविप्लवः?।।४७।।

47. ਉਹ ਲੋਕ ਸੰਸਾਰ ਦੁਆਰਾ ਉਪਜੇ ਚਿੱਤ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਚੇਤਨਤਾ ਦੀ ਅਗਨੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।

आत्मज्योतिषि चिद्रूपे प्राणवायुनिरोधिते।
जुह्वन् समस्तविषयान् तन्मयो भवति ध्रुवम्।।४८।।

48. ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਵੱਲੋ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਆਤਮਾਂ ਭਾਵ ਸ਼ਿਵ(ਜੋ ਕਿ ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ) ਦੀ ਅਗਨੀ ਵਿੱਚ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਚੇਤੰਨ ਹੈ।

इन्द्रियाणि समस्तानि शरीरं भोगसाधनम्।
शिवपूजाङ्गभावेन भावयन् मुक्तिमाप्नुयात्।।४९।।

49. ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਰ ਜੋ ਕਿ ਆਨੰਦ ਦ ਤਜੁਰਬੇ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸਮੱਗਰੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

शिवे निश्चलभावेन भावानां यत्समर्पणम्।
भावार्पितमिदं प्रोक्तं शिवसद्भाववेदिभिः।।५०।।

50. ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਸਿਕ ਝੁਕਾਓ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਭਾਵਪਿੱਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

चित्तस्य सकलार्थानां मननं यत्तु मानसे।
तदर्पणं शिवे साक्षान्मानसो भाव उच्यते।।५१।।

51. ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਿਆ ਲਈ ਜੋ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੋਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਸੋਚ ਦਾ ਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਜਾਂ ਸਮਰਪਣ ਨੂੰ ਮਾਨਸਭਾਵ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

भाव एव हि जन्तूनां कारणं बन्धमोक्षयोः।

भावशुद्धौ भवेन्मुक्तिर्विपरीते तु संसृतिः।।५२।।

52. ਭਾਵ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਬੰਧਨ ਅਤੇ ਮੋਕਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਣ ਤੇ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਿਵ ਅਰਪਿਤ ਹੋਣ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਪਰੀਤ ਸਥਿਤੀ ਹੋਣ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਬੰਧਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

भावस्य शुद्धिराख्याता शिवोऽहमिति योजना।

विपरीतसमायोगे कुतो दुःखनिवर्तनम्?।।५३।।

53. 'ਮੈਂ ਸ਼ਿਵ ਹਾਂ' ਅਜਿਹਾ ਸੋਚਣਾਂ (ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ) ਨੂੰ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਤੋਂ ਵਿਪਰੀਤ ਸੋਚ ਅਰਥਾਤ 'ਮੈਂ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹਾਂ' ਹੋਣ ਤੇ ਦੁੱਖ ਕਿਵੇਂ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

भोक्ता भोज्यं भोजयिता सर्वमेतच्चराचरम्।

भावयन् शिवरूपेण शिवो भवति वस्तुतः।।५४।।

54. ਸਾਰੇ ਚੱਲ ਅਤੇ ਅਚੱਲ ਚੀਜਾਂ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੀ, ਆਨੰਦ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਜੋ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੇ ਵਾਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਰੂਪੀ ਸਮਝਣ ਵਾਲ ਖੁਦ ਸ਼ਿਵਰੂਪੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

मिथ्येति भावयन् विश्वं विश्वातीतं शिवं स्मरन्।

सत्तानन्दचिदाकारं कथं बद्धुमिहार्हति?।।५५।।

55. ਜੋ ਵਿਸ਼ਵ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਿਥਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ (ਜੋ ਕਿ ਹੋਂਦ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤਕਿ ਹੈ) ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਯੋਗੀ ਕਿਵੇਂ ਬਾਧਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

सर्वं कर्मार्चनं शम्भोर्वचनं तस्य कीर्तनम्।

इति भावयतो नित्यं कथं स्यात्कर्मबन्धनम्?।।५६।।

56. ਉਸ ਯੋਗੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸਮੱਗਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦੇ ਗੀਤ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

सर्वेन्द्रियगतं सौख्यं दुःखं वा कर्मसम्भवम्।

शिवार्थं भावयन् योगी जीवन्मुक्तो भविष्यति।।५७।।

57. ਇਕ ਯੋਗੀ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

शासनीयो भवेद्यस्तु परकायेन सर्वदा।

तत्प्रसादात्तु मोक्षार्थी स शिष्य इति कीर्तितः।।५८।।

58. ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸ਼ਿਸ਼ਅ ਜਾਂ ਚੇਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

भावो यस्य स्थिरो नित्यं मनोवाक्कायकर्मभिः।

गुरौ निजे गुणोदारे स शिष्य इति गीयते।।५९।।

59. ਜਿਸ ਦਾ ਗੁਰੁ ਨਾਲ ਲਗਾਓ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਨ, ਵਾਣੀ(ਬੋਲਚਾਲ) ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਰਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ 'ਚੇਲਾ' ਜਾਂ ਸ਼ਿਸ਼ਅ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

शान्तो दान्तस्तपश्शीलः सत्यवाक् समदर्शनः।

गुरौ शिवे समानस्थः स शिष्याणामिहोत्तमः।।६०।।

60. ਜੋ ਸ਼ਾਤ ਹੈ, ਆਤਮ-ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਸੱਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਗੁਰੁ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇੱਕ ਉੱਤਮ 'ਚੇਲਾ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

गुरुमेव शिवं पश्येच्छिवमेव गुरुं तथा।

नैतयोरन्तरं किञ्चिद्विजानीयाद्विचक्षणः।।६१।।

61. ਇੱਕ ਸਿਆਣਾ ਚੇਲਾ ਗੁਰੁ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਰੂਪ ਦਾ ਰੂਪ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਗੁਰੁ ਦਾ ਰੂਪ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ।

शिवाचारे शिवध्याने शिवज्ञाने च निर्मले।

गुरोरादेशमात्रेण परां निष्ठामवाप्नुयात्।।६२।।

62. ਉਹ ਗੁਰੁ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ, ਸ਼ੈਵ ਕਿਰਿਆਵਾ, ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਔਗੁਣ ਰਹਿਤ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ब्रह्माण्डबुद्बुदोद्भूतं मायासिन्धुं महत्तरम्।

गुरोः कवलयत्याशु कटाक्षबडवानलः।।६३।।

63. ਗੁਰੁ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਟਾਕਸ਼ ਰੂਪੀ ਅਗਨੀ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਰੂਪੀ ਬੁਲਬੁਲੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮਾਇਆਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਨਿਗਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

गुरोः कटाक्षवेधेन शिवो भवति मानवः।

रसवेधाद्यथा लोहो हेमतां प्रतिपद्यते।।६४।।

64. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰੇ ਦੁਆਰਾ ਦ੍ਰਵਿਤ ਕਰਨ ਤੇ ਤਾਂਬਾ ਸੋਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੁ ਦੇ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ 'ਚੇਲਾ' ਸ਼ਿਵ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

न लङ्घयेद् गुरोराज्ञां ज्ञानमेव प्रकाशयन्।

शिवासक्तेन मनसा सर्वसिद्धिमवाप्नुयात्।।६५।।

65. ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਅਦਵੈਤ ਹੋਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇੱਕ 'ਚੇਲਾ' ਕਦੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਵੱਗਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਪਰੰਤੂ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋੜ ਕੇ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

शिवादन्यज्जगन्मिथ्या शिवः संवित्स्वरूपकः।

शिवस्त्वमिति निर्दिष्टो गुरुणा मुक्त एव सः।।६६।।

66. ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ ਇਹ ਗੱਲ ਝੂਠ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਸਵਰੂਪ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਹੈ ਉਹ ਜਰੂਰ ਹੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

गुरोर्लब्ध्वा महाज्ञानं संसारामयभेषजम्।

मोदते यः सुखी शान्तः स जीवन्मुक्त एव हि।।६७।।

67. ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੋ ਕਿ ਆਵਾਗਮਨ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਦਵਾਈ ਹੈ, ਉਹ(ਚੇਲਾ) ਖੁਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

बोध्यमानः स गुरुणा परकायेन सर्वदा।

तच्छुश्रूषारतः शिष्यः शुश्रूषुरिति कीर्त्यते।।६८।।

68. ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੋ ਪਰਾਕਾਇਆ(ਭਾਵ ਜਿਸ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਵਾਸ ਕਦੇ ਹਨ) ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਇੱਕ ਚੇਲਾ 'ਸ਼ੁਸ਼ਰੂ' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

किं सत्यं किं न वा सत्यं क आत्मा कः परः शिवः?।

इति श्रवणसंसक्तो गुरोः शिष्यो विशिष्यते।।६९।।

69. ਸੱਚਾਈ ਕੀ ਹੈ? ਝੂਠ ਕੀ ਹੈ? ਆਤਮਾਂ ਕੌਣ ਹੈ? ਸ਼ਰਵਉਚ ਸ਼ਿਵ ਕੌਣ ਹਨ? ਜੋ ਚੇਲਾ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਜਾਣਨ ਦਾ ਇੱਛੁਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਰਵਉਚ ਚੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

श्रुत्वा श्रुत्वा गुरोर्वाक्यं शिवसाक्षात्क्रियावहम्।

उपशाम्यति यः स्वान्ते स मुक्तिपदमाप्नुयात्।।७०।।

70. ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰਵਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

न बुद्ध्यति गुरोर्वाक्यं विना शिष्यस्य मानसम्।
तेजो विना सहस्रांशोः कथं स्फुरति पङ्कजम्?।।७१।।

71. ਗੁਰੁ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇੱਕ ਚੇਲੇ ਦਾ ਮਨ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਗ ਸਕਦਾ। ਇੱਕ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੰਵਲ ਦਾ ਫੁੱਲ ਕਿਵੇਂ ਖਿੜ ਸਕਦਾ ਹੈ?

सूर्यस्योदयमात्रेण सूर्यकान्तः प्रकाशते।
गुरोरालोकमात्रेण शिष्यो बोधेन भासते।।७२।।

72. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਸੂਰਿਆਕਾਂਤ ਦਾ ਪੱਥਰ ਚਮਕਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੁ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਚੇਲਾ ਵੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਚਮਕਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

अद्वैत – परमानन्दप्रबोधैकप्रकाशकम्।
उपायं शृणुयाच्छिष्यः सद्गुरुं प्राप्य साञ्जलिः।।७३।।

73. ਇੱਕ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਗੁਰੁ ਕੋਲ ਜਾਣਾਂ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਅਦਵੈਤ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਲੈਣਾਂ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

किं तत्त्वं परमं ज्ञेयम्? केन सर्वे प्रतिष्ठिताः?।
कस्य साक्षात्क्रिया मुक्तिः? कथयेति समासतः।।७४।।

74. ਕਿਹੜੇ ਸਰਵਉੱਚ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ? ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਕੌਣ ਹੈ? ਕਿਸਦੇ ਬੋਧ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਦੱਸੋ!

इति प्रश्ने कृते पूर्वं शिष्येण नियतात्मना।
ब्रूयात् तत्त्वं गुरुस्तस्मै येन स्यात् संसृतेर्लयः।।७५।।

75. ਚੇਲੇ(ਜਿਸ ਨੇ ਆਤਮ-ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਹੈ) ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੁ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਭ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਗੁਰੁ ਦੁਆਰਾ ਉਸਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਵਾਗਮਨ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਸਕੇ।

शिव एव परं तत्त्वं चिदानन्दसदाकृतिः।
स यथार्थस्तदन्यस्य जगतो नास्ति नित्यता।।७६।।

76. ਸਿਰਫ ਸ਼ਿਵ ਹੀ ਸਰਵਉਚ ਸੱਚਾਈ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਗਿਆਨ, ਆਸ਼ੀਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਂਦ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ, ਉਹੀ ਸਦੀਵੀਂ ਸੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਦੀਵੀਂ ਨਹੀਂ।

अयथार्थप्रपञ्चोऽयं प्रतितिष्ठति शङ्करे।
सदात्मनि यथा शुक्तौ रजतत्वं व्यवस्थितम्।।७७।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

77. ਇਹ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਸੰਸਾਰ ਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸਿੱਪੀ ਵਿੱਚ ਮੋਤੀ ਵਸਦਾ ਹੈ।

शिवोऽहमिति भावेन शिवे साक्षात्कृते स्थिरम्।
मुक्तो भवति संसारान्मोहग्रन्थेर्विभेदतः।।७८।।

78. ਜਦੋਂ ਪੱਕੇ ਮਨ ਨਾਲ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਕੱਟ ਕੇ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

शिवं भावय चात्मानं शिवादन्यं न चिन्तय।
एवं स्थिरे शिवाद्वैते जीवन्मुक्तो भविष्यसि।।७९।।

79. ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਸੋਚੋ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਅਦਵੈਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾਂ ਪੱਕੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਦੋਂ ਤੁਸੀ ਜਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਵੋਂਗੇ"।

एवं प्रचोदितः शिष्यो गुरुणा गुणशालिना।
शिवमेव जगत्पश्यन् जीवन्मुक्तोऽभिजायते।।८०।।

80. ਗੁਰੂ, ਜੋ ਕਿ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹਾ ਕਹਿਣ ਤੇ ਇੱਕ ਚੇਲਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਰੂਪ ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

गुरुवाक्यामृतास्वादात् प्राप्त-बोधमहाफलः।
शुश्रूषुरेव सर्वेषां सेव्यत्वात् सेव्य उच्यते।।८१।।

81. ਇੱਕ ਸ਼ੁਸ਼ਰੂ ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਚੱਖ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਹਾਨ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ 'ਸੇਵਿਆ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਭ ਦੁਆਰਾ ਸੇਵਾ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

गुरूपदिष्टे विज्ञाने चेतसि स्थिरतां गते।
साक्षात्कृतशिवः शिष्यो गुरुवत् पूज्यते सदा।।८२।।

82. ਇੱਕ ਚੇਲੇ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪਰਿਪੱਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ।

ज्ञानादाधिक्य - सम्पत्तिर्गुरोर्यस्मादुपस्थिता।
तस्माज्ज्ञानागमाच्छिष्यो गुरुवत् पूज्यतां व्रजेत्।।८३।।

83. ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਚੇਲੇ ਦੀ ਸੋਝੀ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਜਣਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

शिवोऽहमिति भावस्य नैरन्तर्याद् विशेषतः।
शिवभावे समुत्पन्ने शिववत् पूज्य एव सः।।८४।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

84. ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾਂ ਚੇਲੇ ਵਿੱਚ ਫੁੱਟਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕੋ ਵਿਚਾਰ(ਮੈਂ ਸ਼ਿਵ ਹਾਂ) ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਜਣਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

विषयासक्तचित्तोऽपि विषयासङ्गवर्जितः।

शिवभावयुतो योगी सेव्यः शिव इवापरः।।८५।।

85. ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਯੋਗੀ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਤਰਾਂ ਪੂਜਣਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

मुक्तः संशयपाशतः स्थिरमना बोधे च मुक्तिप्रदे

मोहं देहभृतां दृशा विघटयन् मूलं महासंसृतेः।

सत्तानन्दचिदात्मके निरुपमे शैवे परस्मिन् पदे

लीनात्मा क्षयितप्रपञ्च-विभवो योगी जनैः सेव्यते।।८६।।

86. ਜੋ ਯੋਗੀ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਅਤੇ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਪੱਕੇ ਮਨ ਦਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਾਰੇ ਭਰਮ ਤੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਿਵ ਜੋ ਕਿ ਗਿਆਨ, ਆਸ਼ੀਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਂਦ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰਕ ਭਰਮ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਅਠਾਰਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

प्रसादिस्थलसम्बद्धाः स्थलभेदाः प्रकीर्तिताः।
प्राणलिङ्गिस्थलारूढान् स्थलभेदान् वदस्व मे।।१।।

1. ਅਗਸਤਿਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ - ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦੀਸਥਾਲਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਲਿੰਗਸਥਾਲਾ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗਸਥਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਲਿੰਗਸਥਲ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਜੀ।

स्थलानां नवकं प्रोक्तं प्राणलिङ्गिस्थलाश्रितम्।
आदावात्मस्थलं प्रोक्तमन्तरात्मस्थलं ततः।।२।।

2. ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗਸਥਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨੌਂ ਸਥਾਲਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਹਨ: -

परमात्मस्थलं पश्चान्निर्देहागमसंज्ञकम्।
निर्भावागमसंज्ञं च ततो नष्टागमस्थलम्।।३।।

3. ੧)ਆਤਮਾਂਸਥਲ ੨) ਅੰਤਰਆਤਮਾਂਸਥਲ ੩)ਪਰਮਾਤਮਾਂਸਥਲ ੪) ਨਿਰਦੇਹਆਗਮਸਥਲ ੫) ਨਿਰਭਾਵਾਗਮਸਥਲ ੬) ਨਸਤਾਗਮਸਥਲ ੭) ਆਦਿ-ਪ੍ਰਸਾਦੀਸਥਲ ੮) ਅੰਤਿਆਪ੍ਰਸਾਦੀਸਥਲ ੯) ਸੇਵਿਆਪ੍ਰਸਾਦੀਸਥਲ

आदिप्रसादनामाथ ततोऽप्यन्त्यप्रसादकम्।
सेव्यप्रसादकं चाथ शृणु तेषां च लक्षणम्।।४।।

4. ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ।

जीवभावं परित्यज्य यदा तत्त्वं विभाव्यते।
गुरोश्च बोधयोगेन तदात्मायं प्रकीर्तितः।।५।।

5. ਜਦ ਇੱਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਗੁਰੁ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋਣ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 'ਆਤਮਾਂ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

बालाग्रशतभागेन सदृशो हृदयस्थितः।
अश्नन् कर्मफलं सर्वमात्मा स्फुरति दीपवत्।।६।।

6. ਜੀਵਆਤਮਾਂ ਜੋ ਵਾਲ ਦੇ ਸੌਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇੱਕ ਦੀਵੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਫਲਾਂ ਨਾਲ ਆਨੰਦਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

आत्मापि सर्वभूतानामन्तः करणमाश्रितः।
अणुभूतो मलासङ्गादादिकर्म - नियन्त्रितः।।७।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

7. ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ(ਪਾਰਸ਼ਿਵਬ੍ਰਹਮ) ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾਂ ਹੈ, ਉਹ ਅਸ਼ੁਧਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਅੰਤਰ ਕਣ(ਅਹੰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ) ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

जपायोगाद्यथा रागः स्फटिकस्य मणेर्भवेत्।
तथाहङ्कारसम्बन्धादात्मनो देहमानिता।।८।।

8. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵੱਛ ਸਫਟਿਕ ਮਣੀ ਜਪਕੁਸੁਮ ਦੇ ਫੁੱਲ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਕਾਰਣ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਆਤਮਾਂ ਵੀ ਦੇਹ ਅਭਿਮਾਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਦੇ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

अशरीरोऽपि सर्वत्र व्यापकोऽपि निरञ्जनः।
आत्मा मायाशरीरस्थः परिभ्रमति संस्कृतौ।।९।।

9. ਸ਼ਰੀਰ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹੋਏ ਵੀ ਦੋਸ਼ਰਹਿਤ ਇਹ ਆਤਮਾਂ ਮਾਇਆਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਫਸੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

आत्मस्वरूपविज्ञानं देहेन्द्रियविभागतः।
अखण्डब्रह्मरूपेण तदात्मप्राप्तिरुच्यते।।१०।।

10. ਜਦੋਂ ਦੇਹ ਅਤੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਖਰੇਵਾਂ(ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਿ ਆਤਮਾਂ ਦੇਹ ਅਤੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ) ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਤਮਸਵਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

न चास्ति देहसम्बन्धो निर्देहस्य स्वभावतः।
अज्ञानकर्मयोगेन देही भवति भुक्तये।।११।।

11. ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ ਉਹ ਦੇਹ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਦੇਹ ਜਾਂ ਸ਼ਰੀਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਗਿਆਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਜਨਮੇ ਕਰਮ ਦੇ ਯੋਗ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਇਹ ਆਤਮਾਂ ਭੋਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ਰੀਰਧਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।

नासौ देवो न गन्धर्वो न यक्षो नैव राक्षसः।
न मनुष्यो न तिर्यक् च न च स्थावरविग्रहः।।
तत्तच्छरीरयोगेन तत्तन्नाम्ना विराजते।।१२।।

12. ਇਹ ਆਤਮਾਂ ਨਾਂ ਤਾਂ ਦੇਵ ਹੈ, ਨਾਂ ਗੰਧਰਵ ਹੈ, ਨਾਂ ਯਕਸ਼ ਹੈ, ਨਾਂ ਰਾਕਸ਼ਸ਼ ਹੈ, ਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਹੈ, ਨਾਂ ਜਾਨਵਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਸਥਾਈ ਸ਼ਰੀਰ ਵਾਲਾ ਰੁੱਖ ਹੈ।

नानाकर्मविपाकाश्च नानायोनिसमाश्रिताः।
नानायोगसमापन्ना नानाबुद्धिविचेष्टिताः।।१३।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

13. ਇਹ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਜੀਵ ਮਨੁੱਖ, ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ ਆਦਿ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਜਨਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਤਰਾਂ ਦੇ ਸੁੱਖ ਦੁੱਖ ਭੋਗਦੇ ਹੋਏ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੀਵ ਸ਼ੈਵ, ਵੈਸ਼ਨਵ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

नानामार्गसमारूढा नाना – सङ्कल्पकारिणः।

अस्वतन्त्राश्च किञ्चिज्ज्ञाः किञ्चित्कर्तृत्व-हेतवः।।

लीलाभाजनतां प्राप्ताः शिवस्य परमात्मनः।।१४।।

14. ਬਿਨਾਂ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੇ, ਅਲਪ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸੀਮਤ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਜੀਵ ਸ਼ਿਵ ਦੁਆਰਾ ਰਚੀ ਗਈ ਲੀਲ੍ਹਾ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣਦੇ ਹਨ।

चोदिताः परमेशेन स्वस्वकर्मानुरूपतः।

स्वर्गं वा नरकं वापि प्राणिनो यान्ति कर्मिणः।।१५।।

15. ਇਹ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਵਰਗ ਅਤੇ ਨਰਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

पुनः कर्मविशेषेण जायन्ते गर्भकोटरात्।

जाता मृताः पुनर्जाताः पुनर्मरणभाजिनः।।

भ्रमन्ति घोरसंसारे विश्रान्तिकथया विना।।१६।।

16. ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਹ ਜੀਵ ਗਰਭ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੌਤ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੋਕ-ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

जीवत्वं दुःखसर्वस्वं तदिदं मलकल्पितम्।

निरस्यते गुरोर्बोधाज्ज्ञानशक्तिः प्रकाशते।।१७।।

17. ਮਲਾਂ ਕਰਕੇ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਜੀਵਨ ਦੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਤੇ ਹੀ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਜਵਲਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

यदा निरस्तं जीवत्वं भवेद् गुर्वनुबोधतः।

तदान्तरात्मभावोऽपि निरस्तस्य भवेद् ध्रुवम्।।१८।।

18. ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਆਤਮਾਂ ਨਿਰਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਧਕ ਨਿਸਚਿਤ ਹੀ ਅੰਤਰਆਤਮਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

देहस्थितोऽप्ययं जीवो देहसङ्गविवर्जितः।

बोधात् परात्मभावित्वादन्तरात्मेति कीर्तितः।।१९।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

19. ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਤਮਾਂ ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਵੱਖ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮਗਿਆਨ ਦੇ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਪਰਾਤਮ ਭਾਵ ਯੁਕਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਅੰਤਰਆਤਮਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

आत्मान्तरालवर्तित्वाज्जीवात्मपरमात्मनोः ।

योगादुभयधर्माणामन्तरात्मेति कीर्तितः।।२०।।

20. ਜੀਵਆਤਮਾਂ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਉਕਤ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਅੰਤਰਆਤਮਾਂ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ।

अहङ्कारस्य सम्बन्धान्मनुष्यत्वादि - विभ्रमः।

न स्वभाव इति ज्ञानादन्तरात्मेति कथ्यते।।२१।।

21. ਅਹੰਕਾਰ('ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਦਾ ਭਾਵ") ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ 'ਮੈਂ ਆਦਮੀ ਹਾਂ' ਦਾ ਭਰਮ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਕਦੋਂ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ ਅਸਲੀ ਪਹਿਚਾਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਰਆਤਮਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

यथा पद्मपलाशस्य न सङ्गो वारिणा भवेत्।

तथा देहजुषोऽप्यस्य न शरीरेण सङ्गतिः।।२२।।

22. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਕੰਵਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਸ਼ਰੀਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

नीडस्थितो यथा पक्षी नीडाद्भिन्नः प्रदृश्यते।

देहस्थितस्तथात्मायं देहादन्यः प्रकाश्यते।।२३।।

23. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਆਲਣੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਪੰਛੀ ਆਲਣੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਦਿਖਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਾਂ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

आच्छाद्यते यथा चन्द्रो मेघैरासङ्गवर्जितैः।

तथात्मा देहसङ्घातैरसङ्गपरिवेष्टितः।।२४।।

24. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਚੰਦਰਮਾਂ ਬੱਦਲਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਾਂ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੁਆਰਾ ਘਿਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

निर्ममो निरहङ्कारो निरस्तोपाधिविक्लवः।

देहस्थोऽपि सदा ह्यात्मा शिवं पश्यति योगतः।।२५।।

25. ਆਤਮਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ 'ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ' ਦੇ ਭਾਵ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਯੋਗ ਦੁਆਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅੜਚਣਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

भोक्तृभोज्यपरित्यागात् प्रेरकस्य प्रसादतः।

भोक्तृताभावगलितः स्फुरत्यात्मा स्वभावतः।।२६।।

26. ਉਤਸਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਅਨੰਦਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਆਤਮਾਂ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

सर्वेषां प्रेरकत्वेन शम्भुरन्तः स्थितः सदा।

तत्परिज्ञान-योगेन योगी नन्दति मुक्तवत्।।२७।।

27. ਸ਼ਿਵ ਸ਼ੰਭੂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਕੇ ਇੱਕ ਯੋਗੀ ਸਵੈ-ਬੋਧ ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਹੋਇਆ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

निर्धूते तत्प्रबोधेन मले संसारकारणे।

सामरस्यात् परात्मस्थात् परमात्मायमुच्यते।।२८।।

28. ਜਦੋਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਮਲ ਜੋ ਕਿ ਆਵਾਗਮਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦਾ ਹੈ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧੋਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਅੰਤਰਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਰਵਉਚ ਆਤਮਾਂ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

सर्वेषामात्मभेदानामुत्कृष्टत्वात् स्वतेजसा।

परमात्मा शिवः प्रोक्तः सर्वगोऽपि प्रकाशवान्।।२९।।

29. ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਿਵ ਆਪਣੀ ਚਮਕ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਚਮਕੀਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ब्रह्माण्डबुद्बुदस्तोमा यस्य मायामहोदधौ।

उन्मज्जन्ति निमज्जन्ति परमात्मा स उच्यते।।३०।।

30. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਬੁਲਬੁਲ੍ਹੇ ਉਠਦੇ ਬੈਠਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

यस्मिन् ज्योतिर्गणाः सर्वे स्फुलिङ्ग इव पावकात्।

उत्पत्य विलयं यान्ति तद्रूपं परमात्मनः।।३१।।

31. ਉਹ ਰੂਪ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚਿੰਗਾਰੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਅਤੇ ਬੁਝਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

यस्मिन् समस्त-वस्तूनि कल्लोला इव वारिधौ।

सम्भूय लयमायान्ति तद्रूपं परमात्मनः।।३२।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

32. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਲਹਿਰਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਇਕਮਿਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

निरस्तमलसम्बन्धं निःशेषजगदात्मकम्।
सर्व - तत्त्वोपरि प्रोक्तं स्वरूपं परमात्मनः।।३३।।

33. ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਮਲਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ।

यथा व्याप्य जगत्सर्वं स्वभासा भाति भास्करः।
तथा स्वशक्तिभिर्व्याप्य परमात्मा प्रकाशते।।३४।।

34. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਆਪਣੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

विश्वतो भासमानोऽपि विश्वमायाविलक्षणः।
परमात्मा स्वयं ज्योतीरूपो जीवात्मनां भवेत्।।३५।।

35. ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਆਤਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜੋਤੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਜਵਲਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

देहिनोऽपि परात्मत्वभाविनो निरहङ्कृतेः।
निरस्तदेहधर्मस्य निर्देहागम उच्यते।।३६।।

36. ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇਹ(ਸ਼ਰੀਰ) ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਨਿਰਦੇਹੀ(ਸ਼ਰੀਰ ਰਹਿਤ) ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਰਕ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

गलिते ममताहन्ते संसारभयकारणे।
पराहन्तां प्रविष्टस्य कुतो देहः? कुतो रतिः?।।३७।।

37. ਜਦੋਂ 'ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰਾ' ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਾਰਿਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਯੋਗੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸਰਵਉਚ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਲੈ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਸ਼ਰੀਰ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾਂ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

केवले निष्प्रपञ्चौघे गम्भीरे चिन्महोदधौ।
निमग्नमानसो योगी कथं देहं विचिन्तयेत्?।।३८।।

38. ਜਦੋਂ ਯੋਗੀ ਦਾ ਮਨ ਉਸ ਚੇਤਨਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਵਿਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਾਰਿਕ ਧਾਰਾ ਤੋਂ ਬਣਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾ ਕਿਉਂ ਰਹੇਗੀ?

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

अपरिच्छेद्यमात्मानं चिदम्बरमिति स्मरन्।

देहयोगेऽपि देहस्थैर्विकारैर्न विलिप्यते।।३९।।

39. ਆਪਣੀ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰੀਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਯੋਗੀ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

अखण्डसंविदाकारमद्वितीयं सुखात्मकम्।

परमाकाशमात्मानं मन्वानः कुत्र मुह्यति?।।४०।।

40. ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਸੀਮ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਯੋਗੀ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਾਮ, ਕਰੋਧ ਅਤੇ ਲੋਭ ਆਦਿ ਤੋਂ ਲਿਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

उपाधिविहिता भेदा दृश्यन्ते चैकवस्तुनि।

इति यस्य मतिः सोऽयं कथं देहमितो भवेत्?।।४१।।

41. ਇੱਕ ਹੀ ਵਸਤੂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਭੇਦ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਉਪਾਧੀ ਦੁਆਰਾ ਰਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ – ਜਿਸਦੀ ਅਜਿਹੀ ਬੁੱਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸ਼ਰੀਰ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

भेदबुद्धिः समस्तानां परिच्छेदस्य कारणम्।

अभेदबुद्धौ जातायां परिच्छेदस्य का कथा?।।४२।।

42. ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਵਿੱਚ ਭੇਦ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਭੇਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਭੇਦ ਭਾਵ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭੇਦ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ?

शिवोऽहमिति यस्यास्ति भावना सर्वगामिनी।

तस्य देहेन सम्बन्धः कथं स्यादमितात्मनः?।।४३।।

43. ਜਿਸ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ 'ਮੈਂ ਸ਼ਿਵ ਹਾਂ' ਉਸ ਯੋਗੀ ਦਾ ਦੇਹ ਜਾਂ ਸ਼ਰੀਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

व्यतिरेकात् स्वरूपस्य भावान्तरनिराकृतेः।

भावो विकारनिर्मुक्तो निर्भावागम उच्यते।।४४।।

44. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਦਸ਼ਾ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਹੋਰ ਸੋਚਾਂ ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸਵੈ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਸੋਚਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ 'ਨਿਰਭਾਵਾਗਮ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

अहं ब्रह्मेति भावस्य वस्तुद्वयसमाश्रयः।

एकीभूतस्य चिद्व्योग्नि तदभावो विनिश्चितः।।४५।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

45. ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਿ 'ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਹਾਂ' ਅਦਵੈਤਵਾਦ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਵਉਚ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਿਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)।

एकभावनिरूढस्य निष्कलङ्के चिदम्बरे।
क्व जातिवासनायोगः क्व देहित्वं परिभ्रमः?।।४६।।

46. ਗਿਆਨ ਦੇ ਦਾਗ ਰਹਿਤ ਆਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਅਦਵੈਤ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਈ ਕਿੱਥੇ ਜਾਤੀਵਾਸਨਾ ਦਾ ਯੋਗ, ਕਿੱਥੇ ਦੇਹ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦਾ ਚੱਕਰ?

शून्ये चिदम्बरे स्थाने दूरे वाङ्मनसाध्वनः।
विलीनात्मा महायोगी केन किं वापि भावयेत्?।।४७।।

47. ਵਾਣੀ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਦੂਰ ਮਹਾਂਯੋਗੀ ਦੀ ਆਤਮਾਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਆਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਹ ਯੋਗੀ ਕਿਸਦੇ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਕਿਸ ਦੀ ਭਾਵਨਾਂ ਕਰੇ?

अविशुद्धे विशुद्धे वा स्थले दीप्तिर्यथा रवेः।
पतत्येवं सदाद्वैती सर्वत्र समबुद्धिमान्।।४८।।

48. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਾਫ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਅਦਵੈਤ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਰਖਦਾ ਹੈ।

न बिभेति जरामृत्योर्न क्षुधाया वशं व्रजेत्।
परिपूर्णनिजानन्दं समास्वादन् महासुखी।।४९।।

49. ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਅਤੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ। ਉਹ ਭੁੱਖ ਅਤੇ ਪਿਆਸ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਨਿੱਜ ਆਨੰਦ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਦਾ ਸੁਆਦ ਚਖਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਮਹਾਂਸੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

भेदशून्ये महाबोधे ज्ञात्रादित्रयहीनकः।
ज्ञानस्य नष्टभावेन नष्टागम इहोच्यते।।५०।।

50. ਸਰਵਉਚ ਗਿਆਨ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਤੇ ਗਿਆਨਵਾਨ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਅਦਵੈਤ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟਾਗਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

अद्वैतवासनाविष्टचेतसाम् परयोगिनाम्।
पश्यतामन्तरात्मानं ज्ञातृत्वं कथमन्यथा।।५१।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

51. ਅਦਵੈਤਵਾਸਨਾਂ ਨਾਲ ਪਰਿਪੂਰਣ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਅੰਤਰਆਤਮਾਂ ਨਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਸਾਮ੍ਹਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਮਝ ਕਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

अकर्ताहमवेत्ताहमदेहोऽहं निरञ्जनः।
इति चिन्तयतः साक्षात् संविदेव प्रकाशते।।५२।।

52. 'ਮੈਂ ਕਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ', 'ਮੈਂ ਗਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ', 'ਮੈਂ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹਾਂ', 'ਮੈਂ ਨਿਰੰਜਨ ਹਾਂ' ਅਜਿਹਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਗੀ ਵਿੱਚ ਸਾਕਸ਼ਾਤ ਸੰਵਿਤ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

निरस्तभेदजल्पस्य निरीहस्य प्रशाम्यतः।
स्वे महिम्नि विलीनस्य किमन्यज्ज्ञेयमुच्यते?।।५३।।

53. ਭੇਦਭਾਵ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਇੱਛਾਰਹਿਤ, ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਹਾਨਤਾ ਵਿੱਚ ਵਿਲੀਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਯੋਗੀ ਲਈ ਹੋਰ ਕੀ 'ਜਾਣਨਯੋਗ' ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

एकीभूते निजाकारे संविदा निष्प्रपञ्चया।
केन किं वेदनीयं तद्वेत्ता कः परिभाष्यते?।।५४।।

54. ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਆਪਣੇ ਤਜੁਰਬੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵੱਖ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਾਣਨ ਲਈ ਕੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ?

महासत्ता महासंविद् विश्वरूपा प्रकाशते।
तद्भिना नास्ति वस्त्वेकं भेदबुद्धिं विमुञ्चतः।।५५।।

55. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਚੇਤਨਤਾ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭੇਦਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਯੋਗੀ ਦੇ ਲਈ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਦੂਸਰੀ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

सर्वाधिष्ठातृकः शम्भुरादिस्तस्य प्रसादतः।
आदिप्रसादीत्युक्तोऽयं निर्विकारपदे स्थितः।।५६।।

56. ਸ਼ਿਵ ਜੋ ਕਿ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਹਨ ਨੂੰ 'ਆਦਿ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਆਦਿ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਨਿਰਵਿਕਾਰ ਉਪਾਧੀ ਵਾਲ ਯੋਗੀ ਆਦਿਪ੍ਰਸਾਦੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

अनेकजन्मशुद्धस्य निरहङ्कारभाविनः।
अप्रपञ्चस्यादिदेवः प्रसीदति विमुक्तये।।५७।।

57. ਪਰਾਸ਼ਿਵਾ, ਜੋ ਕਿ ਸਭ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਹਨ, ਯੋਗੀ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਉਸ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਯੋਗੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

शिवप्रसादसम्पत्त्या शिवभावमुपेयुषि।

शिवादन्यज्जगज्जालं दृश्यते न च दृश्यते।।५८।।

58. ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਜਾਲ ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਅੰਗ ਲਗਦਾ ਹੈ।

शम्भोः शिवप्रसादेन संसारच्छेदकारिणा।

मोहग्रन्थिं विनिर्भिद्य मुक्तिं यान्ति विवेकिनः।।५९।।

59. ਸ਼ਿਵ ਸ਼ੰਭੂ, ਜੋ ਕਿ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਦੇ ਹਨ, ਮੋਹ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜ ਕੇ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਮਾਰਗ ਵੱਲ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

विना प्रसादमीशस्य संसारो न निवर्त्तते।

विना सूर्योदयं लोके कुतः स्यात् तमसो लयः?।।६०।।

60. ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਮਹਾਨ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦਾ ਚੱਕਰ ਕਦੇ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਅੰਧਕਾਰ ਕਿਵੇਂ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

सर्वानुग्राहकः शम्भुः केवलं कृपया प्रभुः।

मोचयेत् सकलान् जन्तून् न किञ्चिदिह कारणम्।।६१।।

61. ਸ਼ੰਭੂ, ਜੋ ਕਿ ਸਭ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਸਭ ਤੇ ਤਰਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

लयः सर्वपदार्थानामन्त्य इत्युच्यते बुधैः।

प्रसादोऽनुभवस्तस्य तद्वानन्त्यप्रसादवान्।।६२।।

62. ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ 'ਅਨੰਤ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ(ਦਿਆਲੂ ਕਿਰਪਾ) ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਜੋ ਅਜਿਹੀ ਕਿਰਪਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਨੰਤਪ੍ਰਸਾਦੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

देवतिर्यङ् - मनुष्यादि-व्यवहारविकल्पना।

मायाकृता परे तत्त्वे तल्लये तत्क्षयो भवेत्।।६३।।

63. ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਵਤੇ, ਇਨਸਾਨ, ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਸਭ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਾਇਆ ਸਰਵਉਚ ਸਿਧਾਂਤ ਭਾਵ ਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਸੰਮਿਲਿਤ ਹੋ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਲੱਗਪਣ ਜਾਂ ਭਿੰਨਤਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਸਭ ਸਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

साक्षात्कृते परे तत्त्वे सच्चिदानन्दलक्षणे।

क्व पदार्थपरिज्ञानं कुतो ज्ञातृत्व-सम्भवः?।।६४।।

64. ਜਦੋਂ ਸਰਵਉਚ ਸਿਧਾਂਤ(ਪਰਾਸ਼ਿਵ) ਜੋ ਕਿ ਹੋਂਦ, ਆਸ਼ੀਸ਼ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ, ਫਿਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਖਾਸ ਗਿਆਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।ਅਤੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਦੀ ਵੀ ਕੀ ਲੋੜ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

सुषुप्तस्य यथा वस्तु न किञ्चिदपि भासते।

तथा मुक्तस्य जीवस्य न किञ्चिद्वस्तु दृश्यते।।६५।।

65. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਡੂੰਘੀ ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਦ੍ਰਿਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਮੁਕਤ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

यथाकाशमविच्छिन्नं निर्विकारं स्वरूपतः।

तथा मुक्तस्य जीवस्य स्वरूपमवशिष्यते।।६६।।

66. ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਇਹ ਅਟੁੱਟ ਆਕਾਸ਼ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰਾਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਮੁਕਤ ਆਤਮਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਆਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

न किंचिदपि मुक्तस्य दृश्यं कर्तव्यमेव वा।

सुखस्फूर्ति-स्वरूपेण निश्चला स्थितिरुच्यते।।६७।।

67. ਇੱਕ ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਆਤਮਾਂ ਲਈ ਕੁੱਝ ਵੀ ਦੇਖਣ ਅਤੇ ਕਰਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹੋਂਦ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

शिवाद्वैत - परिज्ञान - शिथिलाशेषवस्तुनः।

केवलं संविदुल्लासदर्शिनः केन को भवेत्?।।६८।।

68. ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕਰਕੇ ਵਸਤੂਆਂ ਵਿੱਚ ਭੇਦਭਾਵ ਨਾਂ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਸੰਖੇਪ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਕੀ ਲਾਭ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

सेव्यो गुरुः समस्तानां शिव एव न संशयः।

प्रसादोऽस्य परानन्दप्रकाशः परिकीर्त्यते।।६९।।

69. ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਗੁਰੁ(ਸ਼ਿਵ) ਹੀ ਪੂਜਣਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ (ਪ੍ਰਸਾਦ) ਨਾਲ ਹੀ ਸਰਵਉਚ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

सेव्यो गुरुः स्मृतो यस्य प्रसादोऽनुभवो मतः।

तदेकावेशरूपेण तद्वान् सेव्यप्रसादवान्।।७०।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

70. ਗੁਰੂ ਹੀ ਪੂਜਣਯੋਗ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਦਿਆਲੂ ਕਿਰਪਾ ਹੀ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਰੂਪੀ ਅਨੁਭਵ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੇਵਿਆਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

गुरुदेवः परं तत्त्वं परतत्त्वं गुरुः स्मृतः।

तदेकत्वानुभावेन न किञ्चिदवशिष्यते।।७१।।

71. ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਰੂ ਏਕਤਾ ਦੇ ਸਰਵਉਚ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਏਕਤਾ ਦੇ ਸਰਵਉਚ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਏਕਤਾ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਸਵਾਮੀ ਸ਼ਿਵ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

अपरिच्छेद्यमात्मस्थमवाङ्मनसगोचरम् ।

आनन्दं पश्यतां पुंसां रतिरन्यत्र का भवेत्?।।७२।।

72. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਸ਼ਿਵਾਇਕਾ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਬੋਲਚਾਲ ਅਤੇ ਸੋਚਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ज्ञानामृतेन तृप्तस्य किमन्यैर्भोज्यवस्तुभिः?।

ज्ञानादेव परानन्दं प्रकाशयति सच्छिवः।।७३।।

73. ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਜੋ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਮਨਪਰਚਾਵੇ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵਸਤੂਆਂ ਕਿਸ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ? ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਸੱਚ(ਚਿੱਤ ਅਤੇ ਆਨੰਦ) ਹੈ, ਅਜਿਹੀ ਸਰਵਉਚ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਸਿਰਫ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

मुक्तिरेव परा तृप्तिः सच्चिदानन्दलक्षणा।

नित्यतृप्तस्य मुक्तस्य किमन्यैर्भोगसाधनैः?।।७४।।

74. ਹੋਂਦ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਮੁਕਤੀ ਹੀ ਸਰਵਉਚ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਹੈ, ਉਸ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਦੀਵੀਂ ਤ੍ਰਿਪਤ ਅਤੇ ਮੁਕਤ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ?

न बाह्यं कर्म तस्यास्ति न चान्तर्नैव कुत्रचित्।

शिवैक्यज्ञानरूढस्य देहभ्रान्तिं विमुञ्चतः।।७५।।

75. ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕਤਾ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਸਿਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਮੋਹ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਬਾਹਰੀ ਅਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

न कर्मबन्धे न तपोविशेषे

न मन्त्रयोगाभ्यसने तथैव।

ध्याने न बोधे च तथात्मतत्त्वे

मनः प्रवृत्तिः परयोगभाजाम्।।७६।।

76. ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦਾ ਮਾਨਸਿਕ ਝੁਕਾਓ ਕਰਮਾਂ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਵੱਲ, ਨਾ ਮੰਤਰਯੋਗ ਵੱਲ ਅਤੇ ਨਾ ਅੰਤਰਧਿਆਨ ਵੱਲ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਆਤਮਾਤਵ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਵਿਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਉਨੀਵਾਂ ਅਧਿਆਇ

स्थलभेदाः समाख्याताः प्राणलिङ्गिस्थलाश्रयाः।
कथय स्थलभेदं मे शरणस्थलसंश्रितम्।।१।।

1. ਅਗਸਤਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ - ਤੁਸੀ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਲਿੰਗੀ ਸਥਾਲ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਣਸਥਾਲ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਦਿਓ ਜੀ।

शरणस्थलमाश्रित्य स्थलद्वादशकं मया।
उच्यते नाम सर्वेषां स्थलानां शृणु तापस।।२।।

2. ਰੇਣੁਕਾ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਸ਼ਰਣਸਥਾਲ ਵਿੱਚ ਬਾਰਾਂ ਲਿੰਗਸਥਲ ਹਨ। ਹੇ ਰਿਸ਼ੀ ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ, ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋਂ

दीक्षापादोदकं पूर्वं शिक्षापादोदकं ततः।
ज्ञानपादोदकं चाथ क्रियानिष्पत्तिकं ततः।।३।।

3. ੧)ਦੀਕਸ਼ਾਪਦੋਦਕਸਥਾਲ ੨) ਸ਼ਿਕਸ਼ਾਪਦੋਦਕਸਥਾਲ ੩) ਗਿਆਨਪਦੋਦਕਸਥਾਲ ੪) ਕਿਰਿਆਨਿਸ਼ਪਤਿਸਥਾਲ ੫) ਭਾਵਨਿਸ਼ਪਤਿਸਥਾਲ ੬) ਗਿਆਨਨਿਸ਼ਪਤਿਸਥਾਲ ੭) ਪਿੰਡਾਕਾਸ਼ਸਥਲ

भावनिष्पत्तिकं चाथ ज्ञाननिष्पत्तिकं ततः।
पिण्डाकाशस्थलं चाथ बिन्द्वाकाशस्थलं ततः।।४।।

4. ੮) ਬਿੰਦਵਾਕਾਸ਼ਸਥਲ ੯) ਮਹਾਂਕਾਸ਼ਸਥਲ ੧੦) ਕਿਰਿਆਪ੍ਰਕਾਸ਼ਸ਼ਤਲ ੧੧) ਭਾਵਪ੍ਰਕਾਸ਼ਸਥਲ ੧੨) ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਸ਼ਥਲ

महाकाशस्थलं चाथ क्रियायाश्च प्रकाशनम्।
भावप्रकाशनं पश्चात् ततो ज्ञानप्रकाशनम्।।
स्वरूपं पृथगेतेषां कथयामि यथाक्रमम्।।५।।

5. ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਖਾਸ ਲੱਛਣਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਵਾਂਗਾ।

दीक्षयापगतद्वैतं यज्ज्ञानं गुरुशिष्ययोः।
आनन्दस्यैक्यमेतेन दीक्षापादोदकं स्मृतम्।।६।।

6. ਗੁਰੁ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਦਿਕਸ਼ਾ ਨਾਲ ਚੇਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਥਿਤ ਦਵੈਤਵਾਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਪਰਾਨੰਦ ਸਥਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਇਕ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੁ ਅਤੇ ਚੇਲੇ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦੋ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਉਪਾਧੀ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਚੇਲੇ ਦੇ ਇਸ ਇੱਕ ਆਨੰਦ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਦੀਕਸ਼ਾਪਾਦੋਦਕ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

अथवा पादशब्देन गुरुरेव निगद्यते।
शिष्यश्चोदकशब्देन तयोरैक्यं तु दीक्षया।।७।।

7. ਪਾਦ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਗੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਉਦਕ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਚੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਦੀਕਸ਼ਾ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

परमानन्द एवोक्तः पादशब्देन निर्मलः।
ज्ञानं चोदकशब्देन तयोरैक्यन्तु दीक्षया।।८।।

8. ਪਾਦ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਭਾਵ ਨਿਰਮਲ ਪਰਮਾਨੰਦ ਹੈ ਅਤੇ ਉਦਕ ਸ਼ਬਦ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਦੀਕਸ਼ਾ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

परसंवित्प्रकाशात्मा परमानन्दभावनाम्।
अधिगम्य महायोगी न भेदं क्वापि पश्यति।।९।।

9. ਮਹਾਂਯੋਗੀ ਜੋ ਕਿ ਸਰਵਉਚ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰਾਂ ਦਾ ਭੇਦਭਾਵ ਦ੍ਰਿਸ਼ਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

देशकालाद्यवच्छेदविहीनं नित्यनिर्मलम्।
आनन्दं प्राप्य बोधेन नान्यत् काङ्क्षति संयमी।।१०।।

10. ਇਕ ਯੋਗੀ ਸਵੈਸੰਜਮ ਨਾਲ ਦੇਸ਼, ਕਾਲ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਨਿੱਤ ਨਿਰਮਲ ਆਨੰਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਰੱਖਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਸਤੂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ।

ज्ञानामृतमपि स्वच्छं गुरुकारुण्यसम्भवम्।
आस्वाद्य रमते योगी संसारामयवर्जितः।।११।।

11. ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਤਿਅੰਤ ਨਿਰਮਲ ਗਿਆਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸਵਾਦ ਚੱਖਦਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

गुरुशिष्यमयं ज्ञानं शिक्षायोगिनमीर्यते।
तयोः समरसत्वं हि शिक्षापादोदकं स्मृतम्।।१२।।

12. ਸਿੱਖਿਆ ਭਾਵ ਪੂਰਣ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਚੇਲਾ ਦੀ ਇਕਰੂਪਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਅਰਥਾਤ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਇਕਮਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆਪਦੋਦਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

मायिताच्छास्त्रजलधेर्युक्तिमन्थानवैभवात् ।

गुरुणा लभ्यते बोधसुधा सुमनसां गणैः।।१३।।

13. ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਰੂਪੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿਵੇਕ ਰੂਪੀ ਛੜੀ ਨਾਲ ਜੋ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰੂ ਦਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਗੁਰੂ = ਬ੍ਰਹਸਪਤੀ), ਉਹ ਗਿਆਨ ਗਿਆਨਵਾਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵੱਲੋਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ज्ञानचन्द्रसमुद्भूतां परमानन्दचन्द्रिकाम्।

पश्यन्ति परमाकाशे मुक्तिरात्रौ महाधियः।।१४।।

14. ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੂਝਵਾਨ ਲੋਕ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਸਹੀ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਚੰਨ ਵਿੱਚੋਂ ਉਭਰੀ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

दृष्टे तस्मिन् परानन्दे देशकालादिवर्जिते।

द्रष्टव्यं विद्यते नान्यच्छ्रोतव्यं ज्ञेयमेव वा।।१५।।

15. ਜਦੋਂ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਵੇਖਣ ਜਾਂ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ।

आत्मानन्देन तृप्तस्य का स्पृहा विषये सुखे?।

गङ्गाजलेन तृप्तस्य कूपतोये कुतो रतिः?।।१६।।

16. ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਆਨੰਦ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਣ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਜਿਸ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਗੰਗਾ ਜਲ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਹ ਭਲਾ ਖੂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਕਿਉਂ ਰੱਖੇਗਾ?

यस्मिन्नप्राप्तकल्लोले सुखसिन्धौ निमज्जति।

सामरस्यान्महायोगी तस्य सीमा कुतो भवेत्?।।१७।।

17. ਲਹਿਰਾਂ ਰਹਿਤ ਆਨੰਦ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਯੋਗੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਭੇਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਸੀਮਾਂ ਕਿੱਥੇ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?

18. ਉਹ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਜੋ ਦਾਗ ਰਹਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨਮੋਹਕ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਰੂਪੀ ਰਾਤ ਦਾ ਕਮਲ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਰੂਪੀ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਖਿੜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਾ ਕਿਵੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

तदैक्यसम्पदानन्दज्ञानं ज्ञानगुरुर्मतः।

तत्सामरस्यं शिष्यस्य ज्ञानपादोदकं विदुः।।१९।।

19. ਸ਼ਿਵਾ ਨਾਲ ਏਕਤਾ ਦੇ ਉਸ ਆਨੰਦਰੂਪੀ ਖਜਾਨੇ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਗਿਆਨਗੁਰੂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ(ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਸਮਾਨ)। ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਦੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਨੂੰ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਗਿਆਨਪਦੋਦਕਸਥਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਏਕਤਾ ਦੇ ਬੋਧ ਦੁਆਰਾ ਸਰਵਉਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ)।

अविद्याराहुनिर्मुक्तो ज्ञानचन्द्रः सुनिर्मलः।

प्रकाशते पराकाशे परानन्दमहाद्युतिः।।२०।।

20. ਸਵੈਬੋਧ ਦਾ ਬੇਮਿਸਾਲ ਚੰਦਰਮਾਂ ਜੋ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਰਾਹੂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਉਸ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਦੀ ਚਮਕਦਾਰ ਚਮਕ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਚਮਕਦੀ ਹੈ।

अज्ञानमेघनिर्मुक्तः पूर्णज्ञानसुधाकरः।

आनन्दजलधेर्वृद्धिमनुपश्यन् विभासते।।२१।।

21. ਅਧਿਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਚੰਦਰਮਾਂ ਜੋ ਕਿ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਆਨੰਦ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਉਭਾਰ ਨਾਲ ਚਮਕਦਾ ਹੈ।

ज्ञानचन्द्रोदये जाते ध्वस्तमोहतमोभराः।

पश्यन्ति परमां काष्ठां योगिनः सुखरूपिणीम्।।२२।।

22. ਜਦੋਂ ਸਵੈ-ਬੋਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਵਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚੰਦਰਮਾਂ ਉਭਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਯੋਗੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੋਹ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਭਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਨੇਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਯੋਗੀ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਅਤਿਅੰਤ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ।

मायारजन्या विरमे बोधसूर्ये प्रकाशिते।

निरस्त–सर्वव्यापारश्चित्रं स्वपिति संयमी।।२३।।

23. ਜਦੋਂ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਰਾਤ ਦਾ ਪਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਕੇ ਸੌਂਦਾ ਹੈ।

अनाद्यविद्याविच्छित्तिवेलायां परयोगिनः।

प्रकाशते परानन्दः प्रपञ्चेन विनाकृतः।।२४।।

24. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਅਮਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਇਕੱ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਦਾ ਉੱਥਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

नित्यानन्दे निजाकारे विमले परतेजसि।

विलीनचेतसां पुंसां कुतो विश्वविकल्पना।।२५।।

25. ਉਸ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਕਿਵੇਂ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸਰਵਉਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਾਵ ਸ਼ਿਵਾ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਸ਼ਿਵਾ ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੋ ਰੂਹਾਨੀ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋਵੇ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

कुतो ब्रह्मा कुतो विष्णुः कुतो रुद्रः कुतो रविः?।
साक्षात्कृतपरानन्दज्योतिषः साम्यकल्पना।।२६।।

26. ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਵਿਸ਼ਨੂ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਰੁਦਰ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਰਵੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਅਤੇ ਉਸ ਯੋਗੀ ਨਾਮ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਿੱਥੇ ਜੋ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਦੀ ਚਮਕ ਦੇ ਤਜੁਰਬੇ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ?

अपरोक्षपरानन्दविलासस्य महात्मनः।
ब्रह्मविष्ण्वादयो देवा विशेषाः सुखबिन्दवः।।२७।।

27. ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਵਿਸ਼ਨੂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਵਤੇ ਉਸ ਮਹਾਨ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਆਨੰਦ ਦੇ ਤੁਪਕੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਰਵਉਚ ਆਨੰਦ ਤੁਰੰਤ ਤਜੁਰਬੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

यन्मात्रासहितं लोके वाञ्छन्ति विषयं नराः।
तदप्रमेयमानन्दं परमं को न वाञ्छति?।।२८।।

28. ਜਦੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਚੀਜਾਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਨੰਦ ਦੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਨਿਵਾਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਕੌਣ ਉਸ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਕਿ ਬੇਅੰਤ ਹੈ?

परकाये क्रियापत्तिः कल्पितैव प्रकाशते।
रज्जौ भुजङ्गवद्यस्मात् क्रियानिष्पत्तिमानयम्।।२९।।

29. ਪਰਾਕਾਇਆ ਯੋਗੀ ਵਿੱਚ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਦਿੱਖ ਰੱਸੀ ਵਾਲੇ ਸੱਪ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਲਪਨਿਕ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪਰਾਕਾਇਆਯੋਗੀ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹੋਣ।

ज्ञानिनां यानि कर्माणि तानि नो जन्महेतवः।
अग्निदग्धानि बीजानि यथा नाङ्कुरकारणम्।।३०।।

30. ਉਹ ਕਰਮ ਜੋ ਗਿਆਨਵਾਨ ਯੋਗੀ ਦੇ ਹਨ ਦੁਬਾਰਾ ਜਨਮ ਦਾ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੱਗ ਦੁਆਰਾ ਸਾੜੇ ਗਏ ਬੀਜ ਦੁਬਾਰਾ ਤੋਂ ਉਘ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

कर्मणा किं कृतेनापि ज्ञानिनो निरहङ्कृतेः?।
विक्रिया प्रतिबिम्बस्था किं करोति हिमद्युतेः?।।३१।।

31. ਗਿਆਨਵਾਨਯੋਗੀ, ਜੋ ਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ, ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਇੱਕ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

चन्द्रस्य मेघसम्बन्धाद् यथा गमनकल्पना।
तथा देहस्य सम्बन्धादारोप्या स्यात् क्रियात्मनः।।३२।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

32. ਆਤਮਾਂ ਤੇ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਸਿਰਫ ਸ਼ਰੀਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਥੋਪੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਬੱਦਲਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ज्ञानी कर्मनिरूढोऽपि लिप्यते न क्रियाफलैः।
घृतादिना यथा जिह्वा भोक्त्री चापि न लिप्यते।।३३।।

33. ਭਾਵੇਂ ਗਿਆਨਵਾਨ ਯੋਗੀ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਫਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਜੀਭ ਭਾਵੇਂ ਘਿਓ ਨੂੰ ਚੱਖਦੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀ ਨਹੀਂ।

निरस्तोपाधिसम्बन्धे जीवे या या क्रियास्थितिः।
सा सा प्रतीतिमात्रेण निष्फला चात्र लीयते।।३४।।

34. ਜਿਹੜੀ ਵੀ ਕਿਰਿਆ ਉਸ ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਬਾਹਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਇੱਕ ਦਿੱਖ ਬਣ ਕੇ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

गच्छंस्तिष्ठन् स्वपन् वापि न निष्कर्मास्ति कश्चन।
स्वभावो देहिनां कर्म ज्ञानिनां तत्तु निष्फलम्।।३५।।

35. ਚਲਦੇ ਸਮੇਂ, ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸੋਂਦੇ ਸਮੇ ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਕਿਰਿਆ ਕਰਨਾ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਗਿਆਨਵਾਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

परिपूर्णमहानन्दभाविनः शुद्धचेतसः।
न भवेत् कर्मकार्पण्यं नानाभोगफलप्रदम्।।३६।।

36. ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਕੇ ਪੂਰਨ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜੋ ਆਨੰਦਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਫਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

भावः प्रतीयमानोऽपि परकाये तु कल्पितः।
शुक्तो रजतवद् यस्माद् भावनिष्पत्तिमानयम्।।३७।।

37. ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਸ਼ਰੀਰਧਾਰੀ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਬੀ ਕਾਲਪਨਿਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਾਸਤਵਿਕ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਿੱਪੀ ਵਿੱਚ ਮੋਤੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਭ੍ਰਮਾਤਮਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਯੋਗੀ ਭਾਵਨੀਸਪਤੀਮਾਨ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ(ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ)।

भावेन नास्ति सम्बन्धः केवल-ज्ञानयोगिनः।
तथापि भावं कुर्वीत शिवे संसारमोचके।।३८।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

38. ਯੋਗੀ ਜੋ ਨਿਰੋਲ ਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜਿਆਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਕੋਲ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਧਾਰਨਾਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮੁਕਤੀਦਾਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

परिपूर्ण-प्रबोधेऽपि भावं शम्भौ न वर्जयेत्।

भावो हि निहितस्तस्मिन् भवसागरतारकः।।३९।।

39. ਪੂਰਣ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਭਾਵਨਾਂ ਹੀ ਆਵਾਗਮਨ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ।

निवर्त्य जन्मजं दुःखं भावः शैवो निवर्तते।

यथा काष्ठादिकं दग्ध्वा स्वयं शाम्यति पावकः।।४०।।

40. ਆਵਾਗਮਨ ਜਾਂ ਜਨਮ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਿਵ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਵ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਕੜੀਆਂ ਦੇ ਜਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਗਨੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

प्रकाशिते शिवानन्दे तद्भावैः किं प्रयोजनम्?।

सिद्धे साध्ये चिरेणापि साधनैः किं प्रयोजनम्?।।४१।।

41. ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਏਕਤਾ ਦਾ ਆਨੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ? ਜਦੋਂ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ?

एकीकृते शिवे भावे ज्ञानेन सह संयमी।

विस्मितात्मसमावेशः शिवभावे विभासते।।४२।।

42. ਜਦੋਂ 'ਸ਼ਿਵੋਹਮ' ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਗਿਆਨ ਸਮੇਤ ਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਵਿਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਯੋਗੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਵਿਲੀਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਵਿਲੀਨਤਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

न भावेन विना ज्ञानं न भावो ज्ञानमन्तरा।

मोक्षाय कारणं प्रोक्तं तस्मादुभयमाश्रयेत्।।४३।।

43. ਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ।

ज्ञानस्य व्यवहारेऽपि ज्ञेयाभावात् स्वभावतः।

स्वप्नवज्ज्ञान-निष्पत्त्या ज्ञाननिष्पन्न इत्यसौ।।४४।।

44. ਜਿਸ ਯੋਗੀ ਦੀਆਂ ਰੋਜ਼ਮੱਰਾ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਉਸ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਨੂੰ ਗਿਆਨਿਸ਼ਪੰਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ(ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਸਾਰਕ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਗਿਆਨ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ), ਇਹ ਗਿਆਨ ਇੱਕ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਘੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

स्वप्नजातं यथा ज्ञानं सह स्वार्थैर्निवर्तते।
तथात्मनि प्रकाशे तु ज्ञानं ज्ञेयं निवर्तते।।४५।।

45. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸੁਪਨਿਆਂ ਤੋਂ ਜਨਮਿਆਂ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਤੁਜੁਰਬਾ ਵਸਤੂਆਂ ਸਮੇਤ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਆਤਮ-ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਦੋਂ ਹੋਰ ਗਿਆਨ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

परिपूर्णे महानन्दे परमाकाशलक्षणे।
शिवे विलीनचित्तस्य कुतो ज्ञेयान्तरे कथा?।।४६।।

46. ਜਿਸ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਿਵ ਜੋ ਸੰਪੂਰਨ ਅਤੇ ਸਰਵਉੱਚ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਅਨੰਤ ਹੈ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਬਾਰੇ ਜਾਨਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਕਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

अखण्डानन्द-संवित्तिस्वरूपं ब्रह्म केवलम्।
मिथ्या तदन्यदित्येषा स्थितिर्ज्ञानमिहोच्यते।।४७।।

47. ਇੱਥੇ ਗਿਆਨ ਉਹ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਪਰਾਸ਼ਿਵ-ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਰਵਉੱਚ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਅਤੇ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਭ ਕੁਝ ਝੂਠ ਹੈ।

सत्तात्मनानुवृत्तं यद्घटादिषु परं हि तत्।
व्यावर्तमाना मिथ्येति स्थितिर्ज्ञानमिहोच्यते।।४८।।

48. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਕਿ ਜੋ ਸਭ ਵਸਤੂਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਘੜਾ, ਕੱਪੜੇ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਹੋਂਦ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਜੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸ਼ਿਵ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਝੂਠ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸਲੀ ਗਿਆਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

अकारणमकार्यं यदशेषोपाधिवर्जितम्।
तद्ब्रह्म तदहञ्चेति निष्ठा ज्ञानमुदीर्यते।।४९।।

49. ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਣ ਦੇ ਹੈ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ ਅਤੇ 'ਮੈਂ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਹਾਂ', ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਪੱਕੀ ਸੋਚ ਹੀ ਅਸਲੀ ਗਿਆਨ ਹੈ।

ज्ञाताप्यहं ज्ञेयमिदमिति व्यवहृतिः कुतः?।
अभेदब्रह्मस्वारस्ये निरस्ताखिलवस्तुनि।।५०।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

50. 'ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ' ਉਸ ਯੋਗੀ ਲਈ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਵਿੱਚ ਸੰਮਿਲਿਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਦੇਸ਼ਵਾਦੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵਰਜਿਤ ਹੈ।

यथा पिण्डस्थ आकाशस्तथात्मा पूर्ण उच्यते।

एतदर्थविवेको यः पिण्डाकाशस्थलं विदुः।।५१।।

51. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਣ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਇਸ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਆਤਮਾਂ ਵੀ ਪੂਰਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਅਰਥ ਦਾ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗਿਆਨ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਕਾਸ਼ਸ਼ਥਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

घटोपाधिर्यथाकाशः परिपूर्णः स्वरूपतः।

तथा पिण्डस्थितो ह्यात्मा परिपूर्णः प्रकाशते।।५२।।

52. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਟਰੂਪੀ ਉਪਾਧੀ ਯੁਕਤ ਆਕਾਸ਼ ਪਰਿਪੂਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਆਤਮਾਂ ਪਰਿਪੂਰਣ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

अन्तःस्थितं पराकाशं शिवमद्वैतलक्षणम्।

भावयेद्यः सुमनसा पिण्डाकाशः स उच्यते।।५३।।

53. ਜੋ ਆਪਣੇ ਸ਼ੁੱਧ ਮਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਰਵਉੱਚ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਅਦਵੈਤ ਭਾਵ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਕਾਸ਼ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

शिवागारमिदं प्रोक्तं शरीरं बोधदीपितम्।

षट्त्रिंशत् तत्त्वघटितं सुमनः पद्मपीठकम्।।५४।।

54. ਇਹ ਸ਼ਰੀਰ ਜੋ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨੂੰ ਮੰਦਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਿਵਾ ਤੋਂ ਭੂਮੀ ਤੱਕ 36 ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਮਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਮਲ ਆਸਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

पराकाशस्वरूपेण प्रकाशः परमेश्वरः।

हृदाकाशगुहालीनो दृश्यतेऽन्तः शरीरिणाम्।।५५।।

55. ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਪਰਿਪੂਰਣ ਆਤਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਰਵਉਚ ਚੇਤਨਾਂ ਰੂਪੀ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਇੱਕ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

एतच्छिवपुरं प्रोक्तं सप्तधातुसमावृतम्।

अत्र हृत्पङ्कजं वेश्म सूक्ष्माम्बरमनोहरम्।।५६।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

56. ਇਸ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਾ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਸੱਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤਾਂ(ਸਪਤਧਾਤੂ) ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਦਾ ਕਮਲ ਜੋ ਸੂਖਮ ਆਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਮਨਮੋਹਕ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ,

तत्र सन्निहितं साक्षात् सच्चिदानन्दलक्षणम्।
नित्यसिद्धः प्रकाशात्मा जलस्थाकाशवच्छिवः।।५७।।

57. ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ ਜੋ ਸਦਾ ਉਥੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਉਸ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

अन्तराकाशबिम्बस्थमशेषोपाधिवर्जितम् ।
घटाकाश इव च्छिन्नं भावयेच्चिन्मयं शिवम्।।५८।।

58. ਪਰਾਸ਼ਿਵ ਜੋ ਕਿ ਚੇਤਨਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਹੈ ਦਿਲ ਰੂਪੀ ਕੰਵਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਬਾਹਰੀ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਕਾਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਘੜੇ ਦੁਆਰਾ ਸਮਿਮਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

यथाकाशो विभुर्ज्ञेयः सर्वप्राण्युपरि स्थितः।
तथात्मेत्युपमानार्थं बिन्द्वाकाशस्थलं विदुः।।५९।।

59. ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਦੇ ਉੱਪਰ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤੁਲਨਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਬਿੰਦਵਾਕਾਸ਼ਸਥਲ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

यथैको वायुराख्यातः सर्वप्राणिगतो विभुः।
तथात्मा व्यापकः साक्षात् सर्वप्राणिगतः स्वयम्।।६०।।

60. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਹਵਾ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਾਂ ਸਰਵਵਿਆਪਕ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਹੈ।

यथा वह्निरमेयात्मा सर्वत्रैकोऽपि भासते।
तथा शम्भुः समस्तात्मा परिच्छेद-विवर्जितः।।६१।।

61. ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਅਗਨੀ ਜੋ ਕਿ ਨਾਂ-ਮਾਪਣਯੋਗ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਚਮਕਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵ ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਆਪਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।

सर्वेषां देहिनामन्तश्चित्ततोयं प्रकाशते।
तस्मिन् प्रतिफलत्यात्मा शिवो दर्पणवद्विभुः।।६२।।

62. ਦਿਲ ਦਾ ਕੰਵਲ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵ ਜੋ ਸਰਵ-ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਹੈ।

एको वशीकृतः संवित्प्रकाशात्मा परात्परः।
सर्वप्राणिगतो भाति तथापि विभुरुच्यते।।६३।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

63. ਸ਼ਿਵ ਜੋ ਕਿ ਉੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਉੱਚਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਚਮਕਦਾਰ ਚੇਤਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਵੀ ਸਰਵ-ਵਿਆਪਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

एक एव यथा सूर्यस्तेजसा भाति सर्वगः।
तथात्मा शक्तिभेदेन शिवः सर्वगतो भवेत्।।६४।।

64. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਇੱਕੋ ਸੂਰਜ ਆਪਣੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਵਾ ਅਤੇ ਆਤਮਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਜਹ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

पिण्डाण्डस्थं यथाकाशं न भिन्नं तद्वदात्मनः।
अभिन्नः परमात्मेति महाकाशस्थलं विदुः।।६५।।

65. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਰੀਰ ਅਤੇ ਅੰਡ ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਆਕਾਸ਼ ਪਰਸਪਰ ਭਿੰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਜੀਵਆਤਮਾਂ ਤੋਂ ਆਤਮਾਂ ਅਭਿੰਨ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਮਹਾਂਕਾਸ਼ਸਥਲ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

यथा न भिन्नमाकाशं घटेषु च मठेषु च।
तथाण्डेषु च पिण्डेषु स्थितो ह्यात्मा न भिद्यते।।६६।।

66. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੜਿਆਂ ਅਤੇ ਮੱਠਾਂ ਵਿੱਚ ਆਕਾਸ਼ ਭਿੰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਆਤਮਾਂ ਵੀ ਭਿੰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

अनिर्देश्यमनौपम्यमवाङ्मनसगोचरम् ।
सर्वतोमुखसम्पन्नं सत्तानन्दं चिदात्मकम्।।६७।।

67. ਨਿਰਦੇਸ਼ ਰਹਿਤ, ਅਤੁੱਲ, ਵਾਣੀ ਅਤੇ ਮਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ(ਭਾਵ ਤੁਸ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ) ਸਰਵੋਤਮੁਖੀ, ਸਤ ਚਿਤ ਅਤੇ ਆਨੰਦਸਵਰੂਪ,

कालातीतं कलातीतं क्रमयोगादिवर्जितम्।
स्वानुभूति-प्रमाणस्थं ज्योतिषामुदयस्थलम्।।६८।।

68. ਕਾਲ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ, ਕਲਾਲੀਤ ਅਰਥਾਤ ਕਲਾਵਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਆਪਣਾ ਅਨੁਭਵ ਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਨਛੱਤਰ ਆਦਿ(ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਆਦਿ) ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੇ ਕਾਰਣ

शिवाख्यं परमं ब्रह्म परमाकाशलक्षणम्।
लिङ्गमित्युच्यते सद्भिर्यद्विना न जगत्स्थितिः।।६९।।

69. ਪਰਮਾਕਾਸ਼ਸਵਰੂਪ ਸ਼ਿਵ ਨਾਮਕ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਸੱਤਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿੰਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੱਤਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ।

परमाकाशमव्यक्तं प्रबोधानन्दलक्षणम्।
लिङ्गं ज्योतिर्मयं प्राहुर्लीयन्ते यत्र योगिनः।।७०।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

70. ਪਰਮਾਕਾਸ਼ ਅਵਿਅਕਤ, ਚਿਤ ਆਨੰਦਸਵਰੂਪ, ਅਤੇ ਜਯੋਤੀਮਈ ਤੱਤ ਨੂੰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਯੋਗੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਵਿਦਵਾਨ ਲਿੰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

संविदेव पराकाष्ठा परमानन्दरूपिणी।

तामाहुः परमाकाशं मुनयो मुक्तसंशयाः।।७१।।

71. ਬ੍ਰਹਮ ਚੇਤਨਾ ਜੋ ਸਰਵ ਆਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਹੈ ਉੱਚਤਮ ਬਿੰਦੂ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਯੋਗੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਰਵਉੱਚ ਆਕਾਸ਼ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਯੋਗੀ ਸਾਰੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

तरङ्गादि यथा सिन्धोः स्वरूपान्नातिरिच्यते।

तथा शिवाच्चिदाकाशाद् विश्वमेतन्न भिद्यते।।७२।।

72. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸ਼ਾਰ ਲਈ ਸ਼ਿਵਾ ਅਤੇ ਸਰਵਉੱਚ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

यथा पुष्पपलाशादि वृक्षरूपान्न भिद्यते।

तथा शिवात् पराकाशाज्जगतो नास्ति भिन्नता।।७३।।

73. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਪੱਤੇ ਇੱਕ ਦਰਖਤ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸ਼ਾਰ ਲਈ ਸ਼ਿਵਾ ਅਤੇ ਸਰਵਉੱਚ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

यथा ज्योतींषि भासन्ते भूताकाशे पृथक् पृथक्।

तथा भान्ति पराकाशे ब्रह्माण्डानि विशेषतः।।७४।।

74. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚਮਕਦਾਰ ਚੀਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਚਮਕਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਵਉਚ ਆਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

निरस्तोपाधि-सम्बन्धं निर्मलं संविदात्मकम्।

पराकाशं जगच्चित्रविलासालम्ब-भित्तिकम्।।७५।।

75. ਸਰਵਉਚ ਆਕਾਸ਼ ਜੋ ਕਿ ਬਾਹਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ੁੱਧ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਉਹ ਇੱਕ ਪੇਂਟਿੰਗ ਵਾਲੇ ਕੈਨਵਸ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦਿਸਦੀ ਹੈ।

शिवस्य परिपूर्णस्य चिदाकाशस्वरूपिणः।

आत्मत्वेनानुसन्धानात् क्रियाद्योतनवान् यमी।।७६।।

76. ਚਿਦਾਕਾਸ਼ਸਵਰੂਪ ਪਰਿਪੂਰਣ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਜਮੀਂ ਕਿਰਿਆਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ(ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

निष्कलङ्कचिदानन्दगगनोपमरूपिणः ।

शिवस्य परिपूर्णस्य वृत्तिश्चैतन्यरूपिणी।।७७।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

77. ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ(ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਬਣਨਾ), ਜੋ ਕਿ ਪਰਿਪੂਰਣ ਹੈ, ਜੋ ਬੇਦਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦਾ ਆਕਾਸ਼ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਅਧਿਆਤਮ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

निष्कलङ्के निराकारे नित्ये परमतेजसि।

विलीनचित्तवृत्तस्य तथा शक्तिः क्रियोच्यते।।७८।।

78. ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤੇ ਸਰਵਉਚ ਵਿੱਚ ਵਿਲੀਨ ਹੈ, ਜੋ ਬੇਦਾਗ ਹੈ, ਜੋ ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਦੈਵੀ ਹੈ, ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਰਿਆਸ਼ਕਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

सर्वज्ञः सर्वकर्ता च सर्वगः परमेश्वरः।

तदैक्य-चिन्तया योगी तादृशात्मा प्रकाशते।।७९।।

79. ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਅਤੇ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਉਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

सर्वेन्द्रियाणां व्यापारे विद्यमानेऽपि संयमी।

प्रत्युन्मुखेन मनसा शिवं पश्यन् प्रमोदते।।८०।।

80. ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਇੱਕ ਯੋਗੀ ਆਪਣਾ ਮਨ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਮੋੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

कूटस्थमचलं प्राज्ञं गुणातीतं गुणोत्तरम्।

शिवतत्त्वं स्वरूपेण पश्यन् योगी प्रमोदते।।८१।।

81. ਸ਼ਿਵਤੱਤ ਨੂੰ ਸਰਵਉਚ ਆਤਮਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ ਜੋ ਕਿ ਗਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਉਤਮ ਹੈ, ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਬਹੁਤ ਆਨੰਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

परात्मनि क्रिया सर्वा गन्धर्वनगरीमुखा।

प्रकाशत इति प्रोक्तं क्रियायास्तु प्रकाशनम्।।८२।।

82. ਪਰਮਾਤਮਾਂ(ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ) ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਗੰਧਰਵ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਕਿਰਿਆਪ੍ਰਕਾਸ਼ਸਥਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

तरङ्गाद्या यथा सिन्धौ न भिद्यन्ते तथात्मनि।

भावो बुद्ध्यादयः सर्वे यत्तद् भावप्रकाशनम्।।८३।।

83. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਲਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਝੱਗ ਜੋ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਧਾਰਾਨਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੁੱਧੀ ਜੋ

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਆਤਮਾਂ ਵਿੱਚ(ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਆਪੇ ਵਿੱਚ) ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਆਪੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

शिव एव जगत्सर्वं शिवएवाहमित्यपि।

भावयन् परमो योगी भवदोषैर्न बाध्यते।।८४।।

84. ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਹੀ ਇਕੱਲਾ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਹੀ ਮੇਰਾ ਆਪਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਆਵਾਗਮਨ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਯੋਗੀ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

शिवभावे स्थिरे जाते निर्लेपस्य महात्मनः।

ये ये भावाः समुत्पन्नास्ते ते शिवमयाः स्मृताः।।८५।।

85. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਦ ੀਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।

अद्वितीय-शिवाकार-भावनाध्वस्त-कर्मणा ।

न किञ्चिद्भाव्यते साक्षात् शिवादन्यन्महात्मना।।८६।।

86. ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਮੰਨਿਆਂ ਨਹੀ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮਹਾਨ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਜਿਸ ਦਾ ਕਰਮ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਅਦਵੈਤ ਪਰਾਸ਼ਿਵ ਦੇ ਰੂਪ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਦੁਆਰਾ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

रागद्वेषादयोभावाः संसारक्लेशकारणम्।

तेषामुपरमो यत्र तत्र भावः शिवात्मकः।।८८।।

87. ਉਸ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬੰਧਨਾਂ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਖਿਸਕ ਗਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਆਪੇ ਦਾ ਅੰਦਰਲਾ ਤਜੁਰਬਾ ਕੇਵਲ ਸ਼ਿਵ ਹੋਵੇ। ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਹੀ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

यथा सूर्यसमाक्रान्तौ न शक्नोति तमः सदा।

तथा प्रकाशमात्मानं नाविद्याक्रामति स्वयम्।।८९।।

88. ਉਹ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਗਾਵ, ਨਫਰਤ ਆਦਿ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਦੁਨਿਆਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਵਿੱਚ ਮਾਨਸਿਕ ਧਾਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

मुख्यार्थेऽसम्भवे जाते लक्षणायोगसंश्रयात्।

तज्ज्ञानयोजनं यत्तदुक्तं ज्ञानप्रकाशनम्।।९०।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

89. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਰ ਆਪੇ(ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ) ਨੂੰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜੋ ਕਿ ਸਵੈ-ਬੋਧ ਦੀ ਚਮਕ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ।

मुख्यार्थेऽसम्भवे जाते लक्षणायोगसंश्रयात्।

तज्ज्ञानयोजनं यत्तदुक्तं ज्ञानप्रकाशनम्।।९०।।

90. ਇਸਦੀ ਉਚਿਤਤਾ (ਅਨੁਕੂਲਤਾ) ਸ਼ਿਵ-ਜੀਵਾਇਕਾ ਜਾਂ ਲਿੰਗਾਗਾਸਾਮਾਰਾਇਸਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸੰਕੇਤ ਦੇ ਕਾਰਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੁਆਰਾ ਲਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਭਿਧੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਮੁਢਲੀ ਭਾਵਨਾਂ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਸਨੂੰ ਗਿਆਨ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ(ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

मुक्तस्य ज्ञानसम्बन्धो ज्ञेयाभावः स्वभावतः।

उपाधिसहितं ज्ञानं न भेदमतिवर्तते।।९१।।

91. ਇੱਕ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਯੋਗੀ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਜਾਣਨ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਬੰਧ(ਲੱਛਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਰਥ) ਕੁਦਰਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਜੋਗਾਂ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ज्ञानमित्युच्यते सद्भिः परिच्छेदोऽपि वस्तुनः।

परात्मन्यपरिच्छेदे कुतो ज्ञानस्य सम्भवः।।९२।।

92. ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਸਮਝ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸਰਵਉਚ ਆਤਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਗਿਆਨ ਕਿੱਥੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ज्ञानस्याविषये तत्त्वे शिवाख्ये चित्सुखात्मनि।

आत्मैकत्वानुसन्धानं ज्ञानमित्युच्यते बुधैः।।९३।।

93. ਆਤਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵਜੀਵਾਇਕਾ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਤੋਂ ਬਣੀ ਚਿੰਤਨ ਸਰਵਉਚ ਸਿਧਾਂਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇੱਕ ਆਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਚੇਤਨਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਹੈ, ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

अपरिच्छिन्नमानन्दं सत्ताकारं जगन्मयम्।

ब्रह्मेति लक्षणं ज्ञानं ब्रह्मज्ञानमिहोच्यते।।९४।।

94. ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ ਆਨੰਦ ਅਤੇ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹੋਏ, ਇੱਥੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ब्रह्मज्ञाने समुत्पन्ने विश्वोपाधिविवर्जिते।

सर्वं संविन्मयं भाति तदन्यन्नैव दृश्यते।।९५।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

95. ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ, ਉਭਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਰੂਹਾਨੀ ਚੇਤਨਾਂ ਦੀ ਬਣੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

तस्मादद्वैत विज्ञानमपवर्गस्य कारणम्।
भावयन् सततं योगी संसारेण न लिप्यते।।९६।।

96. ਇਸ ਲਈ, ਸਦਾ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਗੈਰ-ਅਦਵੈਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਕਦੇ ਵੀ ਆਵਾਗਮਨ ਦੁਆਰਾ ਦੂਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

नित्ये निर्मलसत्त्वयोगिषु परे निर्वासने निष्कले
सर्वातीतपदे चराचरमये सत्तात्मनि ज्योतिषि।
संविद्व्योम्नि शिवे विलीनहृदयस्तद्भेदवैमुख्यतः
साक्षात्सर्वगतो विभाति विगलद्विश्वः स्वयं संयमी।।९७।।

97. ਉਸਦੇ ਮਨ ਦਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦ ਹੋਣਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰਾ ਹੋਣ ਹੈ ਜੋ ਸਦੀਵੀਂ ਹੈ, ਸਰਵਉਚ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਚੱਲ ਅਤੇ ਅਚੱਲ ਸਭ ਉਸ ਵਿੱਚ ਵਿਲੀਨ ਹੈ, ਜੋ ਹੋਂਦ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਚਮਤਕਾਰ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਚੇਤਨਾਂ ਦਾ ਆਕਾਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਯੋਗੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਰਵ-ਉਤਮ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ੁੱਧ-ਸਤਵ(ਗੁਣਵਾਨ) ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਬਖਸ਼ੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਅਧਿਆਇ ਵੀਹਵਾਂ

स्थलभेदास्त्वया प्रोक्ताः शरणस्थलसंश्रिताः।
ऐक्य-स्थलगतान् ब्रूहि स्थलभेदान् गणेन्द्र मे।।१।।

1. ਅਗਸਤਿਆ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ – "ਸ਼ਰਣਸਥਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਲਿੰਗਸਥਲ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਹੇ ਗਣਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਸ਼ਕ – ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਏਕਿਆਸ਼ਤਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਲਿੰਗਸਥਲ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਦਿਓ ਜੀ"

स्थलानां नवकं चैक्यस्थलेऽस्मिन् परिकीर्त्यते।
ऐक्यस्थले स्थलानां तन्नवकं परिकीर्त्यते।।२।।

2. ਏਕਿਆਸਥਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੁੱਲ੍ਹ ਨੌਂ ਸਥਲ ਹਨ: –

तत्स्वीकृतप्रसादैक्य-स्थलमादौ प्रकीर्तितम्।
शिष्टौदनस्थलं चाथ चराचरलयस्थलम्।।३।।

3. ਏਕਿਆਸਥਲ ਦੇ ਲਿੰਗਸਥਲ ਹਨ – ੧)ਸਵਿਕਰਤਾਪਰਸਾਦੀਸਥਲ ੨) ਸਿਸਤਾਉਦਾਨਾਸਥਲ ੩) ਚਰਾਚਰਲਯਸਥਲ ੪) ਭਾਂਡਸਥਲ ੫) ਭਜਨਸਥਲ ੬) ਅੰਗਾਲਿਪਾਸਥਲ ੭) ਸਵਾਪੂਜਨਸਥਲ ੮) ਭਾਵਭਾਵਿਨਾਸਥਲ ੯) ਗਿਆਨਸੁਨਿਆਸਥਲ

भाण्डस्थलं ततः प्रोक्तं भाजनस्थलमुत्तमम्।
अङ्गालेपस्थलं पश्चात् स्वपराज्ञास्थलं ततः।।४।।

4. ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਦੱਸੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ

भावाभावविनाशं च ज्ञानशून्यस्थलं ततः।
तदेषां क्रमशो वक्ष्ये शृणु तापस लक्षणम्।।५।।

5. ਹੇ ਮਧੁਰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋਂ

मुख्यार्थो लक्ष्यार्थश्च यत्र नास्ति चिदात्मनि।
विशृङ्खलतया तस्य प्रसादः स्वीकृतो भवेत्।।६।।

6. ਚਿੱਤ(ਪਰਮ ਬੁੱਧੀ ਜਾਂ ਚੇਤਨਾ) ਤੋਂ ਬਣੀ ਰੂਹ ਵਿੱਚ ਨਾਂ ਤਾਂ ਮੁੱਢਲਾ ਭਾਵ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਸੰਕੇਤ ਭਾਵ, ਇਸ ਦੀ ਪੂਰਨ ਆਜਾਦੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਰੂਹ(ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ) 'ਪ੍ਰਸਾਦ' ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਵੈ ਬੋਧ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਡੂੰਘੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ।

मातृमेय-प्रमाणादिव्यवहारे विहारिणीम्।
संवित्साक्षात्कृतिं लब्ध्वा योगी स्वात्मनि तिष्ठति।।७।।

7. ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਚੇਤਨਾ, ਜੋ ਕਿ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ, ਗਿਆਨ ਆਦਿ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦੇ ਬੋਧ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

अद्वैत - बोधनिर्धूतभेदावेशस्य योगिनः।

साक्षात्कृत-महासंवित्प्रकाशस्य क्व बन्धनम्?॥८॥

8. ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਗੈਰ ਦਵੈਤ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰਮ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਮਹਾਨ ਬ੍ਰਹਮਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

चिदात्मनि शिवे न्यस्तं जगदेतच्चराचरम्।

ज्ञायते तन्मयं सर्वमग्नौ काष्ठादिकं यथा॥९॥

9. ਚੱਲ ਅਤੇ ਅਚੱਲ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ੁੱਧ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸ਼ਿਵਾ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਲੱਕੜ ਦੀਆਂ ਡੰਡੀਆਂ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

न भाति पृथ्वी न जलं भाति न तेजो नैव मारुतः।

नाकाशो न परं तत्त्वं शिवे दृष्टे चिदात्मनि॥१०॥

10. ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸ਼ਿਵਾ, ਜੋ ਕਿ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਹੈ, ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਧਰਤੀ, ਪਾਣੀ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਹਵਾ, ਆਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਰਵਉਚ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

ज्योतिर्लिङ्गे चिदाकारे ज्वलत्यन्तर्निरन्तरम्।

विलीनं निखिलं तत्त्वं पश्यन् योगी न लिप्यते॥११॥

11. ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਭੀੜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਯੋਤੀਲਿੰਗ ਨੂੰ ਅਭੇਦ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਜੋ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਅੰਦਰ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਦੂਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

अन्तर्मुखेन मनसा स्वात्मज्योतिषि चिन्मये।

सर्वानप्यर्थविषयान् जुह्वन् योगी प्रमोदते॥१२॥

12. ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਮਨ ਦੁਆਰਾ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਨਾਲ, ਜੋ ਕਿ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਤੀ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਆਨੰਦਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

सच्चिदानन्दजलधौ शिवे स्वात्मनि निर्मलः।

समर्प्य सकलान् भुङ्क्ते विषयान् तत्प्रसादतः॥१३॥

13. ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਜੋ ਕਿ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ(ਆਪਣਾ ਆਪ ਜੋ ਹੋਂਦ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ) ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਮਝ ਕੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

प्रकाशते या सर्वेषां माया सैवौदनाकृतिः।

लीयते तत्र चिल्लिङ्गे शिष्टं तत्परिकीर्तितम्।।१४।।

14. ਮਾਇਆ(ਜੋ ਕਿ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਂਦ ਹੈ) ਸਭ ਨੂੰ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਭੋਜਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਚੀਲਿੰਗ(ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿੰਗ) ਵਿੱਚ ਸੰਮਿਲਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀਆਂ ਦੁਆਰਾ 'ਸਿਸਤ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

जगदङ्गे परिग्रस्ते मायापाशविजृम्भिते।

स्वात्मज्योतिषि बोधेन तदेकमवशिष्यते।।१५।।

15. ਜਦੋਂ ਸ਼ਰੀਰ(ਜੋ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜੰਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ) ਇੱਕ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਤਮਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਹਾਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਬਾਕੀ ਬਚਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਇਆਤੱਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

अखण्डसच्चिदानन्दपरब्रह्मस्वरूपिणः ।

जीवन्मुक्तस्य धीरस्य माया कैङ्कर्यवादिनी।।१६।।

16. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਨੂੰ ਜੋ ਕਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਹੈ ਪੂਰਨ ਹੋਂਦ, ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਮਾਇਆ ਨੌਕਰਾਣੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

विश्वसम्मोहिनी माया बहुशक्तिनिरङ्कुशा।

शिवैकत्वमुपेतस्य न पुरः स्थातुमीहते।।१७।।

17. ਮਾਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਭ੍ਰਮਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਆਪਣੀ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਕਰਕੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ, ਉਸ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਸਾਹਮਣੇ ਠਹਿਰ ਨਹੀ ਸਕਦੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇ।

ज्योतिर्लिङ्गे चिदाकारे निमग्नेन महात्मना।

भुज्यमाना यथायोगं नश्यन्ति विषयाः स्वतः।।१८।।

18. ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੁਆਰਾ ਅਵਸਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਜਯੋਤੀਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਹਾਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

शब्दादयोऽपि विषया भुज्यमानास्तदिन्द्रियैः।

आत्मन्येव विलीयन्ते सरितः सागरे यथा।।१९।।

19. ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਵਾਜ਼ ਆਦਿ ਜਿਸ ਦਾ ਆਨੰਦ ਸਬੰਧਤ ਇੰਦਰੀਆਂ ਮਾਣਦੀਆਂ ਹਨ ਆਤਮਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ ਨਦੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਵਿਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

अर्थजातमशेषं तु ग्रसन् योगी प्रशाम्यति।

स्वात्मनैवास्थितो भानुस्तेजोजालमशेषतः।।२०।।

20. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਲੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਉਸ ਸੂਰਜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਵਾਪਸ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਹੋਵੇ।

लिङ्गैक्ये तु समापन्ने चरणाचरणे गते।

निर्देही स भवेद्योगी चराचरविनाशकः।।२१।।

21. ਜਦੋਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ, ਜੋ ਕਿ ਚੱਲ ਅਤੇ ਅਚੱਲ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਵਿਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇੱਕ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਰੀਰਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ ਨੂੰ ਚਰਾਚਰਵਿਨਾਸ਼ਕ(ਜੋ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

अनाद्यविद्यामूला हि प्रतीतिर्जगतामियम्।

स्वात्मैकबोधात् तन्नाशे कुतो विश्वप्रकाशनम्?।।२२।।

22. ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਇਹ ਭਾਨ ਅਨਾਦਿ ਅਵਿੱਦਿਆ ਕਰਕੇ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾਂ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉਸ ਅਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਆਭਾਸ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

यथा मेघाः समुद्भूता विलीयन्ते नभःस्थले।

तथात्मनि विलीयन्ते विषयाः स्वानुभाविनः।।२३।।

23. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਸਮਾਨ ਦੇ ਫੈਲਾਅ ਵਿੱਚ ਉਠਦਾ ਬੱਦਲ ਉਥੇ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਆਪੇ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਹੱਸਮਈ ਅਨੁਭਵ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਦੇਖਦਾ ਹੈ।

स्वप्ने दृष्टं यथा वस्तु प्रबोधे लयमश्नुते।

तथा सांसारिकं सर्वमात्मज्ञाने विनश्यति।।२४।।

24. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸੁਪਨੇਂ ਵਿੱਚ ਵੇਖੀ ਹੋਈ ਵਸਤੂ ਜਾਗ ਖੁਲ੍ਹਣ ਤੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸਵੈ ਬੋਧ ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

जाग्रत् – स्वप्नसुषुप्तिभ्यः परावस्थामुपेयुषः।

किं वा प्रमाणं? किं ज्ञेयं? किं वा ज्ञानस्य साधनम्?।।२५।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

25. ਜਾਗਣਾ, ਸੁਪਨੇ ਅਤੇ ਸੁਪਨੇ ਰਹਿਤ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਸਰਵ ਅਵਸਥਾ(ਤੁਰੀਅਵਸਥਾ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਕੀ ਹੈ? ਕੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇ? ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਤੱਤ ਕੀ ਹਨ? ਆਦਿ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀ।

तुर्यातीतपदं यत्तद् दूरं वाङ्मनसाध्वनः।
अनुप्रविश्य तद्योगी न मुदो विश्वमीक्षते।।२६।।

26. ਤੁਰੀਅਵਸਥਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ(ਚੌਥੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ) ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯੋਗੀ ਦੁਬਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਗਵਾਹ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।

नान्यत् पश्यति योगीन्द्रो नान्यज्जानाति किञ्चन।
नान्यच्छृणोति सन्दृष्टे चिदानन्दमये शिवे।।२७।।

27. ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਨੂੰ ਪਰਾਸ਼ਿਵ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ।

असदेव जगत्सर्वं सदिव प्रतिभासते।
ज्ञाते शिवे तदज्ञानं स्वरूपमुपपद्यते।।२८।।

28. ਪਰਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਸੰਸਾਰ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਜਦੋਂ ਪਰਾਸ਼ਿਵ ਦਾ ਬੋਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਗਿਆਨਤਾ ਗਿਆਨਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ब्रह्माण्डशतकोटीनां सर्गस्थितिलयान् प्रति।
स्थानभूतो विमर्शो यस्तद्भाण्डस्थलमुच्यते।।२९।।

29. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜੋ ਕਿ ਸੈਂਕੜੇ, ਕਰੋੜਾਂ ਸੰਸਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਲੀਨਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ, ਨੂੰ ਭੰਡਸਥਲ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

विमर्शाख्या पराशक्तिर्विश्वोद्भासनकारिणी।
साक्षिणी सर्वभूतानां समिन्धे सर्वतोमुखी।।३०।।

30. ਪਰਾਸ਼ਕਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਮਰਸ਼ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

विश्वं यत्र लयं याति विभात्यात्मा चिदाकृतिः।
सदानन्दमयः साक्षात् सा विमर्शमयी कला।।३१।।

31. ਉਹ ਆਤਮਾਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਸਵਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਯੋਗੀ ਸੱਚਾਈ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਕਤੀ(ਕਲਾ) ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵਿਮਰਸ਼ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

पराहन्तासमावेश-परिपूर्ण – विमर्शवान्।
सर्वज्ञः सर्वगः साक्षी सर्वकर्ता महेश्वरः।।३२।।

32. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਜੋ ਕਿ ਪਰਿਪੂਰਣ ਵਿਮਰਸ਼ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ(ਸ਼ਿਵ ਰੂਪ) ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ(ਪਰਾਹੰਤਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ, ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ(ਮਹਾਨ ਸ਼ਾਸਕ ਸ਼ਿਵ) ਹੈ।

विश्वाधारमहासंवित्प्रकाशपरिपूरितम् ।
पराहन्तामयं प्राहुर्विमर्शं परमात्मनः।।३३।।

33. ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦਾ ਵਿਮਰਸ਼ ਜੋ ਕਿ ਮਹਾਨ ਗਿਆਨ(ਚੇਤਨਾ) ਦੀ ਚਮਕ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਪ-ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਪਰਾਹੰਤਾ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

विमर्शभाण्डविन्यस्तविश्वतत्त्वविजृम्भणः ।
अनन्यमुखसम्प्रेक्षी मुक्तः स्वात्मनि तिष्ठति।।३४।।

34. ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਮਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਜਾਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਿਵ ਹੈ।

समस्तजगदण्डानां सर्गस्थित्यन्तकारणम्।
विमर्शो भासते यत्र तद्भाजनमिहोच्यते।।३५।।

35. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਮਰਸ਼-ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਸਾਰਾਂ ਦੇ ਜਨਮ, ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਲੀਨਤਾ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਭਜਨ(ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

विमर्शाख्या पराशक्तिर्विश्ववैचित्र्यकारिणी।
यस्मिन् प्रतिष्ठिता ब्रह्म तदिदं विश्वभाजनम्।।३६।।

36. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਰਾਸ਼ਕਤੀ ਅਰਥਾਤ ਵਿਮਰਸ਼, ਜੋ ਕਿ ਵਿਵਿਧ ਸੰਸ਼ਾਰਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਰਸ਼ਿਵਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਭਜਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

अन्तःकरणरूपेण जगदङ्कुररूपतः।
यस्मिन् विभाति चिच्छक्तिर्ब्रह्मभूतः स उच्यते।।३७।।

37. ਉਹ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚਿੱਤਸ਼ਕਤੀ(ਗਿਆਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ) ਚੇਤਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਪਾਰਸ਼ਿਵਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

यथा चन्द्रे स्थिरा ज्योत्स्ना विश्ववस्तुप्रकाशिनी।
तथा शक्तिर्विमर्शाख्या प्रकारे ब्रह्मणि स्थिरा।।३८।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

38. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰਸ਼ਕਤੀ ਬ੍ਰਹਾਮਣ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਹੀ ਜਨਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

अकारः शिव आख्यातो हकारः शक्तिरुच्यते।

शिवशक्तिमयं ब्रह्म स्थितमेकमहं पदे।।३९।।

39. ਅੱਖਰ(ਅ ਦਾ ਅੱਖਰ), ਸ਼ਿਵ ਹੈ ਅਤੇ ਹਕਾਰਾ(ਹ ਦੀ ਆਵਾਜ਼) ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹੈ ''ਅਹਮ''।

अहन्तां परमां प्राप्य शिवशक्तिमयीं स्थिराम्।

ब्रह्मभूयङ्गतो योगी विश्वात्मा प्रतिभासते।।४०।।

40. ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪੱਕੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਰਵਉਚ ਅਹੰਤਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਯੋਗੀ ਜੋ ਪਾਰਸ਼ਿਵ-ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

वृक्षस्थ पत्रपुष्पादि वटबीजस्थितं यथा।

तथा हृदयबीजस्थ विश्वमेतत् परात्मनः।।४१।।

41. ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਹੜ ਦੇ ਦਰਖਤ ਦੇ ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਪੱਤੇ ਉਸ ਦਰਖਤ ਦੇ ਬੀਜ ਵਿੱਚ ਛੁਪੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਬੀਜ ਵਿੱਚ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਛੁਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

दिक्कालाद्यनवच्छिन्नं चिदानन्दमयं जगत्।

यस्य रूपमिदं ख्यातं सोऽङ्गलेप इहोच्यते।।४२।।

42. ਉਹ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਜਿਸ ਦਾ ਆਕਾਰ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਉਹ ਸਰਵਉਚ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਸ਼ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਗਲੇਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ(ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਉਸ ਲਈ ਪਲੀਤ ਹੋਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ)।

समस्तजगदात्मपि संविद्रूपो महामतिः।

लिप्यते नैव संसारैर्यथा धूमादिभिर्नभः।।४३।।

43. ਗਿਆਨਵਾਨ ਯੋਗੀ ਜੋ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਆਤਮਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਚੇਤਨਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਧੱਬੇਦਾਰ ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧੂੰਏਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਆਦਿ।

न विधिर्न निषेधश्च न विकल्पो न वासना।

केवलं चित्स्वरूपस्य गलितप्राकृतात्मनः।।४४।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

44. ਸ਼ੁੱਧ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਝੁਕਾਵਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਕੋਈ ਮਨਾਹੀ, ਨਾ ਹੀ ਅੰਦੋਲਨ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਕੋਈ ਮਾਨਸਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ।

घटादिषु पृथग्भूतं यथाकाशं न भिद्यते।

तथोपाधिगतं ब्रह्म नानारूपं न भिद्यते।।४५।।

45. ਜਿਵੇਂ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਆਕਾਸ਼ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸਰੂਪ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਜੋਗ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹਨ।

अनश्वरमनिर्देश्यं यथा व्योम प्रकाशते।

तथा ब्रह्मापि चैतन्यमत्र वैशेषिकी कला।।४६।।

46. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਸਮਾਨ ਅਸਥਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਚੇਤਨਾਂ ਉਸ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀ ਹੈ।

न देवत्वं न मानुष्यं न तिर्यक्त्वं न चान्यथा।

सर्वाकारत्वमाख्यातं जीवन्मुक्तस्य योगिनः।।४७।।

47. ਉਸ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਜੋ ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਲਈ ਪਰਮਾਤਮਾਂ, ਇਨਸਾਨ, ਜਾਨਵਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਆਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਬਾਕਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

अप्रमेये चिदाकारे ब्रह्मण्यद्वैतवैभवे।

विलीनः किं नु जानाति स्वात्मानं परमेव वा?।।४८।।

48. ਜਦੋਂ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਰਾਸ਼ਿਵ ਦੀ ਅਦਵੈਤ ਭਾਵਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਮਿਲਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪਕੜ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸਰਵਉਚ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਆਪ ਜਾਂ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਆਪ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

यत्र नास्ति भिदा योगादहं त्वमिति विभ्रमः।

न संयोगो वियोगश्च न ज्ञेयज्ञातृकल्पना।।४९।।

49. ਸਮਾਵੇਸ਼ ਹੋ ਜਾ ਕਰਕੇ 'ਮੈ''ਅਤੇ 'ਤੂੰ' ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਨਾਂ ਜੋੜ ਨਾਲ ਨਾਂ ਤੋੜ ਨਾਲ, ਨਾਂ ਜਾਣਨਯੋਗ ਨਾਲ ਨਾਂ ਜਾਨਣਵਾਲੇ ਨਾਲ,

50. ਨਾਂ ਬੰਧਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ,

51. ਨਾਂ ਕੋਈ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਂ ਗਮੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ,

52. ਨਾ ਅਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾਂ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਤਮਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਾਂ ਨਿਘਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਂ ਊਚ ਨਾ ਨੀਚ, ਨਾਂ ਅੱਗੇ ਨਾ ਪਿੱਛੇ, ਨਾਂ ਨੇੜੇ ਨਾ ਦੂਰ,

53. ਅਜਿਹਾ ਪਰਾਸ਼ਿਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਬਾਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਚੇਤਨਤਾ ਦੀ ਆਨੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਦੀਵੀਂ ਸੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

देशकालानवच्छिन्नतेजो-रूप - समाश्रयात्।
स्वपरज्ञानविरहात् स्वपराज्ञस्थलं विदुः।।५४।।

54. ਜੋ ਸਥਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਰਵਉਚ ਆਕਾਂਸ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,

त्वन्ताहन्ताविनिर्मुक्ते शून्यकल्पे चिदम्बरे।
एकीभूतस्य सिद्धस्य भावाभावकथा कुतः?।।५५।।

55. ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਰੂਪੀ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪਰਾਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਖੁਦ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਗਰੁਕ ਕਰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਖੌਲ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

अहम्भावस्य शून्यत्वादभावस्य तथात्मनः।
भावाभावविनिर्मुक्तो जीवन्मुक्तः प्रकाशते।।५६।।

56. ਪਰਾਸ਼ਿਵ ਦੀ ਜੋਤ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੀਮਲਿਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਅਸ਼ਪਸ਼ਟ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸਵੈ-ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ, ਸ਼ਿਯੋਗੀ ਦੀ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਪਰਾਜੀਸਥਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

सुखदुःखादिभावेषु नाभावो भाव एव वा।
विद्यते चित्स्वरूपस्य निर्लेपस्य महात्मनः।।५७।।

57. ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਆਸਮਾਨ(ਪਰਾਸ਼ਿਵ) ਨਾਲ ਇੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ 'ਤੁਹਾਡੇ'ਅਤੇ 'ਮੈਂ'ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਅਤੇ ਨਾਕਾਰਤਮਕ ਧਾਰਨਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

यस्मिन् ज्योतिषि चिद्रूपे दृश्यते नैव किञ्चन।
सद्रूपं नाप्यसद्रूपं भावाभावं विमुञ्चतः।।५८।।

58. ਉਹ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਜੋ ਜਿਉਂਦੇ ਹੋਏ ਹੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ 'ਮੈਂ' ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਅਭਾਵ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਤਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ' ਵਾਲੇ ਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

प्रतीयमानौ विद्येते भावाभावौ न कुत्रचित्।
लिङ्गैक्ये सति यत्तस्मात् भावाभावलयस्थलम्।।५९।।

59. ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਦੇ ਸ਼ਿਵਲੀਂਗ ਨਾਲ ਏਕਤਾ (ਭਾਵ ਸੰਜੋਗ) ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਦੀ ਕੋਈ ਮੌਜੂਦ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਰਨ (ਉਹ ਸਥਿਤੀ) ਇਕ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਸਥਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

परापरसमापेक्षभावाभावविवेचनम् ।
ज्ञानं ब्रह्मणि तन्नास्ति ज्ञानशून्यस्थलं विदुः।।६०।।

60. (ਗਿਆਨਸੁਨਿਸਥਾਨ ਦਾ ਕਥਨ) - ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਉੱਤੇ, ਅਨੁਮਾਨਤ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਅਤੇ ਹੇਠਲੇ ਪੱਖ ਦਾ ਰੂਪ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਘਾਟ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ (ਭਾਵ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸ਼ਿਵਾਯੋਗੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ). ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਨੂੰ (ਗਿਤਵਜਨਾਂ ਦੁਆਰਾ) ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਥਾਨ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

जले जलमिव न्यस्तं वह्नौ वह्निरिवार्पितः।
परे ब्रह्मणि लीनात्मा विभागेन न दृश्यते।।६१।।

61. ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅੱਗ ਅੱਗ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਈ ਇਕ ਆਤਮਾ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ।

सर्वात्मनि परे तत्त्वे भेदशङ्काविवर्जिते।
ज्ञात्रादिव्यवहारोत्थं कुतो ज्ञानं विभाव्यते?।।६२।।

62. ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਪਰਤ ਵਿਚ ਭੇਦਭਾਵ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਗਿਆਨ (ਤਿਕੋਣੀ) ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਿੱਥੇ ਹੋਵੇਗਾ?

निर्विकारं निराकारं नित्यं सीमाविवर्जितम्।
व्योमवत् परमं ब्रह्म निर्विकल्पतया स्थितम्।।६३।।
न पृथ्व्यादीनि भूतानि न ग्रहा नैव तारकाः।
न देवान मनुष्याश्च न तिर्यञ्चो न चापरे।।६४।।
तस्मिन् केवलचिन्मात्रसत्तानन्दैकलक्षणे।
त्वन्ताहन्तादिसंरूढं विज्ञानं केन भाव्यते?।।६५।।

63-65. ਵਿਕਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਅਕਾਰ ਰਹਿਤ, ਨਿਰੰਤਰ, ਅਨੰਤ, ਸਰਵ ਵਿਆਪਕ ਸਵਰਗ ਵਰਗਾ ਅਖੀਰਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਿਰਾਕਾਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਉਹ ਧਰਤੀ ਵਰਗੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ, ਚੰਦਰਮਾ, ਸੂਰਜ, ਆਦਿ (ਨਵੇਂ) ਗ੍ਰਹਿ, (ਅਸ਼ਵਨੀ ਆਦਿ) ਤਾਰੇ, ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ, ਪੰਛੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਭ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ. ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ-ਰੂਪ ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਸੱਚੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ 'ਤਵਮ' ਅਤੇ 'ਅਹਿਮ' ਆਦਿ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਗਿਆਨ (ਭਾਵ ਵੱਖਰਾ ਗਿਆਨ) ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ज्ञेयाभावाद्विशेषेण शून्यकल्पं विभाव्यते।
ज्ञातृज्ञेयादिभिः शून्यं शून्यं ज्ञानादिभिर्गुणैः।।६६।।
आदावन्ते च मध्ये च शून्यं सर्वत्र सर्वदा।
द्वितीयेन पदार्थेन शून्यं शून्यं विभाव्यते।।६७।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

66-67.ਖ਼ਾਸਕਰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ, ਜ਼ੀਰੋ ਗਿਆਨ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਤਜ਼ੁਰਬਾ ਗਿਆਨਵਾਨ ਗਿਆਨ, ਗਿਆਨਵਾਨ ਆਦਿ ਨਾਲ ਜ਼ੀਰੋ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਇੱਛਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ ਆਦਿ. ਇਹ ਸ਼ੁਰੂਆਤ, ਮੱਧ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਜ਼ੀਰੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਸਿਫ਼ਰ (ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ) ਦੂਜੇ ਪਦਾਰਥ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ੀਰੋ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

शून्यज्ञानादिसङ्कल्पे शून्यसर्वार्थसाधने ।।६८।।

68. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸਿਰਫ ਸਿਫ਼ਰ ਵਰਗਾ ਪਾਰਕ੍ਰਾਸ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੈ।

ज्योतिर्लिङ्गे चिदाकारे स्वप्रकाशे निरुत्तरे।।
एकीभावमुपेतस्य कथं ज्ञानस्य सम्भवः?।।६८।।

69. ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਨਿਰਵਿਘਨ, ਗਿਆਨ, ਆਦਿ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਨਿਰਵਾਸ (ਭਾਵ ਸਰਵਉੱਤਮ), ਚਿਤਸਵਰੂਪ, ਸਵਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜੋਤਿਰਲਿੰਗਾ ਨਾਲ ਇੱਕ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਕਿੱਥੋਂ ਆਵੇਗਾ? (ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਖ਼ੁਦ ਗਿਆਨ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ)।

यस्य कार्यदशा नास्ति कारणत्वमथापि वा।
शेषत्वं नैव शेषित्वं स मुक्तः पर उच्यते।।७०।।

70. ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾ ਤਾਂ ਕੰਮ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਘਾਤਕ। ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਨਾ ਤਾਂ ਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ (ਭਾਵ ਆਤਮਾ) ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੇਸ਼ੀ (ਭਾਵ ਅੰਡਾ) ਮੁਕਤ ਹੈ (ਭਾਵ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮੁਕਤ)।

एतावदुक्त्वा परमप्रबोधम्
अद्वैतमानन्द – शिवप्रकाशम्।
देव्यै पुरा भाषितमीश्वरेण
तूष्णीमभूद् ध्यानपरो गणेन्द्रः।।७१।।

71. (ਉਪਦੇਸਹਾਰ ਕਥਾ) - ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਰੇਣੁਕਾਚਾਰੀਆ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ (ਭਾਵ ਸ਼ਿਵ) ਨੇ ਛੂਪ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਦੇਵੀ ਪਾਰਵਤੀ ਨੂੰ ਅਦਵੈਤ ਅਨੰਦ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸੌਂਪਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਇੰਨੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਮਨਨ ਕਰ ਕੇ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਏ।

एवमुक्त्वा समासीनं शिवयोगपरायणम्।
रेणुकं तं समालोक्य बभासे प्राञ्जलिर्मुनिः।।७२।।

72. ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ (ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ) ਸ਼ਿਵਯੋਗੀ ਨੇ ਉਸ ਰੇਣੁਕਾਚਾਰੀਆ ਵੱਲ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਅਗਸਤਾ ਮੁਨੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

शिवयोगविशेषज्ञ शिवज्ञानमहोदधे।
समस्तवेदशास्त्रादिव्यवहार – धुरन्धर!।।७३।।
आलोकमात्रनिर्धूत – सर्वसंसारबन्धन!।
स्वच्छन्दचरितोल्लास स्वप्रकाशात्मवच्छिव!।।७४।।
अवतीर्णमिदं शास्त्रमनवद्यं त्वदाननात्।
श्रुत्वा मे मोदते चित्तं ज्योतिः पश्ये शिवाभिधम्।।७५।।

73-75. ਹੇ ਸ਼ਿਵ ਯੋਗ ਮਾਹਰ। ਹੇ ਸ਼ਿਵ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ। ਹੇ ਸਾਰੇ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਆਦਿ ਹੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰੀ ਬੰਧਨ ਵਾਲੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਆਮ ਤੋਂ ਹੇ ਮੁਫਤ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੋ। ਹੇ ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਇਸ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ. ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ, ਮੈਂ ਸ਼ਿਵ ਨਾਮ ਦੀ ਇਕ ਜੋਤੀ ਦਾ ਇੰਟਰਵਿ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

अद्य मे सफलं जन्म गतो मे चित्तविभ्रमः।
सञ्जाता पाशविच्छित्तिस्तपांसि फलितानि मे।।७६।।

76. ਅੱਜ ਮੈਂ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਜੰਮਿਆ ਸੀ. ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਮਿਟ ਗਿਆ. ਪਾਸ਼ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਤਪੱਸਿਆ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਗਈ।

इदानीमेव मे जातं मुनिराजोत्तमोत्तमम्।
इतः परं मया नास्ति सदृशो भुवनत्रये।।७७।।

77. ਉਸੇ ਸਮੇਂ, ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਵਿਨਾਸ਼ ਸੀ. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

शास्त्रं तव मुखोद्गीर्णं शिवाद्वैतपरम्परम्।
मां विना कस्य लोकेषु श्रोतुमस्ति तपः शुभम्।।७८।।

78. ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਸ਼ਿਵਦਵੈਪਾ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

तपसां परिपाकेन शङ्करस्य प्रसादतः।
आगतस्त्वं महाभाग मां कृतार्थयितुं गिरा।।७९।।

79. ਹੇ ਮਹਾਗਵ। ਮੇਰੀ ਤਪੱਸਿਆ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਹੋ।

इति स्तुवन्तं विनयादगस्त्यं मुनिपुंगवम्।
आलोक्य करुणादृष्ट्या बभाषे स गणेश्वरः।।८०।।

80. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਰੇਣੁਕਾਚਾਰੀਆ, ਮੁਨੀਸ਼੍ਰੇਸ਼ ਅਗਾਸ੍ਰੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

अगस्त्य मुनिशार्दूल तपःसिद्धमनोरथ!।
त्वां विना शिवशास्त्रस्य कः श्रोतुमधिकारवान्?।।८१।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

81. ਹੇ ਤਪੱਸਿਆ ਅਗਸੁਜ ਸਿਦ੍ਧਮਨੋਰਥ ਨਾਲ ਤਪੱਸਿਆ ਦੁਆਰਾ ਤੁਹਾਡੇ ਬਗੈਰ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ਾਸਤਰ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਦੂਜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

पात्रं शिवप्रसादस्य भवानेको न चापरः।
इति निश्चित्य कथितं मया ते तन्त्रमीदृशम्।।८२।।

82. 'ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ' - ਅਜਿਹਾ ਦ੍ਰਿੜ ਸੰਕਲਪ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ।

स्थाप्यतां सर्वलोकेषु तन्त्रमेतत् त्वया मुने।
ईदृशं शिवबोधस्य साधनं नास्ति कुत्रचित्।।८३।।

83. ਹੇ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ (ਜਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕੇਸ) ਵਿਚ ਫੈਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ. ਇਥੇ ਸ਼ਿਵ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

रहस्यमेतत् सर्वज्ञः सर्वानुग्राहकः शिवः।
अवादीत् सर्वलोकानां सिद्धये पार्वतीपतिः।।८४।।

84. ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਸਰਬੋਤਮ ਪਾਰਵਤੀਪਤੀ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਇਸ ਗੁਪਤ (ਤੰਤ੍ਰੋਪਨੀਸ਼ਤ) ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ।

तदिदं शिवसिद्धान्तसाराणामुत्तमोत्तमम्।
वेदवेदान्तसर्वस्वं विद्याचारप्रवर्तकम्।।८५।।
वीरमाहेश्वरग्राह्यं शिवाद्वैतप्रकाशकम्।
परीक्षितेभ्यो दातव्यं शिष्येभ्यो नान्यथा क्वचित्।।८६।।

85-86. ਅਠਵੀਸ ਸਾਈਵਗਮ ਦੇ ਤੱਤ ਵਿਚੋਂ ਉੱਤਮ, ਵੇਦ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂਤ ਦਾ ਸਰਵ ਉੱਤਮ, ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਵੀਰ ਮਹੇਸ਼ਵਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਵਿਦਵਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰਕ ਹੈ, ਇਸ ਸ਼ਾਸਤਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਪਰਖ ਕੀਤੇ ਗਏ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਹੋਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕ ਕਦੇ ਨਹੀਂ।

एतच्छ्रवणमात्रेण सर्वेषां पापसंक्षयः।
अवतीर्णं मया भूमौ शास्त्रस्यास्य प्रवृत्तये।
प्रवर्तय शिवाद्वैतं त्वमपि ज्ञानमीदृशम्।।८७।।

87. ਕੇਵਲ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਨਾਲ, ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਸ਼ਾਸਤਰ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ, ਮੈਂ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ. ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸ਼ਿਵਦਵੈਤ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

****

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

ਅਧਿਆਇ ਇੱਕੀ

इत्युक्त्वा पश्यतस्तस्य पुरस्तादेव रेणुकः ।
अन्तर्दधे महादेवं चिन्नयन्नन्तरात्मना।।१।।

1. (ਵਿਭੀਸ਼ਣ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ) - ਰੇਣੁਕਗਨੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, ਮਹਾਦੇਵ ਦਾ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਅਗਸੁਯ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

य इदं शिवसिद्धान्तं वीरशैवमतं परम्।
शृणोति शुद्धमनसा स याति परमां गतिम्।।२।।

2. ਉਹ ਜੋ ਇਸ ਵੀਰਸ਼ੈਵਧਰਮ-ਸਚਿਆਰੇ ਸ਼ਿਵ ਸਿਧੰਤਾ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉੱਤਮ ਤਰੱਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

स्वच्छन्दाचाररसिकः स्वेच्छानिर्मलविग्रहः।
आससाद पुरीं लङ्कां रेणुको गणनायकः।।३।।

3. ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਰੇਣੁਕ (ਕੈਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ), ਜਿਸਨੇ ਸਵੱਛ ਚਾਲ-ਚਲਣ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਸਰੀਰ ਪਹਿਨ ਕੇ, ਲੰਕਾ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

तमागतं महाभागं सर्वागमविशारदम्।
विभीषणः समालोक्य गेहं प्रावेशयन्निजम्।।४।।

4. ਵਿਭੀਸ਼ਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਵੇਖਦਿਆਂ ਕਿ ਮਹਾਭਾਗਾ ਰੇਣੁਕਾਚਾਰੀਆ ਕਾਮਿਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਤੂਲ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਸਨ।

भद्रासने निजे रम्ये निवेश्य गणनायकम्।
अर्घ्यपाद्यादिभिः सर्वैरुपचारैरपूजयत्।।५।।

5. ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਨਮੋਹਣੀ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ (ਵਿਭਿਸ਼ਣ) ਅਰਧਯਪਦਿਆ ਵਰਗੇ ਸਾਰੇ ਉਪਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

पूजितेन प्रसन्नेन रेणुकेन निरूपितः।
निषसाद तदभ्याशे स निजासनमाश्रितः।।६।।

6. ਪੂਜੀਤ ਅਟ ਦੁਆਰਾ ਆਰਡਰ ਮਿਲਣ ਤੇ ਅਤੇ ਰੇਣੁਕਾਚਾਰਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣ ਤੇ, ਵਿਭੀਸ਼ਨ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸੀਟ ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ।

आबभाषे गणेन्द्रं तं कृताञ्जलि-विभीषणः।
मानुषाकारसम्पन्नं साक्षाच्छिवमिवापरम्।।७।।

7. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਵਿਭੀਸ਼ਨ ਨੇ ਦੂਜੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਨਾਲ, ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਉਸ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।

रेणुक त्वां गणाधीश शिवज्ञानपरायण।
अवतीर्णं महीमेनामिति सम्यक् श्रुतं मया।।८।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

8. ਹੇ ਸ਼ਿਵਨਾਗਨਪੂਜੇਣਾ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਰੇਣੁਕਾ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਹੈ।

मद्भाग्यगौरवादद्य समायास्त्वं पुरीमिमाम्।
कथं भाग्यविहीनानां सुलभाः स्युर्भवादृशाः?।।९।।

9. ਮੇਰੀ ਵੱਡੀ ਕਿਸਮਤ ਤੋਂ, ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹੋ. ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਲੋਕ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

मत्समो नास्ति लोकेषु भाग्यातिशयवत्तया।
यस्य गेहं स्वयं प्राप्तो भवान् साक्षान्महेश्वरः।।१०।।

10. ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਜਿੰਨਾ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਤੁਸੀਂ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਏ ਹੋ।

कृतार्था मे पुरी ह्येषा कृतार्थो राक्षसान्वयः।
जीवितं च कृतार्थं मे यस्य त्वं दृष्टिगोचरः।।११।।

11. ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੁਸੀਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਉਹ ਮੇਰਾ ਲੱਕਪੁਰੀ ਅਤੇ ਰਖਿਆਕੁਲ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ (ਅੱਜ) ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

इति ब्रुवाणं कल्याणं राक्षसेन्द्र गणेश्वरः।
बभाषे सस्मितो वाणीं विश्वोल्लासकरीं शुभाम्।।१२।।

12. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਿਹਾ ਕਲਿਆਣੁਕਤ (ਜਾਂ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਅਜਿਹੇ ਭਲਾਈ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ) ਨੇ ਰਾਕਸ਼ੇਂਦਰ ਨੂੰ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਮੰਡਿਆਂ, ਵਿਸ਼ਵਵੱਲਸਕਾਰਿਨੀ ਸ਼ੁਭ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਕਿਹਾ।

विभीषण महाभाग जाने त्वां धर्मकोविदम्।
त्वां विना कस्य लोकेषु जायते भक्तिरीदृशी?।।१३।।

13. ਹੇ ਮਹਾਭਵ ਵਿਭੀਸ਼ਨਾ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਵਜੋਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ. ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਵੀ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹੋ।

समस्तशास्त्रसारज्ञं सर्वधर्मपरायणम्।
अध्यात्मविद्यानिरतमाहुस्त्वां राक्षसेश्वर!।।१४।।

14. ਹੇ ਰਕਸੇਸ਼ਵਰ (ਸਿੱਖੇ ਹੋਏ ਲੋਕ) ਤੁਹਾਨੂੰ ਧਰਮ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ, ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

त्वदीयधर्म-सम्पत्तिं श्रुत्वाहं विस्मिताशयः।
व्रजन् कैलासमचलं त्वदन्तिकमुपागतः।।१५।।

15. ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ, ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕੈਲਾਸ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਗਿਆ।

प्रीतोऽस्मि तव चारित्रैः शोभनैर्लोकविश्रुतैः।
दास्यामि ते वरं साक्षात् प्रार्थयस्व यथेप्सितम्।।१६।।

16. ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ. ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਇੰਟਰਵਿ. ਲਵਾਂਗਾ ਬੇਨਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾੜੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

इति प्रसादसुमुखे भाषमाणे गणेश्वरे।
प्रणम्य परया प्रीत्या व्याजहार विभीषणः।।१७।।

17. ਜਦੋਂ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿਹਾ, ਵਿਭੀਸ਼ਨ ਨੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸਲਾਮ ਕਿਹਾ।

आगमानुग्रहादेव भवतः शिवयोगिनः।
दुर्लभाः सर्वलोकानां समपद्यन्त सम्पदः।।१८।।

18. ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਸ਼ਿਵਜੋਗੀ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ, ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਸੰਪਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

तथापि प्रार्थनीयं मे किञ्चिदस्ति गणेश्वर।
सुकृते परिपक्वे हि स्वयं सिद्ध्यति वाञ्छितम्।।१९।।

19. ਤਾਂ ਵੀ, ਗਣੇਸ਼ਵਰ। ਮੇਰੀਆਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਹਨ ਜਦ ਨੇਕੀ ਪੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਲੋੜੀਦੀ ਇੱਛਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

रावणो हि मम भ्राता माहेश्वरशिखामणिः।
अदृष्टशत्रुसम्बाधं शशास हि जगत्त्रयम्।।२०।।

20. ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਰਾਵਣ, ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਿਵਮਨੀ (ਉੱਚੇ ਵਰਗਾ) ਸ਼ਿਵ ਭਗਤਾਂ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਕੋਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵਰਗਾ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਜਹਾਨਾਂ ਤੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਸੀ।

यस्य प्रतापमतुलं सोढुमक्षमशक्तयः।
इन्द्रादयः सुराः सर्वे राज्यलक्ष्म्या वियोजिताः।।२१।।

21. ਅਤੁਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ, ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਆਦਿ। ਇੰਦਰ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ) ਰਾਜਲਕਸ਼ਮੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਸਨ।

स तु कालवशेनेव स्वचारित्रविपर्ययात्।
रणे विष्णववतारेण रामेण निहतोऽभवत्।।२२।।

22. ਉਹ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਰਾਵਣ ਯੁੱਗ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਚਰਿੱਤਰ ਕਾਰਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ, ਰਾਮ ਦੁਆਰਾ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

स तु रामशराविद्धः कण्ठस्खलित-जीवितः।
अवशिष्टं समालोक्य मामवादीत् सुदुःखितः।।२३।।

23. ਉਹ ਰਾਵਣ ਅਵਸ਼ੇਸ਼ (ਭਾਵ ਰਾਵਣ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿਚ ਇਕੱਲੇ ਬਚੇ ਹੋਏ), ਜੋ ਕਿ ਰਾਮ ਦੇ ਤੀਰ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਦਾਸੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ।

विभीषण विशेषज्ञ महाबुद्धे सुधार्मिक।
अवशिष्टोऽसि वंशस्य रक्षसां भाग्यगौरवात्।।२४।।

24. ਹੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਮਾਹਰ। ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਖਾਸ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਵਿਭੀਸ਼ਨ। ਭੂਤਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਕਿਸਮਤ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁਸ਼ਟ ਦੂਤਾਂ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਇੱਕਲੇ ਹੋ।

वयमज्ञानसम्पन्ना महत्सु द्रोहकारिणः।
ईदृशीं तु गतिं प्राप्तादुस्तरा हि विधिस्थितिः।।२५।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

25. ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਅਣਜਾਣ, ਮਹਾਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਗਤੀ ਮਿਲੀ. ਕਿਸਮਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਟੱਲ ਹੈ।

नवकं लिङ्गकोटीनां प्रतिष्ठाप्यमिह स्थले।
इति सङ्कल्पितं पूर्वं मया तदवशिष्यते।।२६।।

26. ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਲੰਕਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਕਰੋੜ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਸਥਾਪਤ ਕਰਾਂਗਾ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਬਾਕੀ ਹਨ।

कोटिषट्कं तु लिङ्गानां मया साधु प्रतिष्ठितम्।
कोटित्रयं तु लिङ्गानां स्थापनीयमतस्त्वया।।२७।।

27. ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਛੇ ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਇੱਛਾ ਹੈ. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ।

इति तस्य वचः श्रुत्वा दीनबुद्धेर्मरिष्यतः।
तथा साधु करोमीति प्रतिज्ञातं मया तथा।।२८।।

28. ਮੈਂ ਉਜਾੜੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਮਰ ਰਹੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ, 'ਮੈਂ ਵੀ ਕਰਾਂਗਾ'।

युगपच्छिवलिङ्गानां कोटित्रयमनुत्तमम्।
प्रतिष्ठाप्यं यथाशास्त्रमिति मे निश्चयोऽभवत्।।२९।।

29. ਫਿਰ ਮੈਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਸਰਬੋਤਮ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਨਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਾਂਗਾ।

लिङ्गकोटित्रयस्येह युगपत् स्थापनाविधौ।
अविदन्नेकमाचार्यमहमेवमव – स्थितः।।३०।।

30. ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ (ਲੰਕਾ ਵਿੱਚ) ਇੱਥੇ ਹੀ ਪਿਆ ਹਾਂ (ਭਾਵ ਵਿਨਾ ਲਿੰਗਾਸਥਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ)।

शिवशास्त्रविशेषज्ञ शिवज्ञाननिधिर्भवान्।
आचार्यभावमासाद्य मम पूरय वाञ्छितम्।।३१।।

31. ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੈਵ ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਹਰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਗਿਆਨ ਦੇ ਫੰਡ ਹੋ. ਆਚਾਰੀਆ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰੋ।

तस्येतिवचनं श्रुत्वा राक्षसेन्द्रस्य धीमतः।
तथेति प्रतिशुश्राव सर्वज्ञो गणनायकः।।३२।।

32. ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਰਕਸ਼ੇਂਦਰ ਵਿਭੀਸ਼ਣ ਦੇ ਇਸ ਪਾਠ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਨੇ 'ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇਗਾ' ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਧੀ।

तत्र सन्तुष्टचित्तस्य पौलस्त्यस्येष्टसिद्धये।
कोटित्रयं तु लिङ्गानां यथाशास्त्रं यथाविधि।।
त्रिकोट्याचार्यरूपेण स्थापितं तेन तत्क्षणे।।३३।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

33. ਰੇਣੁਕ ਨੇ ਤ੍ਰਿਕੋਟੀਆਚਾਰੀਆ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਸਨ ਸ਼ਾਂਤੀਭਿਸ਼ਠ ਵਿਭੀਸ਼ਣ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ।

तादृशं तस्य माहात्म्यं समालोक्य विभीषणः।
प्रणनाम मुहुर्भक्त्या पादयोस्तस्य विस्मितः।।३४।।

34. ਵਿਭੀਸ਼ਨ ਉਸ ਰੇਣੁਕਾਚਾਰੀਆ ਦੀ ਉਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਉਸਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲੱਗਾ।

प्रणतं विनयोपेतं प्रहृष्टं राक्षसेश्वरम्।
अनुगृह्य स्वमाहात्म्याद् रेणुकोऽन्तर्हितोऽभवत्।।३५।।

35. ਰੇਣੁਕਾਚਾਰੀਆ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਤੇ ਸਲਾਮ ਕੀਤੇ ਰਾਕਸ਼ੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਏ।

विभीषणोऽपि हृष्टात्मा रेणुकस्य प्रसादतः।
शिवभक्तिरसासक्तः स्थिरराज्यमपालयत्।।३६।।

36. ਰੇਣੁਕਾਚਾਰੀਆ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪੀ ਤੋਂ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਭਕਤੀਰਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਥਿਰ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ।

रेणुकोऽपि महातेजाः सञ्चरन् क्षितिमण्डले।
प्रच्छन्नश्च प्रकाशश्च परमाद्वैतभावितः।।३७।।
कांश्चित् दृष्टिनिपातेन करुणारसवर्षिणा।
अपरानुपदेशेन शिवाद्वैताभिमर्शिना।।३८।।
अन्यांश्च सहवासेन समस्तमलहारिणा।
कृतार्थयन् जनान् सर्वान् कृतिनः पक्वकर्मिणः।।३९।।
दर्शयित्वा निजाधिक्यं शिवदर्शनलालसः।
खण्डयित्वा दुराचारान् पाषण्डान् भिन्नदर्शनान्।।४०।।
यन्त्रमन्त्रकलासिद्धान् विमतान् सिद्धमण्डलान्।
विजित्य स्वप्रभावेण स्थापयित्वा शिवागमान्।।
आजगाम निजावासं कोल्लिपाक्यभिधं पुरम्।।४१।।

37-41. ਮਹਾਤੇਜਸਵੀ ਰੇਣੁਕਾਚਾਰੀਆ, ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ, ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲੀ, ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕੁਝ ਨੂੰ ਦਿਆਲੂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੁਝ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮੱਲਹਾਰੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤੋਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਪਾਕਵਕਰਮਲਾਈਆ ਦੇ ਅਲੌਕਿਕ ਜੀਵ. ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਿਖਾਉਂਦਿਆਂ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫ਼ਲਸਫ਼ਿਆਂ ਦੇ ਪਖੰਡੀ ਦੁਰਾਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦਿਆਂ, ਯੰਤਰ ਮੰਤਰ ਕਲਾ ਵਿਚ ਸਿੱਧ-ਵਿਰੋਧੀ ਸਰਕਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਜਿੱਤ ਕੇ ਅਤੇ ਸ਼ੈਵਗਮ ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਉਹ ਸ਼ਿਵ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਕੋਲਿਪਾਕਯ ਵਿਖੇ ਆ ਗਏ।

तत्र सम्भावितः सर्वैर्जनैः शिवपरायणैः।
सोमनाथाभिधानस्य शिवस्य प्राप मन्दिरम्।।४२।।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

42. ਉਥੇ ਸ਼ਿਵਪਾਰਨ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰੇਣੂਕਾਚਾਰੀਆ ਸੋਮਨਾਥ ਨਾਮ ਦੇ ਸ਼ਿਵ ਮੰਦਰ ਗਏ।

पश्यतां तत्र सर्वेषां भक्तानां शिवयोगिनाम्।
तन्वानो विस्मयं भावैस्तुष्टाव परमेश्वरम्।।४३।।

43. ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਿਵਜੋਗੀ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਉਸਨੇ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਰੱਬ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ (ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਹੈਰਾਨੀ ਵਧਾ ਕੇ ਖੁਦ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ)।

देवदेव जगन्नाथ जगत्कारणकारण।
ब्रह्मविष्णु - सुराधीशवन्द्यमानपदाम्बुज।।४४।।

44. (ਰੇਣੂਚਾਰੀਆ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਡਿਆਈ) - ਹੇ ਦੇਵਦੇਵਾ ਜਗਨਨਾਥ, ਮਾਇਆ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੀ ਸਟੇਜ ਕਮਲ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਸੂਰਸ਼, ਭਾਵ ਇੰਦਰ।

संसारनाटकभ्रान्तिकला – निर्वहणप्रद।
समस्तवेदवेदान्तपरिबोधितवैभव ।।४५।।

45. ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਨਾਟਕ ਹੋ ਜੋ ਭਰਮ ਦੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਵੇਦ ਵੇਦਾਂਤ । ਰਾਹੀਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਚੇਤ ਹੈ।

संसारवैद्य सर्वज्ञ सर्वशक्तिनिरङ्कुश।
सच्चिदानन्दसर्वस्व परमाकाशविग्रह।।४६।।

46. ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਡਾਕਟਰ, ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ, ਸਰਬਸ਼ਕਤੀਮਾਨ, ਸਰਬਸ਼ਕਤੀਮਾਨ, ਸਦਾ-ਸਦਾ, ਸਵੈ-ਆਨੰਦ, ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੋ।

समस्तजगदाधारज्योतिर्लिङ्गविजृम्भण ।
सदाशिवमुखानेक – दिव्यमूर्तिकलाधर।।४७।।

47. ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਜੋਤੀਰਲਿੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਜਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਦਾਸ਼ਿਵ ਦੇ ਮੂਲ ਜੋਤੀਰਲਿੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਹਨ।

गुणत्रयपदातीत मलत्रयविनाशन।
जगत्त्रयविलासात्मन् श्रुतित्रयविलोचन।।४८।।

48. ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਸਥਿਤ, ਤਿੰਨ ◌ਂ◌ਂ ਮਲਾਂ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼, ਤਿੰਨ ਮਲਾਂ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼, ਤ੍ਰਿਲੋਸੀਆ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਆਦਿ ਤਿੰਨ ਵੇਰੂਪੀ ਤਿਕੜੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਚਿਆ ਕਿਰਿਆ ਕਿਰਿਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

पाहि मां परमेशान पाहि मां पार्वतीपते।
त्वदाज्ञया मयैतावत्कालमात्रं महीतले।।
अचारि भवदुक्तानामागमानां प्रसिद्धये।।४९।।

49. ਹੇ ਰੱਬ। ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ। ਹੇ ਪਾਰਵਟੀਪੀਟੋ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਦੁਖਾਂਤ ਬਣਾਓ। ਤੁਹਾਡੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ, ਮੈਂ ਉਸ ਕਮਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਵੱਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਇੰਨੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਬੋਲੀਆਂ ਹਨ।

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

अतः परं स्वरूपं ते प्राप्तुकामोऽस्मि शङ्कर।
अन्तरं देहि मे किञ्चिदनुकम्पाविशेषतः।।५०।।

50. ਓਏ ਸ਼ੰਕਰ ਫਿਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਛੁੱਟੀ ਦਿਓ।

इत्युक्ते गणनायकेन सहसा लिङ्गात् ततः शाङ्कराद्
वत्सागच्छमहानुभाव भवतो भक्त्या प्रसन्नोऽस्म्यहम्।
इत्युच्चैरगदद्वचस्तनुभृतामाश्चर्यमासीत् तदा
दिव्यो दुन्दुभिराननाद गगने पुष्पं ववर्षुर्गणाः।।५१।।

51. ਜਦੋਂ ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਉਹ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ - ਓ ਵਾਟਸਾ ਆਓ। ਓ ਐਕਸੀਲੇਂਸੀ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਹੈਰਾਨ ਸਨ। ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਦੇਵਦੀ ਘੰਟੀ ਵੱਜਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਦੇਵਗਨਾਂ ਨੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ।

श्रुत्वा लिङ्गाद्वचनमुदितं शाङ्करं सानुकम्पं
संहृष्टात्मा गणपतिरथो ज्योतिषा दीप्यमानः।
जातोत्कण्ठैः परमनुचरैर्योगिभिः स्तूयमानो
ज्योतिर्लिङ्गं परमनुविशत् स्वप्रकाशं तदानीम्।।५२।।

52. ਗਣੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਮਨ ਲਿੰਗ ਤੋਂ ਦਿਆਲੂ ਸ਼ੰਕਰ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਜੋਤੀ ਤੋਂ ਉਹ ਦੀਵਾ ਬਣ ਗਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਯੋਗੀ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਰਮ ਸਟਕਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਯੋਤੀਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ।

लीने तस्मिन् शाङ्करे स्वप्रकाशे
दिव्याकारे रेणुके सिद्धनाथे।
सर्वो लोको विस्मितोऽभूत्तदानीं
शैवी भक्तिः सप्रमाणा बभूव।।५३।।

53. ਜਦੋਂ ਦੈਵੀ ਆਕਾਰ ਦੇ ਸਿੱਧਨਾਥ ਰੀਨਾਕਚਾਰੀਆ ਨੂੰ ਉਸ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਕਾਰ ਵਿਚ ਜਜ਼ਬ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸ਼ਾਵੀ ਭਗਤੀ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਈ।

श्री - वेदागमवीरशैवसरणिं श्रीषट्स्थलोद्यन्मणिं
श्रीजीवेश्वरयोगपद्मतरणिं श्रीगोप्यचिन्तामणिम्।
श्रीसिद्धान्तशिखामणिं लिखयिता यस्तं लिखित्वा परान्
श्रुत्वा श्रावयिता स याति विमलां भक्तिं च मुक्तिं पराम्।।५४।।

54. (ਫਲ ਦਾ ਵਰਣਨ) - ਸ੍ਰੀਵੇਦੰਗਮ, ਜੋ ਛੇ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ (ਭਾਵ ਚਮਕਦੇ) ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਮਲ ਦਾ ਸੂਰਜ, ਦੋ-ਪੱਖੀ ਚਿੰਤਮਨੀ ਸ੍ਰੀਏ ਸਿਧਾਂਤ ਸ਼ਿਖਾਮਾਨੀ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਲਿਖੇਗਾ ਜਾਂ ਲਿਖੇਗਾ ਜਾਂ ਲਿਖੇਗਾ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਣੇਗਾ।

****

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS

CC0. In Public Domain. Jangamwadi Math Collection, Varanasi

Digitization by eGangotri and Sarayu Trust. Funding by MoE-IKS